

MAGAZIJN

VOOR HET

ARMEN-WEZEN,

IN HET

KONINGRIJK

DER

NEDERLANDEN.

DERDE DEEL.

TE LEYDEN, BIJ
D. DU MORTIER EN ZOON,
1819.

INHOUD

VAN HET

DERDE DEEL.

sche

Rap-

Ver-

[Dezelfde vriend van den Heer DE DOMPIERRE DE JONQUIÈRES, aan welken deze zijn voortreffelijk Rapport nopens de bestaande Armen-inrigtingen in de Hoofdstad van *Denemarken*, en derzelver toestand en onkosten in 1816 en 1817 had medegedeeld, en die in ons Vaderland in dit vak reeds door belangrijke *Nasporingen omtrent het Armen-Wezen en de Bedelarij* gunstig bekend staat, verpligt ons ten hoogste door dit uitgewerkt verslag van een werk, hetwelk, hoe zeer hetzelve over deze stoffe als klassiek aangemerkt mag worden, echter buiten hem bezwaarlijk onder ons bekend zoude geworden zijn. Met genoegen openen wij hiermede dit Deel van ons werk en geven dit als een vervolg op het andere Deensche stuk. RED.]

Theoretisk og practisk anviisning til fattigvaesnets hensigtsmaessige bestyrelse, dat is: *Theoretische en praktikale aanwijzing voor een doelmatig Armenbestuur in* Denemarken, *voor de kleine steden en te platten lande*, door HANS BASTHOLM, *Ridder der Dannebrog-orde en Prediker bij de St. Pieterskerk te Slagelse: Slagelse* 1817, X. en 355 bladz. in 4to.

Sedert eenige jaren is er veel en wordt er nog dagelijks voor het Armen-Wezen geschreven. De diepte der kwaal is gepeild, en het ontbreekt niet aan voorslagen tot leniging of genezing. Het bovenstaande werk, waarvan wij ons voorgesteld hebben den hoofdzakelijken inhoud in eenige bladzijden te doen kennen, is tot dat zelfde doel bestemd, en onzes inziens uit-

muntend daarvoor berekend. Het ontbreekt geenszins aan geschriften, waarin theoretische grondstellingen over deze stof voorgedragen en ontwikkeld worden, en, met uitzondering van een volstandig leerboek, hetwelk aan dit vak van studie deszelfs rang als afzonderlijke wetenschap verzekert, is er te dezen aanzien weinig te wenschen overig: doch niet te min moet men bekennen, dat, wanneer men een' vorschenden blik geslagen heeft, op het werkelijke leven, en den kring der behoeftigen rondgewandeld en zich moeite tot dadelijke te gemoetkoming hunner ellende gegeven heeft, men te meermalen zich geheel onbevredigd gevoelt bij het aantreffen van redeneringen, die op de proef der ervaring geen steek houden. Wilt gij, zegt de Heer BASTHOLM te regt, schrijven over praktikale wetenschappen, dan hoor ik de ondervinding mij onophoudelijk toeroepen: „ spreek niet in algemeene uitdrukkingen over de wijze van een ding in te rigten; maar toon in de bijzonderheden, hoe het uitgevoerd worden *kan!* "

Wij zullen ons dan minder ophouden bij het eerste hoofdstuk van het onderhevige geschrift, waarin de Heer BASTHOLM, bij wijze van inleiding, eenige algemeene aanmerkingen voordraagt over het ontstaan der Armoede en de geschiedenis van het Armen-Wezen; en waardoor hij tot deze slotsom komt: dat, zoo wijd men rondom zich heen ziet over de aarde, zoo ver men in de verloopene tijden te rug gaat, men overal, en in eene tallooze menigte, lijdenden van deze soort aantreft; dat men er desgelijks altijd zal aantreffen in de toekomst; dat deze van de menschheid onafscheidbare ramp nooit geheel kan ophouden, en dat het een altoosdurend en moeijelijk vraagstuk blijven zal, hoedanig dezelve te bestrijden of te verminderen; terwijl ech-

ter

ter slechts in zoodanige beschaafde landen de armoede de overhand heeft genomen, waar de Regering zelve weinig beschaafd was. — Intusschen ontbreekt er nog aan de Litteratuur van dit vak een geschiedkundig werk, waaruit men kan leeren, hoedanig de armoede heeft toe- en afgenomen, welke hare voornaamste bronnen geweest zijn, en van welke middelen men zich tegen haar heeft bediend. De bouwstoffen tot zoodanig werk zouden deels uit geschiedkundige geschriften, deels en voornamelijk uit een grondig onderzoek der wetten der onderscheiden volkeren moeten verzameld worden (*). Dan, het is met deze zwakheid in het menschelijk aanzijn even eens als met die in het menschelijk ligchaam gelegen: elke landstreek, elke leeftijd levert zoo menigvuldige, onderscheidene, en plaatselijke oorzaken op, dat één Schrijver hare *Pathologie* in haren geheelen omvang niet kan voorstellen; hij kan slechts datgene naauwkeurig beschrijven, wat in zijn' eigen kring van ondervinding zich opdeed, en daaruit volgt dat elk land, elk tijdvak, zijn eigen Schrijver over deszelfs Armen-wezen behoeft.

Echter laten zich deze zedelijke ziekten tot eenige hoofdklassen brengen. Zij ontstaan *a*) of uit eene onvolkomenheid, welke onafscheidelijk is van den stand des menschen in dit leven of; *b*) uit eene onvolkomenheid in de burgerlijke inrigtingen; of *c*) uit eene onvolkomenheid in 's menschen karakter, en daaruit voortvloeijende dwaasheden en ondeugden. Niet zelden, mogen

(*) Wij zijn er ver af, van het daarvoor te houden, dat wij aan deze vordering zouden voldaan hebben: niet te min verraste het ons aangenaam, hetzelfde voetspoor aangewezen te zien, dat wij in onze *Geschiedkundige nasporingen omtrent het Armen-Wezen en de Bedelarij* hadden ingeslagen. VERT.

gen wij er bijvoegen, loopen deze oorzaken te zamen, of de eene wordt beurteling oorzaak en gevolg der andere. Maar volgen wij den Schrijver in de ontwikkeling van deze stellingen.

Zwakheid is 's menschen lot, ligchamelijke zoowel als zedelijke. Hoe zwak en behoeftig bij zijne geboorte; hoe zwak meestentijds in zijne laatste levensjaren; hoe hulpeloos het zwakkere geslacht, hoe veel geringer is gewoonlijk het loon van den arbeid der vrouwen, (*) hoe zelden is er voor haar gelegenheid tot verstands-bezigheden, welke meer inkomen opleveren.

Aan hoe vele ziekten is niet de mensch onderhevig! Zonder hier te spreken van dezelve, in zoo verre zij gevolgen van eigene onmatigheid zijn, letten wij op de plotselijke veranderingen in de luchtsgesteldheid, de uitersten van hitte of koude, nog meer op het ongezonde van sommige kostwinningen, die door bovenmatig zwaren arbeid, door aanhoudend zitten, door vochtigheid, het ligchaamsgestel benadeelen. Veelal vindt men daarom bij de handwerkers-klasse kwade borst, zeere beenen, jicht enz.

Verder werken tijden van buitengewonen overvloed zoowel als tijden van schaarschheid mede tot Armoede. En niet minder de ebbe en vloed in sommige neringen en handwerken. Op deze wijze heeft het somtijds in Denemarken plaats, alwaar alle de land- en huis-lieden

tot

(*) Het arbeidsloon bij de geringste volksklasse reikt gewoonlijk niet verder, dan tot dekking van de onontbeerlijke behoeften. Het is van belang, te weten, of en in hoe verre eene vrouw even goed als een man bestaan kan, bij geringer arbeidsloon? En welke te dezen de evenredigheid zij?

VERT.

tot den krijgsdienst voor eenige jaren opgeschreven worden, dat, wanneer in vredestijd velen naar hunne woningen terug keeren, de prijs van den arbeid eensklaps aanmerkelijk daalt. Wij onthouden ons van den Schrijver te volgen in bijzonderheden omtrent deze volksklasse, die der handwerkslieden, den handelstand, zeevarenden enz: even min in zijne ontwikkeling van de oorzaken der Armoede, welke *b*) in de 2de plaats, uit de *burgerlijke Inrigtingen* van den Staat voortvloeijen, waarbij BASTHOLM in 't bijzonder het punt der overmatige *bevolking* (het reuzenzwaard van MALTHUS, gelijk hij zich uitdrukt) dat der onberadene *echtverbindtenisfen*, en der *echtscheidingen* behandelt. Ten aanzien van welke verbindtenisfen hij den voorslag doet, dat, wanneer zich een paar arbeidslieden aanmeldt om getrouwd te worden, zij vooraf gehouden zullen zijn, voor getuigen en schriftelijk, aan den Geestelijken, welke de plegtigheid zal verrigten, bewijs te geven dat zij van genoegzaam huisraad en arbeidsgereedschappen voorzien zijn, en aantetooren dat zij behoorlijk uitzigt hebben van zich door hunne kostwinning te kunnen onderhouden; ten einde, dit een en ander niet toereikende bevonden wordende, hen door raad en vermaning van dit voornemen terug te houden: daar toch raad en vermaning dikwijls meer uitwerken dan een verbod, en het denkbeeld van zoodanige rekenschap te moeten geven nog wel eens eenen onberadenen kan terughouden van dien stap te doen. (*) Van welken stap, alver-

(*) Waar intusschen aan het sluiten van het huwelijk niet gedacht wordt vóór dat de aanstaande vader- en moederpligt zulks gebiedend begint te vorderen, gelijk bij de geringe klasfen in ons land thans al zeer algemeen is, zoude zoo-

verder, *de slechte opvoeding der kinderen*, eene niet minder algemeene oorzaak wordt van Armoede; waarbij de Schrijver doet opmerken, hoe, in de steden nog meer dan te platten lande, het gebrek aan Industrie- (of handwerks-) scholen, het tweeledig nadeel met zich brengt, dat een groot aantal kinderen in ledigheid opwast niet slechts, maar tevens buiten de gelegenheid van eenige der noodzakelijkste soorten van handenarbeid te leeren, zoo als voor meisjes, breijen, naaijen enz.

Tot ditzelfde hoofd brengt de Schrijver de onvolkomenheden in de geneeskundige staatsregeling, in 't bijzonder het gebrek aan toezigt omtrent het verkoopen van slechte eet- en drinkwaren, fruiten, en wat dies meer zij. Ook in de scholen behoorden, meer algemeen, aan de jeugd gezondheidsregelen te worden ingeprent, waartoe de tabellen van STRUVE, HUFELAND en anderen worden aanbevolen.

Na een wenk tot nadenken te hebben gegeven, omtrent de voor- of nadeelen welke met betrekking tot het Armen-wezen kunnen voortvloeijen, uit de gilden, uit eene krijgsmagt, uit geworven manschappen bestaande, handelt de Schrijver ook alhier over de maatschappijen van waarborg tegen brand- en zeeschade, over begrafenis, pensioen- en weduwe-fondsen; en de noodzakelijkheid van deze aan het toezigt der regering te onderwerpen, bij gebrek waarvan dergelijke inrig- tin-

zoodanige voorzorg en vermaning volstrekt hare kracht verliezen, en somtijds eene verkeerde strekking hebben. Nopens dit geheele stuk, kan, zoo uit het zedelijk als uit het staatkundig oogpunt, veel gezegd worden.

VERT.

tingen meermalen armoede veroorzaakt, in plaats van gestuit hebben. (*)

De onderſteuning welke de ſtaat verleenen kan aan huisgezinnen, welke achteruit en te gronde gaan, is een punt van niet minder belang. Waar zulks aan eigene traagheid, onvoorzigtigheid of overdaad te wijten is, baat eenige te gemoet koming zelden of op den duur; en er is niets aan verloren, dat deze lieden door eigene ſchade wijs worden. Waar zulks daarentegen uit ziekten, ongelukken, ſtilſtand of ſtremming in wegen van beſtaan, verplaatſing van univerſiteiten, garniſoenen ontſtaat, wordt het eene geheel andere vraag, wat de Regering kan doen en behoort te doen door onderſteuning, door voorſchotten (†), door het geven van eene zekere rigting aan de nijverheid, door het openen van wegen van vertier, het afkoopen van voortbrengſels, door het geven van voegzame gelegenheid tot verhuizing naar eene andere plaats. En tot de kennis van deze hulpmiddelen moeten doorgaande ſtatiſtieke berigten der Regering *ten dienſte zijn.* Bij dit alles behoort intusſchen het verzorgen van den zinkenden welſtand nooit de taak te zijn van het gewone Armbeſtuur, daar zoowel deszelfs bezigheden als grondregelen zulks ondoenlijk maken. Dit gedeelte wordt beſloten met aanprijzing van ſtedelijke banken van leening.

c) Geen

(*) Deze aanmerking verdient wel overwogen te worden bij het tot ſtand komen der Spaarbanken hier te lande op dit oogenblik. VERT. [Zie evenwel, bov. II. D. bl. 28. RED.]

(†) En door vrijſtelling van Lasten.

c) Geen gevoel dringt den nadenkenden mensch meer tot het voortzetten van zijne reis door dit leven, dan het gevoel van de menschelijke zwakheid. Met zoo veel groots, edels en schoons als men bij hem aantreft, hoe menige en groote zwakheden, hoe talloos verschillende driften, ongeregelde begeerten en ondeugden zijn er niet mede verbonden! Bij het onderzoek naar het gedrag van de Behoeftigen zal men meestentijds bevinden, dat hunne eigene feilen hen tot dien stand gebragt hebben. Eene zeer voorname van deze is *werkeloosheid*. Daardoor wordt zoo menig een op zijn ouden en zwakkeren dag behoeftig, om dat hij in jonge en gezonde dagen zich niet tot eene arbeidzame levenswijze gewend heeft. Deze werkeloosheid heeft haren oorsprong somtijds uit het ligchaamsgestel; men vindt driftige onrustige geaardheden, welke zich tot geene wezenlijke bezigheid zetten kunnen, andere wien alle arbeid tot last en verdriet is. De opvoeding, en het weren van allen lediggang, zijn hier van de uiterste aangelegenheid. Vooral ondervindt men, dat lieden, welke bemerken dat zij verarmen, zeer zelden moed hebben om door verdubbelde inspanning van krachten het hoofd boven te houden.

Eene niet geringere, niet minder algemeen heerschende feil, is *overdaad*, die zedelijke epidemie onzes tijds; welke noch verstandige voorstellingen, noch den openlijken nood schijnt te hebben kunnen tot staan brengen, en die zich in 't bijzonder aan den dag legt door eene algemeene neiging tot goed te leven, gelijk men het bestempelt; het zij dan door zich zelven te goed te doen, het zij door zijne ijdelheid voor het oog van anderen te voeden. Bij de geringere klassen is de eerstgemelde wijze de algemeenste. Kostbaarder en bui-

buitenlandsche voortbrengsels vervangen de plaats van inlandsche en dikwerf gezondere. Voor dienstboden zijn groote huishoudingen in dit opzigt eene gevaarlijke school. En bij deze, gelijk bij de middelklassen, is de overdaad in kleeding, die ook niet zelden met den publieken staat des Lands niet overeenkomt, eene andere bron van armoede.

Eene derde is de *zucht tot het spel*, die aanleiding geeft tot het zoeken van een bestaan, anders dan langs den weg van vlijt en arbeidzaamheid.

Losheid van zeden, wijders, waardoor zoo vele onechte kinderen tot een last worden, welke zelden de vader genoegzaam kan genoodzaakt worden of in staat is te verzorgen, waardoor het gevoel van schande aan het vrouwelijk geslacht vreemd wordt, en tevens ziekte of zwakheid van het kraambed de moeder buiten de mogelijkheid stelt van zich zelve, veel minder haar kind te onderhouden. Het vraagstuk over de vondeling-huizen en kraamvrouwen-hospitalen vindt hier zijne plaats. Bij het bestaan der voortreffelijke Koppenhager inrigting van deze laatste soort, neemt het aantal van onechte geborenen in die stad dagelijks toe. In het jaar 1788 bedroeg dit getal 542, in 1806, 831 (*). Bij dit kwaad voegt zich de verbreiding van venerische ziekten, en de hooge graad van armoede, tot welken losbandige vrouwlieden met den tijd verzinken.

Eindelijk is dronkenschap eene der hoofdoorzaken, waar-

(*) Wij behouden ons voor, het berigt van onzen Schrijver, ontleend uit DR. CALLISEN's *Geneeskundige aanmerkingen over Koppenhagen*, nader te doen kennen. VERT.

waaraan zoo velen hun bederf, door hunne schuld te wijten hebben; het zij dan dat zij ontsta uit de gewoonte van een ongeregeld leven, uit ledriggang of tijdverdrijf als een gevolg van te goede dagen, uit droefheid over ongelukken of over huisselijke wederwaardigheden, of wel uit eene natuurlijke ligchaamsgesteldheid bij sommige personen, gelijk de Schrijver dit, op grond van waarnemingen, vermoedt. In hoe verre de wetgeving iets tegen dit euvel vermag, is welligt twijfelachtig; doch zij kan gewis veel doen, om hetzelve te vervolgen in de schuilhoeken, geopend om daaraan toe te geven.

Na aldus de oorzaken der armoede ontwikkeld te hebben, besluit de Schrijver zijn eerste hoofddeel met het betoog van de verpligting, welke er op den staat ligt, om zich aan de vermindering derzelve te laten gelegen zijn; volgen wij hem hier wederom: Is armoede onafscheidbaar van het menschelijk aanwezen; is het mitsdien ontwijfelbaar de pligt des menschen, zijn vernuft aan te wenden om dit kwaad voor te komen waar hij kan, of te verminderen, om zich zelven van kwalen en behoeften te bevrijden en zijn geest te veredelen, door ook die van anderen, naar zijn vermogen, weg te nemen; rust deze verpligting op elk bijzonder lid van de burgerlijke maatschappij: zoo is het des te meer pligt, zoo is het eene hoofdzaak voor den Staat, een wakend oog op den toestand der armen te houden; niet alleen de algemeene welvaart te bevorderen, maar tevens zoo veel mogelijk te verhoeden dat niemand volstrekt gebrek lijde (*). Dit laatste toch is

(*) Tot de kennis van het toe- of afnemen der algemeene welvaart prijst de Schrijver in 't bijzonder aan, het jaarlijks inwinnen van berigten uit elk District over den staat der nij-

is niet minder dan het eerste het doel der maatschappelijke vereeniging; tot bereiking daarvan behoort de tot arbeid onmagtige verzorgd; hij, wien de arbeid ontbreekt, van werk voorzien te worden. Bij deze gelegenheid heldert de Schrijver eene schijnbare tegenstrijdigheid op, welke in zijn Vaderland plaats vond. Men wil er het gebrek aan arbeid voorkomen, en nog kort geleden was er zeer groot gebrek aan werkende handen. Dit was eene toevallige omstandigheid, een gevolg alleen van den oorlog, welke een zoo aanmerkelijk deel van arbeidzame lieden bezig hieldt. Men was toen genoodzaakt, zelfs met den arbeid der zwakste lieden genoegen te nemen; doch sedert de vrede een aantal jeugdige en sterke arbeidslieden aan de nijverheid heeft terug gegeven, met het toenemen der bevolking, in 't bijzonder ten gevolge der verdeeling van woeste gronden, zoo kan men het tijdstip vooruit zien, waarop de arbeid der zwakkeren zal van de hand gewezen worden (*). En dit vordert de bijzondere aandacht van een land, dat noch groote Koloniën noch vele Fabrijken heeft. Het

nijverheid, middelen van bestaan, enz: — Wij verheugen ons dat deze zorgvuldigheid hier te lande plaats vindt; de verslagen welke van den toestand der Provinciën door de H. H. Gouverneurs gegeven, en waarvan eenige in der tijd publiek gemaakt zijn, zijn uitmuntende bijdragen van dezen aard. VERT.

(*) Laat ik bij deze gelegenheid de vraag mogen voorstellen: Er is in elk land een *zeker aantal handen*, welke voor *allen* de inlandsche levensmiddelen, (welke men de *natuurlijke* kan noemen) voortbrengen. In hoe verre kan men met voldoende juistheid derzelver vereischte evenredigheid tot het geheel bepalen, en welke *données* behooren daartoe? Misschien zal ik bij een afzonderlijk onderzoek hierop te rug komen. VERT. [Wij verlangen dit zeer. RED.]

Het is er verre af, dat de stelling nopens de verpligting van den staat, om zich het lot der armen aan te trekken, geene tegenspraak zoude ontmoet hebben. Tegen dezelve is ingebragt:

1°. „Dat de ondersteuning aan armen gegeven gewoonlijk de zedeloosheid aankweekt, door het voortplanten eener zedelooze volksklasse." Dit wordt beantwoord met de aanmerking, dat zelfs zedeloosheid niet alle aanspraak op onderstand doet verliezen — aan den moordenaar niet in het kerkerhol; dat niet alle behoeftigen zedelooze lieden zijn; dat die ondersteuning aanleiding kan geven om op eene heilzame wijze zelfs op slechte karakters te werken; en dat die nadeelige gevolgen zich alleen vertoond hebben bij Besturen, waar de ondersteuning in bloote gelduitdeeling bestond.

2°. „Dat een Armen-wezen zelden goed bestuurd wordt." Dit kan niet ontkend worden. Slechtheid, onkunde, onverschilligheid der Bestuurderen werken ginds en elders daartoe mede. Maar wat is er, dat niet slecht kan bestuurd worden? Eene regering heeft de beste oplossing van deze tegenwerping in hare hand. Zij zorge dat het Bestuur goed zij ingerigt: zij wege naauwkeurig en kieze het beste plan, en schrijve dit duidelijk en uitvoerig voor; zij houde de aangestelden ernstig tot hunnen pligt. Men hoore wat BASTHOLM, de man die bij een ander hoofdberoep, 14 jaren lang, belangeloos en onafgebroken in dit vak werkzaam was, hier vordert, en wanneer men nagaat hoe vele slapheid er in het waarnemen van soortgelijke pligten somtijds plaats grijpt, zal men hem, meenen wij, uit den grond des harten geene toestemming weigeren kunnen. Een Armbestuurder beschouwe nooit die betrekking als een bijpost of last, welken hij naar

wel-

welgevallen opnemen of laten liggen mag, het moet eene verpligting voor hem zijn er zich wel van te kwijten; de leden van het hooger bestuur houden altijd waakzaam toezigt; eindelijk, het zij een grondregel in 's Lands Administratie, dat een Ambtenaar, welke een van zijne pligten verzuimt, zijn post zoo onwaardig *is als of hij ze alle verzuimde*, en dat hij wegens verzuim of slecht bestuur zoo wel afgezet worde, als of hij, en alvorens hij, zoodanig zich vergrepen had, dat hij in regten deswege kon betrokken worden.

Eene 3. en gewigtiger tegenwerping schijnt deze te zijn: „ dat wanneer er van de zijde des Staats gezorgd wordt voor de vermindering van den nood der Armen, de bijzondere weldadigheid verzwakt wordt." Het gezigt der ellende schijnt zekerlijk in de inrigting des menschelijken levens te moeten dienen, om het gevoel van medelijden en zucht tot weldoen op te wekken; terwijl daarentegen, wanneer zich de Staat het lot der Armen aantrekt, het geven van aalmoesen, *wel verre van pligt*, veeleer eene feil wordt. De jaarlijksche bijdragen, welke dan ten behoeve der noodlijdenden ingevorderd worden, schijnen geene vervulling of schadevergoeding voor het hart te geven, dewijl het eene gedwongene zaak is, en men geene inzage heeft in de wijze waarop zij worden aangewend. Doch, zoo waar het is, dat het Gouvernement steeds de zedelijke vorming van het volk behoort in 't oog te houden en op alle mogelijke wijze te bevorderen; is het echter van nog grooter belang, dat het Gouvernement zelve medelijdend zij, en zijne pligten volbrenge, alvorens aan het volk gelegenheid te geven van zulks te doen. Eene verlichte Regering kan het op een zoo onzeker mid-

middel, als de bijzondere weldadigheid is, niet laten aankomen; zij moet zich vergewissen dat geen Ingezeten aan volstrekt gebrek blootgesteld zij, en dat er voor elk Lid van de Maatschappij hulp te vinden is. Misschien is anders de meest ongelukkige op het dringendste oogenblik buiten staat, zijnen nood aan een' bijzonderen weldoener te klagen. Er is voor de bijzondere weldadigheid reden van zich te verheugen, wanneer zij niet langer blootgesteld is om hulp te bieden aan onbekende lieden, en daardoor dagelijks meer te schaden dan nut te stichten, meer ondeugd te bevorderen dan deugdzamen te ondersteunen. En wat bekende behoeftigen aangaat, zullen de gelegenheden tot het uitoefenen van bijzondere weldadigheid, zich altijd genoegzaam voordoen; offchoon misschien op eene minder in 't oog vallende wijze van gaven uit te deelen. Het is vooral in het te hulp komen van de zinkende welvaart, dat er een ruim en eigen veld voor de bijzondere liefdadigheid geopend is.

4°. Van eenen anderen aard zijn de bedenkingen door den bekenden Engelschen Schrijver MALTHUS aangevoerd; „ die Staatkundige hypochondrist, welke door een te „ angstvallig opmerken van het toenemen der bevol„ king in vermeerderde evenredigheid tot de middelen „ van bestaan, ijvert tegen elke inrigting in den Staat, „ welke daartoe zoude kunnen leiden; eene beschou„ wing, waartoe hem vooral de slechte beheering van „ het Armen-Wezen in zijn Vaderland schijnt gevoerd „ te hebben."

Ons bestek laat niet toe, dat wij den Schrijver volgen in de ontwikkeling van het stelsel van MALTHUS en in zijne wederlegging, waaraan hij verscheiden bladzijden besteed, en er, zoo wij meenen, voldingend in geslaagd

slaagd is (*). Alleenlijk nemen wij van hem over, dat dit stelsel geenszins nieuw is; hoe zeer de eer aan MALTHUS toekomt, van er de Regering meer opmerkzaam op te hebben gemaakt, en de gevolgtrekkingen welke hij er met rede uit afleidt. Aangenomen dan, dat men, ten einde een ieder van het aangaan eener onberadene *echtverbindtenis af te schrikken*, tot grondregel in den Staat aanneme, *dat voortaan geene zoodanige echte lieden, geene kinderen, welke na zeker te bepalen tijdstip zullen geboren worden, zonder onderscheid, meer aanspraak zullen hebben op onderstand:* dan zal de Regering oogen en ooren sluiten voor alle de ellende, welke uit behoeftigheid zal ontstaan; zal zich geene weezen aantrekken, omdat de onbedachtzame ouders hen ter wereld gebragt, en zonder zorg voor een erfdeel, achter gelaten hebben; zal den onschuldigen doen boeten voor de onberadenheid en dwaasheid des schuldigen; zal den zuigeling, den zwakken grijsaard, den hulpeloozen zieken blootstellen aan den hoogsten *nood, aan van gebrek om te komen, offchoon ook geheele andere oorzaken dan* eene te sterke volksvermeerdering hen in die ellende hebben gestort! En wat wil men in de plaats geven? een hulpmiddel, dat met alle zijne schromelijke gevolgen eene veel grootere ellende zal terug brengen. De Bedelarij in hare geheele afschuwelijkheid. De Heer BASTHOLM berigt ons, inderdaad, dat de Hoogduitsche Vertaler van MALTHUS, een der overdreven voorstan-

(*) Wie iets anders hierover verlangt, raadplege het werkje, *Geschiedkundige nasporingen omtrent het Armen-Wezen en de Bedelarij*, in 't bijzonder de Bijlagen *E* en *F*. VERT.

standers van dit overdreven stelsel, het verbod van te bedelen als de schandvlek eener Regering beschouwt.

Neen, de noodzakelijkheid van een Armen-Wezen, gaat hij voort, is eene der uitgemaakte waarheden in de Staats-huishoudkunde. De zaak is slechts, dat het goed ingerigt, in verband met de gansche verrigting gebragt, en niet misbruikt worde. En het is niet de bijzondere Ingezeten, niet de Plaatselijke Armbestuurder, welke het oog kan houden op de genoegzaamheid en de grenzen der middelen van bestaan. De Regering alleen kan dit overzien, en aan de nijverheid der Ingezetenen de vereischte rigting geven.

Op hoedanigen voet nu de zorg voor het Armen-Wezen gevoegelijkst daar te stellen; hoedanig het bestuur en de verzorgings-middelen zijn kunnen; welke voorwerpen er al of niet onder behooren, behandelt de Schrijver in de volgende hoofdstukken. Wij zullen in een tweede verslag dit meer praktische gedeelte doen kennen.

L. J.

EENIGE BEDENKINGEN OVER DE ENGELSCHE *ARMEN-TAX.*

De voornaamste Belasting die in eenig land ten behoeve der armen geheven wordt, is voorzeker de Engelsche Armen-tax. En daar, niet tegenstaande de groote sommen die dezelve opbrengt, de armoede en het aantal der armen, daar te lande, steeds is toegenomen; en vooral in de laatste vijftig jaren verbazend is aangegroeid: zoo heeft dit aanleiding gegeven, dat eenige lieden zich tegen alle Belastingen ten behoeve der armen verklaren; als meenende in de Engelsche Armen-tax eene der voornaamste oorzaken van de in dat land toegenomene armoede, te vinden. Ik geloof derhalve, *dat het van aanbelang* is, om, zoo kort mogelijk, te onderzoeken, of men te regt de toegenomene armoede in *Engeland* aan de Armen-tax kan wijten: en zoo dit gedeeltelijk het geval mogt zijn, of dan zoodanige gevolgen onafscheidbaar aan zulk eene tax verbonden zijn; of dat die ontspruiten uit de wijze van heffing derzelve in *Engeland;* dan wel, of er, daar te lande, ook andere, aan de Armen-tax geheel vreemde oorzaken bestaan, die men als de wezenlijke bronnen der toegenomene armoede moet aanklagen?

De Engelsche Armen-tax is eene Belasting die op de vaste eigendommen rust, en van de houders of bruikers derzelve geheven wordt; zoo als van die

van landerijen, huizen, tienden, kolenmijnen en hakbosschen. (*)

In

(*) De invoering der Armen-tax heeft plaats gehad onder Koningin ELIZABETH. Ik vind het eerst in 1563, het vijfde jaar van hare regering, melding gemaakt van eene soort van Armen-tax; waar toe de Vrederegters geautoriseerd worden, om om te slaan over die genen, welke weigerachtig waren om vrijwillig het hunne bij te dragen tot onderhoud van de armen der Parochie: doch het was eerst in den jare 1601, het 43. jaar der Regering van bovengemelde Vorstin, dat, na een rijp overleg, de Wet omtrent het Armen-bestuur, die noch in kracht is, door het Parlement werd vastgesteld; en bij deze Wet werd ook de Armen-tax, en de wijze van heffing derzelve, bepaald.

Hoe zeer het mij nu toeschijnt, dat de duidelijke bedoeling dezer Wet is geweest, dat de tax geheven zou worden over de inkomsten van alle landerijen, en van alle andere individuëele vaste eigendommen; zoo komt het mij echter voor, dat er, met opzigt tot de landerijen, hier omtrent thans eene ongelijkheid bestaat: want, in het Werk van den Heer MALTHUS, vind ik, onder het artikel der Engelsche Wetten omtrent het Armen-Wezen, aangeteekend:

„ De grond-tax, door deze Wetten ingesteld, is oudtijds „ gereguleerd, zoo wel als de tax der landerijen; waaruit „ zoo wel voor den eenen als voor den anderen groote on- „ gelijkheden ontsproten zijn. Eenige landerijen betalen de „ Armen-tax niet; omdat dezelve nog geene individuëele ei- „ gendommen waren, op het tijdstip, dat het Kadaster of „ Register van Omslag is gemaakt geworden, — meest alle „ landerijen sedert aanmerkelijk verbeterd zijnde, en de tax „ nog altijd betaald wordende naar de eerste schatting, zoo is „ hieruit voortgevloeid, dat deze tax doorgaans hooger schijnt „ dan dezelve wezenlijk is: en dit onderscheid verschilt, „ naar mate de landerijen eene meerdere of mindere verbete-

„ ring

In elke Parochie wordt jaarlijks bepaald, naar het aantal en de behoeften der armen van elke derzelven, hoe veel er omgeslagen zal worden over de landerijen en andere vaste eigendommen, die aan de Belasting zijn onderworpen. (*) Naar mate er dus in

„ ring hebben ondergaan." — (Zie: *Essai sur le principe de la Population, par* T. R. MALTHUS, *traduit par* PREVOST, 2. Deel, bladz. 321. —

Wanneer men derhalve zegt: „ Een stuk lands betaalt 10 „ Schl. per pond Sterl. aan de Armen-tax:" zoo moet hier onder niet worden verstaan, dat dit is van deszelfs *tegenwoordige* pacht, huurwaarde, of opbrengst; maar van die, waarvoor het in het *Kadaster* of *Register* oudtijds aangeslagen is: en dus betalen ook de landerijen, welke het meeste verbeterd zijn, en sedert de opmaking van het Register het meeste in waarde zijn toegenomen, naar evenredigheid het minste in de Armen-tax; — terwijl men, daarentegen, op eenige plaatsen, die met vele armen zijn belast, landerijen aantreft, die, in waarde niet toegenomen zijnde, even veel aan de Armen-tax moeten opbrengen als hunne huurwaarde bedraagt. —

(*) De boven aangehaalde Wet, van het 43. jaar der Regering van Koningin ELIZABETH, bepaalt mede: „ dat de *Koster* van elke Parochie, benevens 4, 3 of 2, der voornaamste Ingezetenen, naar mate de uitgestrektheid der Parochie zulks vordert, 's jaarlijks, in de week van Paschen, of binnen eene maand na Paschen, onder de handteekening en het zegel van twee of meer Vrederegters van het Graafschap, geroepen zullen worden tot Opzieners der armen van de Parochie; en dat zij den omslag der Armen-tax zullen doen, en ook de magt zullen hebben, om, ingevolge eene Acte van twee Vrederegters, de omgeslagene gelden te ligten, en dezelve van de wederspannigen, door het verkoopen van derzelver goederen te innen: doch wordt aan die genen, die zich

in eene Parochie meer of minder armen zijn, wordt deze Belasting meer of minder hoog gesteld; en moet natuurlijk, in plaatsen die in verval zijn, en alwaar zich vele armen en weinig contribuabelen bevinden, tot eenen waren drukkenden last voor de bruikers of pachters van goederen worden.

Hierbij moet men nog in aanmerking nemen, dat, wanneer een pachter, rekenende op eene gewone Armen-tax, (bij voorbeeld tegen 4 Schell.,) daar naar zijn land voor verscheidene jaren heeft gepacht; en nu, door eene plotselijke toeneming der armoede, de tax op eenmaal van 4 tot 8 of 10 Schell. rijst, — en hij echter eene even hooge pacht aan zijnen Landheer moet opbrengen, als dan de tax natuurlijk een last wordt, die den Landman zwaar moet drukken, en zelfs oorzaak kan zijn tot verarming van eenigen derzelve. — Bij eene vernieuwing van pacht wordt dit evenwigt wel

zich bezwaard mogten rekenen door eenigen omslag, of door eenige handeling van gezegde *Kosters*, Opzieners van armen, of van gezegde Vrederegters, de vrijheid gegeven, om zich aan de Vrederegters, op hunne driemaandsche zitdagen, te addresseren, en zich te beklagen; welke Vrederegters alsdan bevoegd zijn, om daarop zoodanige orde te stellen, als zij geschikt zullen oordeelen, en welker beslissing voor gezegde partijen verbindend zal zijn.

Bij eene nadere Wet van het 17. jaar der Regering van Koning GEORGE den II, werd bepaald, dat de lijsten der omslagen, op den eersten Zondag na dat die van de Vrederegters waren opgemaakt, in de Kerk moesten worden opgehangen: en verder, dat de Opzieners de inzage van deze lijsten, op alle geschikte tijden, zouden moeten toestaan. — (*Zie* RUGGLES, en VAN LEYDEN van *West-Barendrecht*, Bladz. 43, 44, 46, 47, 49 en 71.)

wel weder eenigermate hersteld; dewijl de pachter alsdan, op eene hoogere tax rekenende, ook daar naar eene mindere pacht kan bedingen; — doch intusschen kan menig pachter hier door te gronde gaan. En daar er in *Engeland* grootere Landeigenaars dan elders gevonden worden, — en de kleine eigendommelijke Landhoeven, door aankoop hoe langer hoe meer verminderen, — en de pachtcontracten gewoonlijk voor vele achter een volgende jaren gesloten worden; — zoo vloeit hieruit voort, dat de genoemde gevolgen, aldaar, voor de pachters of landlieden drukkender moeten zijn, dan zij in andere landen zijn zouden.

Het bezwaar van de Engelsche Armen-tax schijnt mij dus toe, voornamelijk daar uit te ontspruiten, dat zij *plaatselijk* geheven wordt; en dat niet *alle* landerijen daarin deelen, of dat althans dezelve, naar haren tegenwoordigen opbrengst, *zeer ongelijk* daarin deelen.

Deze bezwaren vervallen echter te eenemale, zoo dra de armen Staats-gewijze verzorgd worden, en eene Armen-tax niet Parochiaal of plaatselijk, maar op eenen gelijkvormigen voet over het geheele Rijk geheven wordt; en men de wijze van heffing zoodanig inrigt, dat de gegoedste inwoners het meeste daartoe moeten bijdragen. Het drukkende der Armen-tax in *Engeland*, schijnt mij alzoo geen bewijs op te leveren, dat zulks onafscheidbaar aan eene zoodanige Belasting verbonden is; maar wel, dat de inrigting derzelve daar te Lande op verkeerde gronden rust.

Eene andere groote tegenwerping, welke men tegen de Engelsche Armen-tax maakt, is, dat de armen, daarop steunende, verzuimen hunne eigene krachten aan te strengen, — zij alzoo tot luiheid vervallen, —

len, — en zich te ligtvaardig en te onberaden in het huwelijk begeven.

Deze beschuldiging echter, schijnt mij meer gerigt te zijn tegen allen onbedingd verleend wordenden onderstand, dan wel tegen de Armen-tax zelve; want, zoo dra een arme veronderstelt, of weet, dat hij, zich aangevende, bedeeling *zal ontvangen*; (het zij nu dat die bedeeling hem uitgereikt worde, uit een kerkelijk of wereldlijk gesubsidiëerd wordend Fonds, of wel uit den opbrengst eener Armen-tax,) zoo zal hem dit om het even zijn; en de gevolgen zullen volmaakt dezelfde zijn, wanneer de bedeeling onvoorwaardelijk, onbedingd, of zonder een genoegzaam onderzoek wordt toegestaan.

Het gebrek bestaat hier niet in de wijze, hoe de Administratie, die belast is met de verzorging der armen, hare ontvangsten bekomt; maar wel in de wijze van verzorging der armen zelve, en in het gebrek aan behoorlijk bestuur en beheer over de armen. Zoo lang men elk die arm is, of zich als zoodanig aangeeft, onbedingd, en zonder de middelen, waardoor hij zich, door aanstrenging zijner eigene krachten, zou kunnen helpen, behoorlijk onderzocht te hebben, bedeelt, en niet tracht de armen zedelijk te verbeteren, noch arbeidzaamheid tot beding van onderstand maakt, zullen de gevolgen altijd zijn, dat men, door bloote bedeeling, de armoede vermeerdert, en luiheid en ledig-gang aankweekt.

Doch deze gevolgen, die men in *Engeland* schijnt te bespeuren, vloeijen, mijns inziens, waarlijk niet uit de Armen-tax zelve voort; maar wel daar uit, dat er, even min in *Engeland*, als, tot nog toe, hier te Lande, het zoo noodige naauwkeurige beheer

over

over de armen bestaat: doch omtrent dat beheer schijner er in *Engeland* nog vele grovere gebreken te bestaan, dan hier te Lande. Het is hier de plaats niet, om die alle op te geven; doch ik zal van eenige met een paar woorden gewagen.

Een der hoofdgebreken schijnt mij echter al wederom *uit de plaatselijke onderstenning* der armen te ontspruiten; en ook hier uit, dat er geen genoegzaam toevorzigt bestaat, en uitgeoefend wordt, over die genen aan welken de verzorging der armen is toevertrouwd. Men klaagt algemeen, dat de, uit het stelsel van plaatselijke verzorging voortvloeijende, bepalingen op de vrije inwoning, aanleiding geven tot waarlijk tirannieke vervolgingen, die zelfs strijdig zijn met alle begrippen van vrijheid. De Heer MALTHUS zegt, dat de vervolgingen die de Parochiën doen ondervinden, aan diegenen welke zij vreezen, dat eenmaal te hunnen laste zouden kunnen vallen, vooral wanneer die tegen zwangere, op het punt van hare verlossing zijnde vrouwen, gerigt worden, allerhatelijkst en afschuwelijkst zijn: en dat de *belemmeringen*, die deze bepalingen op de vrije inwoning veroorzaken, in de aanbieding van-, en de aanvrage naar werk, ook de zwarigheden vergrooten en vermeerderen, waar tegen die genen te worstelen hebben, die zich door hunne eigene krachten zoeken op te beuren en te helpen. En tot hoe vele verschillen en regtsgedingen tusschen de onderscheidene Parochiën deze plaatselijke verzorging aanleiding geeft, kan men daaruit afnemen, dat, over de drie jaren van 1783, 1784 en 1785, door elkander geslagen, de uitgaven wegens regtsgedingen tusschen de Parochiën, omtrent de verzorging der armen, in *Engeland* en *Walles*, jaar-

lijks bedragen hebben 55791 L. Sterl. (*). Ook hebben de meest geachte Engelsche Schrijvers over het Armen-Wezen, zoo als de Heeren ADAM SMITH, HAY, ACLAND, TOWNSEND en Sir WILLIAM YOUNGH, zich zeer ongunstig over de in *Engeland* bestaande bepalingen omtrent de vrije inwoning verklaard; en gewenscht, dat daarin verandering mogt plaats hebben (†).

Een ander gebrek schijnt mij toe, te zijn, dat men, bij de verzorging der armen, in *Engeland*, langzamerhand geheel en al uit het oog schijnt verloren te hebben, den geest der Wet van Koningin ELIZABETH, die in het jaar 1601 is uitgevaardigd; daar het duidelijk uit den geheelen zamenhang dezer Wet blijkt, dat de bedoeling van de instelling der Armen-tax, voornamelijk zijn moet, om werk aan de armen te verschaffen; en vooral kinderen van behoeftigen tot werkzaamheid op te leiden. Hoezeer nog tegenwoordig deze Wet als de Grondwet voor het Armen-Wezen in *Engeland* moet aangemerkt worden, zoo schijnt het echter, dat men, in plaats van de gelden der armen hoofdzakelijk aan te wenden tot het aankoopen van *vlas*, *hennep*, *wol*, *garen*, *ijzer*, enz., om werk aan de armen te geven, in de meeste Parochiën zich tot blootte bedeelingen heeft bepaald: ten minste, op de vragen, door het Parlement in 1786 gedaan omtrent het Armen-Wezen, vind ik onder de antwoorden, dat over de 3 jaren 1783, 1784 en 1785, door elkander ge-

(*) Zie RUGGLES, en VAN LEYDEN van *West-Barendrecht*, Bladz. 86.

(†) Zie RUGGLES, en VAN LEYDEN van *West-Barendrecht*, Bladz. 102. —

geslagen, de jaarlijksche uitgaven, om de armen aan het werk te zetten, niet meer beloopen hebben, dan 15892 L. Sterl.; daar het geld, door de Armen-tax geligt, over deze zelfde drie jaren, voor elk derzelven door elkander geslagen, beloopen heeft, de som van 2,167,749 L. Sterl. 13 schell. 8 penn.

Doch hierbij moet aangemerkt worden, dat niet deze geheele som ten behoeve der armen *is besteed.* — Ik vind in diezelfde antwoorden, dat er voor uitgaven die geene betrekking op de armen hebben, daarvan is gebruikt voor de Graafschaps-behoeften, als volgt:

	L. St.	ß	penn.
Voor *landloopers, Land-militie, bruggen, gevangenhuizen*, enz., over deze 3 jaren, jaarlijks de som van	119280	6	10.
Voor onkosten, *tot het herstellen van Kerken*, en *bezoldigingen van Kerkelijke Dienaren*, de som van	44231	0	11.
Makende te zamen . . .	163511	7	9.

Alle welke onkosten, volgens de Wet van Koningin ELIZABETH, niet uit het Fonds der Armen-tax hadden behooren te worden betaald; en dus wezenlijk moeten afgetrokken worden van het beloop der Armen-tax, die groot was de som van 2,167,749 L. Sterl. 13 schell. en 14 penn., zoodat het zuiver beloop der uitgaven ten behoeve der armen, heeft bedragen 2,004,238 L. Sterl. 5 schell. en 14 penn.

En, wanneer men nu hierbij nog in aanmerking neemt, de reeds aangehaalde enorme onkosten voor regtsgedingen, zoo is het klaarblijkelijk, dat er in de Wet

van *Koningin* ELIZABETH, hoe doelmatig anders in vele opzigten ook, drie hoofdgebreken bestaan. Het *eerste*, de *plaatselijke* verzorging der armen, — het *andere* het gemis van genoegzaam toeverzigt over de Armen-opzieners; — en het *derde*, gebrek aan behoorlijk verband tusschen de onderlinge Armen-besturen en het Gouvernement. En verder blijkt het, dat men in de uitvoering zeer verre van het ware oogmerk der Wet is afgeweken. Het is dus niet te verwonderen, dat er uit deze oorzaken nadeelige gevolgen moeten ontspruiten; doch naar mijn inzien, kunnen die niet aan de Armen-tax zelve geweten worden. —

Wat nu het tweede gedeelte der beschuldiging tegen de Engelsche Armen-tax betreft, dat namelijk de armen, te zeer op ondersteuning steunende, zich te ligtvaardig in het huwelijk zouden begeven, en alzoo, door het verwekken van kinderen, die zij niet in staat zijn te onderhouden, het aantal der armen hoe langer hoe meer zou toenemen; — zoo kan men hier tegen gedeeltelijk hetzelfde aanvoeren, als hetgene reeds gezegd is, tegen de beschuldiging, dat de Armen-tax aanleiding tot vermeerdering van luiheid en lediggang zou geven; namelijk dit, dat zulks geen noodwendig gevolg der Armen-tax zelve is; maar eerder moet toegeschreven worden aan gebrek van een zoodanig Vaderlijk beheer over de armen, hetwelk tracht om hen zedelijk te verbeteren, en zuivere begrippen van hunne pligten, en voornamelijk van die als Huisvaders, en natuurlijke verzorgers der hunnen, in te boezemen. Doch, daarenboven schijnt het mij toe, dat het inderdaad niet bewezen is, dat de armen in *Engeland* zich zoo veel ligtvaardiger in het huwelijk begeven, dan in andere landen, waar geene Armen-tax bestaat; want, volgens het

het getuigenis van den Heer MALTHUS zelven, (die echter de Armen-tax voornamelijk uit dit oogpunt beschouwd voor schadelijk houdt,) is er echter, buiten *Noorwegen* en *Zwitserland*, geen land, alwaar, in evenredigheid tot de bevolking, het aantal der jaarlijks aangegaan wordende huwelijken geringer is dan in *Engeland* (*).

Wanneer men alzoo niet veronderstellen kan, dat alléén de *armen* in *Engeland* in het huwelijk zouden treden, en de *rijke* en gegoede inwoners aldaar, meer dan in eenig ander land, buiten het huwelijk zouden leven, — (eene veronderstelling, die niet kan aangenomen worden voor een land, dat, door deszelfs bloeijenden Koophandel, voor den slechts eenigermate gegoeden inwoner zoo menigvuldige bronnen van bestaan oplevert, —) zoo schijnt het mij duidelijk toe, dat, daar de Armen-tax sedert meer dan 200 jaren in dat land heeft bestaan, de invloed welken zij heeft uitgeoefend, of welken men daar aan toeschrijft, of van haar schijnt te duchten, in dit opzigt niet zeer groot moet

(*) Volgens den Heer MALTHUS staat in *Engeland*, het Prinsdom *Wallis* daaronder begrepen, de evenredigheid der jaarlijksche huwelijken tot de bevolking, als 1 tot 123⅕. En, volgens Doctor SHORT, stond die evenredigheid, vóór het midden der 18. Eeuw, als 1 tot 115. De huwelijken zijn in *Engeland* alzoo eerder verminderd dan vermeerderd. De Heer CROM geeft op, dat het middeltal der jaarlijks aangegaan wordende huwelijken, over alle Landen, door elkander geslagen, gerekend kan worden, te zijn als 1 tot 108 tot de bevolking: en volgens opgave van MALTHUS, blijkt uit de tafels van SUSSMILCH, dat er in *Holland* Dorpen gevonden worden, alwaar die evenredigheid zou staan, als 1 tot 64. —

moet zijn geweest; en dat aldaar de armen niet ligtzinniger of onberadener in het huwelijk treden, dan in andere landen, waar die tax *niet* bestaat, en waar uit andere bronnen in de verzorging der armen wordt voorzien.

Daarenboven is het vraagstuk nog in het geheel niet beslist, of het met de goede zeden bestaan kan, dat men het aangaan der huwelijken, onder de lagere klasse, tegenwerkt; en of niet juist in die plaatsen, zoo als in alle groote steden, alwaar men de meeste ongehuwd levenden vindt, de grootste zedeloosheid heerscht?

Wanneer men echter wezenlijk overtuigd ware, dat het belang der Maatschappij volstrektelijk vorderde, om de huwelijken onder de armen en onder de lagere volksklassen te moeten tegenwerken, zoo zou men er alsdan toe moeten overgaan, om, zoo als de Heer MALTHUS dit voorstelt, na eene gedane waarschuwing, allen onderstand te weigeren, voor-, en aan kinderen, geboren wordende uit een huwelijk dat aangegaan was na de afkondiging der Wet; en zoo wel deze wezens, als alle onechte kinderen, aan hun lot moeten overlaten. Want, zoo lang men tot dit, tegen alle gevoelens der menschheid strijdende middel, zijnen toevlugt niet neemt, kan ik mij zelven niet voorstellen, dat het een groot verschil zal maken, of de onderstand verleend wordt uit gelden die door de Armen tax zijn te zamen gebragt, of die uit andere bronnen ontspruiten. En ik hoop, dat, daar ik tegen *Nederlanders* spreek, wier gevoelige harten te allen tijde zoo vele doorslaande blijken van Menschenliefde en Weldadigheid hebben gegeven, het onnoodig zal zijn, om aan te toonen, tot welke vreesselijke hardheden dit, door den Heer MALTHUS voorgestelde middel, aanleiding zou kunnen ge-

geven; en hoezeer de gevolgen daarvan nadeelig voor de zielen des volks, ja zelfs voor de rust en de veiligheid van den Staat zouden kunnen worden. Eene zoodanige verstooting der armen, zou hen in eenen wezenlijken staat van oorlog tegen het overige gedeelte der Maatschappij stellen. En zou het dan te verwonderen zijn, *wanneer de armen zich* van alle verpligting en banden jegens die Maatschappij *ontheven* rekenden? En wat kan, en moet men niet van zoodanige, tot wanhoop gedrevene menschen, verwachten? Of wil men van hun den bovenmenschelijken moed vorderen, om liever te verhongeren, en hunne vrouwen en kinderen te zien verhongeren, dan de Wetten eener Maatschappij te schenden, die hen zoo onmededogend verstoot? (*) Doch, genoeg hier van. — Laat mij terug-keeren tot het onderzoek, hetwelk ik mij heb voorgesteld.

„ Het is echter niet te ontkennen, zegt men, dat de armoede, en het aantal der armen in *Engeland* ontzettend is toegenomen; en de Armen-tax, *in de laatste tijden, onmatig is moeten worden vergroot*; en dat echter, niet tegenstaande de groote sommen die dezelve opbrengt, en onaangezien de veelvuldige partikuliere Associatiën tot ondersteuning der armen, alle deze gelden niet toereikend zijn, om in den nood der armen te voorzien."

Dit is zoo. Maar nu is de vraag: „ Is deze vermeerder-

(*) Men leze, over het regt der armen, en over de verpligting der Maatschappij jegens dezelven, hetgene daaromtrent zoo bondig en menschlievend wordt beredeneerd, in den *Herkaauwer*, III. D. N. V. bl. 93. [Ook door den Heer R. S. zelven, in dit Magazijn I. D. bl. 197. en volg. Zie ook in *dit* Stuk, bl. 10 en volg. RED.]

derde armoede een gevolg der Armen-tax, of is de verhooging dezer tax een gevolg van de toegenome armoede, die uit andere, van de Armen-tax geheel vreemde oorzaken ontsproten is?"

Dit te onderzoeken, schijnt mij allerbelangrijkst te zijn.

Ik vind aangeteekend, dat in 1680 de Armen-tax beliep *665,362* L. Sterl.

In 1776 reeds 1,720,316 L. Sterl., en over 1783, 1784 en 1785, door elkander geslagen, per jaar 2,167,749. (*)

In den jare 1803 wordt die opgegeven, geweest te zijn 5,348,205; (†) en sedert is dezelve nog veel hooger gestegen. (§)

Hoe zeer de rijzing der Armen-tax van 1680 tot 1776, (hetwelk bijna een tijdvak van *honderd* jaren uitmaakt,) reeds zeer aanmerkelijk is, daar, in dit tijdvak, die tax bijna drie maal zoo hoog geworden is, laat zich dit eenigermate verklaren, uit de volgende oorzaken.

1°. Uit de toegenomene bevolking in *Engeland*; waardoor ook natuurlijk het aantal der behoeftige klasse heeft moeten worden vermeerderd.

2°. Uit de mindere waarde van het geld; waardoor de tax, hoewel zij nominaal driemaal zoo hoog schijnt, dit inderdaad niet is.

3° Uit

(*) Zie RUGGLES, en VAN LEYDEN.

(†) Zie MALTHUS, 2. Deel, pag. 322.

(§) Volgens een Duitsch Schrijver zou de tax in 1806 en 1807 reeds tusschen *zes en zeven millioenen* gestegen zijn. Zie *Staatswirthschaftlicher Versuch über das Armen-Wesen*, von B. W. WEBER, *Göttingen* 1807. —

3°. Uit de meerdere duurte van vele levensbehoeften; eensdeels veroorzaakt door de mindere waarde van het geld; anderdeels door de vermeerderde Belasting op eenige voorwerpen van de eerste behoeften; terwijl daarentegen de dagloonen en andere arbeidsloonen niet naar evenredigheid vermeerderd zijn.

4°. *Uit de vermindering* der eigendommelijke kleine Landhoeven, welke door aankoop, hoe langer hoe meer, in *Engeland*, het eigendom van groote Landeigenaars geworden zijn.

5°. Uit de algemeen toegenomene *Luxe*; en de daardoor onder de lagere klasse ingeslopene, meerdere en verschillende behoeften.

6°. Uit de toegenome zedeloosheid, vooral in de groote steden; en de algemeen meerdere geneigdheid tot het gebruik van sterken drank, onder de lagere volksklasse.

7°. En eindelijk daaruit, dat men, hoe langer hoe meer, bij de verzorging der armen afgeweken is van den geest der Wet van Koningin ELIZABETH; die bepaalde, dat de gelden, die uit de Armen-tax ontsproten, hoofdzakelijk zouden worden aangewend tot het verschaffen van werk aan de armen; en men, in plaats van daaraan te voldoen, het grootste gedeelte derzelve heeft aangewend tot bloote bedeelingen.

Deze, en misschien nog andere oorzaken, kunnen en moeten noodwendig tot eene vermeerdering van armoede in *Engeland* aanleiding hebben gegeven.

En hieruit kan men, naar mijn inzien, gemakkelijk verklaren, dat de Armen-tax van 1680 tot 1776 bijna driemaal zoo hoog is gestegen.

Maar, wanneer men nu ziet, dat van 1776 tot 1803, ('t welk slechts 27 jaren uitmaakt,) deze zelfde tax

tax van 1,720,316, tot 5,348,205 L. Sterl. is gestegen; en dus wederom nog meer dan driemaal vermeerderd is; en zij, federt dien tijd, nog altijd is blijven stijgen: dan is het klaarblijkelijk, dat er andere en bijzondere oorzaken, geheel vreemd van het Armenbestuur, moeten bestaan, die deze noodlottige uitwerking hebben te wege gebragt. — Is dit nationale tegenspoed geweest? — Neen: *Engelands* magt en roem was nooit zoo groot, als juist in dit tijdvak; terwijl echter in hetzelve, de armoede met zulke groote stappen is opgeklommen.

Wanneer men niet geheel blind wil zijn, zal men deze oorzaken vinden in de invoering der werktuigen, die in dit tijdvak zoo buitensporig, zoowel in den *Landbouw* als in de *Fabrijken* heeft plaats gehad, en nog bestendig wordt uitgebreidt.

Door deze werktuigen wordt juist het tegendeel bewerkt, van hetgene men algemeen erkent, dat het doel van een goed Armenbestuur moet zijn; namelijk om arbeid aan de armen te verschaffen.

De werktuigen integendeel, hebben ten doel om handenarbeid uit te sparen; en zijn juist dan het volmaaktste, wanneer zij de meeste kracht kunnen uitoefenen, of met andere woorden, wanneer zij de meeste menschen van arbeid berooven. Is het dus een wonder, dat dit werktuigelijk stelsel, hetwelk duizenden, anders nijvere handwerkslieden, tot lediggang doemt, het noodlottige gevolg moest hebben, om het aantal der armen te vermeerderen, en onder hen luiheid en zedeloosheid, de natuurlijke gevolgen van lediggang, aan te kweeken?

Men zegge hier niet, hetgene de voorstanders der werktuigen steeds in den mond hebben: „ Juist door de

de werktuigen wordt het *debiet* vermeerderd, daar hierdoor de voortbrengselen in prijs dalen; en dus zullen die zelfde handen, die door de werktuigen buiten arbeid worden gesteld, door de vermeerdering der Nationale Industrie, ander werk en een ander bestaan vinden."

Deze schoonschijnende redenering kan, ten *eerste*, omtrent den *Landbouw* volstrekt geen steek houden; dewijl men door het gebruik van werktuigen, in plaats van menschenkracht en menschenhanden, hetzelfde stuk gronds geene meerdere vruchten kan doen dragen. (*) En men wane niet, dat de prijs der Granen dalen zal, wanneer de bewerkingen mindere onkosten vorderen: de meerdere of mindere duurte van het Graan hangt alleen af van deszelfs hoeveelheid en evenredigheid tot de consumtie.

Wat de Fabrijken betreft, zou het omtrent dezelve dan

(*) Men moet in het oog houden, dat hier niet bedoeld worden alle werktuigen voor den landbouw; want alsdan zou zelfs de ploeg daaronder gerekend kunnen worden: ook niet zoodanige werktuigen, welke, door hun groot vermogen, en reeds lang bestaan hebbend gebruik, tot wezenlijke vermindering van den prijs der levensmiddelen kunnen strekken; zoo als, bij voorbeeld, de *korenmolens*, en vooral mede de *watermolens*, die zoo noodig zijn tot de droogmaking en drooghouding onzer landerijen. Maar hier worden bedoeld die werktuigen, welke zonder eene wezenlijke verbetering der natuurlijke voortbrengselen van den grond te wege te brengen, slechts strekken om handen-arbeid uit te sparen; tot uitvinding van welke men zich, sedert eenigen tijd, bijzonder heeft bezig gehouden. Ook zij het verre van mij, om als schadelijk te beschouwen alle zoodanige *uitvindingen*, welke ten doel hebben, om, op *schelkundige gronden* gevestigd, den aard der landen te verbeteren.

dan alleen eenigzins waar kunnen zijn, wanneer het debiet der gefabriceerd wordende goederen onbeperkt ware, en men altijd verzekerd ware, dat men koopers voor zijne fabrijk-goederen zou vinden; hoe men die waren in het oneindige vermeerderde, — dan zoude het misschien waar kunnen zijn, dat men aan die handen, welken men door de werktuigen van arbeid beroofde, altijd werk zoude kunnen aanwijzen; — en dan nog, zelfs in die veronderstelling, zou het eindedelijk aan grondstof beginnen te ontbreken.

Doch, daar alle debiet, van welke fabrijk-voortbrengselen ook, beperkt is, zoo moet, wanneer men die goederen boven de aanvrage vermenigvuldigt, de prijs daarvan, door overkropping, zoodanig dalen, dat er geen voordeel te behalen is door die nog meer te vermenigvuldigen: en van dezen oogenblik af aan wordt het eene stellige onwaarheid, dat men in de mogelijkheid is, om die handen, welke door de invoering der werktuigen buiten werk zijn gesteld, anderen arbeid te kunnen aanwijzen.

De werktuigen hebben, daarenboven, het nadeelig gevolg, dat, door het gebruik derzelve, de menschenkracht wordt veracht, en in prijs en waarde daalt; en dus ook minder betaald wordt, dewijl men eenen *gelijken* en dikwerf *beteren* dienst van *onbezielde* werktuigen kan trekken. Bij de geringste *stagnatie* worden alzoo nog, bij voorkeur, de arbeidslieden afgedankt, en de werktuigen aan den gang gehouden. — Door de vermenigvuldiging van werktuigen worden dus niet alleen duizenden van arbeidslieden buiten werk en verdiensten gesteld; maar die genen, welke men nog behoudt, moeten zich met een geringer loon voor hunnen arbeid vergenoegen.

Dat

Dat deze gevolgen niet hersenschimmig zijn, bewijst de ondervinding. Zoo lang *Engeland* alleen en uitsluitend in het bezit zijner werktuigen was, heeft het gebruik daarvan de Nationale Industrie vermeerderd; en het stelsel der voorstanders van de werktuigen kan eenen schijn van waarheid hebben gehad, dewijl geene Natie tegen hunne fabrijk-voortbrengselen markten kan. Zekerlijk heeft dus dit werktuigelijke stelsel *Engelands* Koophandel, en deszelfs Rijkdom en Magt ten koste van de welvaart van andere Natiën, vermeerderd en vergroot. En, uitgelokt door dit *schijn-voordeel*, zijn de Engelschen steeds op de invoering van nieuwe, en de verbetering hunner oude werktuigen bedacht geweest; — doch hebben niet bedacht, dat dit op buitenlandsch vertier gevestigde fabrijk-stelsel eindelijk in deszelfs debiet paal en perk moest vinden: en het heeft dien gevonden. En de gevolgen hiervan zouden voor *Engeland* nog meer bespeurd zijn geworden, wanneer niet de nu geëindigde Oorlog zelf een groot voedsel aan hunne fabrijken hadde gegeven; daar zij, voor een groot gedeelte van *Europa*, de geweren en de meeste andere Oorlogsbehoeften vervaardigden; en zelfs een groot gedeelte der Armeën van het *Vaste Land*, die de Wapens tegen *Frankrijk* voerden, uit de Engelsche fabrijken gekleed werden. Van daar, dat men dadelijk na den Vrede eene *stagnatie* in de Engelsche fabrijken ondervond: en zoo die thans weer meerder vertier hebben, zoo kan men dit ten deele toeschrijven aan den voortgang der Wapenen van de onafhankelijken in *Zuid-Amerika*; welk land een nieuwe bron aan *Engelands* Industrie en fabrijk-wezen geopend heeft. — En niettegenstaande alle deze, voor *Engelands* fabrijk-wezen gunstige, toevallige omstandigheden, is het

genoegzaam bekend, hoe vele *honderd duizenden* van handen, door de vermenigvuldiging der werktuigen, buiten arbeid zijn gesteld.

Men leze hierover na: het *Rapport* van den Heer OWEN, aan het *Commité van de Maatschappij tot opbeuring van de in de Manufacturen arbeidende, en van hunnen handenarbeid levende armen;* geplaatst in den *Philanthropist*, van *Mei* 1817.

Deze Schrijver zegt: „ De onmiddelijke oorzaak van „ de tegenwoordige ellende, is de verlaging en de ver„ achting van den menschelijken arbeid; en deze ver„ achting is veroorzaakt, door de algemeene invoering „ der werktuigen in de fabrijken van *Europa* en *Ame„ rika*, maar voornamelijk in die van *Groot-Bri„ tanje.*"

„ Op het tijdstip van den jongst geslotenen Vrede," zegt die Schrijver verder, „ bevond zich *Groot-Bri„ tanje*, door zijne werktuigen, in het bezit van een „ nieuw bestendig werkend vermogen; hetwelk men „ gerust kan stellen, dat, in vermogen, den arbeid van „ *honderd millioenen* der vlijtigste menschen in hunne „ volle mannen kracht overtrof."

„ En, om het bewijs van dit vermogen te geven," zegt hij, „ er is in dit land een Etablissement, waar „ de werktuigen, slechts geholpen door eene bevolking „ die geene 2500 zielen te boven gaat, zoo veel voort„ brengen, als de geheele bevolking van *Schotland* „ niet zou kunnen fabriceren, wanneer die op de ge„ wone wijze werkzaam was, zoo als dit voor vijftig „ jaren plaats had: en in *Groot-Britanje* vindt men „ *verscheidene* zoodanige Etablissementen."

Hij vervolgt verder: „ Dit ons land bezit bij het „ eindigen van den laatsten Oorlog, een voortbrengend

ver-

„ vermogen, hetwelk hetzelfde effect te wege bragt,
„ als of deszelfs bevolking *vijftien* of *twintigvoudig*
„ vermeerderd ware geworden. En dit was langza-
„ merhand zoodanig aangewassen, sedert de laatste
„ vijf en twintig jaren."

Op eene andere plaats zegt die zelfde Schrijver, dat de menschelijke arbeid zoodanig in waarde verminderd is, dat men berekenen kan, dat er wekelijks tusschen de twee en drie millioenen L. Sterlings minder aan arbeidsloonen worden uitbetaald, en welke som dus aan de circulatie onttrokken wordt. (*)

En wanneer ook deze laatste berekening eenigermate vergroot mogt zijn, zoo blijkt daaruit echter ten duidelijkste, dat men, hoofdzakelijk in de buitensporige vermeerdering der werktuigen, en de daaruit voortvloeijende verlaging der waarde van den menschelijken arbeid, de ware oorzaak van de toegenomene armoede in *Engeland* sedert de laatste 40 jaren, moet zoeken —

En te regt zegt alzoo deze reeds aangehaalde Schrijver: „ slechts eene geringe overdenking zal aantoo-
„ nen, dat de werkende klasse tegenwoordig geen ge-
„ lijk evenwigt heeft met het vermogen der werktui-
„ gelijke kracht;" en dat dus één dezer drie resultaten daaruit volgen moet:

1°. Of de werktuigen moeten grootendeels worden verminderd; of,

2°. Mil-

(*) Men rekent de werkende volksklasse in *Engeland* alleen, zonder *Schotland* en *Ierland* daaronder te begrijpen, op *zes millioenen en vijfmaal honderd duizend zielen;* terwijl men de geheele bevolking stelt op *acht millioenen en vijfmaal honderd duizend zielen.* (Zie RUGGLES en VAN LEYDEN.)

2°. Millioenen van menfchelijke wezens moeten omkomen, wanneer men de werktuigen tot hunne tegengenwoordige uitgebreidheid blijft toelaten; of,

3°. Men moet voordeelige bezigheden vinden voor de arme, en thans werkelooze werkende klasfe: aan wier arbeid de werktuigen ondergefchikt moeten zijn, in plaats van aangewend te worden om hunnen arbeid te vervangen, zoo als dit tegenwoordig plaats heeft.

Hoe zeer het waarfchijnlijk is, dat het werktuigelijk ftelfel in *Engeland* veel bijgedragen heeft tot uitbreiding van deszelfs Koophandel, en daardoor deszelfs nationale voorfpoed, (*in den zin zoo als men deze uitdrukking gewoonlijk neemt*,) vermeerderd kan zijn; zoo is het niet te min waar, dat ditzelfde werktuigelijk ftelfel, het aantal der zich buiten broodwinning bevindende menfchen verbazend vermeerderd heeft; en dat misfchien, wanneer de Armen-tax, hoe drukkend die ook moge zijn, niet beftaan hadde, en alle deze van werk beroofde lieden, alleen uit vrijwillige bijdragen hadden moeten onderfteund worden, dit onmogelijk bevonden geworden zou zijn, — en *Engeland*, alzoo reeds voor lang ten prooi van oproer en algemeenen opftand zou zijn geworden; of genoodzaakt geweest, om deszelfs ftelfel van werktuigen, en daaruit ontfprotene vermenigvuldiging van fabrijk-voortbrengfelen, waarmede het de geheele wereld heeft overftroomd, *vaarwel* te zeggen. —

Uit dit oogpunt befchouwd, kunnen dus misfchien de natiën van het *Vaste Land*, de Engelfche Armen-tax, als het middel zijnde, het welk dit verderfelijke werktuigelijke ftelfel, en de daaruit voortgevloeide *Monopolie* der Engelfche fabrijken, ftaande gehouden heeft, als de middellijke bewerkfter van de vernietiging der *In-*

dustrie van een groot gedeelte van het *Vaste Land* aanklagen. — Doch, laat mij van deze uitweiding te rug keeren, waartoe mij het schadelijke, hetwelk ik meen voor het volksgeluk, in de buitensporige vermenigvulging der werktuigen te zien, afleidde. — Ik meen bewezen te hebben, dat de in het laatste tijdvak zoo zeer toegenomene armoede, in *Engeland*, uit oorzaken ontsproten is, die geheel en al van het Armen-bestuur zijn afgescheiden; en waarvan de uitwerkselen noch aan de Armen-tax, noch aan de Armen-wetten, en niet eenmaal aan de gebreken derzelve kunnen toegegeschreven worden. —

R. S.

[Dat die genen, die tegen den wensch en de voorslagen eener algemeene Staatszorg voor de Armen, en algemeene Armenbelasting, schermen met de noodlottige gevolgen der Engelsche Armen-tax — op het zachtst genomen, niet weten wat zij praten, heeft de Heer R. S. in dit opstel overtuigend aangetoond. Dat de plaatselijke Engelsche Armen-tax dat Land, gedurende den laatsten Oorlog, voor oproeren, enz. zoude behoed hebben, zoude ik liever niet stellen: want 1. eene billijk gedragene algemeene Armen-tax, en doelmatig aangewend, had nog gemakkelijker de werkeloozen onderstand verschaft. 2. Het zijn niet de fabrijkplaatsen in *Engeland*, die meest onder de Armen-tax gedrukt liggen. 3. Zoude men veel meer het staande blijven van *Engeland* tegen Napoleons maatregelen aan de machinale Fabrijcering kunnen dank wijten. Het hier aangevoerde tegen die werktuigen, was door den Heer R. S. ook reeds gezegd in zijn opstel, in dit Magazijn, *bov.* II. D. 4. St. (zie ald. bl. 386 — 394.) Thans brengt hij nog het getuigenis van een Engelschen Kwaker bij. Daar deze zaak hier niet grondig behandeld kan worden, moet ik mij vergenoegen, met daar tegen te verwijzen tot des Graven G. K. VAN HOGENDORP onmisbare *Bijdragen voor de Huishk. van Staat.* II. D. en III. D. 1. St. H. W. T.]

UITTREKSEL UIT HET ALGEMEEN VERSLAG DER MAATSCHAPPIJ: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, AUGUSTUS 1818, BETREFFENDE DE SPAARBANKEN.

(Bladz. 126—128.) Twee malen hadden wij, gedurende den loop dezes Jaars, wederom de eer, om, namens de Maatschappij, ten gehoor bij Z. M. den Koning te worden toegelaten; even als bij vroegere gelegenheden, behaagde het Z. M., op de innemendste en meest belangstellende wijze, onderzoek naar den toestand der Maatschappij te doen, en, bij de laatste, haar aan te bevelen, om, door hare Departementen, eene proeve te nemen van *het oprigten van Spaarbanken.*

Dit ontwerp, waarvan de uitvoering, blijkbaar uit 's Konings aanbeveling, zoo zeer overeenkomstig met Hoogstdeszelfs verlangen was, en waartoe wij tevens door de Algemeene Vergadering des verledenen Jaars gevolmagtigd waren, werd bij ons, na gehoudene onderhandelingen met den Hoog Edelen Gestrengen Heere Gouverneur van *Noord-Holland*, nog nader aangedrongen, door het ontvangen van eene Kennisge-

geving van Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken, bevattende Z. M. Besluit van 17. Mei l. l. waarbij Z. E. zich aldus uitdrukte:

„Dat Zijne Majesteit, overtuigd aan den eenen kant van het nuttige en uitvoerlijke der Spaarbanken, ook in *Nederland*, als geschikt om de œconomie en zedelijkheid onder de geringere standen te bevorderen, zich, aan de andere zijde, na een naauwkeurig onderzoek, heeft overtuigd, dat voorschrevene Maatschappij, zoo door haren lofwaardigen ijver voor de beschaving en verbetering van den geringeren volksstand, als door hare betrekking daardoor tot dien stand, de geschiktste is, om aan deze inrigtingen dien langzamen en doelmatigen voortgang en bloei te verzekeren, welke zij behoeven. — Terwijl het, ten slotte, Z. M. behaagd heeft te verklaren: dat Hoogstdezelve in deze poging der Departementen een nieuw bewijs zal vinden van de nuttige strekking, welke de voorschrevene Maatschappij zich ten doel stelt, en van den regt Vaderlandschen geest, welke haar bezielt en aanvuurt, om de bedoelingen des Gouvernements, tot heil der ingezetenen, te helpen ondersteunen en bevorderen."

Thans haastten wij ons, om de *Algemeene Regelen, ter oprigting van Spaarbanken* (welke wij ten gevolge van den last der Algemeene Vergadering des vorigen Jaars, reeds vervaardigd hadden, doch gemeend hadden, gedurende den loop der bovengemelde onderhandelingen, te moeten laten liggen) van het daaronder geplaatste slot te voorzien, ter perse te leggen en den Departementen te zenden, met bijvoeging: dat, dewijl deze zoo hoogstvereerende uitnoodiging van Z. M. den Koning zoo zeer instemt met de eigene bedeeling onzer Maatschappij, blijkens hare be-

 slui-

ſluiten in de laatstgehoudene Algemeene Vergadering; daar bereids de Departementen *Rotterdam*, *Dordrecht*, *Workum* en *Haarlem* zich, door het oprigten van Spaarbanken, hadden verdienstelijk gemaakt, wij ons vleiden, dat er geen verdere aandrang noodig zoude zijn, om de Departementen aan te ſporen tot navolging der gegevene voorbeelden; ten einde alzoo bij de daarſtelling eener allezins heilrijke praktisch nuttige inrigting, tevens te toonen, dat de Maatſchappij het vertrouwen en de goedkeuring verdient, waarmede het Koninklijk Hoofd van den Staat haar vereert.

Wat nu, bij den voortgang der genoemde Departementen, de gevolgen van dit alles zijn geweest, zal meer in het bijzonder blijken bij het derde Hoofddeel van dit ons Verſlag, bevattende de berigten der Departementen.

(Bladl. 162 — 169.) Wij behielden ons voor (zie bl. 128 en 131) om, onder deze Afdeeling, Ul. tevens mede te deelen de gevolgen, welke onze uitnoodigingen, zoo tot het *oprigten van Spaarbanken*, als tot deelneming aan de *Maatſchappij van Weldadigheid*, gehad hebben, immers voor zoo verre als wij daartoe door de berigten der Departementen zijn in ſtaat geſteld geworden. Wij zullen in beide den rang van ſtemming der Departementen volgen, alleenlijk, met opzigt tot die, welke de Spaarbanken betreffen, waartoe wij thans overgaan, het eerst achter elkander die Departementen vermelden, bij welke dezelve werkelijk zijn opgerigt.

1. *'s Gravenhage.* Dat op den 10den van Zomermaand l. l. bij hetzelve tot het oprigten van eene

Spaar-

Spaarbank besloten zijnde, dit besluit bereids op den 3den van Oogstmaand daaraanvolgende, door de oprigting, is bekrachtigd geworden; dat deze Inrigting is vereerd geworden met de hooge goedkeuring van Z. M. den Koning, H. D. H. de Prinsesse Douairière van Oranje-Nassau, Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken, den H. E. G. Heere Gouverneur van *Zuid-Holland*, en de E. A. Heeren van de Stadsregering; welke laatstgemelde Regéring daarenboven heeft toegezegd, niet alleen om de daarstelling en instandhouding dezer inrigting met al haar vermogen, zoo verre zij daartoe in betrekking staat, te zullen bevorderen, maar ook aan de Commissie tot dezelve vergund heeft, een vertrek op het Raadhuis der stad, tot ontvangst en uitreiking der spaargelden, en tevens heeft toegestaan, om de kist ter bewaring der effecten en gelden van de Spaarbank in Burgemeesterskamer te mogen plaatsen. Aan elk der Departementen is van het Reglement voor de Spaarbank een afdruk gezonden.

2. *Enkhuizen.* Dat niet alleen, bij hetzelve, eene Spaarbank is opgerigt en in werking gebragt, maar dat dezelve met het doeltreffendst gevolg wordt voortgezet, en naar genoegen bezocht.

3. *Rotterdam.* Dat deszelfs Spaar- en Hulpbank, in Bloeimaand l. l. in werking gebragt, van den eersten zitdag aan, veel bijval heeft gevonden, en bereids omtrent drie honderd deelnemers telt, waaronder vele arbeidslieden en dienstboden; elke week wint de bank aan zoo in deelnemers als in kapitaal, welk laatste reeds eenige duizenden guldens bedraagt.

Meergegoede Leden des Departements hebben, door gift enf rentelooze leeningen, deze onderneming aanmoe-

moedigd, en den grond gelegd tot het kapitaal, waarmede de Hulpbank hare werkzaamheid zal aanvangen. In één woord: deze onderneming is onder de beste voorteekens begonnen, en wordt met de ſchoonſte vooruitzigten voortgezet. Van het Reglement voor deze Spaar- en Hulpbank is aan elk der Departementen een afdruk gezonden.

4. *Weesp.* Dat, ten gevolge van een op den 24ſten van Hooimaand l. l. genomen beſluit, bij hetzelve, onder opzigt van eene Commisſie van acht Leden, eene Spaarbank is opgerigt, met dat gelukkig gevolg (zoo verre de kortheid des tijds de beoordeeling hierover toelaat) dat men, door inſchrijving, zich in ſtaat gevoelt, om aan de bedoeling te beantwoorden.

5. *Bolsward.* Dat, ten gevolge van een op den 28ſten van Zomermaand l. l. genomen beſluit, bereids op den 23ſten van Hooimaand daaraanvolgende, het Reglement voor eene Spaarbank is vastgeſteld geworden, en deze Bank op den 3den dezer maand is in werking gebragt, onder het beſtuur van vier Leden des Departements, en werkelijk bij derzelver eerste zitting gelden heeft ontvangen, in een der vertrekken op het Stadhuis, aan de Commisſie, door Heeren Burgemeesteren der ſtad, op eene allezins heuſche wijze afgeſtaan. Een' afdruk van het Reglement voor deze Spaarbank, hebben wij, voor de Kas der Maatſchappij ontvangen.

6. *Dordrecht.* Dat de, bij hetzelve, opgerigte, Spaarbank, boven verwachting zelfs, aan de bedoeling beantwoordt, zoodanig dat Commisſarisſen over dezelve alle redenen hebben om zich te vleijen, dat deze nuttige en heilzame Inrigting, van tijd tot tijd, verder aan het voorgeſtelde doel zal beantwoorden, en

en de daaraan verbondene moeijelijkheden ten volle zullen worden beloond. Een' afdruk van het Reglement voor deeze Bank, hebben wij, voor de Kas der Maatschappij, ontvangen.

7. *Hoorn.* Dat, bij hetzelve, bereids het Reglement voor de Spaarbank is vastgesteld (waarvan ons een afschrift is toegezonden) en dat dezelve binnen weinige weken in werking staat te worden gebragt.

8. *Workum.* Dat deszelfs Spaarbank bereids den 1sten van Louwmaand dezes Jaars in werking is gebragt (waardoor alzoo dit Departement de verdienste heeft, van het allereerste voorbeeld hiertoe te hebben gegeven) en dat, bij het begin der tegenwoordige maand, de ingelegde gelden alreeds eene somme van *f* 2625 : - bedroeg, terwijl, gedurende deze verloopene zeven maanden, daaruit slechts de geringe somme van *f* 105 - : was teruggevorderd geworden. Met genoegen kan het Departement berigten, dat het heilsame nut dezer Inrigting dagelijks meer en meer gevoeld wordt; te meer rijst dit genoegen, daar men zich met eenen zoo goeden uitslag minder had durven vleijen, als het verval van Handel en Zeevaart zoo in het bijzonder de stad *Workum* heeft doen lijden; en het Departement vleit zich dus op grond van den uitmuntenden voortgang der Spaarbank, in weêrwil van dit beletsel, dat men in deze Inrigting, van tijd tot tijd, meer vertrouwen zal stellen, en alzoo de geringere klasse aangemoedigd worden, om, wekelijks, iets te besparen. Van het Reglement voor deze Spaarbank hebben wij een' afdruk, voor de Kas der Maatschappij, ontvangen.

9. *Leeuwarden.* Dat, bereids in Wijnmaand des Jaars 1817 begonnen hebbende aan het ontwerp ter op-

oprigting eener Spaarbank, het Departement thans het genoegen heeft dit ontwerp verwezenlijkt, en deze Inrigting, onder het beſtuur van zes van deszelfs Medeleden, tot ſtand gebragt te zien; terwijl het Departement zich voorbehoudt; om dezelve, door toezending van eenen afdruk van het Reglement voor deze Spaarbank aan elk der Departementen, nader te doen kennen. (*)

10. *Middelharnis en Sommelsdijk*. Dat hetzelve voor het eiland *Flakkee* eene Spaarbank heeft opgerigt, welke in de zeven dorpen, waarin de Leden van het Departement woonachtig zijn, hare bijzondere Commisſiën heeft, welke Commisſiën gezamenlijk het Algemeen beſtuur der Spaarbank uitmaken, hetwelk maandelijks vergadert.

11. *Gouda*. Dat, bij hetzelve, eene Spaarbank is opgerigt geworden, onder het beſtuur van zeven van deszelfs Medeleden, van welke oprigting het Departement, reeds bij de eerſte zitting van Beſtuurders, de ſchoonſte gevolgen mogt zien, daar de gedane inlagen reeds eene, voor de ſtad, vrij aanmerkelijke ſom bedroegen, waardoor hetzelve zich mag vleijen, dat deze inrigting, ook aldaar, eenen goeden voortgang zal maken, en alzoo tot heil van deszelfs mingegoede medeburgeren zal ſtrekken. Wij hebben van het Reglement voor deze Spaarbank zes afdrukken ontvangen.

12.

(*) Hieraan is, ſedert, door het Departement niet alleen voldaan, maar ook nog daarbij gevoegd, een klein Stukje, ſtrekkende tot aanmoediging ter deelneming. Uit deze laatste ziet men met een wezenlijk genoegen, dat, door gegoede ingezetenen der ſtad, een renteloos voorſchot is gedaan van *f* 8000:-, om uit de renten daarvan de onkosten der oprigting, enz. te vinden.

12. *Haarlem.* Dat de, bij hetzelve, opgerigte Spaarbank (inzonderheid te danken aan hem, die van al de verschillende Inrigtingen des Departements zulk een werkzaam Medelid en voorstander was, wijlen den verdienstelijken A. LOOSJES, PZ.) niet geheel zonder *goed gevolg en deelneming* blijft; dat echter de deelnemers niet zoo zeer bestaan *in die geringe* en behoeftige ambachtslieden, welke hunne kleine overwinsten op deze wijze afzonderen, om, bij hooger nood en ongunstiger omstandigheden, die terug te vragen, als wel in bijdragen van dienstboden en andere lieden, welke, zonder immer gebrek of armoede ondervonden te hebben, die gelden, als onbenoodigd en uit hunnen betrekkelijken overvloed, daarin plaatsen. Waarschijnlijk is de verarming der arbeidslieden, en de steeds teruggaande welvaart van dien stand, in deze stad, daarvan de oorzaak. Intusschen is het mogelijk, dat een gunstiger saizoen en een gelukkiger jaar eene meer algemeene deelneming, ook van de bedoelde klasse, *ten gevolge heeft*, waardoor alzoo het doel meer algemeen zoude worden bereikt, vooral wanneer er mogelijkheid zoude zijn, om, zoo als de Commissie tot de Spaarbank vermeent, den voet en de wijze van inrigting nog gunstiger voor de deelnemers te maken. Zoo wel de tegenwoordige toestand dus, als laatstgenoemde vooruitzigten, leveren genoegzame aanmoedigingen aan de Commissie op, om, met hoop op den besten uitslag, onvermoeid voort te gaan. Een afdruk van het Reglement voor deze Spaarbank hebben wij ontvangen.

13. *Amersfoort.* Dat, bij hetzelve, onder het bestuur van vijf van deszelfs Medeleden, eene Spaarbank is opgerigt, en de werkzaamheden van dit Bestuur bereids zijn aangevangen. En

14.

14. *Delfshaven.* Dat het Beſtuur der bij hetzelve opgerigte Spaarbank deszelfs eerſte zitting heeft gehouden op den 8den van Oogstmaand; dat de Regering der plaats de Commisſie tot dezelve niet alleen verpligt heeft, met aan haar, bij voorraad, een geſchikt vertrek op het Raadhuis te verleenen, maar ook deze onderneming, door eene zeer uitnoodigende Publicatie, ter kennisſe van de ingezetenen heeft gebragt.

Bij al deze opgerigte Spaarbanken hebben wij nog de volgende berigten ontvangen, nopens de werkzaamheden der Departementen omtrent dit onderwerp; als van:

1. *Heerenveen.* Dat, bij hetzelve, eene Commisſie is benoemd, om te onderzoeken, of het oprigten van eene Spaarbank bij hetzelve uitvoerlijk is, en aan het doel kan beantwoorden? en, dit toeſtemmend beantwoord wordende, alsdan, daarvoor, het noodige Reglement te ontwerpen.

2. *Dockum.* Dat hetzelve daartoe eene Commisſie heeft benoemd.

3. *Wormerveer.* Als boven, tevens met overleg van het plaatſelijk Beſtuur.

4. *Wormer en Jisp.* Dat hetzelve eene Commisſie heeft benoemd, tot onderzoek van de mogelijkheid der oprigting, daar ter plaatſe.

5. *Marsſum.* Dat hetzelve bereids een Reglement ontworpen heeft, doch hetwelk nog moet worden beoordeeld; edoch, dat het Departement zich vleit, de Inrigting nog in den loop dezes jaars tot ſtand te zullen brengen.

6. De beide *Amſterdamſche Departementen.* Dat dezelve eene Commisſie benoemd hebben, om te onder-

der-

derzoeken, in hoe verre, overeenkomſtig den omvang dezer groote Gemeente, eene Spaarbank aldaar in werking kunne gebragt worden.

7. *Almelo.* Dat hetzelve eene Commisſie heeft benoemd, om te onderzoeken, of de oprigting eener Spaarbank aldaar met goed gevolg zoude kunnen worden ondernomen? en, *zoo ja*, alsdan te dienen van derzelver gedachten, omtrent de beste wijze hiertoe.

8. *Middelſtum.* Dat hetzelve, aan de Leden, behoorende onder elk Gemeentebeſtuur, waaruit het Departement beſtaat, eenen afdruk van de door ons gezondene *Algemeene Regelen* heeft ter hand geſteld, met verzoek om, elk in het zijne, eene Commisſie te benoemen, ten einde te onderzoeken, wat desaangaande, in hunnen omtrek, met vrucht zal kunnen gedaan worden.

9. *Alkmaar.* Dat hetzelve eene Commisſie heeft benoemd, tot het onderzoek van de mogelijkheid der oprigting eener Spaarbank aldaar; — dit toegeſtemd zijnde, tot het ontwerpen van een Reglement daarvoor, en tot het voordragen van al zulke maatregelen, als tot het in werking brengen betrekkelijk mogten zijn.

13. *Utrecht.* Dat hetzelve dit onderwerp geſteld heeft in handen van deszelfs Beſtuur, en het berigt deswege eerstdaags is verwachtende.

11. *Pekel-A.* Dat hetzelve tot het oprigten eener Spaarbank beſloten heeft, mits men (waartoe men hoop heeft) de noodige geſchikte perſonen vinden kunne, welke zich het Beſtuur daarover zullen laten welgevallen; terwijl in die hoop bereids een voorloopig Reglement ontworpen is.

12. *Zutphen.* Dat eene Commisſie van zes Leden zich onledig houdt met het ontwerpen van een Plan,

ter oprigting van eene Spaarbank, van welke Commisſie het Departement het berigt eerlang te gemoet ziet.

13 *Schagen.* Dat hetzelve hoopt, tegen Wijnmaand aanſtaande, eene Spaarbank in werking te brengen.

14. *Groningen.* Dat, bij hetzelve, tot de oprigting beſloten, en bereids een dubbeltal van perſonen benoemd is, om daaruit de Beſtuurders der Spaarbank te kiezen.

15. *Arnhem* Dat hetzelve tot de oprigting beſloten hebbende, bereids het Reglement voor de Spaarbank heeft ontworpen, en bij den Magiſtraat der ſtad aanzoek heeft gedaan, ter vergunning van een geſchikt Lokaal, tot het houden derzelve.

16. *Koog* en *Zaandijk.* Dat hetzelve eene Commisſie heeft benoemd, om te onderzoeken, wat, met betrekking tot dit onderwerp, daar ter plaatſe zouden kunnen worden gedaan.

17. *Thiel.* Dat hetzelve eene Commisſie heeft benoemd, tot het ontwerpen van het Plan ter oprigting eener Spaarbank; terwijl hetzelve reden heeft, om zich te vleijen, dat deze Inrigting daar ter plaatſe genoegzamen bijval zal vinden.

12. *Zwolle.* Dat, bij hetzelve, bereids een Reglement voor de Spaarbank ontworpen, en het Beſtuur daarover benoemd is. [Zie bladz. 53.]

19. *Oldeboorn.* Dat de Spaarbank, bij hetzelve, eerstdaags ſtaat in werking gebragt te worden, daar het Reglement voor dezelve is vastgeſteld, en het Beſtuur daarover is benoemd geworden.

20. *Purmerend.* Dat hetzelve tot de oprigting eener Spaarbank beſloten heeft, en zich onledig houdt met het ontwerpen van het Reglement daarvoor.

21. *Gorredijk.* Dat, bij hetzelve, eene Commisſie tot de zamenſtelling eener Spaarbank werkzaam is.

22. *Nijmegen.* Dat hetzelve eene Commisſie heeft benoemd, om te onderzoeken, in hoe verre deze Inrigting daar ter plaatſe van goed gevolg zoude kunnen zijn.

23. *'t Zand.* Dat hetzelve tot de oprigting eener Spaarbank beſloten, en eene Commisſie benoemd heeft; tot het bepalen van de beste wijze, om dezelve in werking te brengen.

24. *De Rijp.* Dat, bij hetzelve, eene Commisſie is benoemd, om te onderzoeken, in hoe verre deze inrigting aldaar van nut, en uitvoerlijk kan zijn.

25. *Harlingen.* Dat hetzelve bereids het Reglement voor eene Spaarbank heeft vastgeſteld, het Beſtuur daarover benoemd heeft, en bezig is dezelve in werking te brengen. Eindelijk;

26. *Heemſtede.* Dat, bij hetzelve, eene Commisſie is benoemd, tot onderzoek, in hoe verre deze onderneming aldaar uitvoerlijk zij.

Van ſlechts vijf Departementen hebben wij de berigten ontvangen, dat dezelve deze inrigtingen, althans voor alsnog, bij hen onuitvoerlijk achten: van deze noemen wij ſlechts twee, namelijk *Schiedam*, hetwelk dezelve aldaar min noodzakelijk beſchouwt, uit hoofde van twee aldaar beſtaande Inrigtingen, de eene ten behoeve van *Branders-*, *Mouters-*, en *Brouwers-knechts*, en de andere ter onderſteuning voor de *Dragers* van *Granen* en *Kolen*; en *Beverwijk*, om redenen van deszelfs weldadige werkzaamheid op andere wijzen. De drie overige geene bepaalde redenen hebbende opgegeven, vermelden wij niet, even als wij moeten zwijgen van al de niet genoemde Departementen, als waarvan geene berigten zijn ingezonden.

AANMERKING.

De *Algemeene Regelen ter oprigting van Spaarbanken*, van wege het Hoofdbestuur dezer Maatschappij aan de Departementen bekend gemaakt, zijn in dit *Magazijn* geplaatst, II. D. bl. 238 en volg. met eenige aanmerkingen van den Heer R. S. *ald.* bl. 243 en volg. bij welke ik nog eene te voegen heb, op N°. XI. „ Het bestuur der Spaarbank zal door dat des Plaatselijken Departements der Maatschappij gekozen en georganiseerd worden :" — waarbij ter opheldering of adstructie gevoegd is: „ dit is de gewone weg, waarop de „ Maatschappij hare werkingen naar buiten gewoon is uit „ te oefenen." Ik weet niet, welke werkingen naar buiten hier bedoeld kunnen zijn: maar ik weet wel, dat in dien regel eene hoogst gevaarlijke strekking is, tot het invoeren van een *aristocratismus*, geheel strijdig met den geest der Maatschappij en harer geheele Departementale inrigting; en hetwelk, in de Departementen voet krijgende, het schadelijkst vergif voor de Maatschappij zou worden, door de belangstelling der Leden uit te dooven.

Het Reglement op de Spaarbank te *Haarlem*, met derzelver Aanbeveling, is te vinden in dit Magazijn, II. D. bl. 30 enz., en op hetzelve zijn grootendeels toepasselijk de aldaar bl. 35 enz. volgende aanmerkingen van den Heer R. S. De stukken nopens de oprigting der *Rotterdamsche* Spaar- en Hulpbank volgen aldaar, (met korte aanmerkingen) bl. 49 enz. Alle de stukken

ken nopens de verdienstelijke inrigting te *Leeuwarden*, met de beoordeeling van den Heer R. S. *ald.* II. D. bl. 252 enz.: en de eenvoudige wetten der *Leydsche* Spaarbank, (van welk Departement, ten opzigte dezer inrigting, in Augustus 1818 nog niets te melden was, doch alwaar dezelve thans uitmuntend aan den gang is) *ald.* bladz. 295. Van de Spaarbanken, welke in het algemeen Verslag der Maatschappij als toen bestaande worden opgegeven, laten wij hier volgen de wetten van *'s Gravenhage*, *Dordrecht* en *Enkhuizen*; besparen die van *Bolsward* enz. tot eene volgende gelegenheid. Wij laten de aanprijzende inleidingen achter wege, gelijk wij met de *Leydsche* begonnen zijn te doen; om dat dezelve meestal om de gewone schijven loopen. Wij hebben echter het verzoek niet willen weigeren, om de stukken der *Bergumer* Spaarbank geheel in ons tijdschrift op te nemen: welke aanbeveling ook, door den godsdienstigen toon, en de strekking voor Landlieden, iets bijzonders heeft. Buiten dien hebben wij de stukken van *Zwol* en *Zutphen* dankbaar ontvangen, en zullen daarvan gebruik maken, zoo ver onze ruimte gedoogt. Het *Zwolsche* stukje ter aanprijzing, verdient allerwege geraadpleegd te worden. De inrigting te *Zutphen* is op den leest der uitmuntende *Leeuwardsche* geschoeid. Indien eene groote deelneming den geheelen omslag dier administratie vereischt, zal zij ook derzelver moeite kunnen beloonen en de kosten kunnen goedmaken: anders kon dezelve misschien, naar het voorbeeld der *Leydsche*, waarvan wij de beschrijving mede alhier plaatsen, vereenvoudigd worden.

H. W. T.

REGLEMENT VOOR DE SPAARBANK, OPGERIGT DOOR HET DEPARTEMENT 'S GRAVENHAGE, DER MAATSCHAPPIJ: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.
Geopend den 3. *Augustus* 1818.

1. Alle bewoners van *'s Gravenhage* en van nabirige plaatsen, alwaar nog geen Departement der Maatschappij of Spaarbank bestaat, kunnen van deze Bank gebruik maken.

2. Commissarissen van de Spaarbank vaceren alle *Maandagen*, in een der vertrekken van het Stadhuis, des middags van half één tot half twee ure, tot het overnemen van Gelden voor de Bank; met uitzondering van den *laatsten* Maandag in iedere maand, wanneer op het zelfde uur alléén gevaceerd wordt voor die genen, welke terugbetaling verlangen.

3. De inleg zal niet minder mogen zijn, dan *zes* stuivers of *dertig cents* telkens, en alzoo in ronde sommen van stuivers of guldens moeten geschieden. Zoodra iemand *één duizend* gulden van de Spaarbank mogt te vorderen hebben, zal hij verpligt zijn dit montant terug te nemen. Het Bestuur van de Bank geeft hier van aan den belanghebbenden kennis, en één maand na de dagteekening van deze kennisgeving zal er voor het vervolg geen verdere interest van deze som aan den inlegger worden berekend en te goed gedaan: dien onverminderd kan, bij een speciaal en ge-

gemotiveerd besluit van het Bestuur, hier van in zeer enkelde gevallen worden afgeweken.

4. Bij den eersten inleg bekomt de belanghebbende, tegen betaling van twee stuivers of *tien cents*, een boekje, waarin de inleg terstond aangeteekend, en voor het vervolg de rekening, benevens de te goed gemaakte interest, wordt bijgeschreven.

5. Zoodra de inleg *vijf* gulden, en daarboven bedraagt, wordt aan den inlegger eene jaarlijksche rente, van vijf ten honderd, door de Bank goed gedaan en bij de hoofdsom gevoegd.

6. Deze rente wordt van *drie* tot *drie* maanden berekend, doch gaat alleen in op den eersten dag der volgende maanden, te weten: Januarij, April, Julij en October.

7. De rente wordt alleen geboekt van die sommen, welke *drie* volle maanden in de Spaarbank hebben berust; van beneden de gulden wordt geene rente berekend, en geene gedeelten van cents worden voor rente geboekt.

8. De terugbetaling, welke ingevolge art. 2 op den *laatsten Maandag* van iedere maand bepaald is, kan geheel of gedeeltelijk, mits niet minder dan 50 *cents* of tien stuivers, gevraagd worden, en geschiedt zonder eenige korting.

9. Wie terugbetaling verlangt van *f* 25 en daarboven, is verpligt één maand te voren te waarschuwen.

10. Kleinere sommen, dan 50 *cents* of tien stuivers, vervallen aan de Spaarbank; indien dezelve niet binnen het jaar, ten minste tot deze som worden aanvuld.

11. De uitbetaling zal alleen geschieden aan de Inleggers zelve, op wiens naam het aanteekeningsboekje is uitgegeven, of aan die genen, welke ten genoegen

 van

van Commisfarisfen der Spaarbank, als wettige houders van het aanteekeningsboekje bekend ftaan.

12. Het Beftuur van de Spaarbank zorgt, dat de gelden ten fpoedigfte worden belegd, het zij in de Nederlandfche fondfen of in beleening op dezelve, of zoodanig anders, als waardoor het doel van de Spaarbank, met de meeste zekerheid, kan worden bereikt.

13. De Spaarbank wordt beftuurd door negen Leden uit het Departement *'s Gravenhage* der Maatfchappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, welke de werkzaamheden onderling zoodanig verdeelen, als zij, ter bereiking van het voorgeftelde doel, het best zullen oordeelen.

14. Het Beftuur van het Departement neemt jaarlijks de rekening op van de Spaarbank, en geeft daarvan berigt aan de Leden van het Departement.

15. Ingeval van verfchil zal het Beftuur van het 's Gravenhaagfche Departement: *Tot Nut van 't Algemeen*, daarvan kennis nemen, en het zij zelf of door drie te benoemene arbiters eene beflisfende uitfpraak doen, waarnaar de belanghebbenden, zonder verder hooger beroep, zich moeten gedragen.

16. Burgemeesteren van *'s Gravenhage* zorgen voor de zekerheid en het gemak der inleggers; ten welken einde een der vertrekken van het Stadhuis dient voor de wekelijkfche zittingen der Commisfarisfen van de Spaarbank; gelijk ook de ijzeren kist, waarin de gelden en effecten zich bevinden, aldaar op eene veilige bewaarplaats gefteld is.

17. Het Beftuur van de Spaarbank behoudt aan zich de vrijheid, om in het bovenftaande Reglement, zoodanige veranderingen te maken, als bij vervolg noodzakelijk geoordeeld zullen worden, en zulks onder goedkeuring en met medeweten van derzelver lastgevers.

ME-

REGLEMENT VOOR DE SPAARBANK, VAN HET DEPARTEMENT DORDRECHT, DER MAATSCHAPPIJ: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN. *Geopend den 27. Mei* 1818.

Art. 1. Er zal van wege het Departement *Dordrecht*, der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, binnen deze Stad eene Spaarbank worden opgerigt, waarvan het doel en de strekking is, de zoodanigen, welke van hunne dagelijkschen arbeid eenige gelden overhouden, in de gelegenheid te stellen, dezelve tegen eenen bepaalden intrest op eene zekere wijze te beleggen, met het genot tevens, om de ingelegde penningen, op de eerste aanvrage, terug te kunnen bekomen.

Art. 2. Er zal in deze Spaarbank geene mindere inlage worden aangenomen, dan van ééne Gulden; terwijl daarentegen niemand in dezelve meer zal mogen staan houden dan vijf honderd Guldens.

Art. 3. Den laatsten Woensdag van iedere maand, des avonds van zes tot acht uren, zullen Commissarissen dezer Spaarbank zitting houden, ten einde gelden aan te nemen, en van de opgevraagde gelden betalingen te doen.

Art. 4. Bij den eersten inleg zal aan den Deelnemer tegen betaling van twee stuivers een boekje worden afgegeven, waarin deze inleg terstond wordt genoteerd, en hetwelk iedere reis dat hij eenig geld brengt, of terug ontvangt, zal moeten mede gebragt worden, om de ontvangen of betaalde som daarin bij te schrijven.

Art. 5. Van de ingebragte sommen zal van vijf tot vijftig guldens de intrest betaald worden tegen drie ten honderd in het jaar, doch de vijftig guldens te boven gaande tegen vier ten honderd; terwijl van minder dan vijf guldens geen intrest zal betaald worden.

Art. 6. De intrest zal gerekend worden in te gaan met den eersten der maand, die op de inlage volgt: dezelve zal op den laatsten Junij en December van ieder jaar bijgeschreven, en bij het Kapitaal gevoegd worden.

Art. 7. De aflossing zal geschieden eene maand na de eerste aanvrage; ten zij Commissarissen in geval van nood eene dadelijke aflossing noodzakelijk rekenden; terwijl de intrest zal betaald worden tot den laatsten der maand, waarin de opzegging geschied is: doch er zal geen mindere aflossing dan van vijf guldens te gelijk kunnen plaats hebben, ten zij de inlage die som niet bereiken mogt, in welk geval de geheele inlage te gelijk zal moeten opgevraagd worden.

Art. 8. De gelden in de Spaarbank, zullen in geene andere dan Nederlandsche Fondsen worden belegd, en waarborgt het Departement een ieder voor deszelfs ingelegde som: indien echter deze fondsen eene aanmerkelijke vermindering mogten ondergaan, en Commissarissen geraden oordeelden, om de Spaarbank onder goedkeuring van het Departement te moeten vernietigen, zullen de Deelnemers zich met een pondsponds uitdeeling moeten te vrede houden.

Art. 9. De uitlegging van duisterheden in dit Reglement en van geschil, zal staan ter beoordeeling van Commissarissen, en indien partijen zich hier niet mede te vrede houden, ter beslissing van eene Commissie, gekozen door het Bestuur van het Departement.

AR-

REGLEMENT VAN DEELNEMING IN DE SPAARBANK VAN HET ENKHUIZER DEPARTEMENT DER MAATSCHAPPIJ: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

Geopend den 8. *Augustus* 1818.

Art. 1. Ieder Ingezeten der Stad *Enkhuizen*, of uit derzelver omtrek, zal penningen in de Spaarbank mogen ſtorten, mits in den tijd van één jaar de ſom van *f* 150 niet te boven worde gegaan, en dat ieder inlage niet beneden de 6 ſtuivers zij.

Art. 2. De inlagen zullen altijd in ronde ſommen van ſtuivers of guldens moeten geſchieden.

Art. 3. Zoodra de inleg van eenig Deelnemer tot *f* 10 is geklommen, zal van deze ingelegde ſom Intrest worden betaald, tegen 4 pCt. in het Jaar, in te gaan op den eerſten van ieder der volgende maanden, te weten: Maart, Junij, September en December.

Art. 4. Men zal altijd de Intrest rekenen bij volle *f* 10, opklimmende bij voorbeeld: onder de *f* 10 geen Intrest; onder de *f* 20, doch *f* 10 of daar boven, alleen van *f* 10 de Intrest: onder de *f* 30, doch *f* 20 of daar boven, alleen van *f* 20 enz.

Art. 5. Bij het einde van ieder loopend jaar, zal de verſchenen Intrest bij het Kapitaal gevoegd worden; doch alleen voor zoo verre die ronde guldens bedraagt.

Art. 6. Ieder Deelnemer zal zijne ingelegde gelden, wanneer hij zulks verkiest, wederom gedeeltelijk of geheel terug kunnen bekomen, mits één zitdag, dat is acht dagen te voren waarſchuwende, en onder de

voor-

voorwaarden, dat, als zijn geld reeds met Intrest loopt, hij geene andere Intrest vergoed krijgt, dan de verloopene volle maanden; zullende er in geen geval de Intrest bij dagen gerekend worden.

Art. 7. Het bestuur der Bank zal toebetrouwd zijn aan vijf Commissarissen, Leden van het Departement, waarvan één bij onderlinge schikking den post van Boekhouder of Thesaurier op zich neemt; van dezelven treedt jaarlijks één af, de Boekhouder of Thesaurier het laatst; wordende bij de daarstelling het aftreden der overige 4 Leden, bij onderling goedvinden, of anders bij loting geregeld; de aftredende Leden zullen weder verkiesbaar zijn. De verkiezing der nieuwe Leden geschiedt door het Departement, op een dubbeld getal, door Commissarissen der Bank aan hetzelve in te leveren.

Art. 8. Dit Bestuur zal iedere week, en wel des Zaturdags, zitdag houden, op zoodanig een uur als hetzelve zal goedvinden, ten einde de in te leggene gelden te ontvangen en de opgevraagde uit te keeren.

Art. 9. De ontvangene penningen zullen bewaard worden in eene kist, waaraan twee verschillend werkende sloten, en waarvan de sleutels zullen berusten bij twee bijzondere Leden der Commissie.

Art. 10. Vóór den 15. van de maand December, doen Commissarissen aan de Directie des Departements rekening en verantwoording van hunne gehoudene administratie. In de Departements-vergadering van dezelfde maand, wordt de benoemlijst voor het aftredend Lid, door Commissarissen der Bank overgelegd, en de nieuwe Commissaris door het Departement in de plaats des aftredenden benoemd.

Art. 11. De vergadering der Commissie, zoo wel als

als de bewaring van de Kas, geschiedt in de vergaderplaats des Departements; de onkosten worden gevonden uit de Intressen, welke men meer ontvangt dan uitkeert.

Art. 12. De gelden zullen, zoo min immers mogelijk is renteloos blijven, maar ten spoedigste moeten belegd worden; waartoe men, bij gebrek van betere gelegenheid, het beste oordeelt het aankoopen van Sijndicaat, eerste Serie, welke 5 pCt. Intrest geeft, en maandelijks uitloont; waarvan de bewaring op dezelfde wijze, als van het geld gezegd is, zal geschieden.

Art. 13. Dit Sijndicaat-papier zal niet gebrandmerkt worden, maar schoon en in blanco blijven, ter beschikking van het Bestuur, om, bij het opvragen van gelden gerealiseerd te kunnen worden, en om, ingeval van uitloting, de aflossingen te ontvangen, ten einde wederom terstond in hetzelve Fonds te beleggen.

Art. 14. Ingeval van verschil zal niemand zich op den Regter mogen beroepen; maar indien het Bestuur der Spaarbank het zelf niet uit den weg kan ruimen, zal het aan de beslissende uitspraak van het Bestuur van het Enkhuizer Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, worden onderworpen.

Art. 15. De Commissie heeft het regt, om zoodanige voorstellen tot verandering, vermeerdering of verbetering, ook over het Bestuur der Bank, aan het Departement voor te dragen, als zij zulks vermeenen zal noodig te zijn.

Art. 16. Tot den ontvangst der gelden in de *Spaarbank* zal worden gevaceerd, des Zaturdags avonds van 8 tot 9 ure, in het Zeekantoor.

STUK-

STUKKEN, BETREFFENDE DE SPAARBANK OPGERIGT TE BERGUM IN VRIESLAND.

A A N P R IJ Z I N G.

Waarde Landgenooten!

Onuitfprekelijk groot was het genoegen, hetwelk de Leden van het Departement *Bergum* der Maatfchappij: *tot Nut van 't Algemeen*, fmaakten, in de gunftige opneming van deszelfs in de algemeene Vergadering van den jare 1817 gedaan voorftel, betrekkelijk de oprigting van Spaarbanken in ons Vaderland, en in den algemeenen ijver der Departementen, om dit voorftel in dadelijke beoefening te brengen.

Immers fpaarzaamheid, welke beftaat in eene verftandige beperking van onze uitgaven, ten einde iets voor ons en de onzen met voordeel te kunnen bewaren, was eene dier Christelijke hoofddeugden, op welker beoefening Neêrlands inwoners vooral roem mogten dragen. Het was toch deze fpaarzaamheid, welke eene der voorname oorzaken mag genoemd worden van den ouden bloei van ons Vaderland, en door welke alleen die gelukkige dagen onzer voorouderen kunnen herboren worden. Ja, mijne vrienden! zij zullen dan herleven, die gelukkige tijden: want door fpaarzaamheid toonen wij goede rentmeesters te zijn over die goederen, welke God, de groote eigenaar van alles, ons gegeven heeft, en echte navolgers van Jezus Christus, onzen Zaligmaker, die geen kruimpje brood liet verloren gaan, die door fpaarzaamheid van zijne armoede zelfs aan armen nog konde weldoen, en die als een goed huishouder, op de vraag aan zijne leerlingen, of hun wel ooit iets had ontbroken? het voor

hem

hem zoo vereerend antwoord ontving: *Niets.* Door ſpaarzaamheid toonen wij Gods gaven regt hoog te ſchatten, genieten dezelve dubbel, en zal het ons gemakkelijker vallen, om tot verheerlijking van God, tot nut van onze medemenſchen en tot eigene volmaking voor de eeuwigheid werkzaam te wezen. Hoe ſpaarzamer wij *dus leven*, des te zekerder gaan wij vrij van alle die ondeugden en ellenden, welke den gierigaard en den verkwister op elke trede van zijnen levensweg volgen, en hen hier en in de andere wereld zoo rampzalig maken. Hoe ſpaarzamer wij leven, des te zekerder ontkomen wij armoede en verachting, ongezondheid en gewetensangst; des te gewisſer oogſten wij in, rijkdom en eere, welvaart des ligchaams en blijde gemoedsrust. Hoe ſpaarzamer wij leven, des te beter zijn wij in ſtaat, om, in tijd van nood en ramp en verliezen, ons zelven te redden; des te getrooster kunnen wij in den wil van God berusten; des te vrijer van angſtige zorgen zullen wij de donkere toekómst te gemoet wandelen. Tot eene regt voordeelige beoefening van deze zoo edele ſpaarzaamheid hebben wij voor de minvermogende ingezetenen van *Bergum* en der omliggende Dorpen eene Spaarbank géopend, waarin ieder wekelijks zijne ſpaarpenningen genoegzaam gewaarborgd kan inleggen, waarvan eene billijke rente van drie en een tweede gulden ten honderd wordt uitgekeerd, en welke gelden, met de daarop verſchenen interest, een ieder, die dezelve begeert, op gezette tijden kan te rug ontvangen.

Al wederom eene nieuwigheid! zal mogelijk de een of ander met een verachtelijk neus-optrekken zeggen en er mede ſpotten. Dan, mijne lieve Vaderlanders! laat u hierdoor niet afſchrikken. Weet, dat in *Engeland*, reeds ſedert jaren zulk eene inſtelling beſtaat: weet, dat

dat de Spaarbanken daar zoo algemeen en tevens zoo nuttig zijn bevonden, dat in dat Rijk reeds honderd duizenden guldens in de Spaarbanken zijn ingebragt; weet, dat onze geliefde Koning de oprigting van Spaarbanken met zijne hooge goedkeuring vereert en zich deze weldadige instelling ernstig aantrekt. — Een derde zal ons te gemoet voeren, al stemt hij het nut der Spaarbanken toe: „ het is thans geen tijd van te kunnen sparen: hoe duur is alles! hoe weinig zijn onze verdiensten! hoe vele de uitgaven!" Dit alles is waarheid: maar het is niet minder zeker, dat menig een aan genietingen, uitspanningen, het gebruik van sterke dranken, enz. gewend is, welke hij wel zou kunnen, maar niet gaarne wil missen. Het is tevens waar, dat ieder, die een vast inkomen heeft, al is het gering, en dien het ernst is daar van iets te besparen, dit ook zoude kunnen doen, indien hij slechts de beoefening der spaarzaamheid niet uitstelde. Het begin is het moeijelijkst in alle dingen, en vooral is dit begin bezwaarlijk in de kunst om welvaart en rijkdom te verwerven. Van daar, dat het veel moeite kost, om den eersten gulden over te sparen; maar heeft men eerst éénen bespaard, dan moedigt ons dit aan, om eenen tweeden en derden weg te leggen. Hoe langer men daarentegen het sparen uitstelt, des te moeijelijker wordt het begin, omdat men zich hoe langs zoo meer aan de gewoonte van uitgeven verslaaft, en men dan met iederen dag, dien men ouder wordt, te minder hoop heeft, om de vruchten der spaarzaamheid te genieten. Hoe spoediger men met het besparen van eenige stuivers aanvangt, des te grooter zullen de voordeelen zijn, die daaruit voortspruiten. Denkt eens, minvermogende Landgenooten! door middel van de Spaarbank heeft iemand, die wekelijks 2 stuivers inlegt, in

twin-

twintig jaar eene fom van 164 guldens vergaderd, iemand die wekelijks vier ftuivers inlegt, heeft in acht en een vierde jaar, door bijvoeging der rente, aanfpraak op eene fom van meer dan 100 guld., en iemand, die één gulden inlegt, heeft in tien jaren 670 guldens 78 cents vergaderd. Zou het nu u, dienstbaren! die van 50 tot 100 guldens in het jaar verdient, zoo moeijelijk zijn, om een gedeelte hiervan met voordeel in de Spaarbank te leggen, ten einde, in geval van een huwelijk of om eenig bedrijf te beginnen, eenen vergaderden penning te hebben? Zou het U, arbeiders! die des zomers een wekelijks inkomen van *vijf*, *zes*, *tien* en meer guldens hebt, niet mogelijk zijn, om elke week eenige ftuivers, een of meer guldens ter zijde te leggen, om daarvoor in den herfst, turf, aardappelen en anderen winter-voorraad te koopen, of om bij ouderdom, ziekten en fterfgevallen, niet in de noodzakelijkheid te verkeeren, om tot arme-kasfen of bedelarij den toevlugt te nemen? — Zegt niet, als wij fparen willen, dan kunnen wij deze fpaarpenningen zelve wel bewaren; want de ondervinding heeft geleerd, dat gij dit niet kunt, dat men er zoo ligt toe komt, om meer uit te geven als men behoeft, en dat men dikwijls zoo de vrucht van weken en maanden, in eenen dag ziet verloren gaan. Ook trekt gij hiervan geene rente, en zijt in gevaar, om u dezen fpaarpenning te zien ontrooven. Maakt dan van deze goede gelegenheid gebruik, om uwe kleine fommetjes met voordeel en op eene veilige wijze uit te zetten, en terug te vragen als de nood u dringt. Geen het minste eigenbelang, maar Christelijke menfchenliefde doet ons deze Spaarbank oprigten, want wij doen alles om niet; ja getroosten ons tijd en moeite, om uwent wil. Tot Nut van het Algemeen te wer-

ken is onze zinspreuk en onze zuivere bedoeling, en onze eenige belooning, dat het Algemeen onze goede oogmerken erkenne en tot deszelfs voordeel aanwende. Wij zeggen met de Directeuren der te *Rotterdam* opgerigte Spaarbank en maken deze woorden de onze: Het is voor uw eigen nut, minvermogende Landgenooten! voor dat van uwe kinderen, en voor dat van het ons zoo dierbaar Vaderland, dat wij onze Spaarbank voor u open zetten. Gij bevordert, door in dezelve deel te nemen uw eigen nut; want gij ontwent u door spaarzaamheid aan de gewoonte van nuttelooze en schadelijke uitgaven, en gij verzamelt, terwijl gij jong en sterk en gezond zijt, voorraad voor uwen zwakken ouderdom, voor tijden van behoefte en in ziekten en sterfgevallen. Gij bevordert het welzijn van uwe kinderen; want uit uwe spaarpenningen kunt gij hen in de gelegenheid stellen om ruimer bestaan te vinden, dan zij zich zelven zouden kunnen bezorgen, en dan gij welligt zelve hebt genoten. Gij bevordert het welzijn van het Vaderland; want uwe spaarzaamheid is de welvaart uwer kinderen, en de welvaart uwer kinderen is de rijkdom van het Algemeen.

Mislukt onze poging, wij zullen ons getroosten met het denkbeeld, dat wij het goede gewild hebben. Doch slagen wij in onze onderneming, dan vleijen wij ons met de hoop, dat wij iets zullen hebben bijgedragen, om de spaarzaamheid, die aloude deugd onzer natie, te doen herleven en door dezelve zedelijkheid en geluk in in ons dierbaar Vaderland te zien aangroeijen.

Dat geve God!

Uit naam van het Departement *Bergum* en der Directeuren van de Spaarbank,

H. N. FERF.

WET-

WETTEN DER OPGERIGTE SPAARBANK TE BERGUM.

Art. 1. Er is te *Bergum* eene Spaarbank opgeſigt ten nutte der Ingezetenen van dit Dorp, der *Grietenij Tietjerkſteradeel* en der omliggende Dorpen.

Art. 2. Deze Spaarbank ſtaat alleen open voor de minvermogende Ingezetenen, met oogmerk, om voor hen, hunne door nijverheid en ſpaarzaamheid verdiende gelden, op eene zekere wijze te bewaren, en hen van deze ſpaarpenningen een behoorlijk voordeel te doen genieten. Elk hunner kan daarin ter ſparing brengen, alle ſommen van en boven de 25 cents of 5 ſtuivers, welke, tot vijf guldens opgeloopen zijnde, eene interest van $3\frac{1}{2}$ ten honderd zullen doen, in te gaan met den eerſten Januarij, April, Julij en October. Deze interest wordt bij de volle maand berekend, b. v., onder de 10 guldens nevens 5 guldens, onder de 15 guldens nevens 10 guldens, enz.

Art. 3. Bij den eerſten inleg, die gedaan wordt, ontvangt de Deelnemer een boekje, waarin de ſom, de rente en de terugbetaling wordt aangeteekend, met bijvoeging der naamteekeningen van den Kashouder en een der Directeuren. Dit boekje zal bij iedere inlage of opvrage door de Deelnemers moeten worden vertoond. De ingelegde ſom tot 100 guldens opgeloopen zijnde, ontvangt de Deelnemer eene ſchuldbekentenis naar het model van *Leeuwarden*.

Art. 4. Ieder Deelnemer heeft de vrijheid, om zijne ingelegde gelden geheel of gedeeltelijk terug te vragen,

gen, met den overgewonnen interest, op de zitdagen tot den ontvangst bepaald, welke zijn vastgesteld op elken Zondag morgen om 11 uur in de Herberg *het Roode Hert* te *Bergum*; en tot gemak der Ingezetenen van de omliggende Dorpen, op zulke plaatsen, als die genen zullen bepalen, welke zich hiermede in ieder Dorp willen belasten. Indien echter de ingelegde som meer dan 10 guldens bedraagt, zal de Deelnemer acht dagen te voren, en, in geval de som 50 guldens en daar boven beloopt, eene maand vooraf aan den Kashouder of Directeuren moeten kennis geven, die dan daarvan terstond den Kashouder berigten zullen.

Art. 5. Het Bestuur der Spaarbank is toevertrouwd aan zes Directeuren, waarvan een Kas- en een Boekhouder zijn zal, welke allen hunne functiën *om niet* waarnemen. Zij dragen zorg voor de belegging der gelden in zoodanige fondsen, als zij tot voordeel en veiligheid der bank meest dienstig zullen oordeelen. Zij zien alle drie maanden de kas der Spaarbank na, maken jaarlijks de rekening op, en doen behoorlijk rekening aan de daarbij belanghebbenden, en zullen de overwinst, zoo deze er mogt zijn, naar elks aandeel verdeelen onder de Deelnemers. Zij hebben eindelijk het regt, om in de naburige Dorpen, eene Commissie aan te stellen tot het ontvangen van gelden, van welke deze aan den Kas- en Boekhouder alle drie maanden verantwoording doen moet, als de som beneden de 2 guldens 50 cents (of 10 stuivers) is, maar bij de eerste zitting van Directeuren, indien de inlage die som te boven gaat.

Art. 6. De Directeuren verbinden zich met alle de leden van het Departement *Bergum*, voor alle gelden, welke in de Spaarbank gelegd worden, en zal de Kashou-

houder verpligt zijn, om een' voldoenden Borg te ſtellen, tot verzekering der ingelegde gelden. Doch heeft tevens het Departement de vrijheid om de Spaarbank te ontbinden, wanneer de fondſen onverhoopt niet rigtig mogten betalen, en zal in dit geval aan ieder Deelnemer eene penningpondſche uitbetaling doen.

Art. 7. Niemand zal zich in gevalle van verſchil, op den Regter mogen beroepen, maar zullen in dit geval Directeuren en Belanghebbenden, elk eenen Scheidsman verkiezen, welke beide Scheidsmannen zich eenen derden zullen toevoegen, tot uitwijzing van het verſchil, aan welker uitſpraak en gewijsde zich beide partijen onherroepelijk zullen onderwerpen.

Art. 8. De Directeuren zijn verpligt tot eene volkomene geheimhouding, of en hoe vele gelden iemand in de Bank heeft; en tevens om aan niemand, dan aan hem, die dezelve in de Spaarbank bragt, dezelve buiten toeſtemming en zonder goed bewijs, af te geven. Zij verbinden zich tot nakoming dezer wetten met de onderteekening hunner namen.

Bergum, den 19. October 1818.

FRAGMENT VAN EENE VOORLEZING, OP DEN 2. FEBRUARIJ 1819, GEDAAN BIJ HET LEYDSCHE DEPARTEMENT DER MAATSCHAPPIJ: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, DOOR H. W. T. BETREFFENDE DE LEYDSCHE SPAARBANK.

Over de Spaarbanken in het algemeen, of den toestand dezer zaak op de andere plaatsen van ons Vaderland, behoef ik Ul. wel niets meer te zeggen, na het geen door mij in het verleden voorjaar aan Ul. medegedeeld, en hetgeen in onderscheidene Nummers van het Magazijn voor het Armen-Wezen gedrukt, en hetgeen in het Algemeen Verslag der Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, van het afgeloopen jaar te vinden, en hetgeen nopens de oprigting onzer Spaarbank bij Ul. verhandeld, en hetgeen gedrukt aan de huizen rondgedeeld is. — Maar wat de Leydsche Spaarbank betreft, zal ik Ul. niet ophouden met eene beschrijving van de hartelijkheid, de voortvarendheid, de eensgezindheid, waarmede de Commissiën, eerst die door Ul. Voorzitter tot het maken van een ontwerp, daarna die door Ul. zelve, tot het in werking brengen en de eerste directie der Spaarbank benoemd zijn geworden, hun werk in dezen, deels verrigt hebben, deels blijven verrigten: want dit past mij niet, als die tot beide dezelve behoore, en het is geen lof of dankzegging, zelfs geene dankbaarheid, welke wij beoogen, maar alleen het nut onzer medeburgers.

Des.

Deswege zal ik ook geen bijzonderen lof geven aan-, of lof van ul. vragen voor onzen verdienstelijken en ijverigen Penningmeester; offchoon hem alleen de lof toekomt, zoo wel der onvermoeide belangelooze werkzaamheid in boekhouden en berekenen, als der eenvoudige en gemakkelijke inrigting van boekhouden, waarmede ik durf zeggen, dat hij zich bij de zaak der. Spaarbanken in het algemeen, en bij alle Directiën derzelve, die onze inrigting zullen willen navolgen, verdienstelijk gemaakt heeft. Het voortreffelijke daarvan zal Ul. allen ftraks blijken, indien ik flechts in ftaat ben, door eene bloote befchrijving en vertoon der modellen, en zonder dat men zelf ziet hoedanig die werken en op malkander fluiten, dit voor Ul. duidelijk genoeg te maken.

Ons aanteekeningboekje, (hetwelk door ons aan de Deelnemers gratis kan uitgereikt worden; terwijl men op andere plaatfen daarvoor bij den eerften inleg 1 of 2 ft. laat betalen) verfchilt van het Leeuwarder, welks model in het *Magazijn voor het Armen-Wezen*, II. D. bl. 282, 283 afgedrukt is, daarin, dat wij eene kolom minder, en ook bij elk inbrengen of terugbetalen eene werkzaamheid minder hebben; daar wij het niet noodig achten, bij elke gelegenheid, de fom, die de Deelnemer aan de Spaarbank te goede heeft, weder op te rekenen en bij te fchrijven.

Maar het eigenlijk boekhouden bij de Spaarbank zelve wordt in het zeer uitgewerkt Leeuwarder Reglement, Art. 7 — 16 aldus befchreven (*)..... Onze Pen-

(*) Art. 7. De Boeken, welke bij de Spaarbank gebruikt worden, zijn:

1. Een *Journaal.* 2. Een *Kasboek.* 3. Een *Grootboek.* 4. Een *Effectenboek.* 5. Een *Staatboek.*

 Art.

Penningmeester, hierover nadenkende, en gebruik makende van op zich zelf vrij duistere wenken in het *Magazijn voor het Armen-Wezen*, I. D. bl. 67, 68, 83, 84, heeft deze vijf boeken tot drie gebragt; namelijk: het *Journaal* en *Kasboek* tot één, terwijl het *Staatboek* (*Leeuw.* regl art. 12) gedeeltelijk door dat zelfde boek, gedeeltelijk door de gewone aanteekeningen nopens

Art. 8. Het *Journaal* bevat eene aanteekening van alle verrigtingen der Spaarbank. — Directeuren schrijven bij elke zitting in hetzelve, alle ontvangsten, uitgaven, opzeggingen enz. en sluiten hetzelve, na het Kasboek daarmede overeenkomstig te hebben bevonden.

Art. 9. Het *Kasboek* bevat eene staat der ontvangsten en uitgaven, en wordt mede door Directeuren, bij elke zitting, bijgeschreven en, na de kassa conform te hebben bevonden, gesloten.

Art. 10. Het *Grootboek* bevat eene openstaande rekening van de Bank, met iederen inlegger, zoo over kapitaal als renten: welke rekening wekelijks uit het Journaal wordt opgemaakt en bijgeschreven.

Art. 11. Het *Effectenboek* behelst de staat van In- en Verkoop van de Fondsen der Spaarbank; de vervallene en ontvangene renten, en al wat daarop betrekking heeft.

Art. 12. Het *Staatboek* bevat de driemaandsche en jaarlijksche Staten der Bank, benevens het verslag dien aangaande.

Art. 13. De Secretaris-Boekhouder is belast met het aanleggen en in orde houden van het Grootboek en van het Staatboek. — Hij ontvangt het Journaal, na den afloop van elke zitting, van den President, en zorgt dat het Grootboek, tegen de volgende zitting, worde bijgeschreven.

Art. 14. De Secretaris-Boekhouder is gehouden, alle drie maanden de boeken op te maken, en daarvan een rapport aan Directeuren in te leveren, hetwelk te gelijk zal wezen een driemaandsche staat der Bank.

Art. 15.

pens de gehoudene zittingen van Commisfarisfen vervangen wordt (*).

Ons eerfte boek is dan het *Journaal*. Dit heeft twee folio's, *debet* en *credit*. Hier worden, op elken zitdag, op de eene bladzijde de ontvangften, op de andere zijde, de terugbetalingen of uitgaven, in de orde waarin dezelve plaats hebben, doorloopend geboekt, en in eene aparte kolom het Nummer van het Grootboek aangehaald ('t welk zeer gemakkelijk gefchiedt, alzoo vooraan in elk aanteekeningboekje, waarin de inleg of terugbetaling genoteerd wordt, het nummer van dien perfoon bij het Grootboek opgeteekend is.) De geheele ontvang (en ook alzoo de terugbetaling) op iederen zitdag, wordt ten einde van denzelven uitgetrokken. De ontvangene renten of betaalde onkosten worden mede hier geboekt, bij den datum dier zitting, waarop de gelden ingebragt of de uitgaven gefchied zijn. Op de apart geliniëerde kolom, achter aan het blad, wordt de geheele ontvang of uitgave van die *resp.* bladzijden, en bij *transport* van alle vorige, genoteerd. Het een-

Art. 15. De Secretaris-Boekhouder fluit, bij het einde van het Adminiftratie-Jaar, op den 1. Julij, het Grootboek; boekt alle renten bij, en produceert in de Vergadering van Directeuren, eenen ftaat van het *Debet* en *Credit* der Bank, zoo aan Kapitaal als Renten.

De Secretaris-Boekhouder voegt daarbij een omflagtig rapport, en geeft inzonderheid op, welk kapitaal er, in het afgeloopen jaar, in de Bank is omgezet, en hoe vele renten er, zoo ten laste, als ten voordeele der Bank, zijn gekomen.

Art. 16. De Secretaris-Boekhouder houdt de notulen der Vergaderingen en is belast met de expeditiën.

(*) Zie de modellen, hier achter; bl. 76 — 79.

eenvoudig aftrekken dezer twee tegen over elkander staande sommen geeft het beloop van het geheele fonds te kennen.

Het tweede boek is het *Grootboek*; in het welk ieder Deelnemer zijn eigen folio heeft, alwaar de ingelegde of terug gegeven gelden telkens worden aangeteekend: na verloop van drie maanden wordt op eene aparte kolom op die zelfde bladzijde de som uitgetrokken welke hij in de bank heeft staan, en waarvan hem dus, zoo ver dezelve door *f* 5 deelbaar is, interessen toekomen: en ten einde van elk half jaar wordt hij alhier voor den interest hem over dit tijdvak toekomende gecrediteerd, en het geheel beloop van zijn kapitaal met dien interest opgetrokken.

Ons *Effectenboek* is almede zeer eenvoudig: vooraan de bladzijde wordt de datum van aankoop vermeld, in welk zelfde vakje plaats overblijft voor den datum van eventuëelen verkoop of aflossing: daar naast wordt de beschrijving van het soort en N°. van het effect zelf uitgedrukt; en in aparte kolommen achter aan de bladzijde nog eens de interest en het nominaal kapitaal. Wordt het effect verkocht of afgelost, dan wordt het, met een' schuinschen streep door die beschrijving enz. te halen, geroijeerd, en, zoo als gezegd, de datum daarvan vooraan bijgeschreven. Op deze wijze is er op elke folio-bladz. van ons Effectenboek plaats voor vier stuks effecten. De aanteekening van de rentebetaling elk half jaar bij elk effect achten wij onnoodig: daar Commissarissen van zelf wel zorgen zullen, dat de vervallene rente telkens wordt ingevorderd, en voorts de ontvangene rente, gelijk reeds gezegd is, op haren datum als ontvangst geboekt wordt.

Voorts wordt er door den Commissaris, die nevens den Penningmeester bij elke zitting adsisteert, aanteekening

ning gedaan van hetgeen in die zitting geschied is; (*Leeuw.* art. 16.) behelzende gewoonlijk, dat de Effecten, tot welker aankoop ten gevolge van den ontvangst der vorige zitting besloten was, aangekocht vertoond zijn, (*welker numero's dan in die notul mede uitgedrukt worden;*) voorts, hoe veel nieuwe boekjes er in die zitting uitgegeven zijn; hoe veel geld er ingebragt; hoe veel dadelijk terugbetaald, of hoe veel er opgezegd is; eindelijk, hoe veel er besloten is op nieuw aan te koopen. —

Tot (zie bl. 80.)

DATUM.	DEBET.	NUMMER VAN HET GROOT-BOEK.	ONTVANG VAN IEDEREN ZITDAG.		GEHEELE ONTVANG.
A°. 1819.					
Febr. 8.	Aan A.....	1	*f* 5	00.	
..	... B.....	2	„ 3	00.	
..	... C.....	3	„ 4	00.	
..	... D.....	4	„ -	50.	
..	... E.....	5	„ -	10.	
..	... F.....	6	„ -	20.	
					f 12 80.

DA-

DATUM.	CREDIT.	NUMMER VAN HET GROOTBOEK.	UITGAAF VAN IEDEREN ZITDAG.		GEHEELE UITGAAF.	
A°. 1819.						
Febr. 8.	Per B. . . .	2	*f* 3	00.	*f* 3	00.

DA-

N°. 1. A. Fol. 1.

DATUM.	INGELEGD OF TERUG BETAALD.	MAANDEN INTEREST à 4 PCT. 'S JAARS.	BELOOP IN DRIE MAANDEN.		BELOOP MET DE INTERESSEN.	
A°. 1819.						
Febr. 8.	Ingelegd. . .	. . . .	f 5	00.		

DA-

DATUM VAN AAN- OF VER- KOOP.	BESCHRIJVING DER EFFECTEN.	INTEREST.	KAPITAAL.	
A°. 1819.	AANGEKOCHT.			
Febr. 8.	Een Syndikaat Bon der Nederlanden, op Toonder; van dato 1. Januarij 1816, N°... groot.....	5 pct.	*f* 100	00.

Tot

Tot meerdere voorzigtigheid is door ons bepaald, dat de fungerende Commisfaris deze aanteekeningen bij zich aan huis bewaart: in dezelve ftaan fuccesfivelijk al de aangekochte Effecten met derzelver nummers vermeld; en indien dus al eens het ongeluk wilde, dat alle de Effecten van de Spaarbank door brand of ander noodlottig toeval verloren gingen, bleef hierdoor een bewijs over, welke Effecten er geweest waren, en kon dus diefachtige vervreemding geftuit, en naar de bij 't Land beftaande reglementen om nieuwe expeditie dier Schuldbrieven verzocht worden.

Hiermede vervalt dus ééne der zwarigheden, welke men tegen de Spaarbanken wel eens hoort maken, door waarlijk vreesachtige lieden, of door zulken, die hunnen onwil om te fparen onder den fchijn van vreesachtigheid pogen te bedekken.

Door lage gierigaards, die van hunne penningen niet kunnen fcheiden, zelfs niet tegen rente: of door geheel onwillige en tevens zedelijk onbefchaafde lieden, vooral dienstmeiden, die veelal weelderiger en ondeugender zijn, dan eenvoudige burgerlieden, en, hoe zeer in de beste gelegenheid zijnde om langzamerhand iets op te leggen, doorgaans te veel op klederpraal en ijdele uitgaven gefteld zijn; door zulke, wanneer men bij haar aandringt om van deze weldadige inrigting gebruik te maken, hoort men wel eens onbefchaamd antwoorden: „ ik bewaar het liever zelf, als ik iets heb. Ik ken die „ Heeren niet, en begeer het mijne aan niemand te „ vertrouwen. Het mogt eens zijn, dat het bij hen „ wegraakte." — Nu heeft wel niet, gelijk op de meeste andere plaatfen, Ul. Departement zelf bij de Deelnemers in de Spaarbank hier tegen borg gefproken: doch ik geloof in de daad niet, dat de borgtogt van zulk

zulk een onbekend en onbepaald ding, als de kas van dit Departement is, grooter gerustheid zou inboezemen, dan het personeel crediet der gezamenlijke Commissarissen. Bij weldenkende burgerlieden, die den wil hebben om te sparen, en er eenigzins in de gelegenheid toe zijn, verneemt men deze hatelijke en ergerlijke achterdocht ook niet: maar zij gevoelen, dat de gezamenlijke Commissarissen tegen alle verdonkering hunner bespaarde penningen genoegzamen waarborg opleveren.

Eene derde tegenwerping is: — „als het Land eens „weer bankroet ging, dan raakte ik al mijn opgespaar„de kwijt." Het is wel zeer te beklagen, dat een eenmaal gemaakt bankroet tót zulke beschroomdheid aanleiding, of ten minste voorwendsel, geeft. Maar ik houde mij volkomen verzekerd, dat deze zwarigheid meer voorwendsel, dan wezenlijk gevoeld en gemeend is.

Indien de Spaarbank de beloofde rente, met vermeerdering bij het half jaar, zeker zal kunnen betalen, en de opgezegde gelden promptelijk, immers na acht dagen, kunnen terug geven, is het onvermijdelijk de gelden in *Lands-effecten* te beleggen; en de vrees voor een nieuw nationaal bankroet is zoo nietig, en de gevolgen, welke zulk eene nieuwe verarming van duizenden huisgezinnen zoude hebben, zoo rampzalig, dat een braaf burger aan dit onheil niet kan denken; en het gevaar, van zijn geld zelf te bewaren en renteloos te laten liggen, of aan eenig particulier te vertrouwen, er niet tegen zal verkiezen: hij zou dan veeleer zeggen: „als dit gebeuren moet, dan waag ik ook mijne weinige bespaarde penningen in de algemeene schipbreuk." — Misschien was eenigzins meer wezenlijk, bij den steeds wisselvalligen koers der publieke effecten, de zwarigheid voor eene zoodanige daling, waardoor, indien eens de angst zich van de Deel-

zeniers meester maakte, en allen hunne gelden opzeiden, en de effecten met groote schade moesten verkocht worden, de Spaarbank niet aan allen volkomen zou kunnen voldoen. Voor dit geval vindt men in vele reglementen (b. v. *Haarl.* art. 9. *Leeuw.* art. 16. *Dordr.* a. 8. *Berg.* a. 7. *Mag. v. h. Armenw.* II. D. bl. 34, 270. III. D. bl. 58, 69.) de bepaling: „ dat indien eenmaal, door eene aanzienlijke daling der „ fondsen, of door andere onvoorziene omstandigheden „ de ontbinding voor de Bank onvermijdelijk wierd, „ de Deelnemers zich met eene evenredige (ponds-„ ponds gelijke) uitdeeling zullen moeten te vreden „ houden." — Wij hebben, bij het ontwerpen onzer wetten, gemeend, deze melding niet te moeten maken, welke in den beginne slechts mistrouwen en huiverigheid om deel te nemen, en het geval eener daling eens daar zijnde, juist dien ijdelen angst zou kunnen inboezemen, welke de slooping der Spaarbank, met schade der Deelnemers, en buiten alle noodzaak, zou kunnen te weeg brengen. Wat de zaak zelve betreft, elk Deelnemer weet [*Leydsche Wet*, art. 9. en doorgaans ook, hoe zeer soms min uitdrukkelijk, in alle de anderen: verg. de *Algemeene regelen* II. D. bl. 241, v.] dat hij het Gemeene Land crediteert, en het spreekt van zelf, dat Commissarissen voor eene vermindering van de waarde der Effecten even min verantwoordelijk zijn, als, b. v. Directeuren van een Administratie-kantoor van Effecten: maar zoo lang de uitbetaling geregeld voortgaat, en het enkel een spel der *agiotagie* is, behoort men gerust te zijn, en in een' tijd van daling zijne effecten in de Spaarbank even min aan te tasten, als men die uit zijne eigen kas zou doen. De rijzing volgt immers weer op de daling, en ijdele angst alleen kan de Spaarbank in verlegenheid brengen. Doch ik twijfel ook niet, of, in

in zulk onverhoopt geval, zouden wel eenige onzer gegoede en weldenkende lieden bijspringen, en, door de Effecten van de Spaarbank, naar mate zulks noodig mogt zijn, a deposito over te nemen tegen den inkoops-prijs, het ligtvaardig opzeggen stuiten; en alzoo, zelfs zonder eenige hunne schade of uitschot van gelden, het crediet der Spaarbank vestigen en de Spaarbank zelve behouden. Misschien kon zulk een maatregel wel van Lands wege genomen, en b. v. de Amortisatiekas gemagtigd worden, om opgezegde Effecten eener Spaarbank, op verzoek van Commissarissen, gesterkt door de Plaatselijke Regering (of wat men anders, tot voorkoming van alle bedenkelijke fraudes, bepalen wil,) des noods over te nemen tegen de waarde, welke dezelve ten tijde van den bewijsselijken inkoop, volgens officiële Prijs-courant gehad hebben. En misschien mogt dit van wege het Hoofdbestuur onzer nuttige Maatschappij wel voorgedragen worden aan Z. M., die zelve aangeboden heeft, de Spaarbank te begunstigen door vergunningen, welke eenig verlies van openbare inkomsten zouden ten gevolge hebben (*); en dus veel meer dit, hetgeen in der daad het Land niets zoude afnemen, doch tot groote gerustheid voor de Besturen en de Deelnemers der Spaarbanken strekken zou, zoude kunnen en willen toestaan.

Doch deze geheele zwarigheid is daarenboven slechts tijdelijk, en wordt bij eene voorzigtige inrigting der Spaarbanken bij den dag geringer. Immers hier ziet men het nut, voor de zekerheid der Deelnemers zelven, dat de Spaarbank 1 a 1½ pC. minder rente betale, dan zij zelf van de belegde gelden trekt. Al het geen er, na de noodzakelijke onkosten der Spaarbank, daar

(*) Mag. v. h. Armenw. II. D. bl. 240.

daar van overschiet, is voor de Deelnemers een fonds van waarborg tegen al zulke daling van Effecten, en stelt de Spaarbank in staat, om ook in zulk geval aan de opzeggingen te kunnen blijven voldoen. En hierom moet men vooral niet te vroeg er aan denken, om meer dan 4 pC. rente, of om premiën enz. uit te deelen.

Doch laat ik van de tegenwerpingen en zwarigheden, welke ons reeds te lang hebben opgehouden, afstappen, om Ul. in eenige sprekende voorbeelden het nut te doen zien, hetwelk ook onze Spaarbank sticht, en Ul. deelgenooten te maken van het genoegen, hetwelk wij smaken, zoo dikwijls wij op nieuw een gelukkig uitwerksel van deze inrigting mogen aanschouwen.

Reeds van de eerste zittingen af, kwamen er handwerksgezellen, ook zelfs die nog leerjongens zijn, met vaste wekelijksche bijdragen; ook enkele burger-huisgezinnen, die zeer doelmatig, langzaam en ongevoelig aldus een kapitaaltje overgaderen; kwamen er kinderen wekelijks iets inbrengen, die dus van jongs af tot spaarzaamheid opgevoed worden; nu en dan kwamen er ook fatzoenlijke burgers eene som b. v. 50, 100, 150 gl. op eens, als vrucht hunner voorspoedige nering en goede huishouding beleggen. Er is iemand, die door wekelijksche inlage zorgt, dat bij sterfgeval er penningen zijn voor de begrafenis, welke onkoste anders ligt een burgerlijk huisgezin van alle gereed geld berooft en in schuld steekt. Een ander heeft eene winst uit de Loterij wijsselijk in de Spaarbank belegd. Ouders hebben hier de spaarpenningen hunner kinderen op voordeel aangelegd, (en waarom zou men niet liever de rente daarvoor aannemen, dan dat geld renteloos laten liggen?) Sommige dienstboden hebben hier

ook

ook voor hun verderen leeftijd iets overgelegd, eene enkele zelfs zich voor de toekomst genoegzaam zeker gesteld (*), en in alle opzigten bevinden wij, dat onze inrigting meer en meer, ook buiten of in den omtrek dezer stad, goedkeuring en deelneming erlangt.

In eene onzer eerste zittingen gaf het ons een levendig genoegen, een weesjongen, die bij den fabrijkeur ZUURDEEG alhier werkt, eene som van bijna *f* 30 te zien inbrengen, die hij langzamerhand verzameld, en welke zijn Meester dus verre voor hem bewaard gehad had. — Nog sterker is het voorbeeld van een voormaligen weesjongen, die, nu in 't vierde jaar geleden, in de Land-militie gevallen zijnde, uit onderscheiden garnizoenen telkens eenig geld, hetwelk hij met arbeiden verdiend had, herwaards had opgezonden; hetwelk nu, ten bedrage van circa *f* 100, voor hem in de Spaarbank belegd is en aldaar rente draagt. — Zeer aangenaam en vereerend is het ons, dat brave fabrijkeurs hunne werklieden met deze inrigting bekend maken, en hen aanzetten om regelmatig van dezelve gebruik te maken. Wij zien hiervan het uitwerksel bij verscheidene: maar openlijke vermelding verdient de maatregel van den Heer VAN HEUKELOM, die, op den eersten zitdag van dit jaar, voor 57 werklieden elk afzonderlijk *f* 5 (welke dus reeds terstond begonnen rente te dragen) bij ons beleggen liet. Hoogst aangenaam en ver-

(*) En deze, als de eerlijk gewonnen vrucht van braafheid en zuinigheid. Een treurig geval, 't welk elders heeft plaats gehad, moet alle Besturen van Spaarbanken opmerkzaam maken, om, wanneer dienstboden meer inleggen, dan men kan nagaan dat zij op eerlijke wijze over kunnen garderen; hier over in vertrouwen met de Meesters raad te plegen.

vereerend vooral is ons het vertrouwen van de Achtbare Regering dezer Stad. Want op derzelver autorisatie is het, dat eene som van rijkelijk *f* 400, aan de gezamenlijke stads-werklieden toebehoorende, en dat voorts eene som van *f* 100, aan het voormalig Turfdragers Gilde behoorende, in onze Spaarbank ter bewaring en administratie gegeven zijn. Het zelfde kan, en zal denkelijk plaats vinden, met de kassen der *resp.* Gebuurten.

Het laatste, dat ik afzonderlijk vermelden moet, is een geheel nieuw en onvoorzien goed gevolg, 't welk zich uit deze inrigting ontwikkelt: namelijk, nieuwe wijzen en inrigtingen, om onderstand in behoefte te verleenen of te verkrijgen, welke dezelve doet geboren worden. Lieden, gewoon van tijd tot tijd weldaden aan iemand te bewijzen, en dit nog aanhoudend willende voortzetten, zonder hun' erfgenaam te bezwaren of te verbinden, beleggen voor dien persoon geld in de Spaarbank. En de gezamelijke nachtwachts hebben onderling, door eene kleine wekelijksche contributie, eene bus gesticht, tot onderstand van zieken of zwakken onder hen; welke gelden wekelijks in de Spaarbank gestort en belegd worden.

Ik meen, ten slotte, het belang der Spaarbanken in 't algemeen, en dus ook der onze voor onze Stad en Burgerij; Ul. niet beter kennelijk te kunnen maken, dan door Ul. deze bijzonderheden te vermelden uit het onderzoek, onlangs van wege het Engelsch Parlement gehouden, nopens de oorzaken der armoede, in dat weleer zoo bloeijend land, en de middelen tegen die invretende kwaal aan te wenden.

„ De Heer COLQUHOUN, een beroemd Schrijver over den toestand van *Engeland*, verklaarde voor die Commissie:" de groote zaak is, de verarming te stuiten,

„ en

„ en voor te komen dat de lieden in behoefte ver-
„ vallen. Armoede is, wanneer iemands handenarbeid
„ slechts even in staat is om hem te voeden; maar
„ behoefte, wanneer iemand met arbeid den kost niet
„ kan verdienen. Maar ik oordeel, dat de Spaarbanken
„ eindelijk algemeen zullen te weeg brengen, hetgeen
„ waaraan de Maatschappij het meest gelegen is, de ge-
„ woonte van voorzorg; en dat het genoegen van
„ geld in de Bank te hebben, en het voordeel van de
„ rente daarvan, vele lieden bewegen zullen, om kleine
„ sommen aldaar te beleggen, welke zij anders zou-
„ den verteren. De ondervinding leert deze zaak en
„ derzelver heilzaam gevolg, en de oppervlakkigste
„ menschkunde doet reeds zien, dat, wanneer iemand
„ slechts een weinig in de wereld vooruitgaat, hij ver-
„ langt nog een weinig verder vooruit te gaan. Dit
„ is eene zaak van het hoogste belang tot verbetering
„ van den toestand der armen." — De aanwas dezer gewoonte van voorzorg is zoo zeker gesteld, dat men wel eens gezegd heeft, dat zoodra een handwerksman zijn eersten daalder in de Spaarbank brengt, zijn fortuin gemaakt is. De Heer WILL. HALE, een van die genen, welke de meeste aandacht geslagen hebben op den toestand der arbeidersklasse, en zich de meeste moeite ten voordeele van dezelve gegeven, verklaarde aan dezelfde Commissie, dat hem geen enkel voorbeeld bewust was, dat iemand die van de Spaarbank gebruik maakte, aan den armen was vervallen.
„ Die gene," voegde hij er bij, „die deel hebben in de
„ Spaarbank, zijn betere werklieden, en, indien zij ook
„ al niet beter werken, zoo gedragen zij zich beter, en
„ zijn meer geacht; en ik wilde in mijn bedrijf liever

 hon-

„ honderd zulke werklieden hebben, dan twee honderd, „ die elken zesthalf verdoen dien zij verdienen. Zoodra „ de lieden slechts iets besparen, worden zij zelven be- „ ter. De zorg voor deze hunne bezitting geeft eene „ hoogere rigting aan hun zedelijk bestaan, en zij „ gedragen zich beter, daar zij weten, dat zij een „ klein fonds in de burger-maatschappij hebben." (*)

(*) *Quarterly Review* N. XXXVII. Sept. 1818. bl. 102, 104.

Staat der Leydsche Spaarbank op den 1. Februarij 1818.

Ingelegd	f 6096	80
Terugbetaald	f 14	80
Berust in de Bank	f 6082	00
Aangekochte Effecten.		
53 Bons van het Sijndikaat 1. Serie ieder groot f 100, te zamen	f 5300	00
Een dito 2. Serie groot	f 1000	00
te zamen een kapitaal van	f 6300	00

Bij bladz. 83. — In *Engeland* is eene waarborging der Spaarbanken daargesteld, door dezelve in verband te brengen met de Amortisatiekas. De bijzondere wijze hiervan is mij nog niet bekend: doch het is blijkbaar, dat op deze wijze de Spaarbanken ligt 5 pC. konden geven, met oploopende rente bij 't half jaar; en tevens de Amortisatiekas, en dus de Staat zelf, een merkelijk voordeel genieten uit de ingebragte gelden en daar voor ingekochte effecten en renten.

H. W. T.

TABELLEN, BEHOORENDE TOT HET REGLEMENT OP DE VERZORGING DER HUIS-ARMEN TE 'S HERTOGENBOSCH; MET EEN NADER BERIGT NOPENS DIE VERZORGING ZELVE.

Deelden wij onlangs, II. D. bl. 380 en volg. met genoegen het verstandig Reglement dezer Armen-inrigting mede; thans is het ons een dubbel genoegen, ook de tabellen te kunnen mede deelen, tot dat Reglement behoorende, (welke wij toen nog niet ontvangen hadden; doch naar welke wij niet wilden wachten, met dit Reglement zelf, ter algemeene navolging, bekend te maken) en uit het bijgevoegd berigt, den goeden uitslag dier Armen-inrigting, stellig en meer bijzonder te kunnen vermelden. (*)

Mogt dit voorbeeld vooral eens werken te *Leyden!* (verg. bov. II. D. bl. 380.) zonder dat men aldaar ga dwalen op voorslagen, gegrond op valsche onderstellingen, als die in den *Star*, I. D. bl. 76, 80.—Indien men te *Leyden*, met vereeniging en inspanning van alle krachten (doch welke het eerste en volstrekt vereischte is) eene geheele hervorming en goede regeling van het Armen-Wezen daarstelt, zullen die 350 à 400 armen daar onder ligt kunnen begrepen worden: zoo niet, dan zullen zij, op de schromelijke massa, ons niet het minste ontlasten; terwijl alle zulke halve- en schijnmaatregelen slechts verder afleiden van het eenig waardig doel.

H. W. T.

Brief

(*) De Lezer zal wel doen, thans dat Reglement zelf nog eens ter hand te nemen, en de doelmatig ingerigte tabellen daar bij te vergelijken.

Daar de juiste grootte der tabellen in dezen druk niet gemakkelijk nagevolgd kon worden, moeten wij nog aanmerken, dat de eerste (bij art. 4.) op één plano vel gedrukt is; de tweede (art. 6.) op een octavo blaadje; de derde (art. 8.) op een groot quarto blad; de vierde (art. 27.) op een half vel.

BRIEF, TER GELEIDE DER TABELLEN.

's Bosch den 9. Januarij 1819.

„ Volgens uw verzoek gaan hier nevens de Staten, behoorende bij de verordening omtrent het Armbestuur, en ik kan U zeggen, dat de uitvoering dier verordening zeer geregeld geschiedt. — Het Collegie van Regenten heeft het opzigt over de wijken onder zich verdeeld; namelijk, om bijzonder met de Armverzorgers in de resp. wijken te spreken, den toestand der onderstand vragende personen op te nemen, en in de vergadering rapport te doen. — Twee maal in de week vergadert het Collegie, en dienvolgens heeft er nooit vertraging in eenige verzoeken plaats; daarenboven hebben wij alle behoeftige huisgezinnen, die getrokken hebben of zich hebben aangegeven, opgeschreven, en kunnen dus spoedig hunne omstandigheden nazien. In het geheel hebben wij hier thans 598 huisgezinnen of alleen wonende personen, die bedeeld worden, bestaande in

185 getrouwde Mannen. 200 getrouwde Vrouwen. 11 Weduwenaars. 307 Weduwen. 21 Ongetrouwde Mannen, 160 Ongetrouwde Vrouwen. 220 Jongens boven de 10 jaren. 284 Meisjes boven de 10 jaren. 222 Jongens onder de 10 jaren. 181 Meisjes onder de 10 jaren. Te zamen 1791.

„ Gij weet, dat alle de administratiën alhier onder ééne Commissie vereenigd zijn, behalven de twee Weeshuizen en de Hervormde Diaconie. De bedeelingen worden gedaan zonder onderscheid van Godsdienstige gevoelens, de Joden niet uitgesloten; alleen bij het buiten bestellen van oude personen van den Hervormden Godsdienst, draagt de Diaconie voor ½ in de kosten, wanneer zulks op hare voordragt wordt gedaan. On-

„ Onder de administratiën van voornoemd Collegie behoort dus ook, het bestellen van oude personen en kinderen, welke circa 300 bedragen; het Oudemannen- en Vrouwen-huis, waarin 84 personen worden onderhouden; het Zinneloos-huis, waarin mede vreemden tegen kostgeld van 140 a 200 guldens worden opgenomen; het Burger Zieke-Gasthuis, en het Militaire-Hospitaal, van welke laatste de voordeelen voor het Armbestuur verkeeren. —

„ Wij hebben onze administratiën in 4 afdeelingen verdeeld; als: het Oudemannen- en Vrouwen huis, het Zinneloos-huis, het Gasthuis, en het Bedeelingsfonds, waartoe ook de uitbestelden behooren. —

„ Ieder der Leden onzer Commissie heeft verder het bijzonder toeverzigt over een dezer afdeelingen, en een der Leden over de algemeene comptabiliteit.

„ De verantwoording over de huizen loopt ook ieder maand af; voor alles wat de levensbehoeften, brand enz. betreft, zijn tariven bepaald, en van alles wordt per dag op geformeerde tabellen rekening gedaan.

„ De Commissie wordt door Dames Regentesfen geadsisteerd. Ik durf zeggen, dat ons Armbestuur in orde is, en geheel volkomen zou zijn, wanneer wij nog eene fabrijk voor armen hadden, waartoe wij werkzaam zijn.

„ Soortgelijke administratie kan echter niet ingevoerd worden, dan bij eene vereeniging van alle de Armfondsen, om dat de Hoofd Commissie de beschikking over genoegzame Fondsen moet hebben; en mede het algemeen beheer over alle de behoeftigen, ten einde geene tegenwerking te ondervinden van eenig ander Armbestuur: daarbij dient men tot Leden der Commissie aan te stellen personen die vol ijver zijn, en geschikt om zoodanig bestuur waar te nemen; ik behoef U niet te zeggen dat het aan werk geenszins ontbreekt."

WIJK

[*Art.* 4 *van het Reglem.*]

WIJK LETT.
AFDEELING
HUIS No.

NAMEN DER BEWONERS	Ouderdom.	Godsdienst.	Geboorteplaats.	AMBACHT OF BEDRIJF.	WERKBAZEN.

OPGENOMEN DEN 181

VERDIENSTEN WEKELIJKS.				HUISHUUR per f	AANMERKINGEN.
Zomers.		Winters.			
Gl.	St.	Gl.	St.		

[Art. 6. van het Reglem.]

VERHUIZINGS-BILJET.

Naam van den Bedeelden.	Vertrekt uit			Naar			Wekelijks bedeeld met
	Letter der Wijk.	afdeeling.	No.	Letter der Wijk.	afdeeling.	No.	

's Hertogenbosch den 181

De Armverzorger

[*Art.* 8 *van het Regl.*]

Veranderingen in de Wijk, Letter
Afdeeling gedurende de
maand 181

Ingekomene Huisgezinnen.	Komen uit			Wekelijks bedeeld met	Aanmerkingen.
Namen.	Wijk.	Afdeeling.	N°.		

Uitgegane Huisgezinnen.	Verhuisd naar			Wekelijks bedeeld met	Aanmerkingen.
Namen.	Wijk.	Afdeeling	N°.		

's Hertogenbosch den 181

De Armverzorger

181 [Art. 27. van het
Maand Reglement.]

STAAT der gedane UITGAVEN door
den ondergeteekenden Armverzorger.

Wijk, Letter
Afdeeling N°.

De bedeeling, wegens vaste toelagen, aan de Personen of Huisgezinnen, in de Afdeeling, bedraagt, in de week, volgens vorigen Maandstaat . . . .

Vermeerderd gedurende deze maand, met vaste toelagen:

Aan nieuwe Bedeelden . . .

Aan Bedeelden welke in de afdeeling zijn komen wonen . .

Waar van wordt afgetrokken het bedrag der opgehoudene toelagen, wegens verhuizingen, overledenen en bestelden . .

Bedrag per week . . .

Komt dus voor weken . . . . . .

TOEVALLIGE BEDEELINGEN.

Af wegens tijdelijke inhoudingen . . .

Bedrag. . . . .

Fiat betaling ter Somme
van

's Hertogenbosch den 181

Voldaan

BASTHOLM, THEORETISCHE EN PRAKTIKALE AANWIJZING, ENZ.

(*Tweede Verslag.*)

Na de ontwikkeling zijner algemeene grondstellingen, welke wij in ons eerste verslag hebben doen kennen, gaat de Heer BASTHOLM over, om in de volgende hoofddeelen van zijn werk in praktische bijzonderheden voor te dragen: hoedanig de verzorging der behoeftigen over een geheel land te verdeelen, de wijze van bestuur, de opneming der armen, hunne verzorging, het over hen te houden toezigt, eindelijk de wijze van rekenen en verantwoorden van het geheele vak. (Wat wij gewoon zijn te verstaan onder de *comptabiliteit* en, dunkt mij, gevoegelijk het Penningwezen zouden kunnen noemen.) Volgen wij den Schrijver op dit voetspoor.

Het zal naauwelijks noodig zijn vooraf te doen opmerken, dat, zijne geheele voordragt, volgens zijn aangenomen ontwerp, en hetgene juist zoo vele waarde aan zijn geschrift geeft, op ondervinding berustende, de behandeling vele bijzonderheden oplevert welke meer tot zijn Vaderland betrekking hebben; het weglaten er van zal ons in beknoptheid doen winnen, een voordeel des te grooter, naar gelang het werk, van het welke wij eene schets willen geven, rijker in zaken dan in woorden is.

Zal de Schatkist in het algemeen het onderhoud der

behoeftigen bekostigen, of zullen dezelve onderhouden worden elk door dat gedeelte des Lands tot hetwelk zij behooren? Voor het *eerste* schijnt te pleiten, dat de verpligting tot onderstand op den Staat rustende, ook de Staat in de noodige geldmiddelen behoort te voorzien, en dat, in een tegenovergesteld geval, die streken waar de behoeften het dringendste zijn, aanmerkelijk in vergelijking van anderen zouden gedrukt worden. Voor het *tweede* geldt, dat, van elken huisvader, en van elk gezin af, beginnende, de verpligting tot verzorging zijner naaste betrekkingen, op elke maatschappelijke vereeniging berust tot welke zij het meest regtstreeks behooren (*); en vooral, dat degene welke in elke streek het Armbestuur in handen heeft, met veel grootere omzigtigheid en spaarzaamheid te werk gaat, wanneer hij uit die streek zelve de benoodigde penningen moet verschaffen, en tevens, door de ondervinding der moeijelijkheden, hoe gevaarlijk de armoede voor den Staat is leert kennen, en hoe ligt dezelve tot een ondragelijken last voor 't Algemeen stijgen kan, en hij daardoor zoo veel te meer zich voelt nopen om hare bronnen te ontdekken, en hare verbreiding tegen te werken.

Men kan gevoegelijk de beide wijzen van voorziening in zoo verre met elkander vereenigen, dat in bui-

(*) Wij veroorlooven ons in twijfel te trekken, of deze grond genoegzaam afdoende is, in gevallen waar het algemeen belang het bijdragen van allen voor de meer regtstreeksche belangen van eenigen vordert. Het tegendeel is, om een ander voorbeeld te geven, algemeen aangenomen, in het Stuk van 's Lands verdediging, groote Landswerken, enz.

VERT.

buitengewone gevallen een meer algemeen *Subsidiair fonds* de boven mate gedrukte plaatsen ter hulp kome, welke Subsidiaire Ambts- of Landschaps-fondsen weder door een dergelijk nog algemeener kunnen worden gestijfd. Deze *Subsidiaire-kassen* zijn tevens uit haren aard zeer geschikt ter bekostiging van Arm-ziekenhuizen, werkhuizen enz. voor geheele ambten. Derzelver eerste oprigting in *Denemarken* dagteekent zich van het jaar 1708.

Men heeft dus in des Schrijvers Vaderland tot een' eersten grondslag aangenomen, en bij de wet bepaald, dat elke landstreek hare eigene armen moet onderhouden, en daar deze uitdrukking op zich zelve zeer onbestemd zoude zijn, heeft dit aanleiding gegeven tot eene algemeene landsverdeeling in Armdistricten, waarin de bestaande Kerkelijke verdeeling in Kerspelen is gevolgd (*), waardoor tevens in elk Kerspel de geestelijke Ambtenaar voor handen is, aan wien door zijnen stand en den aard van zijn beroep, de verzorging der armen het naast kan worden opgedragen. Zoodat, volgens het Reglement van 10. Junij 1803, te platten lande, zoo vele Kerspelen er tot eene Kerkgemeente behooren, en in de kleine steden alle de daarin begrepen Kerspelen, één Armdistrict uitmaken. In de Hoofdstad, waar de betrekkingen der Ingezetenen meer uit een loopen, de geestelijkheid meerdere eigene werkzaamheden heeft, en het Armbestuur omslagtiger is, heeft men dezen regel niet gevolgd, en een geheel afzonderlijke verdeeling in twaalf hoofddistricten vastgesteld. Het

(*) Over de Kerkelijke inrigting in *Denemarken*, kan men nazien MEERMAN, *Noorden van Europa*, I. D. p. 241.

VERT.

Het verkrijgen der benoodigde gelden tot ondersteuning der behoeftigen moet natuurlijk de eerste vraag zijn bij het daarstellen van het Armbestuur. De weg daartoe is tweederlei: inkomsten van vaste goederen, landerijen, kapitalen, boeten, rantsoenpenningen bij verkoopingen en dergelijken, en, waar dit een en ander te kort schiet, de openbare liefdadigheid, of, eene door de wet bepaalde Armentax.

Men vindt hier en daar op de wereld plaatsen waar zoo weinig armoede heerscht, en tevens de geest der inwoners zoodanig gestemd is dat vrijwillige bijdragen er genoegzaam zijn om haar te ondersteunen, met rede echter mag men die als uitzonderingen op den algemeenen regel aanmerken. Vrijwillige giften blijven uit den aard der zake te onzekere, en niet zelden te ontoereikende en onbillijke hulpmiddelen om er een algemeen stelsel van Armenverzorging op te mogen bouwen. De ondervinding staaft schier overal hare ongenoegzaamheid. Hoe vele gierige en baatzuchtige lieden treft men niet aan, hoe velen beperken zich niet in hunne giften, ten einde niet den last van anderen op zich te laden, hoe groot is niet het getal van hun die nooit regt nagedacht hebben over de noodzakelijkheid van het Armen-wezen, en den pligt van elk goed burger om van het zijne bij te dragen; eindelijk, het ligt in de menschelijke natuur geen waar vergenoegen te vinden, in gaven welke men niet zelve kan uitreiken, en omtrent welke bij sommigen de vraag wel eens oprijst, of zij goed worden besteed?

Wij kunnen met den Schrijver niet uitweiden over de voordeelen van eene armentax en in de wederlegging der bedenkingen welke tegen dezelve zijn aangevoerd geworden door MACFERLAN, MALTHUS en an-

de-

deren, die getroffen door de misbruiken of verkeerde wijze van heffen in *Engeland*, tegen het middel zelve zijn opgekomen (*). Maar de navolgende zinsnede mogen wij onzen Lezeren gewis niet onthouden.

„ Wil men tegen eene vastgestelde armentax de be-
„ denking doen gelden dat zij de vrijwillige liefdadig-
„ heid tegenwerkt; naar mate de ellende minder in
„ het oog begint te vallen, zoo moge men deze *pa-*
„ *radox* verdedigen, dat, om zich steeds van rijke
„ vrijwillige bijdragen te verzekeren, men veel ge-
„ brek moet laten bestaan en zorg dragen dat elk het
„ gewaar worde. Het is al te waar, dat deze stelling
„ overeenkomende is met de den mensch eigene eenzijdige
„ wijze van beschouwen, zijne onnadenkendheid, zijne
„ afhankelijkheid van zinnelijke gewaarwordingen. Ik
„ schrijf dit in den jare 1812, op het oogenblik dat de ton
„ rogge 24 R^ds. kost, de ton garst 16 R^ds. en de vaam
„ brandhout 36 R^ds.; en dat in eene Stad waar het Ar-
„ menwezen tot die volkomenheid gebragt is, dat het
„ de tegenwoordige duurte bestrijdt door zijne industrie-
„ of werk inrigting, zonder den ingezetenen eene zwaar-
„ dere tax voor den armen op te leggen dan zij vóór den
„ Oorlog betaalden, offchoon de opbrengst van die tax
„ niet verder toereikende is, naar de tegenwoordige prij-
„ zen, dan voor 9 weken. Desniettegenstaande heb ik de
„ bewijzen in handen van lieden, welke meenen dat
„ dat men de tax nog zou kunnen verminderen; *om-*
„ *dat zij op straten en wegen geene bedelaars ont-*
moe-

(*) Zie ook de prijsvraag door de Göttingsche Maatschappij der Wetenschappen in 1801 uitgeschreven, en het verslag van de ingekomene 6 antwoorden in de *Göttingsche Gelehrte Anzeigen* 1802. *Stuck* 192. B.

„ *moeten.* Zoo is de mensch! zoo zeer is het on„ mogelijk den voldoenden onderstand te bekomen zon„ der eene stellige belasting."

Het regelen, intusschen, eener zoodanige belasting vordert vele kennis en doorzigt. Indien zij, van den eenen kant, toereikende behoort te zijn, om alle vrijwillige bijdragen noodeloos te maken, zonder welk vereischte de last dubbeld op de gevers der laatstgemelde zoude drukken, zoo moet, van den anderen kant, het batig overschot van een jaar, naar billijkheid in vermindering komen op het volgende, en geenszins tot rentgeving opgelegd worden. Of zou men het tegenwoordige geslacht belasten, ter ontlasting van het toekomende! Nogtans lijdt deze regel eene uitzondering in 't geval dat de eene of andere bijzondere omstandigheid eene vermeerdering van inkomsten heeft gegeven, op wier voortduring men met geen grond kon rekenen, en waarvan het ophouden eene verhooging van de tax voor een volgend jaar zoude noodig maken.

Zoo onbillijk het zijn zoude, bij wege van Collecte of inschrijving nog aanspraak en vordering te maken op de bijzondere weldadigheid, na dat eenmaal het heffen eener armentax is ingevoerd, even nutteloos zoude zulks wezen. Te beginnen zelfs met aan de belastbaren de gelegenheid te geven van hunnen eigenen aanslag in gemoede voor te dragen, kan niets afdoen. Gesteld ook dat enkele eerlijke weldenkende lieden, zonder zich te laten weêrhouden door de gedachte dat zij zich in de algemeene evenredigheid te hoog zouden stellen, zich werkelijk naar hun vermogen schattende, eenigermate tot eene basis zouden strekken: om anderen, die men kan achten met hun gelijk te zijn, en

we-

wederom in evenredigheid de overige belastbaren aan te slaan, dan kan toch de bijzondere Ingezeten noch de behoeften der Armenkasse, noch de verhouding van deze, tot het vermogen van allen, genoeg beoordeelen, om te weten in welke evenredigheid tot dit een en ander, hij zelf behoort te dragen. En waar zoude het heen indien een Armbestuur op deze wijze in onderhandeling trad met elken belastingschuldigen. Het is genoeg dat de zich bezwaard achtende, zich bij een hooger bestuur kan vervoegen, waardoor hij tegen alle willekeur beveiligd is. De ophelderingen, tot het doen van den omslag vereischt, moeten te voren worden ingewonnen; de nader bekend wordende behooren te worden aangeteekend en te dienen voor een volgend jaar. Misbruiken worden het best voorgekomen wanneer de Zetters, met het doen van den omslag belast, niet te weinig in getal zijn, en gekozen deels uit ambtenaren van onderscheiden stand, deels uit de geachtste leden der burgerij.

Elks inkomen schijnt, in *opklimmende* evenredigheid, den besten en eenigen grondslag te moeten opleveren voor elks aanslag; het geval misschien alleen uitgezonderd, wanneer iemand bewijst zich belast te hebben met het onderhoud van eenen behoeftigen dien hij naar regt en billijkheid ten laste van het Armenwezen kon laten vervallen. Zoo zeer als men van den anderen kant den volstrekten wel bewezen onwil om in den algemeenen last te dragen, niet geheel uit het oog behoeft te verliezen. De wijze van dit inkomen juist te waarderen kan dikwijls van plaatselijke omstandigheden afhangen.

De fondsen gevonden zijnde, aan wie behoort het bestuur van het Armenwezen in elk District te worden opgedragen? Dit is een volgend punt van onder-

zoek voor onzen Schrijver. Geen belangrijker vraag kan er op dit stuk gedaan worden. Het gaat met het Armenwezen gelijk met elk ander bestuur: onder de handen van een geschikt Bestuurder kan eene inrigting bloeijen, die zelfs vele gebreken heeft, en de beste inrigting werkt ondoelmatig, ja blijft zonder werking, wanneer het den Bestuurderen aan bekwaamheid ontbreekt of aan goeden wil. Eene goede keuze van deze is derhalve de hoofdzaak. Intusschen moet men niet al te veel vorderen, het kan niet overal en altijd even goed gaan; het komt er op aan de zaak aan te vatten met de beste hulpmiddelen die het oogenblik oplevert.

Men kan zich een Armenwezen voorstellen, door vrijwillige Armverzorgers bestuurd, of door daartoe van 's Lands wege benoemden. Doch in een leven vol menschelijke onvolkomenheid moet men zich niet van langdurige vrijwillige opofferingen veel voorstellen. Wil men doorgaande bestendige werkzaamheid, dan dient men haar den mensch tot pligt te naken, en hem te beloonen voor het vervullen van dien pligt. Gelijk het Armenwezen in een' wel ingerigten staat eene zaak van het Land behoort te zijn, zoo moeten ook de Armbestuurders in Lands dienst zijn, aan wie pligten voorgeschreven en die tot verantwoording gehouden worden.

De wijsheid der Deensche Regering, heeft deze hoofdwaarheid ingezien, en daarom bevolen dat de Geestelijke en de Wereldlijke ambtenaars van elke plaats bestuurders van het Armenwezen zijn zouden; de eerstgenoemden voornamelijk om der armen wille, aangezien hunne betrekkingen medebrengen, dat zij de uitgebreidste kennis dragen van de omstandigheden der in-

ge-

gezetenen van hun District, en hunne godsdienstige roeping dat zij den armen te hulp komen, en de laatstgenoemden om het verband van het Armenwezen met de Policie. De Wet beschouwt daarom den Geestelijken ambtenaar als den hoofdperfoon in dit bestuur; en den Wereldlijken als bestemd om hem daarin de hand te leenen. En zie daar de reden waarom de Kerkelijke verdeeling ten grond gelegd is in de verdeeling der Armen-Districten.

De bepalingen dien aangaande bij vroegere wetten gemaakt, zijn in de jongste verordening van den 10. Junij 1803, voor het Armenwezen buiten de Hoofdstad, nader gewijzigd, zoo, dat de daarbij opgerigte Armen-Commissiën bestaan uit de Geestelijke en Wereldlijke ambtenaren en eenigen van de voornaamste inwoners van het Kerspel.

Dan, zoo geschikt eene vergadering van verscheidene personen is om te beraadslagen, de algemeene belangens en wijze van beheering gezamenlijk te overleggen, en op de geldmiddelen acht te geven, zoo noodig is het dat het meer bijzondere bestuur, de dagelijksche loop van het werktuig aan éénen toevertrouwd worde, wil men eenheid en zekerheid in den gang van hetzelve.

De bepaling volgens welke het bijzonder beheer aan den Leeraar der Plaats is opgedragen, is echter, naar de aanmerking van onzen Schrijver, uitvoerlijker te platten lande, dan in de steden, alwaar een talrijker en veeltijds slechter gemeen gevonden wordt, waarmede de Policie ruim zoo goed als de Leeraar bekend is; daarenboven ontrooft het dezen laatsten te veel van zijnen tijd; het is dus het verkiesselijkst aldaar het bijzondere toezigt tusschen beide die ambtenaren te

verdeelen, en nog verkiesfelijker, bij beurte te doen rondgaan.

In steden waar verscheiden Kerspelen tot een Armen-District behooren, schrijft het evengemelde Reglement voor het bijzonder bestuur onder de Leeraren van elk Kerspel te verdeelen (*). De Schrijver meent dat deze bepaling nergens wordt naargekomen, en is van oordeel dat zij het niet kan worden, zonder verwarring te veroorzaken. Te meer wanneer zoodanig Armen-District zijn armhuis, werk-inrigting of dergelijke heeft. Voorts behoort het bijzonder bestuur niet afgescheiden te worden van de kennis aan de behandeling der geldmiddelen (†).

De hoogst noodige eenheid in het Bestuur, zonder welke noch klem noch overeenstemming van maatregelen te verwachten is, vordert vooral dat er in elk District niet meer dan ééne Armenverzorging zij; met andere woorden, dat die verzorging, zonder aanzien van beroep, stand of andere betrekkingen der hulpbehoevenden, uit één punt uitga. Is het District te groot, men make eene kleinere verdeeling, want twee of

(*) Dit is gegrond op de Kerkelijke organisatie in *Denemarken*. Wij nemen het over omdat hetgene de Hr. B. er van zegt, toepasselijk kan zijn op plaatsen waar Leeraars van onderscheiden Kerkgenootschappen in het geval zouden kunnen zijn of komen, van Leden van één Armbestuur te zijn.

VERT.

(†) Kennis aan de behandeling, geheel iets anders dan die behandeling zelve te hebben. Naar ons inzien, behoort de laatste, steeds onder bijzondere verantwoordelijkheid aan eene andere hand te zijn toevertrouwd.

VERT.

of meer Besturen in een en hetzelfde District, werken elkaâr in den weg, schuiven den last op elkander; en benadeelen zich door het volgen van verschillende maatregelen. De onderscheiden liefdadige stichtingen in dezelfde plaats onder één toezigt en bestuur staande, kan hetzelve het doelmatigste gebruik maken van alle die hulpmiddelen, omdat het de behoeften van al de noodlijdenden overziet; het kan elk hunner plaatsen naar zijne omstandigheden, in werk-inrigting, gasthuis, gesticht, of uit afgezonderde fondsen of legaten, buitengewone hulp verleenen. Waar de liefdadige stichtingen elke op haar zelve staan, kan zoodanig heilzaam verband geen plaats vinden. In Denemarken staan dezelve thans allen onder het vereenigd Kerkelijk en Wereldlijk Bestuur, hetwelk wij beschreven hebben, en in de Hoofdstad zijn zij te gelijk met het Armenwezen aan éénc Directie onderworpen.

De Armen - Commissie in de steden bestaat volgens het meergemeld Reglement uit den Leeraar of de Leeraars der Kerspelen, een Lid van de Magistraat, den Bailluw of Ambtman, en twee of meer Armen-Opzieners uit de aanzienlijkste ingezetenen; te platten lande uit den Leèraar van het Kerspel, den Schout, één' den voornaamste goedbezitters (huis of grondeigenaars) en 3 of 4 van de beste mannen uit het Kerspel. Kunnende de Schout, bij afwezigheid, een der Leden van het Plaatselijk Bestuur bij schriftelijke volmagt benoemen om hem te vervangen. Te platten lande komt de Commissie éénmaal ten minste in de 3 maanden, in de steden éénmaal 's maands, bij elkander. Volgens des Schrijvers ervaring echter, kan wanneer de zaken goed geregeld zijn, ook het eerste tijd-

tijdvak in de steden toereikende zijn; (*) mits de bijzondere Bestuurder zich wel van zijne verrigtingen kwijte, geene zaken uitstelle, welke afdoening vereischen, en niets doe dan met afspraak met den Armverzorger dien het aangaat, en het in de naaste vergadering ter tafel brenge, en voorts aan elk Lid der Commissie voorbehouden blijve, het beleggen eener vergadering te vragen, wanneer hij iets van belang mede te deelen heeft.

Het Reglement waaruit wij voortgaan dit te ontleenen, bepaalt verder dat de bijeenkomsten der Armen-Commissie van de Predikstoelen moeten worden afgekondigd. Dit geschiedt zoo wel ten behoeve van ingezetenen welke iets bij de Commissie mogten hebben in te dienen, als van de armen zelve. Hoezeer de Schrijver elders toont geen vriend te zijn van den tijd tot godsdienst-oefeningen bestemd, door afkondigingen van allerlei wereldlijke zaken te besnoeijen. Dat in elke bijeenkomst, het algemeen jaarlijksch ontwerp éénmaal voor het volgend jaar vastgesteld zijnde, de bijzondere schikkingen voor elk vierendeel jaars beraamd worden. Dat van het verhandelde behoorlijke notulen gehouden, en deze 't zij staande, d. i. bij het sluiten van de vergadering, of daags daaraan, opgemaakt en door de Leden onderteekend worden.

Wat zal men doen ten aanzien van armen, welke, opgeroepen zijnde, nalatig blijven voor de Commissie te verschijnen? Dit wordt bij het Reglement niet omschre-

(*) Behalve *Koppenhagen* heeft dat Land geene steden van vele duizend Inwoners. *Slagelse* is geringer dan verscheiden der kleinere steden onzer Landprovinciën.

VERT.

schreven. De straf op welke men in den eersten opslag denken zoude, het versteken van toelage, zoude regelregt inloopen tegen de bedoeling van een Armenwezen. Vastzetten door de Policie, komt den Schrijver meer eigenaardig voor. De werkzaamheden voor elke vergadering behooren voorbereid te worden door het Lid, aan wien het bestuur is opgedragen: zijn dagboek stelt hem in staat tot het voorleggen van een omstandig verslag van al het voorgevallene sedert de laatste bijeenkomst, en van de punten waarover in deze te handelen valt, en waar elk Lid de zijne kan bijvoegen. Intusschen behoort noch het aannemen van behoeftigen, noch het maken van verandering in geval van volstrekt ongeëvenredigden bijstand, uitgesteld te worden, tot de naaste vierendeeljaars-vergadering; dit moet aan den bijzonderen Bestuurder en zijne Armverzorgers vrijgelaten worden, behoudens hun in te dienen berigt daarover in de Commissie, en het regt van deze om de verdere behandeling van zoodanig geval alsdan te overwegen.

Het onderzoek van het Penningwezen en de inzage der verdere Boeken, moet dan ook geschieden en nimmer verzuimd worden. De Commissie behoort altijd de bewijzen onder het oog te hebben, dat alles in volmaakte orde bestuurd wordt. En ook uit dien hoofde is de voet waarop men van den aanvang af, zich zet in deze vergaderingen, van belang. Het spreekt van zelve dat de meerderheid van stemmen moet beslissen. Men moet dus van den eenen kant, vrij zijne meening durven uiten, zonder aanzien des persoons, en elkander met wevoegelijkheid tegenspreken; van den anderen kant kunnen dulden dat men overstemd worde, zonder deswegens onvergenoegd, of minder goede

de vrienden te zijn. Het komt ten dezen zeer veel op het voorbeeld aan van den genen, die de beraadslagingen geleidt of het meeste aanzien geniet, hij behoort aan hen die zich verontschuldigen van voor hunne meening uit te komen, te zeggen dat zij juist daarom gezamenlijk arbeidén en overleggen. In zaken van bijzondere aangelegenheid kan het dienstig zijn dat de Leden hunne gedachten schriftelijk mededeelen, en ook elkanderen uitstel genoeg te laten om zijne gedachten nader over eene of andere zaak te laten gaan, of dezelve op papier te brengen. De verantwoording waar aan elk Lid onderhevig is, gebiedt dit.

De belangrijkste bezigheid der Commissie is het onderzoek van het jaarlijksch plan van verzorging. De Schrijver toont aan dat dit plan slechts door één der Leden kan ontworpen en gesteld worden, echter na overleg met anderen. De eenvormigheid, eenheid van geest en van zien, maken het tegendeel onmogelijk. En offchoon elk Lid in de vergadering het plan naar zijne wijze van zien en denken zal beoordeelen, verkrijgt het ligter de vereischte overeenstemming in de bijzonderheden, dan wanneer het reeds in zijne grondschets aan ongelijkvormigheden mank gaat. Met leedwezen laten wij hier een uitvoerig en werkelijk gediend hebbend plan achterwege, door den Schrijver als bijlage medegedeeld. Ons bestek laat ons niet toe het te plaatsen.

Des Schrijvers aanmerkingen omtrent de pligten van den bijzonderen Bestuurder, welke den man van inzigt en ondervinding kenmerken, die allerwege tot orde vermaant, en den nieuw aankomenden in dit vak ook vooral aanraadt van zich te hoeden voor al te werkzaam te zijn, alvorens hij de zaken en menschen

schen hebbe leeren kennen, kunnen wij overigens mede niet overnemen; ten einde liever te hooren wat hij ons zegt over de betrekkingen en pligten der Armverzorgers: eene bediening van het uiterste gewigt tot behoorlijk bestuur van het Armenwezen, en van wie de inlichtingen omtrent het persoonlijke der behoeftigen, en de uitvoering der bijzondere verzorging, moeten voortkomen.

Tot Armverzorgers behoort men te kiezen, lieden aan wie de invordering, behandeling en verantwoording van penningen, om hunne eerlijkheid, genoegzame gegoedheid, en bekwaamheid kan vertrouwd worden; van goed oordeel en goeden wil om hunne aanvaarde pligten naar eisch waar te nemen; lang genoeg in het District gewoond hebbende om de noodige plaatselijke kennis te bezitten; geschikt van aard en omgang, zoo wel ten aanzien der armen als van den Bestuurder, welke laatste dus vooral dient gekend te worden in de keuze, en behoort toe te zien dat zich geene partijdigheid in dezelve menge, wanneer bij voorbeeld, aftredende Armverzorgers lieden tot hunne opvolgers voordragen wie zij niet gunstig zijn, en alleen beoogen dien lastpost op hunne beurt op te leggen, zij mogen daartoe geschikt zijn of niet.

Ingevalle van weigering van denzelven te aanvaarden, bepaalt eene order van de Cancellarije dat de grond van inrigting niet voldoende bevonden zijnde bij het hooger Bestuur, de weigerig blijvende, als zich onttrekkende aan eene verpligting welke ten gevolge van zijn burgerlijk beroep op hem rust, van het voortzetten van zijn beroep, volgens de bestaande wetten wordt verstoken door het intrekken van zijn' burgerbrief.

De pligten der Armverzorgers worden, in het meerma-

malen door ons aangehaalde Reglement, omschreven te bestaan in eene voegzame ondergeschiktheid aan den Bestuurder, gehoudenheid, onder boete, om te vergaderen wanneer zij door hem worden bijeengeroepen, en uit te voeren wat hij aan hun opdraagt; dat zij niet zelve de bedienden van het Armbestuur of de armen te regt stellen, ten zij voor zoo verre hun bepaaldelijk zij aanbevolen, maar slechts kennisgeven van alle wanorden die zij bemerken; vooral dat zij, indien zich iemand aanmeldt om ondersteuning, onverwijld onderzoek doen naar zijne behoeften, aan den Bestuurder kennis geven, en zich geen het minste uitstel hierin veroorlooven.

Het bij wekelijksche afwisseling waarnemen der werkzaamheden bij eene Armen-inrigting is, voorts, beter dan het verdeelen derzelve tusschen de Armverzorgers, zoodat de een, bij voorbeeld, hetgene het voedsel, een ander hetgene de zieken, een ander hetgene de school betreft, bestendig behandele, omdat elk daardoor beter alle de deelen van het Bestuur leert kennen (*), en de gezamenlijke ondervinding groote waarde heeft, mits de bijzondere Bestuurder toezie dat hij elk behoorlijk onderrigte van hetgene hij zal hebben waar te nemen, en zoo door overreding als door strikte handhaving der Reglementen hem daartoe houde.

Voor

(*) Wij meenen evenwel, dat dit eene uitzondering kan lijden, wanneer, uit hoofde van zijn gewoon beroep of andere redenen, een Armverzorger bijzonder bekend is met een dezer gedeelten van beheer, en er zich als zijn Stokpaardje met bijzonderen ijver op toegelegd heeft; want dan brengen zijne meerdere ervarenheid en belangstelling buitengemeen veel nut aan, en verdienen ook die afzonderlijke inschikkelijkheid.

VERT.

Voor zoo verre, eindelijk, de Armverzorgers geen deel hebben in het beheer der geldmiddelen, kunnen zij ook niet onder dezelfde verantwoordelijkheid zijn als de overige Leden der Commissie, vooral indien zij tot dien stand in de Maatschappij behooren, welke minder dan ambtenaren aan behandeling van zaken gewoon is; niet te min kunnen zij met rede aansprakelijk worden gesteld, wanneer zij verzuimen toe te zien dat de met het doen van rekening belaste zijnen pligt waarneemt. Eindigen wij dit gedeelte van ons verslag met een woord omtrent het hoogere Bestuur.

Volgens het dikwijls aangehaalde Reglement zijn de Armen-Commissiën der steden aan eene Directie onderworpen, te zamen gesteld uit den Stifts-Ambtman en den Bisschop; die te platten lande, uit den Ambtman, den Proost en twee kundige Ingezetenen; waarbij de Bisschop, des verkiezende, zitting nemen kan. Beide soorten staan onmiddellijk onder de K. Deensche Kanselarij. In hoe verre echter, en waarin, de ondergeschiktheid der Armen Commissiën aan de Directie bestaat, is niet volkomen omschreven bij de Reglementen; alle de gevallen waarin zij zich hooger behooren te vervoegen, te voorzien, is uit den aard der zaak onmogelijk. „Dit," zegt de Heer BASTHOLM, „heeft mij de ervaring geleerd, dat de werkzaamheden ongemeen verligt en bevorderd worden, wanneer men het geluk heeft te arbeiden onder eene Directie, welke, verstand en menschenkennis vereenigende, zoo veel vertrouwen en vrijheid aan hare onderhoorigen schenkt, als met de gemaakte verordeningen en met derzelver wijze van handelen eenigermate bestaanbaar is; en uit dien hoofde den draad der *formaliteiten* niet sterker trekt dan noodzake-

„ lijk is. Daarin bestaat de wezenlijke volkomenheid
„ bij de hoogere Autoriteiten, dat zij de mindere Be-
„ sturen zich zoo vrij mogelijk laten bewegen, zon-
„ der welke vrije beweging er geen leven, geene be-
„ langstelling in de werkzaamheden bestaat; doch, te-
„ vens de hoofdzaak zoo in 't oog houden dat deze
„ er niets bij lijden kan, en hunne ondergeschikten
„ steeds gadeslaan, ten einde oogenblikkelijk de ge-
„ laten vrijheid in te trekken, indien zij onbekwaam-
„ heid of oneerlijkheid bespeuren.

„ Het zoude mijns inziens hoogst nuttig zijn, en
„ den grond leggen tot den bloei en geheele voltooijing
„ van het Armenwezen, indien er een Administrateur-
„ Generaal van het Armenwezen voor het geheele Rijk
„ wierd aangesteld, welke, voor de belangen van dit
„ vak, lid was beide van de Kanselarij en van het
„ Koophandels-Collegie, zoo dat hij daar zitting kon-
„ de nemen telken reize dat hij iets, het Armenwezen
„ betreffende, had voor te dragen. Want het Armen-
„ wezen maakt werk-inrigtingen noodzakelijk, en de-
„ ze behooren met het Industriewezen te worden in
„ verband gebragt. Het doen van jaarlijksche inspec-
„ tiën zoude aan hem moeten zijn aanbevolen. Een
„ politiek ambtenaar, welke ondervinding in dit vak
„ bezit, zoude hiertoe de man zijn."

KAP-

RAPPORT GÉNÉRAL À SA MAJESTÉ LE ROI, SUR LA CRÉATION, LES PROGRÈS ET L'ÉTAT ACTUEL DE LA MAISON DE TRAVAIL DE CHARITÉ, ÉTABLIE À GAND, POUR LA RÉPRESSION DE LA MENDICITÉ, PAR LE CONSEIL DE RÉGENCE DE LA VILLE ET LA COMMISSION ADMINISTRATIVE DE CET ÉTABLISSEMENT.

SIRE!

C'est aux pieds de son Roi, c'est entre les mains du Pére de son peuple que les Membres du Conseil de Régence et de la Commission de charité de la Ville de Gand, viennent déposer aujourd'hui, avec la plus respectueuse soumission, le premier rapport sur un travail entrepris pour améliorer le sort de la classe indigente, et diminuer ses privations en l'arrachant à l'affreux état de mendicité et de vagabondage; heureux, SIRE! si la bienveillante approbation de VOTRE MAJESTÉ sanctionne nos travaux et nos efforts, qui, constamment dirigés dans l'intérêt de l'humanité, de la morale et de la prospérité publique, ont été couronnés de succès, parce qu'en nous imposant la tâche de rendre utiles à l'état et à eux mêmes, ceux que l'oisiveté et la détresse allaient conduire au crime par la route du vice et de la paresse, nous suivions l'impul-

pulsion des sentimens charitables et consolateurs qui émanent du cœur Royal et Paternel de VOTRE MAJESTÉ.

Les bouleversemens politiques auxquels la Flandre fut en proie, et plusieurs autres causes étrangères à notre sujet, que toute la prudence humaine n'a pû ni prévenir, ni éviter, mais à la tête desquels il faut nécessairement placer le dépérissement des fabriques, concoururent, par leur funeste influence, à faire naître l'état d'épuisement et de souffrance qui accabla la classe indigente de tout son poids et que la cessation de travail en plusieurs endroits vint encore augmenter à tel point, qu'un nombre considérable d'ouvriers de tout âge et de tout sexe, qui, y trouvaient l'existence, se virent réduit à l'indigence et dans un dénûment total.

Telle était, vers la fin de l'année 1816, la malheureuse position d'un grand nombre de familles dans la Ville de Gand, et cette situation pénible fut encore aggravée et rendue commune à toute la classe ouvrière, par la cherté excessive des vivres; calamité d'autant plus terrible, qu'en comblant la mesure des souffrances du peuple, elle faisait éprouver, à la fois, à l'artisan les privations de l'indigent et menaçait de tarir les sources qui alimentaient l'un et fournissaient aux besoins de l'autre.

Accablée par tant de maux, dépourvue à l'entrée de l'hiver des moyens de se procurer la nourriture et le chauffage, la classe ouvrière indigente et malheureuse, devint bientôt l'objet constant et particulier des soins et du zèle actif de l'Administration de la ville; témoin de leurs privations et de leurs souffrances, Elle acquit la pénible certitude, que la misère publique faisait des progrès effrayans et que des secours prompts, multipliés et distribués avec intelligence, pouvaient seuls être efficaces.

Des

Des mesures conservatrices furent aussitôt arrêtées et de suite mises en vigueur; une *Association de charité* fut créée le 13 Novembre 1816; elle arrêta un plan uniforme de distributions à domicile, qui, approuvé par le Conseil Municipal le 16 suivant, reçut son exécution dès les premiers jours de Décembre.

Il était digne des Magistrats auxquels l'Administration de la ville de Gand était confiée, de compter sur la généreuse charité et le concours philantropique de leurs concitoyens; tous répondirent avec empressement à l'appel qu'ils leur firent; et le produit des quêtes, joint aux fonds vôtés par le Conseil, mirent l'Association à même d'effectuer des distributions en argent et en nature, tellement abondantes, qu'elles n'avaient point d'exemple dans notre histoire.

Chacun reçut des secours proportionnés à ses besoins; plusieurs milliers de citoyens furent conservés à la vie, et l'ordre parfait, la sage économie qui presidaient à toutes ces opérations, permirent à l'association de prolonger ses distributions jusques au 2 Août 1817, c'est-à-dire jusqu'à l'époque où la nouvelle récolte eut fait baisser les prix des comestibles de première nécessité et calmé ainsi les vives inquiétudes du public.

Ces charitables travaux terminés, MM. les Commissaires du Bureaux de Bienfaisance, chargés de la comptabilité et de la division des secours, rendirent compte dans un rapport général et détaillé, adressé à M. le Maire, des opérations de l'Association (*).

Quelqu'efficaces qu'aient pû être ces distributions, par-

(*) Ce rapport a été rendu public par la voie de l'impression.

parfaitement adaptées aux circonstances, elles n'etaient nullement de nature à cicatriser des plaies profondes, et l'Administration de là ville, qui dans ces tems de calamité publique, dirigeait elle-même les travaux de l'association de charité, eut lieu de se convaincre de la nécessité de fournir aux mendians et artisans sans ouvrage, l'occasion de mériter par un travail quelconque, les secours que l'état de besoin, où ils languissaient encore, et que des circonstances aggravantes pouvaient augmenter, rendait indispensables; c'est d'après ces considérations qu'elle se persuada qu'il fallait songer de bonne-heure aux moyens d'occuper utilement des bras, que la force des événemens avait rendus oisifs et que l'habitude de l'inaction et de la paresse auraient bientôt paralisés pour toujours.

Dès lors, et au milieu même des soins assidus qui occupaient l'Administration Municipale, pour assurer le repos des habitans et pourvoir à l'alimentation des nécessiteux, elle forma le dessein de mettre un terme aux privations excessives qui accablaient la classe ouvrière, et que l'hiver aurait infailliblement porté de nouveau au plus haut degré. Elle conçut l'idée d'assurer l'existence des artisans et journaliers sans ouvrage, et de lier cette tentative toute patriotique à la répression du vagabondage et de la mendicité; afin d'écarter, d'aller même au-devant des obstacles que l'aveugle paresse et la fainéantise invétérée de nombre de malheureux pouvaient opposer à l'amélioration de leur propre sort.

Mais l'application à une ville populeuse, d'un projet aussi vaste et aussi compliqué, exigeait indispensablement, avec toute l'attention et la surveillance la plus scrupuleuse de la part de l'Administration, un

plan

plan mûri, adapté au sujet, et des moyens pécuniaires suffisans pour en assurer la réussite; ces élémens manquaient, et M. le Maire, convaincu que les circonstances malheureuses du moment réclamaient toute sa sollicitude et celle de ses collaborateurs, et qu'ils ne pouvaient, sans compromettre le succès des mesures qu'ils avaient adoptées pour en adoucir l'amertume, s'occuper avec fruit des moyens de réprimer la mendicité, en ajournèrent la discussion à une époque moins difficile, avec la ferme résolution toutefois, de les mettre en exécution avant l'hiver suivant.

Les habitans de Gand ne tardèrent pas à connaître les bienfaits qu'une sage prévoyance allait répandre sur leurs concitoyens indigens; ils en furent informés par la proclamation que le Conseil de Régence, sur la proposition de M. le Bourguemaitre son président, leur adressa le 6 Septembre 1817, jour de son installation, en leur annonçant que VOTRE MAJESTÉ avait daigné lui confier le soin des intérêts et de la prospérité de la ville.

En effet, dès les premiers jours de son institution, le Collége du Magistrat nomma une Commission, prise dans le sein du Conseil, pour aviser aux moyens d'atteindre le double but qu'il s'était proposé d'après les communications de M. le Bourguemaître.

Cette Commission, après un travail assidu, présenta au Conseil, dans sa séance du 28 Octobre 1817, un mémoire lumineux, fruit des méditations et de l'expérience de feu M. *De Smedt*, Secrétaire du Bureau de bienfaisance et Membre du Conseil, qu'elle avait chargé de sa rédaction.

Les dispositions principales du plan de M. *De Smedt*, pour parvenir à la fois à réprimer la mendi-

cité et secourir les artisans durant les rigueurs de l'hiver, consistaient dans l'érection d'un atelier, où tout individu sans ouvrage trouverait de l'occupation et recevrait un salaire proportionné à ses travaux et à ses besoins; et dans la création de maisons de miséricorde, où les vieillards des deux sexes, nécessiteux, infirmes et invalides, seraient logés, nourris et soignés le reste de leurs jours.

Les moyens que l'auteur indiquait pour faire face aux dépenses que nécessiteraient l'érection et l'entretien de ces divers établissemens, réposent en général sur le caractère patriotique et généreux, dont les habitans de Gand ont donné des preuves si éclatantes et si multipliées; ils se composent notamment du produit des souscriptions volontaires, des quêtes mensuelles à faire par les Membres de la Régence et autres personnes notables, et de celui des troncs à placer dans les églises et autres lieux de réunion publique.

Après une discussion approfondie et de mûres délibérations, le Conseil adopta le projet de M. *De Smedt*, et vota, d'après la proposition du Collége des Bourguemaître et Échevins, basée sur un rapport détaillé qui lui avait été fait à cet égard, par la Commission chargée de ce travail, une somme de 45,000 francs, à titre de prêt, à prélever sur les fonds disponibles du trésor de la ville, pour fournir aux frais du premier établissement.

Le Conseil rendant hommage aux vues charitables et philantropes que renfermait le mémoire rédigé par par M. *De Smedt*, en ordonna l'impression, et chargea M. le Comte *De Lens*, son président, de l'honorable mission de le transmettre à VOTRE MAJESTÉ; nous avons également l'honneur, SIRE! de joindre au présent rapport cet intéressant écrit.

Par-

Parmi les motifs qui déterminèrent le Conseil de Régence à sanctionner les moyens développès dans ce mémoire, nous nous faisons un dévoir d'indiquer particulièrement à VOTRE MAJESTÉ celui de la juste préférence accordée à la création d'un atelier de travail ou de charité, dans lequel les individus se trouvent réunis seulement pendant le tems du travail, sur celle d'un dépôt de mendicité, où des nécessiteux de tout genre sont constamment enfermés ensemble, privés de la liberté et ainsi rendus étrangers à tous les devoirs de la société. Et en effet, l'expérience a bien prouvé que la faculté dont jouissent les ouvriers et ceux qui s'adonnaient à la mendicité, admis à l'atelier de charité, de ne point être astreints à s'y rendre, lorsqu'ils pouvaient se procurer du travail en ville ou à la campagne, entretient et fait même naître dans leur ame l'amour du travail; tandis que la contrainte infligée à ceux qui habitent un dépôt de mendicité, détruit ce sentiment éminemment social, et les endurcit dans la paresse.

L'adoption du plan fut immédiatement suivie d'une adresse aux habitans de la ville, dans laquelle, en leur faisant part de ses intentions paternelles, la Régence les invitait à y concourir en versant mensuellement entre les mains de Messieurs les Commissaires-Quêteurs, l'équivalent de ce que leur commisération distribuait aux véritables nécessiteux et de ce que l'importunité des fainéans leur arrachait.

Cet appel eut les plus heureux effets, et le produit des quêtes mensuelles à domicile, qui se sont continuées pendant huit mois, ne laisse aucun doute sur l'entier assentiment du public, et sur le concours actif de tous ses efforts pour délivrer la ville du fléau politique de la mendicité.

Le produit également satisfaisant des troncs placés dans tous les lieux de réunion publique, est une autre preuve que cette tendance à coöpérer aux vues bienfaisantes de l'Administration a acquis un caractère général et commun à toutes les classes; aussi le Collége du Magistrat ne néglige-t-il aucune occasion de stimuler cette charitable générosité; il promit même des récompenses honorifiques à ceux qui se distingueraient par leur zèle pour le succès de cette entreprise, à laquelle le bien-être public est si intimement lié.

La Régence ayant ainsi assuré les ressources, prit en location un enclos vaste et bien situé, pourvu de bâtimens spacieux, parfaitement aërés, et disposés de manière à pouvoir contenir au besoin 1500 à 2000 individus.

La maison de travail de charité y fut ouverte le 1er Decembre 1817; elle se remplit promptement, et l'empressement général pour y être reçu, dût convaincre l'observateur impartial que ni l'oisiveté, ni la paresse ne sont des vices innés chez les Flamands, mais qu'il suffit de faire naître l'occasion pour les rappeler à l'amour du travail.

La Direction et l'Administration tant générale que particulière de l'établissement, ainsi que des maisons de miséricorde destinées à recevoir les vieillards infirmes, fut confiée à la Commission du Conseil, qui avait si efficacement contribuée à développer les vues de la Régence; cette Commission, à laquelle il fut adjoint quelques autres personnes des plus notables de la ville, fut nommée et déclarée permanente dans la séance du Conseil, du 28 Octobre 1817. Elle est composée de

Mes-

Messieurs le Comte *De Lens*, président;
P. Verhegghen, premier échevin;
Rooman, *De Meyere*, Échevins;
Rosseel, *Van Melle*, *Blommaert*, *Huyttens-Kerremans*, *Emm. van der Meersch*, Membres du Conseil de Régence;
Dellafaille-d'Anvaing, membre du Bureau de Bienfaisance;
Le chanoine *Triest*, *Van den Hecke*, Membres de la Commission des hospices civils.

Secrétaire,

Hye-Schoutheer, Secrétaire de la Régence.

Secrétaire-Adjoint,

A. Schoorman, Membre du Conseil de Régence.

Avant de passer au détail des différens genres de travaux qui s'exercent dans la maison de charité, nous prions VOTRE MAJESTÉ de vouloir bien remarquer, que cet établissement ayant le double but de procurer de l'ouvrage aux artisans désœuvrés, et d'appliquer à un travail utile les mendians et vagabonds, il a fallu répartir les premiers en plusieurs ateliers différens, afin de mettre chacun d'eux à même d'exercer, autant que le local le permet, le métier qui lui est propre, et créer aux seconds un genre d'occupation à portée de leur âge et de leur capacité.

En conséquence, outre la préparation et fabrication du lin, qui forment la base de l'établissement, on y exerce encore plusieurs autres métiers, tels que ceux de cordonnier, tailleur, charpentier, sabotier, dentel-

liè-

lière, couturière, brodeuse, dont nous traiterons plus en détail dans la suite de ce rapport.

L'Administration s'est déterminée à adopter ce système, parce qu'elle a eu lieu d'observer que la méthode suivie dans de pareilles institutions, et qui consiste à occuper tous les bras indistinctement, à un seul et même genre de travail, était vicieuse et même décourageante pour l'artisan, qui, connaissant le métier au moyen duquel il s'était jusqu'alors procuré la subsistance, se trouvait réduit pour obtenir un secours momentané à en apprendre un autre, souvent moins utile, et exposé à perdre la pratique de celui où il avait acquis de l'expérience, et qu'il eût pû reprendre encore avec avantage, dans des tems plus propices.

La faculté d'exercer, dans la maison de charité, des métiers qui ont pour objet les besoins journaliers de toutes les classes, obvie non seulement aux inconvéniens que nous venons d'indiquer, mais elle offre même plusieurs avantages précieux; elle donne aux artisans, que le manque temporaire d'occupation fait recourir à l'établissement, l'assurance d'obtenir de l'ouvrage en ville, dès qu'il reprend de l'activité; elle facilite singulièrement la formation d'élèves parmi les enfans des indigens, que l'extrême pauvreté prive des moyens d'apprendre un métier quelconque, et qui souvent deviennent bons ouvriers et excellent dans l'état qu'ils ont appris, par cela même, qu'ils peuvent en choisir un qui leur fait vivement apprécier l'amélioration de leur sort; enfin elle fournit à ceux d'entre ces infortunés, que la nature a douée de talens et de dextérité, l'occasion de les développer, tout en leur assurant un salaire suffisant à leurs besoins: procure à

ceux

ceux qui se distinguent dans la profession qu'ils ont embrassée, une existence honnête et les conduit souvent à un état d'aisance, tel, qu'ils peuvent destiner une partie de leur gain au soutien de leurs parens, frères et sœurs, qu'ils mettent ainsi à l'abri du besoin.

Ces résultats bienfaisans ne sont point chimériques, et nous avons le bonheur de pouvoir citer plus d'un exemple en faveur de ce système, qui sauf quelques modifications locales, est mis en pratique dans plusieurs institutions de charité en cette ville.

L'expérience a démontré la necessité de séparer les deux sexes dans tout établissement public où ils sont indistinctement admis. — Cette marche a été suivie par la Commission administrative, qui, pour aller audevant de tous les inconvéniens, ne s'est pas seulement contentée de séparer les ateliers des hommes de ceux des femmes, mais leur a même fixé une époque distincte de sortie, le midi et le soir, afin d'éviter toute occasion de se trouver réunis dans la maison.

PRÉPARATION ET FABRICATION DU LIN.

Ainsi que nous avons eu l'honneur de le faire remarquer à VOTRE MAJESTÉ, le moyen principal, prescrit dans le plan de feu M. *De Smedt*, pour opérer la répression de la mendicité, consiste particulièrement à appliquer les individus désœuvrés des deux sexes et de tout âge, à la préparation des matières et au tissage des étoffes de lin; en conséquence les dispositions du projet, à cet égard, furent mises en exécution, dès l'ouverture de la maison, et la Commission administrative prit un soin particulier de les porter à leur perfection, en y donnant tout le développement dont elles étaient susceptibles.

ATE-

ATELIER DES SÉRANCEUSES.

L'économie dans l'emploi, mais surtout le choix et le bon usage des matières premières, influent d'une manière sensible sur la prospérité de l'etablissement où elles sont mises en œuvre. Cette sage maxime a dicté la création d'un atelier de séranceuses, où le lin subit une première réparation, après avoir été tillé.

Elle consiste 1°. à séparer le lin proprement dit, de l'étoupe, et à lui donner le degré de finesse qu'exige l'étoffe auquel il doit servir; 2°. à débarrasser l'étoupe du résidu, qui est la partie la plus grossière, afin de la rendre propre à être filée et tisée.

Cette opération, qui est de la plus grande importance, puisque de sa perfection dépend l'économie dans la classification des différentes qualités de matières premières qui composent le lin, occupe maintenant 14 femmes; elles sont responsables du lin brut qu'on leur confie, et sont tenues de suivre strictement les ordres qu'elles reçoivent du directeur de l'établissement, pour ce qui concerne la quantité donnée de lin, d'étoupe et de résidu, que doit produire une pierre de lin brut; le déficit est à leur charge et la valeur en est déduite du prix de leur journée en rapportant le lin sérancé.

Le tillage du lin n'a pû se faire jusqu'à ce jour dans la maison de charité, parce que le lin a subi cette opération préparatoire dans les campagnes avant d'être exposé aux marchés, où se font les achats; mais comme l'Administration se propose d'acheter dorénavant ses lins sur pied, et de les faire rouir pour son compte d'après les procédés de M. *Dhont-d'Arcy* et sous sa surveillance, le tillage se fera dans l'établisse-

sement avec, d'autant plus d'avantage, qu'on y employera le brisoir de M. *Lée*, qui existe déjà dans la maison et dont les effets sont de simplifier et perfectionner cette opération.

ATELIER DES FILEURS.

Cet atelier fut en pleine activité dès les premiers jours de l'ouverture de l'établissement; tous ceux qui avaient quelque connaissance de l'art de filer le lin, ainsi que tous les indigens indistinctement, qui se présentèrent pour avoir de l'ouvrage, y furent employés; le nombre des fileurs s'accrut encore des nécessiteux, admis précédemment, qui après un examen scrupuleux, furent reconnus pouvoir être occupés de cette manière avec plus de fruit, que dans les ateliers où ils avaient été primitivement placés.

Cette dernière mesure eut lieu par la considération, que la filerie et par suite la tisseranderie du lin, faisant la base principale de l'institution, l'Administration ne pouvait trop les activer ni les étendre.

La filerie fut d'abord divisée en deux grands ateliers, l'un pour les hommes et l'autre pour les femmes.

FILEUSES.

L'atelier des fileuses comprend plusieurs vastes salles; il est subdivisé en classes d'après l'aptitude, la dextérité des individus, et la qualité plus ou moins fine du fil qu'elles confectionnent.

Ces classes sont au nombre de quatre.

La 1. classe A. se compose des fileuses de lin; la

2.

2. B. de celles d'étoupes peignées; celles de la 3. C. filent l'étoupe d'une qualité inférieure; et la 4. D. le résidu des étoupes.

Les filles de 5 à 12 ans font particulièrement partie de la 3. classe; elles y apprennent le métier et ne sont admises à filer le lin pur, qu'après avoir donné des preuves que par l'usage et l'application elles en ont acquis les connaissances nécessaires. — Il se fait à cet effet une revue tous les huit jours par le directeur en chef, accompagné d'un des administrateurs chargés de cette partie.

Le nombre des fileuses de toutes les classes réunies s'élève en ce moment à 333, tandis qu'à l'époque du 28 Fevrier il était de 383.

Les dévideuses font partie de ce nombre; elles sont placées dans les différens ateliers, et leur occupation consiste à dévider le fil et à le reduire en écheveaux.

FILEURS.

Les fileurs sont classés dans le même ordre, avec cette différence, qu'à quelques exceptions près, ils ne mettent en œuvre que la matiere la plus grossière ou le résidu de l'étoupe, qui après avoir été épluché par les plus valides d'entre les vieillards, est cardé sur une carde à laine, et filé pour la majeure partie par des garçons de 5 à 12 ans, afin de les mettre ainsi graduellement au fait de la filerie et de les préparer de bonne heure à devenir un jour bons tisserands. — Il y avait au mois de Mars 224 fileurs; le nombre actuel, y compris les dévideurs, est de 180.

Nous saisissons avec empressement cette occasion de donner à VOTRE MAJESTÉ la preuve de la sollici-

tu-

tude toute particulière, que la Commission administrative porte aux enfans, et surtout à ceux appartenans aux familles les plus indigentes. — Elle les accueille avec prédilection, persuadée qu'à cet âge tendre ils reçoivent facilememt l'impulsion vers le bien, qui s'imprime plus profondément encore dans leur esprit, lorsqu'ils ont toujours sous les yeux l'exemple joint au précepte.

L'habitude du travail que ces êtres aussi malheureux qu'intéressans, contractent ainsi dès l'enfance, fructifiera dans le cours de leur vie et les préservera des maux que le fainéantisme traîne à sa suite, parce qu'ils connaîtront de bonne heure les avantages de pouvoir suffire à leurs besoins, sans être à charge à leurs concitoyens.

Nous n'ignorons pas, SIRE! que comme Administrateurs, nous devons des soins tous particuliers aux enfans d'une classe que la charitable bienfaisance de de VOTRE MAJESTÉ à résolu d'arracher aux souffrances et aux privations qui l'accablent, et nous ne nous sommes permis d'offrir à VOTRE MAJESTÉ l'assurance que ses intentions paternelles envers ces infortunés créatures étaient crupuleusement remplies dans l'Atelier de charité à Gand, que par le seul motif de le rendre encore plus digne de la munificence et de la protection Royale.

Tout ce qui est relatif à la filerie et notamment la distribution de la matière première, est confié à un chef qui est également chargé des détails de la comptabilité avec chaque fileur pour le lin ou les étoupes qui lui sont confiés, et dont il doit justifier.

Chaque atelier a aussi un inspecteur, qui y exerce la surveillance et maintient le bon ordre.

BLANCHISSEURS.

Avant d'être converti en toile, le fil doit subir une préparation indispensable pour le détordre, le rendre souple et propre au tissage; elle consiste principalement à le passer par une lessive de cendres et puis à l'exposer, à plusieurs reprises, sur l'herbe, afin de lui donner une couleur plus claire et avantageuse au débit.

La première opération se fait au moyen de deux chaudières, de plusieurs cuves et d'autres ustensiles nécessaires, dont la Commission administrative s'est pourvue, ainsi que des sèchoirs, battoirs, etc., qu'elle a fait confectionner dans la maison.

Ces différentes préparations ont également lieu dans l'enclos de l'établissement, qui, par son étendue et sa situation, fournit, sous ce rapport, tous les avantages possibles. Elles occupent 21 individus, sous la direction d'un chef, qui est chargé de mettre les moins habiles au fait du métier.

BOBINEURS.

En sortant des mains du fileur et avant d'être déposé au magasin, le fil est soumis à un examen, qui a pour but de désigner la classe dans laquelle il doit être rangé, tant sous le rapport de la qualité que sous celui de la finesse.

Par un examen subséquent, le fil est assorti, et on détermine l'emploi définitif qui doit en être fait dans le tissage, savoir, s'il servira à la chaîne ou à la trame de la toile.

Le fil de chaîne est toujours choisi parmi le plus fort

fort et le mieux filé. — Jusques-là le fil est en écheveaux, et c'est alors seulement qu'il est bobiné ou espouliné d'après la déstination qu'il a reçu.

Les bobineurs préparent celui nécéssaire à la formation de la chaîne; ils n'étaient à l'époque du 28 Février qu'au nombre de 5; mais l'extension qu'à subi la tisseranderie les a portés à celui actuel de 18.

Ce travail, qui est peu fatiguant, est particulièrement confié à des vieillards ou autres individus, qu'une cause quelconque a mis hors d'état de supporter les fatigues d'une occupation plus pénible.

ESPOULINEURS.

Le travail des espoulineurs consiste à préparer le fil qui doit entrer dans la navette du tisserand. Il se fait avec la plus grande facilité, et peut par conséquent être exercé par des vieillards et des infirmes qui ont conservé l'usage de la vue et des deux mains.

Les espoulineurs sont répartis dans les différentes salles, occupées par les tisserands et placés à proximité des métiers, de manière à ce que deux tisserands en aient un à leur disposition.

Ils n'étaient a l'époque du 28 Février qu'au nombre de 15, mais les raisons qui ont motivé l'augmentation des bobineurs, les ont portés à celui de 38.

CONFECTION DE LA CHAINE.

La chaîne de toutes les étoffes fabriquées dans l'atelier, y est également préparée; cette opération, qui occupe deux hommes, se fait au moyen de deux our-

ourdissoirs différens, d'après la qualité et la nature du tissu auquel elle doit servir.

L'une de ces machines, construite d'après un procédé nouveau, porte une amélioration sensible dans la formation de la chaîne, et empêche l'ouvrier qui la dirige, d'employer des moyens frauduleux, que quelques tisserands campagnards mettent en usage, malgré la vigilance continuelle sur nos marchés pour les atteindre et les punir.

ATELIER DES TISSERANDS.

La tisseranderie appartient essentiellement aux moyens fondamentaux adoptés dans l'Atelier de charité, pour rendre à l'état et utiles à eux-mêmes, les citoyens dont un excès de misère paralise les forces physiques et morales; elle est le complément, quant à notre institution, de la fabrication du lin, et c'est en grande partie de son activité et de sa perfection, que dépendent non seulement la prospérité, mais même l'existence de l'établissement.

Quoique plusieurs tisserands sans ouvrage furent reçus à l'atelier dès les premiers jours de son institution, il ne fut pas possible de leur fournir de suite du travail dans cette partie, parce que l'Administration ayant résolu de n'employer au tissage que le fil confectionné dans la maison, il fallut attendre jusqu'à ce qu'il en fût suffisamment filé pour compléter les assortimens, et fournir à la consommation journalière de la fabrique.

On commença donc à tisser de la toile d'emballage ou *drol*, vers le milieu du mois de janvier de l'année courante; la toile suivit de près, et le nombre des méseen-

tiers, qui n'était que de 17 au 1. février, s'accrut si sensiblement, que ce n'est pas sans une vive satisfaction, que nous avons l'honneur de pouvoir annoncer à VOTRE MAJESTÉ, qu'il s'élève maintenant à 73 en pleine activité, qui occupent autant d'ouvriers, parmi lesquels on en remarque plusieurs qui ont appris le métier dans la maison; 60 de ces métiers sont affectés à la fabrication des toiles, de lin et d'étoupes de différentes qualités.

La fabrique de la toile dite d'emballage ou *drol*, occupe 13 métiers, parmi lesquels 5 seulement servent au tissage du résidu le plus grossier du lin. Cinq autres métiers sont occupés par des tisserands plus au fait, qui confectionnent différentes qualités plus ou moins fines de cette toile, dont l'usage est de la plus grande utilité, surtout pour la classe ouvrière. On en fait de très-bonnes couvertes en joignant les deux largeurs; la moins grossière servant à l'usage journalier du ménage, est d'un écoulement très-facile.

Les trois métiers restans servent à la fabrication d'une étoffe rayée bleu sur bleu ou bleu et blanc, dont la chaîne est de lin et la trame de laine. Cette étoffe, qui est très-forte et à bas prix, sert particulièrement à habiller les femmes de la classe ouvrière; les vêtemens qu'on leur distribue dans la maison, sont en partie fait de cette étoffe.

La surveillance immédiate sur les tisserands est exercée par un chef d'atelier, qui distribue et dirige l'ouvrage, veille à sa bonne exécution et enseigne le métier aux commençans.

Le magasinier tient la comptabilité pour le fil confié à chaque tisserand, qui en est responsable jusqu'au moment où sa pièce est achevée.

Ce chef est assisté de deux aides, qui, conjointement avec lui, font le mesurage des pièces et y donnent les dernières préparations.

La vente de la toile, fabriquée dans l'établissement, a lieu au marché public de la ville; elle y est exposée par des personnes affidées, sous la surveillance de celui de MM. les Administrateurs, qui dirige la fabrication.

Outre les toiles nécessaires à l'usage de la maison, et dont cinq pièces ont été employées en doublure de vêtemens, pantalons, sarraux, etc. Il en est vendu depuis le 21 mars dernier, régulièrement de 9 à 12 pièces par semaine.

L'étendue que la Commission espère pouvoir donner à la fabrication de la toile, augmentera graduellement cette branche de ses revenus, et elle compte que sous peu, il pourra être confectionné et vendu, chaque semaine, au moins de 12 à 18 pièces.

La pensée de lier la destruction radicale de deux fléaux aussi invétérés que ceux de la mendicité et du vagabondage, à la propagation, et peut-être par suite, à la restauration de nos tisseranderies et fabriques de lin, est éminemment nationale. Elle découle d'une connaissance profonde des véritables intérêts de notre pays, et porte l'empreinte des sentimens, à la fois charitables et patriotiques, qui l'ont fait naître.

Ses bienfaits sont déjà prouvés par l'expérience, qui nous donne l'espoir fondé qu'elle justifiera pleinement les avantages qu'elle promettait.

Oui, SIRE! nous osons concevoir l'espérance, que la fabrication de toiles de lin dans la Maison de charité pourra, sous la protection bienveillante de VOTRE MAJESTÉ, conduire à la restauration de cette branche précieuse

de

de notre industrie nationale, puisqu'en nous occupant sans relâche à porter la confection des toiles à sa plus grande perfection, nous créons un stimulant naturel aux tisserands des campagnes, qui les obligera à perfectionner le tissage de celles qu'ils exposent au marché à côté des nôtres, par la préférence qu'on ne peut manquer d'accorder à ces dernières, et les forcera à rejeter jusqu'à l'idée de fraude dans la fabrication.

ATELIER DES DENTELLIÈRES.

L'atelier des dentellières est l'un de ceux dont l'etablissement date du jour de l'ouverture de la maison; le nombre des ouvrières qui y travaillent, était de 150 au mois de février; on en compte maintenant encore 121.

Jusques à une certaine époque, les dentellières ont en général travaillé pour compte des négocians de ce tissu, qui fournissaient le fil et les patrons, et tenaient compte à la direction du prix de la main-d'œuvre. Mais la Commission administrative a cru devoir abandonner cette méthode, qui n'était qu'un essai, parce qu'elle était liée à plusieurs inconvénients, et surtout qu'il en résultait une impossibilité de tenir une comptabilité réglée.

Les dentellières travaillent donc maintenant exclusivement pour la maison, qui pourvoit à tous les objets nécessaires, tels que fil, patrons, etc.

L'atelier est sous la direction d'une maîtresse, qui surveille le travail et distribue l'ouvrage.

La comptabilité de chacune des dentellières pour le fil, les épingles et les fuseaux qui leur sont confiés, est tenue au bureau du magasinier général.

La vente des dentelles, qui, pour la très-grande majo-

rité sont d'une qualité inférieure, n'a lieu qu'en gros et toujours aux négocians.

D'après la résolution prise par la Commission, de former des élèves dans chacun des métiers exercés dans la maison, les jeunes filles, qui se destinent à l'état de dentellière, sont placées chacune à-côté d'une bonne ouvrière, de manière à ce qu'elle puisse facilement et sans quitter son carreau, enseigner son art à une élève et ait continuellement les yeux sur son ouvrage.

La fabrique des dentelles a toujours été pour la Flandre et en particulier pour la ville de Gand, une branche manufacturière singulièrement avantageuse, tant par rapport à ce que la majeure partie de ses produits s'exportait à l'étranger, que parce qu'elle offrait aux femmes et filles de la classe ouvrière, un moyen assuré de subsistance.

Ces avantages ont surtout été appréciés à leur juste valeur lorsque par la funeste influence des événemens politiques, le commerce de dentelles eprouva le sort de celui de nos toiles, auquel il a toujours tenu de prés, et fut restreint à quelques envois peu considérables.

L'état de langueur où cette fabrique était tombé, obligea les ouvrières à chercher un autre métier; la majeure partie fut bientôt plongée dans la dernière misère, faute de trouver de l'ouvrage, forcé de vendre jusqu'à leurs carreaux, et ainsi mise hors d'état de reprendre leur occupation ordinaire; de maniére que par suite de ces circonstances et d'autres, nées de l'extrême indigence où la dernière cherté avait réduite les dentellières qui travaillaient encore, cette branche d'industrie nationale était menacée d'un dépérissement prompt et gradueI, qui devait la réduire à une nullité absolue.

Ces considérations d'intérêt général et le désir de com-

conserver et de faire revivre ce genre de fabrique, qui promet de reprendre encore toute sa vigueur, ont motivé la création d'un atelier pour les dentellières; la Commission s'en promet d'heureux résultats pour le commerce et la classe ouvrière; ceux qu'elle a obtenus jusques ici, lui permettent d'en nourrir l'espoir.

Quelques vieilles femmes, dans le même local, s'occupent à d'autres legers ouvrages, qui tiennent au carreau, tels que lacets, entredeux dit *strop*, etc.

ATELIER DES COUTURIÈRES.

Dans une place attenante à l'atelier des dentellières et sous l'inspection de la même maîtresse, se trouvent les couturières.

Elles travaillent pour les établissemens de charité et les particuliers. Elles font également les chemises et autres vêtemens pareils, que la Commission distribue aux plus nécessiteux.

La pénurie d'ouvrage de ce genre et l'occasion de s'en procurer ailleurs, ont réduit successivement le nombre des couturières des 33 à 8.

La confection de chemises nécessaires à l'équipement militaire, se ferait avec avantage dans cet atelier et procurerait pendant l'hiver de l'occupation à un grand nombre d'infortunées.

BRODEUSES.

L'art de broder est aussi enseigné dans l'atelier, et par la directrice des dentellières. On y brode des fonds de bonnet et autres menus ouvrages, qui se vendent chez les lingères ou servent de prix d'encou-

 rage

rangement, pour celles qui méritent d'être recompensées par leur bonne conduite.

Plusieurs jeunes filles, qui jusques alors n'avaient aucun moyen de gagner la vie, apprirent le métier de brodeuse dans la maison durant l'hiver, et y firent des progrès si rapides, qu'elles sont placées avantageusement chez des marchandes de cette ville.

Après avoir eu l'honneur de mettre sous les yeux de Votre Majesté les moyens mis en usage par la Commission administrative de la Maison de charité, pour y procurer aux nécessiteux, mendians et gens sans aveu l'occasion de meriter un salaire qui put les faire subsister, en les employant à la fabrication du lin, nous prenons la respectueuse liberté d'appeler l'attention de Votre Majesté sur l'exécution de la partie du projet de M. *De Smedt*, relative à l'exercice dans la maison, par les artisans sans ouvrage, des métiers auxquels ils s'adonnaient, et qui par leur nature étaient susceptibles d'y être introduits.

C'est ici l'occasion de supplier Votre Majesté, de vouloir bien observer, que quoique toujours guidée par un esprit d'économie et d'amélioration, propre à assurer la prospérité de l'établissement, la Direction a cru toutefois ne pouvoir faire un seul instant abstraction de l'intérêt général des habitans de la ville, en faveur de celui privé de la maison de charité; c'est dans cette vue qu'elle a soigneusement évité d'y admettre aucun genre de travail ou d'industrie quelconque, dont l'introduction eut pû nuire à l'activité de ces mêmes métiers, exercés dans la ville, par des habitans qui en font leur état et y trouvent leur existence.

C'est encore d'après ces motifs que la Direction arrêta, que les tailleurs et cordonniers, qui à défaut d'em-

d'emploi chez un maître, resteraient dans l'établissement, seraient tenus de travailler exclusivement pour les établissemens de charité, maisons de correction ou entrepreneurs quelconques, afin qu'ils ne portassent aucune atteinte aux intérêts des maîtres cordonniers et tailleurs de la ville.

ATELIER DES CORDONNIERS

Cet atelier établi dès la création de la Maison de charité, et qui comptait au 1er février 29 ouvriers, n'en renferme actuellement que 10.

Chacun d'eux doit se pourvoir des ustensiles nécessaires au métier. La maison fournit les matières premières et paye l'ouvrage par pièce. La taille du cuir est confiée au chef, qui en rend compte à l'Administration et en surveille le bon emploi.

Partie de la cordonnerie distribuée par le Bureau de bienfaisance, se confectionne dans cet atelier, qui fournit également celle à l'usage du corps des gardes-pompiers de la ville; ce debit toutefois n'est pas suffisant pour occuper constamment, et surtout en hiver, les cordonniers sans ouvrage; et il serait d'autant plus à désirer que les corps militaires en garnison à Gand, fissent confectionner leurs chaussures dans cet atelier, qu'en contribuant au soutien de l'établissement, ils auraient la certitude d'avoir de la cordonnerie qui joint la solidité à la perfection, ainsi que l'administration du dépôt d'habillement a dû s'en convaincre par le leger essai qu'elle en a fait.

ATE-

ATELIER DES TAILLEURS.

Celui des tailleurs, dirigé par un chef qui soigne la coupe, distribue l'ouvrage et surveille la bonne exécution, comptait au mois de janvier 29 ouvriers, qui se trouvent maintenant réduit à 12 par le défaut d'ouvrage.

La Direction y a fait habiller, à ses frais, quelques-uns des habitués de la maison, qui, couverts de haillons et dans le plus affreux dénuement, donnaient des preuves de bonne conduite et d'application au travail; elle continue à user de ce moyen d'émulation et de récompense, autant que ses moyens le permettent.

La Commission des hospices et le Bureau de bienfaisance y ont également fait confectionner quelques vêtemens; mais les besoins de ces administrations sont trop peu considérables pour procurer un travail continuel aux tailleurs; la Commission administrative a donc eu recours à la direction du dépôt d'habillement militaire en cette ville, qui a fourni quelque peu d'ouvrage, dont l'exécution prompte et satisfaisante a prouvée, qu'il y avait beaucoup d'avantage pour elle à renouveler cet acte de bienfaisance.

La Commission exprime ici également le vœu, que la confection de l'habillement militaire soit réservée à la Maison de charité, car malgré toute sa sollicitude, elle ne voit que ce moyen d'alimenter utilement, surtout en hiver, les travaux de cet atelier.

Cette mesure présenterait encore plusieurs autres avantages pour la direction de l'habillement militaire, nommément sous le rapport du prix de la façon, qui serait inférieur à celui des entrepreneurs.

Il

Il est essentiel d'ailleurs, que les ateliers de cordonnier et tailleur soient toujours pourvus d'ouvrage, afin d'y former des élèves dans ces métiers.

ATELIER DES CHARPENTIERS.

Il fut assigné un atelier aux charpentiers et menuisiers, la plupart vieillards, qui furent d'abord chargés de confectionner le mobilier de la maison et en grande partie les ustensiles nécessaires aux métiers qui s'y exercent.

Leur nombre s'éléva jusques à 17. Ceux qui n'ont pû se placer chez un maître, au retour de la bonne saison, sont conservés dans l'atelier, tant pour l'entrentien des bâtimens, du mobilier et des usensiles, que parce qu'ils peuvent être employés utilement à faire des cercueils pour compte du Bureau de bienfaisance et de la Commission des hospices civils. Ce dernier objet occupe encore 9 individus, placés sous l'inspection d'un chef.

ATELIER DES SABOTIERS.

La confection de sabots, qui, à l'époque de la fin de janvier, occupait 22 individus, procure encore actuellement la subsistance à 19 ouvriers, qui tous l'ont appris dans la maison et forment à leur tour des élèves.

L'atelier est dirigé par un maître, qui est en même-tems garde-magasin des sabots.

Ce genre d'industrie n'avait été pas encore pratiqué dans la ville, et ce fut particulièrement ce motif qui détermina la Commission à l'introduire dans la Maison de charité.

Le métier de sabotier réunit plusieurs avantages précieux pour la classe ouvrière; il s'apprend facilement et devient bientôt familier à ceux qui ont quelque maniment des ustensiles de charpentier ou autres pareils: Il met en œuvre une sorte de bois très multiplié et à bas prix dans la province; ses produits sont d'une défaite assurée: il s'exerce sans inconvénient pendant la saison rigoureuse, lorsque l'ouvrage est sujet à manquer.

Plusieurs jeunes gens admis dans cet atelier sans la moindre idée de ce travail, y ont été tellement mis au fait, qu'ils gagnent maintenant un florin par jour, en pratiquant le métier de sabotier dans le pays de Waes, où il est très-répandu.

ATELIER DES SCIEURS DE BOIS.

Les manœuvres et journaliers valides, reçus dans l'établissement, furent destinés aux travaux les plus rudes, tels que transport et chariage de matériaux et matières premières; ils furent aussi employés à l'abattage, équarrissage et sciage d'une partie de peupliers en pleine maturité, sis sur les remparts de la ville, et dont la Régence avait disposé en faveur de la maison.

Ces travaux eurent notamment lieu pendant les rigueurs de l'hiver, et occupèrent jusqu'à 52 hommes: ils sont interrompus depuis l'été, afin de pouvoir être repris à l'entrée de la mauvaise saison.

Plusieurs de ces ouvriers ayant trouvé de l'occupation depuis, ont quitté l'établissement.

Trente-six manœuvres maçons et autres journaliers, en grande partie vieillards, qui y avaient également été employés, le sont depuis environ deux mois par la ville, qui

qui tient compte des journées à la Maison de charité, à la démolition des maisons acquises pour servir aux bâtimens de l'Université, anisi qu'a creuser les tranchées pour asseoir les fondemens des nouvelles constructions; ces travaux se font avec une grande économie pour la ville, et faciliteront singulièrement ceux de l'entrepreneur de ces bâtimens.

Votre Majesté aura daigné remarquer, qu'en créant dans la Maison de charité quelques ateliers où les artisans désœuvrés pussent continuer leurs métiers respectifs, la Commission administrative a dû se borner à ceux dont l'exercice était compatible avec les localités, puisqu'il était impossible de faire jouir de cette faveur les maçons, vitriers, couvreurs et autres semblables, qui, sujets à être privés d'ouvrage pendant l'hiver, se trouvent sans moyens de soutenir leurs familles jusques à l'entrée du printems; la Commission admit toutefois les artisans de cette espèce, et les employa à la restauration des bâtimens et aux changemens que leur nouvelle destination rendait indispensables.

Le nombre de ces ouvriers s'éleva jusques à 43; il n'en reste maintenant que 3, qui soignent les réparations d'entretien.

ATELIER DES ÉPLUCHEURS.

Un nombre considérable de gens de peine, manœuvres, mandians et vagabonds, dont la très-grande majorité, ou ne s'était jamais adonnés à aucun métier, ou que l'âge et les infirmités rendaient impropres à tout travail laborieux ou fatiguant, se présentèrent dès les premiers jours de l'ouverture de l'établissement, pour y être reçus et employés.

La

La Commission avait prévu cet empressement, et dans l'impossibilité où elle se trouvait d'utiliser à la fois tant de bras étrangers au travail, dans un moment surtout que le concours de la création d'une maison de charité et la défence expresse de mendier rendait très-difficile, elle ayait établi un atelier d'éplucheurs, où les gens appartenant aux catégories en question, pussent s'occuper à détordre de vieux cordages pour les reduire en étoupes de calfatage, et mériter ainsi un secours journalier sous le nom de journée.

Ce moyen eut du succès, et ce travail donna l'existence, pendant tout l'hiver, à une infinité de malheureux, dont le nombre s'élevait, à la date du 31. Janvier, à 362.

La Direction s'était pourvue de cordages et de tous ce qui était nécessaire à l'opération de les détordre ; elle avait confié la surveillance de cet atelier à une personne au fait, qui distribuait l'ouvrage et avait la garde des étoupes ou cordes épluchées. Ce chef a été congédié depuis, par suite de la réduction du nombre de ces éplucheurs, et remplacé par un des habitués qui maintient l'ordre et veille au bon emploi de la matière.

Le peu d'usage qu'on fait généralement de ce calfatage dans cette ville, est cause qu'il s'écoule difficilement et qu'il en reste encore en magasin plus de 11,000 livres, quoiqu'il soit d'une qualité supérieure et qu'on pourrait l'acquérir à un prix très-raisonnable.

Ce motif nous porte à prendre la respectueuse liberté de recourir vers VOTRE MAJESTÉ, la suppliant de permettre que ce calfatage soit mis à la disposition de la marine royale.

Le

Le nombre d'individus ainsi momentanément occupés, diminua au fur et à mesure que l'organisation des ateliers de la filerie et tisseranderie pût se développer, de sorte que celui des éplucheurs est reduit en ce moment à 34 personnes, tous estropiés ou invalides et hors d'état de faire ou d'apprendre aucun métier.

Beaucoup de gens de peine valides retournèrent avec la belle saison à leurs occupations ordinaires; ceux qui ne surent s'en procurer, furent obligés de filer des *étoupes*, de bobiner, espouliner, enfin de s'adonner à une occupation quelconque, relative à la préparation ou fabrication du lin.

TRAVAIL A DOMICILE.

Parmi les mesures générales adoptées par la Commission, pour détruire tout motif de mendier, et adoucir en même-tems le sort des familles indigentes, il en est une, née de l'expérience, dont les résultats sont d'autant plus heureux, qu'elle étend les bienfaits de l'institution au-delà même de son enceinte.

Comme il était impossible aux mères de famille chargées d'enfans en bas âge, ou retenues chez elles par d'autres motifs légitimes, de prendre part aux travaux de la maison, et d'utiliser ainsi les momens de loisir, que leurs occupations leur laissaient, il fut proposé de leur confier de l'ouvrage chez elles.

L'Administration s'empressa d'accueillir cette idée, et accorda du travail à domicile à ces mères de famille, dont déjà 135 filent pour compte de l'établissement, sans cesser de veiller aux soins du ménage.

Il ne leur est confié du lin par le magasinier, que sur une déclaration du Commissaire-distributeur du Bu-

reau de bienfaisance et sous caution d'une personne connue; elles reçoivent le prix de la main-d'œuvre en rapportant le fil.

POPULATION.

Les motifs qui déterminèrent le Conseil de Régence à créer une Maison de travail de charité, indiquent les raisons de l'accroissement rapide du nombre d'individus qui y furent reçus; il est essentiel néanmoins d'observer que la situation misérable de quantité de familles d'artisans, l'occasion de trouver de l'ouvrage, et le penchant naturel du peuple pour le travail, contribuèrent bien plus à peupler l'établissement, que les dispositions adoptées par la Régence pour mettre un terme à la mendicité et empêcher les mendians de profession, et surtout les enfans, de continuer à user de ce moyen deshonorant et honteux pour se procurer le nécessaire; car nous éprouvons une satisfaction infinie de pouvoir assurer VOTRE MAJESTÉ, que des mesures sévères de répression n'ont dû être employées que rarement, et qu'elles ne furent jamais provoquées que par des malheureux, pour qui la vie mendiante et oiseuse semblait être devenue un véritable besoin.

C'est surtout pendant les mois de janvier et de février, que la population des ateliers s'est le plus élevée; mais ce n'est que dans le cœur de l'hiver, lorsque tout travail cessait pour nombre d'artisans, et que la rigueur de la saison doublait les besoins des indigens et nécessiteux de toute espèce, que le nombre d'habitués de la maison monta au delà de 1250; il diminua depuis progressivement, et au fur

fur et à mesure que les travaux reprirent leur activité.

La nature même de l'établissement et la faculté de saisir l'occasion favorable de travailler ailleurs, peuvent encore être mises au nombre des causes de la fluctuation continuelle de la population, dont nous avons consigné le mouvement par quinzaine, dans le tableau joint à ce travail. [*pag.* 106.]

SALAIRE.

Le prix de journée est généralement proportionné aux mérites et aux besoins des personnes admises dans la maison; en le fixant, on a toujours égard au secours décadaire que l'individu recevrait déjà, à domicile, du Bureau de bienfaisance.

Ceux qui travaillent à tâche ou qui sont payés par pièce, ne reçoivent qu'un salaire proportionné à leurs travaux; mais, comme il arrive fréquemment, et surtout en hiver, que ce prix de journée n'est pas suffisant pour leur procurer le strict nécessaire, il leur est accordé un supplément, à titre de secours, dont le montant est porté sur la feuile hebdomadaire de payement, dans une colonne à ce destinée.

Les journées des artisans sont fixées à un taux moins élevé que celui ordinaire du métier qu'ils professent; il suffit toutefois à leur existence.

La Commission a dû user de ce moyen, pour engager et même forcer ces ouvriers à profiter, dans leur propre intérêt, de l'occasion d'obtenir de l'ouvrage en ville; elle a complètement atteint le but qu'elle s'était proposée, car nombre de ces artisans, même pendant la saison rigoureuse, s'absentent pour plusieurs jours de la maison, lorsqu'ils trouvent à

gagner une plus forte journée que celle qui y est accordée, et reviennent lorsque ce moment favorable est passé.

ADMINISTRATION INTÉRIEURE DE LA MAISON.

La Commission administrative s'assemble régulièrement une fois par semaine dans l'établissement. Cette séance est consacrée à discuter les affaires financières de la maison; arrêter les achats de matières premières et la vente des objets confectionnés, pour le courant de la semaine; diriger les opérations des employés en chef; ordonnancer les payemens; vérifier la comptabilité et accorder des récompenses ou infliger des punitions à ceux qui les ont méritées.

MM. les Membres de la Commission exercent une surveillance continuelle dans tous les ateliers et sur toutes les parties de la Maison de charité; plusieurs d'entr'eux s'y rendent journellement, de manière que l'établissement se trouve toujours sous l'œil vigilant de la Direction.

Les réceptions se font par MM. les Directeurs présens; l'individu qui désire avoir de l'occupation, est soumis, avant d'être reçu, à une série de questions, qui ont pour but de connaître sa véritable situation et le degré de besoin où il se trouve. Il doit être muni d'un certificat du commissaire de police, constatant qu'il a domicile légal en ville, et, s'il jouit déjà de secours du Bureau de bienfaisance, d'un billet du Commissaire-distributeur de son quartier, portant le montant de ce secours et le détail des motifs qui le rendent insuffisant.

Il est tenu note exacte de tous ces renseignemens sur un

un registre *ad hoc*, qui comprend aussi les noms, prénoms, âge, demeure, nombre d'enfans, et autres détails sur chaque individu reçu dans la maison.

La journée de travail correspond, pour la durée, à celle d'usage pour les artisans en ville, en sorte que la cloche ordinaire de travail indique quatre fois par jour, l'heure où les ouvriers doivent se rendre à l'ouvrage dans l'établissement et celle à laquelle ils peuvent le quitter.

Deux fois le jour, une demie heure après l'entrée dans l'atelier, chaque chef procède à l'appel nominal des ouvriers qui y appartiennent; il tient note des absens sur la feuille hebdomadaire de présence, et le résultat de cette opération détermine le montant du salaire que chaque individu doit recevoir à la fin de la semaine.

Le payement des journées a lieu dans le courant de l'aprés-dîner du samedi de chaque semaine: MM. les Membres de la Commission s'acquittent eux-mêmes de cette tâche; ils paraphent l'état du personnel de chaque atelier, qui a servi à l'acquittement des journées, et cette pièce revêtue de cette formalité, est admise pour comptable dans la gestion du caissier.

Les produits des quêtes, troncs et autres fonds appartenants à l'établissement, sont déposés chez M. *Blommaert Van den Bossche*, membre de la Commission, qui a bien voulu se charger gratuitement d'en soigner la rentrée, et d'effectuer les payemens, qui n'ont lieu que sur mandat, dépêché par le président et contre signé par le secrétaire.

EMPLOYÉS À GAGES.

Il y a pour toute la maison un directeur-inspecteur, qui en même-tems est plus particulièrement chargé de diriger toutes les parties de la fabrication de lin. Ses autres attributions principales consistent à soigner l'achat des matières premières sur les ordres de la Commission administrative; à faire exécuter les réglemens d'ordre et de police de la maison; à surveiller la conservation et l'entretien du mobilier; et faire maintenir dans l'établissement la discipline, la décence et la propreté.

Il est assisté d'un commis aux écritures.

Le bureau de la comptabilité générale des recettes et dépenses de la maison est sous la direction du teneur de livre, qui fait en même-tems les fonctions de caissier; il est également aidé par un commis, qui veille particulièrement à la formation des listes ou états de payement des ouvriers. La gestion du caissier est contrôlée par l'un de MM. les Administrateurs, chargé de la partie des finances.

Le magasinier habite la maison. La garde de toutes les matières premières, ustensiles neufs ou en dépôt, et des objets confectionnés, à l'exception toutefois de la dentelle, lui est confiée sous sa responsabilité.

Il tient un registre du mouvement journalier du magasin et rend compte à la fin de chaque semaine de sa situation.

Le portier jouit aussi d'une habitation dans la maison; ses fonctions consistent principalement, outre ses attributions ordinaires, à veiller, à ce que personne, dans le courant de la journée, n'entre ni ne sorte sans être muni d'un billet qui l'y autorise.

F O.

POLICE.

Quoique l'ordre et la tranquillité les plus parfaits n'ayent cessé un moment de régner dans la Maison de charité, le Collége de la Régence s'est persuadé ne pouvoir prendre assez de précautions, pour assurer le maintien de l'obéissance et de la discipline parmi les nombreux habitués de l'établissement; il a donc arrêté qu'il y aurait constamment pendant la journée, un poste de deux hommes de la compagnie des gardes pompiers dans la maison, afin que la moindre insubordination pût être réprimée et punie de suite.

SALUBRITÉ.

Après avoir pris toutes les mesures nécessaires pour assurer une existence honnête aux nécessiteux de toutes les classes que la ville de Gand renferme, les premiers soins de la Commission se portèrent vers la conservation de l'état sanitaire de ceux, dont elle avait eu le bonheur de diminuer les privations.

En conséquence, et dès l'ouverture de l'établissement, le chirurgien pensionné de la ville, visita individuellement toutes les personnes qui y avaient été admises, pour s'assurer si elles n'étaient point atteintes de maladies, surtout celles qui attaquent la peau, se communiquent par le toucher, ou autres plus ou moins contagieuses; et afin de pouvoir prescrire des remèdes convenables à celles qui en sont affligées, pour en prévenir ainsi la propagation.

Ces visites, qui continuent d'avoir lieu régulièrement tous les huit jours, ont eu le succès le plus complet, tant par rapport à la guérison qu'elles ont pro-

procuré aux individus malades, que sous celui de la conservation de l'état sanitaire parmi un rassemblement de plus de 1250 personnes.

Les habitués de la maison, atteints de maladie grave et qui sont hors d'état de se faire traiter chez eux, reçoivent des billets d'admission à l'hôpital civil, où ils sont parfaitement soignés.

La propreté contribuant efficacement à diminuer et prévenir les miasmes qui sont sujets à régner dans les ateliers, la Commission veille strictement à faire tenir ceux de la maison dans un état perpétuel de netteté; à cet effet, deux hommes et quatre femmes sont chargés de ballayer, laver et arroser continuellement les salles, passages et couloirs, afin d'éviter tous les maux de cette espèce.

A toutes ces précautions se joint encore celle de faire au moins une fois le jour, pour y empêcher la putréfaction de l'air, des fumigations dans les ateliers, qui sont d'ailleurs parfaitement aërés au moyen de ventouses pratiquées dans les chassis de chaque côté des salles; toutes les fenêtres en sont aussi ouvertes deux fois par jour, après la sortie des ouvriers, afin d'y renouveler l'air.

Durant les mois d'hiver, des poëles placés dans les ateliers, y entretiennent une chaleur modérée, très-nécessaire surtout pendant la saison pluvieuse, pour prévenir les fièvres et affections catarrhales, qu'engendrait, principalement parmi les femmes, l'humidité des vêtemens et de la chaussure.

La Commission a encore obvié, autant que ses ressources le permettaient, aux suites funestes qu'occasionne l'usage fréquent de l'eau pour éteindre la soif, pendant les chaleurs de l'été: besoin que ressent particu-

ticulièrement à cette époque la classe indigente; elle a donc distribué, dans chaque atelier, des barils de bonne eau coupée de vinaigre de bierre: cette boisson, qui est très-saine, désaltére fortement et sert en même tems d'antidote. Chaque baril est pourvu d'un robinet et accompagné de plusieurs goblets en fer blanc, ainsi que d'une écuelle en bois, remplie d'eau pour les rincer.

Cette boisson est renouvelée tous les jours et d'avantage s'il est nécessaire.

Les ravages que la petite vérole continue à exercer, malgré le zèle et les soins du Comité de vaccine, parmi les enfans indigens, ont également fixé l'attention de la Commission, qui a pris vivement à cœur de faire jouir du préservatif bienfaisant de la vaccine, une classe d'individus, d'autant plus à plaindre sous ce rapport, que l'ignorance et la misère dans lesquelles elle gémit, l'accablent de tous les malheurs qu'enfante le préjugé; il a été en conséquence résolu de faire vacciner gratuitement, dans l'établissement même, les enfans des habitués et autres qui n'auraient point encore subi cette opération.

Dès que cette intention fut manifestée, M. *Kesteloot*, professeur-doyen de la faculté de médecine à l'Uuiversité de Gand, offrit d'administrer ce secours salutaire sans aucune rétribution quelconque, et dans la seule vue de concourir à une œuvre aussi charitable.

La Commission accueillit cette offre généreuse avec empressement, et en témoigna sa gratitude à M. le Professeur; en conséquence des vaccinations abondantes ont eu lieu dans la maison a des époques déterminées, et font naître l'espoir, que bientôt le fléau de la petite vérole sera atteint et radicalement détruit dans cette ville.

INSTRUCTION RELIGIEUSE.

Un examen approfondi des causes ordinaires qui alimentent le vice et retiennent dans la paresse les indigens, et surtout ceux qui s'adonnent au vagabondage et à la mendicité, a convaincu la Commission que l'absence totale de toute idée de morale et une ignorance profonde de leurs devoirs, en étourdissant ces infortunés sur leurs véritables besoins, les rendent insensibles aux sentimens de leur propre dignité, qu'ils méconnaissent, et paralysent ainsi les moyens que leurs forces physiques leur fournissent abondamment, pour parer à leurs besoins, et supporter, sans s'avilir, les malheurs qui les accablent.

D'après cette conviction, il était indispensable pour détruire dans sa source le mal qu'on voulait extirper, pour rendre efficaces et durables les effets des secours matériels, et pour atteindre enfin complètement le but de l'institution, que l'instruction spirituelle et morale marchât de pair avec l'enseignement physique, afin de compléter l'éducation sociale que cette portion du peuple est appellée à recevoir dans la Maison de charité.

La Commission mit cette tâche difficile au nombre de ses premiers devoirs; elle s'associa, pour ce charitable travail, un ecclésiastique, dont le zèle et les talens correspondent parfaitement avec ses intentions.

En conséquence, aussitôt que le local spacieux qui avait anciennement servi d'église, eut été mis dans un état de décence convenable, et depuis le commencement du mois de Mai, une instruction religieuse, basée sur la morale de l'évangile, y a lieu deux fois par semaine, depuis onze heures du matin jusqu'à midi; savoir: le mercredi pour les gens d'un âge mur, et le vendredi

pour

pour les enfans ; tous y sont instruits dans les vérités de la religion, et y reçoivent l'explication de leurs devoirs respectifs.

L'ecclésiastique s'attache surtout à leur inspirer la pratique des vertus chrétiennes, l'amour du travail et un juste horreur pour la paresse et le fainéantisme ; il leur développe leurs obligations comme citoyens, époux et enfans, et leur fait entrevoir l'amélioration de leur sort comme indubitable, s'ils joignent une bonne conduite à une application constante au travail.

Un Membre de la Commission administrative est toujours présent à ces instructions, où l'ordre et la décence sont strictement observés.

C'est ainsi qu'en allant au-devant des nombreux et véritables besoins de la classe indigente, la Commission ose se flatter de parvenir à l'éclairer sur ses devoirs, à diminuer ses privations, à adoucir les rigueurs de son sort, et à la rendre enfin à la société, dont les ténèbres du vice et de l'ignorance, semblent la séparer.

Il nous reste encore, pour compléter le tableau des opérations de la Commission de charité, d'avoir l'honneur d'entretenir VOTRE MAJESTÉ des Maisons de miséricorde, destinées à recueillir les vieillards nécessiteux des deux sexes, que l'âge ou les infirmités ont mis hors d'état de travailler, et qui par conséquent semblaient, aux yeux du public, avoir droit de demander l'aumône.

Ce genre de secours était nécessaire ; car la mesure eût été incomplette, si les bienfaits de l'institution se fussent bornés à ceux qui étaient répandus dans la Maison de charité sur les indigens valides et capables de gagner la vie.

L'exécution de ces dispositions éprouva d'autant moins de difficultés, que moyennant un prix de journée con-

convenu avec l'Administration des Hospices civils, la Commission administrative eut la faculté de placer ces vieillards dans des maisons de miséricorde de ce genre, déjà existantes, et également destinées à recevoir ces infortunés.

Ce moyen offre d'ailleurs plusieurs avantages, puisque les nouvelles sections s'identifient ainsi avec la Direction de ces asiles sous le rapport de l'économie domestique.

Le prix de journée des vieillards a été fixé à huit sols, dont sept seulement sont payés par l'institution de charité; le sol restant étant, d'après convention, à charge du Bureau de bienfaisance.

La Commission s'empressa de faire jouir de ces consolations les vieillards indigens, qu'après mur examen, elle reconnut réunir les titres requis pour être admis dans ces établissemens, qui contiennent maintenant 60 individus de cette catégorie de nécessiteux; ils y sont entretenus, nourris et parfaitement soignés aux dépens de l'institution, savoir: 26 hommes à l'hospice de la Biloke, sous la direction des Frères de charité, et 34 femmes dans la maison de St-Antoine, sous celle des Filles dévotes.

Deux Membres de la Commission sont spécialement chargés de la surveillance de ces Maisons de miséricorde, pour ce qui concerne la section des pensionnaires de notre institution; ils le sont également pour recueillir les informations à prendre sur les nécessiteux qui se présentent pour y être reçus.

Tels sont, Sire! les résultats des opérations de la Commission, nommée par le Conseil de Régence, pour mettre en exécution le projet adopté par lui, de réprimer totalement la mendicité et le vagabondage dans

dans la ville de Gand, et de procurer en même-tems, pendant l'hiver, du travail aux artisans nécessiteux sans ouvrage; elle n'a rien épargné pour s'acquitter dignement de la tâche charitable, mais pénible à la vérité, qui lui était imposée; et si tous ses voeux ne sont pas remplis à cet égard, si malgré un zèle soutenu et une volonté constante de faire le bien, l'établissement confié à ses soins n'a pas atteint encore le degré de perfection auquel elle désire ardemment le portèr, c'est uniquement que le tems et la possibilité lui ont manqué, pour appliquer à une institution naissante et immense dans ses détails, les améliorations et perfectionnemens, que l'expérience et la pratique lui ont déjà indiqués, et qu'elle espère mettre en œuvre très incessamment.

Permettez, SIRE! qu'au nom du tendre intérêt que VOTRE MAJESTÉ daigne porter à tout ce qui peut contribuer à soulager l'indigence, nous ayons l'honneur avant de terminer ce rapport, d'entretenir VOTRE MAJESTÉ de deux projets, que dans des vues d'amélioration, la Commission se flatte pouvoir bientôt réaliser.

Le premier consiste à ouvrir, pour l'hiver prochain, dans la Maison de charité, une École Lancastrienne ou d'Enseignement mutuel, pour les jeunes gens des deux sexes; l'instruction qu'ils y recevraient en éclairant leur esprit, épurerait leurs mœurs, adoucirait leur caractère et les tirerait de cette stupide ignorance, qui n'est que trop souvent la source fatale des vices qui les deshonorent et qui font le malheur de leur vie.

Le deuxième projet serait la création d'un Magasin, où tous les habitués de la maison indistinctement auraient

raient la faculté de se pourvoir à un prix très modique et convenu, le tiers de la valeur par exemple, les vêtemens et hardes de toute espèce à leur usage; ces objets, qui seraient confectionnés dans les ateliers, porteraient, non ostensiblement, une marque distinctive qui pût les faire reconnaître; car il serait sévèrement défendu de les vendre ou de s'en défaire sous aucun prétexte; le réglement de discipline de la maison infligerait une peine à ceux qui se rendraient coupables de cette espèce d'abus de confiance, contre lequel il serait établi une surveillance particulière.

Une pareille mesure réunirait le double avantage d'inspirer aux indigens un esprit d'ordre et d'économie, et de leur procurer, au moyen d'un léger sacrifice, des vêtemens décens qui feraient disparaître ces haillons, livrées du vice et de la misère, qui semblent les autoriser à croupir dans la paresse et le désordre, mais dont la vue doit faire souffrir le cœur de tout homme sensible et bienfaisant.

Le probléme de l'extirpation de la mendicité par la création d'ateliers de charité est donc résolu, graces à la généreuse charité des habitans de Gand, dont jamais sacrifices n'ont été plus efficaces ni payés de plus de reconnaissance; quant à MM. les Membres de la Commission, ils ont trouvé le récompense de leurs travaux dans les larmes qu'ils ont eu le bonheur d'essuyer, et s'ils osent se flatter d'un prix plus précieux encore, c'est, qu'ainsi que le Conseil, ils nourrissent l'espoir, que Votre Majesté daignera sanctionner leurs efforts, et gratifier de sa bienveilante protection une institution, au succès de laquelle ils consacrent tous leurs soins.

Oui, Sire; nous connaissons le cœur charitable et pa-

paternel de VOTRE MAJESTÉ; nous avons tous l'entière conviction que la classe indigente a eu en tout tems, et maintenant plus que jamais, une part bien vive dans sa Royale sollicitude; elle nous porte à concevoir la flatteuse espérance, que l'établissement naissant, objet de nos voeux, ne sera pas le dernier à éprouver les effets de la main protectrice et généreuse, que VOTRE MAJESTÉ se plaît à tendre à l'indigence et au malheur.

Nous prions VOTRE MAJESTÉ d'agréer avec l'expression des sentimens de dévouement et de fidélité qui nous animent celle du plus profond respect avec lequel nous avons l'honneur d'être,

SIRE!

DE VOTRE MAJESTÉ,

Les très-humbles, très-obéissans et très-soumis serviteurs et sujets,

Les Membres du Conseil de Régence de la Ville de Gand et de la Commission Administrative de la Maison de travail de Charité.

LE BOURGUEMAÎTRE - PRÉSIDENT,

Signé PH. COMTE DE LENS.

Par ordonnance,

Le Secrétaire du Conseil et de la Commission,

Signé HYE - SCHOUTHEER.

[pag. 147.] *ÉTAT DE POPULATION, par quinzaine, des différens Ateliers en activité, depuis le 1er. Décembre 1817 jusques et compris le 30. Juin 1818.*

DATE.		Sérancières.	Fileuses.	Fileurs.	Blanchisseurs.	Bobineurs.	Espoulineurs.	Tisserands.	Dentellières.	Couturières.	Brodeuses.	Cordonniers.	Tailleurs.	Charpentiers.	Sabotiers.	Scieurs.	Éplucheurs.	Fileuses à domicilie.	TOTAUX par quinzaine.
1817 Décembre	15.	..	97	60	..	..	..	..	50	28	..	18	18	12	..	47	138	..	468
.. ..	31.	..	208	108	..	..	..	..	94	22	6	20	25	14	9	50	231	6	793
1818 Janvier	15.	..	315	154	..	..	..	14	135	22	6	23	29	17	17	42	335	17	1126
.. ..	31.	7	387	165	..	..	..	34	139	20	6	29	27	17	22	28	362	33	1276
.. Février	14.	8	385	143	..	..	..	44	141	20	6	24	30	13	20	2	333	49	1223
.. ..	28.	10	391	172	11	5	15	30	146	15	5	13	30	17	20	4	250	70	1204
.. Mars	15.	9	370	224	9	5	20	39	150	15	5	13	27	13	18	4	179	88	1188
.. ..	31.	9	361	189	9	8	18	40	146	11	3	13	29	13	17	2	136	94	1094
.. Avril	15.	14	362	186	9	19	22	52	133	3	2	12	26	10	21	..	74	103	1048
.. ..	30.	14	358	178	17	15	38	68	137	9	2	11	21	11	18	..	47	114	1058
.. Mai	15.	14	353	180	20	16	39	72	145	10	2	10	15	12	16	..	43	123	1070
.. ..	31.	15	347	178	23	13	38	70	139	11	..	10	20	8	16	..	38	130	1056
.. Juin	15.	14	346	172	20	13	38	72	132	4	..	10	20	11	15	..	36	131	1034
.. ..	30.	12	339	180	22	18	38	71	120	4	..	10	14	9	19	..	34	135	1025

IETS

MIDDELEN TER VOORKOMING VAN ARMOEDE.

Voorzeker behoort het bevorderen van arbeidzaamheid, en het verschaffen van gelegenheid aan diegenen die arbeiden willen, om de voortbrengselen van hunne kunst- en vlijt te verkoopen, onder de beste middelen om Armoede voor te komen: en dit bepaalt zich niet alleen tot de lagere volks-klasse; maar strekt zich ook uit tot de meer burgerlijke klasse der maatschappij; en zelfs tot die leden derzelve, welke men gewoon is fatsoenelijke lieden, of lieden van goeden huize te noemen; en van welken vele, door de in de laatste jaren geledene verliezen, of door de vermindering, die hun jaarlijksch inkomen, buiten hun toedoen, heeft ondergaan, zich in waarlijk drukkende omstandigheden bevinden.

Deze lieden zijn geene Armen; zij maken geene aanspraak op openlijken onderstand; doch hun toestand is echter zoodanig, dat de leden van zoodanige huisgezinnen elk iets moeten verdienen, zullen, hoe zuinig men het ook aanlegge, de onkosten van het huishouden kunnen bestreden worden; anders is men genoodzaakt, om het eene stuk huisraad, of kleedings-stuk *vóór*, — en het andere *na*, te verkoopen of te verpanden; en dan vervalt een zoodanig huisgezin van den fatsoenlijken of burgerkring al ras tot die klasse, welke ten koste harer medeburgeren moet ondersteund worden. Eenmaal zoo diep gezonken zijnde, gaat het teedere gevoel van

ſchaamte verloren; en vooral de vrouwelijke leden van zoodanige huisgezinnen hebben dikwerf tegen meer verzoekingen te kampen, dan diegene, welke in eenen lageren ſtand der Maatſchappij geboren zijn.

Men zegge hier niet: „ dat het verval van zoodanige „ huisgezinnen doorgaans hunne eigene ſchuld is; — „ dat zij in dagen van voorſpoed te groote verterin„ gen hebben gemaakt; en dat Armoede daarvan het „ natuurlijke gevolg moet zijn; — dat in Nederland, „ wie niet te grootsch, of te lui is om de armen „ uit de mouw te ſteken, of gebruik van zijne Ta„ lenten te maken, altijd gelegenheid tot verdienſten „ kan vinden; — en eindelijk, dat men zijne *tering* „ naar zijne *nering* moet ſtellen."

Wanneer ook eenige dezer lieden, in vroegere dagen, grove verteringen hebben gemaakt, kan en mag men hun dit verwijten, wanneer die verteringen te dier tijd naar hunne toenmalige inkomsten berekend waren? Is het de ſchuld van vele Renteniers, dat eerst door de *tiercering* der Franſche fondſen, en naderhand der Hollandſche Renten, — dat door de wanbetaling van vele buitenlandſche Negotiatiën, — dat door den ſtilſtand van Handel en Fabrijken, hun inkomen aanmerkelijk is verminderd?

Bijaldien zij hunne verteringen naar evenredigheid der door hun geledene verliezen hebben beperkt, kan men hun hunne vroegere verteringen tot geen misdrijf aanrekenen: in tegendeel, door in vroegere dagen het hunne bijgedragen te hebben tot bevordering van de nijverheid van anderen, hebben zij nu wederkeerig aanſpraak bekomen, dat men hen behulpzaam zij, om van hunne verkregene kundigheden de best mogelijke partij te trekken.

Vele

Vele dezer lieden zouden arbeiden willen, wanneer zij daartoe de gelegenheid vonden; doch deze ontbreekt hun waarlijk: vooral vele vrouwen en meisjes wenschen niets meer, dan zich, op eene nuttige wijze, bezig te houden met handwerken; doch zij weten geenen weg voor het door haar vervaardigde. De meeste gezeten Winkeliers verkiezen van hunne buitenlandsche Correspondenten zoodanige Waren te ontbieden, en stooten de inlandsche Vrouw terug; of zouden menigmaal de door haar aangeboden wordende Goederen, voor de helft der waarde verlangen, onder voorwendsel, dat het, of niet zoo fraai, — of niet naar den laatsten smaak of de laatste Mode is; terwijl, door eene hulpaanbiedende teregtwijzing, de arbeid onzer Hollandsche Vrouwen, weldra die, waarvoor wij thans aan de *Engelschen*, *Franschen*, en *Duitschers* geene geringe schatting betalen, in smaak en fraaiheid van uitvoering, zou evenaren.

Welke aanzienlijke sommen betalen de Hollanders niet jaarlijks aan die buitenlanders, voor allerhande soort van zoogenaamde Neurenburger-Waren en Kinderspeelgoed, hetwelk ook in *Duitschland* meestal niet fabrijkmatig, maar door arbeidslieden, in snipperuren wordt vervaardigd; — (*) voor Borduurwerken van allerlei aard;

(*) Bijaldien men ook mogt oordeelen, dat de vervaardiging van vele zoogenaamde *Neurenburger-Waren* en *Kinderspeelgoed* geene geschikte bezigheid voor lieden uit de hoogere klasse zou opleveren, zoo zijn er echter onder deze waren veelvuldige voorwerpen, die, geenen zwaren arbeid vorderende, onder de voorwerpen van *Kunst* en *Smaak* kunnen gerangschikt worden; en die mij, uit dien hoofde, niet ongeschikt toeschijnen, om door lieden uit deze klasse vervaardigd te

aard; voor onderscheidene Modes; voor kunstmatige bloemen, enz.; — voorwerpen welke even goed hier te lande kunnen vervaardigd worden, en die, daar het meest allen voorwerpen van smaak zijn, grootendeels zijn geschikt, om door vrouwen en meisjes, die boven de lagere volks-klasse verheven zijn, vervaardigd te worden. Waarom zouden onze Hollandsche Vrouwen niet even zoo goed slagen, als eene Fransche Vrouw uit den Adelstand is geslaagd, — die, door de Revolutie haar vermogen verloren hebbende, en gebruik makende van de door haar voor vermaak geleerde kunst om bloemen te maken, in *Parijs* zelve hiervan eene fabrijk oprigtte, en zich hierdoor niet alleen een rijkelijk bestaan verzorgde, maar ook aan meer dan twintig jonge Juffrouwen, die hare Elèves waren, een onafhankelijk en eerlijk bestaan verzekerde? Deze Vrouw, door haren meer verfijnden smaak geleid, bootste de Natuur zoo voortreffelijk na, dat hare kunstmatige bloemen verre overtroffen, alles wat ooit te voren *Italië* of *Frankrijk* van dien aard hadden voortgebragt. De door haar, op de *Tentoonstelling*, (zoo ik meen van 1799) ingezondene groote bloemen-mand werd niet alleen door het *Parijsche Publiek*, maar zelfs door

te worden. Verschillende dezer waren worden op de draaibank vervaardigd; en het kunstmatige draaijen is eene liefhebberijbezigheid van vele lieden uit de hoogere klasse. Maar vooral ware het te wenschen, dat verschillend kinderspeelgoed doelmatiger mogte zijn. En het komt mij voor, dat deze wensch niet beter kan worden vervuld, dan wanneer zoodanig Speelgoed, door lieden die eene beschaafde opvoeding hebben genoten, wordt uitgedacht, en zoo verre dit mogelijk is, zelf wordt vervaardigd.

door de voornaamste *bloemenschilders* bewonderd: en de Fransche Dichteres, Mevrouw *Piplé*, zoo gunstig door hare *Sapho*, en haren *Epître aux femmes* bekend, heeft gemeend het uitmuntende Talent harer Stadgenoote te moeten bezingen.

Dat dit voorbeeld onze Nederlandsche Vrouwen mogte overtuigen, dat in werken van *Kunst* en *Smaak*, eene Vrouw die eene beschaafde opvoeding heeft genoten, zeer veel vooruit heeft boven eene gewone handwerkster uit de lagere volks-klasse, welke die hulp moet ontberen! (†) En aan geduld ontbreekt het onze Nederlandsche Vrouwen zekerlijk niet; doch het is maar al te waar, dat het de fatsoenlijke Vrouw, die arbeiden wil, aan opbeuring ontbreekt; en vooral aan eene voegzame en hare kieschheid niet beledigende gelegenheid, om het door haar vervaardigde, te kunnen verkoopen.

Door

(†) Zou het niet grootendeels aan de meerdere beschaving, (hieronder moet men echter niet verstaan *ware opklaring des verstands*,) die de lagere en arbeidende Volks-klasse in *Frankrijk* sedert lang eigen is geweest, zijn toe te schrijven, dat vele kunstmatige voortbrengselen der Franschen steeds die van andere Volken in smaak hebben overtroffen, en nog gedeeltelijk overtreffen; waardoor die Natie sedert langen tijd de *toongeefster der Mode* is geweest; terwijl de kunstmatige en fabrijkmatige voortbrengsels van andere Volken dikwerf wel deugdzamer waren, doch met die der Franschen, in uitvinding en smaak niet konden wedijveren? En zou dus, door het meer beschaafde gedeelte onzer Landgenooten, en vooral de Vrouwelijke kunne onder dezelven op te wekken, om zich met kunst- en handwerken bezig te houden, het oogmerk niet kunnen worden bereikt, om onze inlandsche Voortbrengselen van *Kunst* en *Smaak* aan die der Franschen en

Door alzoo voor die Klasse der maatschappij, waarvan de leden niet gewoon zijn, om, zonder ondergane tegenspoeden, hun onderhoud in hunnen handenarbeid te zoeken; en vooral voor de Vrouwelijke kunne dezer Klasse, bronnen van arbeidzaamheid te openen, draagt men niet alleen krachtdadig bij tot het voorkomen van Armoede; maar men werkt ook hierdoor te gelijktijdig mede tot instandhouding der goede zeden: arbeidzaamheid houdt van vele verdolingen terug; en het meisje, dat de bewustheid heeft, om door haren arbeid zichzelve onafhankelijk te kunnen onderhouden, of wel het genoegen smaakt, dat zij hierdoor het hare tot ondersteuning van hare Ouders, of jongere broeders of zusters bijdraagt, bekomt een verhevener gevoel van hare eigene waarde; wordt tevredener met haar lot, wordt zedelijk beter, en meer bestand tegen de verleiding.

Het is alzoo, uit dit dubbele oogpunt beschouwd, om verval tot Armoede voor te komen, en om tot instand-

en andere Buitenlanders te doen evenaren, of misschien wel eenigen der hunnen te overtreffen?

Wanneer de meer beschaafde Klasse, die hier wordt bedoeld, in de door haar vervaardigde, en te koop aangeboden wordende Kunst- en Handwerken, eenen meerderen en fijneren smaak aan den dag zal gelegd hebben, — zoo zal ook de lagere en eigenlijk arbeidende Volks-klasse zich naar dit voorbeeld vormen; en dan eene zoodanige inrigting als hier voorgeslagen wordt, medewerken tot opbeuring van inlandsche *Nijverheid*, en verbanning van vele vreemde voorwerpen van *Weelde* en *Smaak*, waarvoor thans de Nederlanders jaarlijks aanzienlijke sommen aan de Buitenlanders betalen; terwijl er algemeen hier te lande over gebrek aan werk wordt aangeklaagd. —

ſtandhouding en bevordering der goede zeden mede te werken, dat wij ten volle toejuichen de poging, welke tot bereiking van dit tweeledige oogmerk, thans wordt ondernomen door het Amſterdamſche Genootſchap: *Tot beoefening van* DEUGD EN KUNDE, om namelijk binnen Amſterdam eene *Verkoopplaats* te openen, alwaar alle Kunst- en Handwerken, gemaakt door Nederlanders, welke niet gewoon zijn, om, zonder ondergane tegenſpoeden, hun onderhoud in hunnen handen-arbeid te zoeken, zullen worden aangenomen.

Het is met den wensch, dat het belang dezer onderneming, en de heilrijke vruchten die dezelve kan voortbrengen, door onze Landgenooten, (zoo wel door diegenen welke dezelve kunnen onderſteunen, als ook door diegenen aan welke dezelve de gelegenheid aanbiedt, om door de voortbrengſelen van hunne of hare *kunst* en *vlijt*, zichzelven onafhankelijk te kunnen onderhouden, of het hunne of hare bij te dragen tot beſtrijding der onkosten van de ouderlijke huishouding,) regt gevoeld moge worden, — dat wij het navolgende BERIGT in ons *Tijdſchrift* plaatſen: hopende in een volgend Nommer in ſtaat geſteld te zullen zijn, om aan onze Lezers de inwerking-brenging dezer Onderneming te kunnen mededeelen. (*)

(*) Men zie hier onder, bl. 169.

BERIGT, VAN EENE TE AMSTERDAM OP TE RIGTENE VERKOOPPLAATS VAN KUNST- EN HANDWERKEN, VERVAARDIGD DOOR LIEDEN VAN GOEDEN HUIZE.

Het Amſterdamſche Genootſchap: *Tot beoefening van* DEUGD *en* KUNDE, ſints omtrent vijf en twintig jaren onledig met het min of meer verzorgen van behoeftige huisgezinnen, en dus voornamelijk aan *Weldadigheid* gewijd, heeft, om de beweegredenen, in het bovenſtaande overzigt, ter aanprijzing van het *doel* des Genootſchaps ontwikkeld, beſloten, om te beproeven, of het mogelijk konde zijn, de rampen van met tegenſpoed worſtelende lieden van *goeden Huize* te verminderen, door dezelven gelegenheid te geven, tot aanwending hunner bekwaamheden tot eigen onafhankelijk onderhoud.

Naauwelijks had het Genootſchap dit oogmerk aan deszelfs Stadsgenooten bekend gemaakt, of het vond zich, door eene inteekening ter beſtrijding van de koſten der oprigting van de bedoelde *Verkoopplaats*, (aan het hoofd van welke inteekening de weldoende *Luitenant-Admiraal* VAN KINSBERGEN prijkt,) door dadelijke blijken van goedkeuring aangemoedigd tot meerdere openbaarmaking van het gevormde Ontwerp, gelijk dat ook door Bekendmakingen in de *Amſterdamſche*, en in de *Staats-Courant* van den 13den en 18den dezer Maand is geſchied.

Dan,

Dan, deze Bekendmakingen, uit den aard der zaak, te kort van inhoud moetende zijn, om de bedoelde inrigting juist te ontwikkelen, was het aanbod der Redactie van dit *Tijdschrift*, eene aangename gelegenheid, om de Grondregelen, welke door het Genootschap zullen gevolgd worden, aan deszelfs Landgenooten mede te deelen; ten einde daardoor een helderer licht over deszelfs voornemen te verspreiden.

Deze Grondregels zijn:

1. De Inrigting zal staan onder toezigt van het Amsterdamsche Genootschap: *Tot beoefening van* DEUGD *en* KUNDE.
2. Uit hetzelve zullen *drie* leden met het bijzonder bestuur dezer Inrigting worden belast; die alle drie maanden aan het Genootschap verantwoording moeten doen; — zelf voor hunne Directie verantwoordelijk zijn; — en te allen tijde, aan den Voorzitter des Genootschaps toegang en inlichting moeten geven.
3. De dienst in de Verkoopplaats zal worden waargenomen, door eene Bestuurster van goede, burgerlijke afkomst, bekwaam om eene genoegzame borgtogt te stellen.
4. De Verkoopplaats zal zijn te *Amsterdam*: in dezelve zullen worden aangenomen, alle Kunst- en Handwerken, gemaakt *door Nederlanders, welke niet gewoon zijn, om, zonder ondergane tegenspoeden, hun onderhoud in handen-arbeid te zoeken.*
5. De bedoelde personen, kunnen, of zelf, hunne Kunst- of Handwerden, aan de Verkoopplaats in handen van het Bestuur afgeven; in welk geval het gemelde Bestuur stipte geheimhouding belooft; — of zij kunnen, zonder zich te noemen, dezelven

 door

door anderen aldaar laten brengen: in dit laatste geval echter niet, dan met overgave van een Attest van een' der leden des Genootschaps, de verklaring inhoudende, dat de Vervaardiger of Vervaardigster van den, bij Artikel 4 bedoelden stand is.

6. De Eigenaars der Goederen bepalen den prijs, waarvoor zij hunne Goederen wenschen te verkoopen; zullende er nimmer meerder of minder voor die Goederen worden gevraagd of ontvangen, dan deze alzoo gezette prijs.

7. De Eigenaars kunnen, dadelijk na den Verkoop hunner Goederen, de penningen ontvangen; en omtrent het al- of niet verkoopen, aan de Verkoopplaats onderrigting bekomen.

8. Tot bestrijding van de kosten dezer Inrigting, zal men bij afrekening van de Verkooppenningen 5 percent korten.

9. Het Genootschap zal trachten, in de voornaamste Steden des Lands Correspondenten te bekomen, tot aanneming der Goederen, en uitbetaling der daarvoor bij verkoop ontvangene penningen.

10. De Wetten zullen, voor Amsterdam en deszelfs omliggende streken, ter lezing zijn, aan de Verkoopplaats; en voor van deze stad verwijderde plaatsen, aan de Correspondenten toegezonden worden.

Indien de ijver der genen voor welken het Genootschap op bovengemelde wijze nuttig wenscht te worden, door de vervaardiging en toezending van Kunst- en Handwerken, hetzelve Genootschap daartoe in de mogelijkheid stelt, zal de Verkoopplaats vóór of op den eersten *Junij* dezes jaars geopend worden.

De Verkoopplaats zal tijdig worden bekend gemaakt; als

als zullende bij vervolg tevens zijn de plaats, tot ontvangst der Goederen bestemd.

Het Genootschap noodigt dus bij deze, alle deszelfs Landgenooten, in het *vierde* Artikel hierboven gemeld, (en dezen ook alléén,) uit, om zich van nu af aan den tijd ten nutte te maken; Kunst- en Handwerken te vervaardigen; en aan het eerlang door de Couranten bekend te maken Adres toe te zenden.

Eindelijk, verzoekt hetzelve alle *Menschenvrienden*, om deszelfs pogingen door eene doelmatige verbreiding dezer Bekendmaking te helpen schragen; daar het wél gelukken dezer belangeloos ondernomene poging tot kiesche ondersteuning van *rampspoedigen*, ook grootendeels zal afhangen van de meerdere of mindere vlijt, die deze personen zelf, in den aanvang zullen betoonen. (†)

Amsterdam, den 20. Maart 1819.

(*was geteekend:*)

B. KLYN, Bz., *Voorzitter*,

J. C. FARRET, *Secretaris.*

EENI-

(*) In de Staats-Courant van Zaturdag den 24sten April hebben Bestuurderen van het Genootschap: *Tot beoefening van* DEUGD *en* KUNDE, bekend gemaakt, dat, van het begin der maand Mei aanstaande, het Adres ter aanneming van de bedoelde Goederen, zal zijn aan het lokaal der Verkoopplaats, te Amsterdam, op de *Heeren-graft tusschen de oude Spiegelstraat en de Romeins-armsteeg*, N°. 161; moetende het Adres op van buiten komende Goederen gesteld zijn:

Aan het Bestuur van de Verkoopplaats van de Kunst- en Handwerken.

(†) Men zie over deze Inrigting ook het nuttig en aangenaam weekblad EUPHONIA, N°. 14 van dit jaar.

EENIGE AANMERKINGEN OP HET HIERVÓREN-STAANDE BERIGT.

De *tien* Grondregelen, in het vorenſtaande Berigt aangenomen wordende, ſchijnen ons in allen opzigte toe, doelmatig te zijn; en de keuze, om eene zoodanige Verkoopplaats te Amſterdam te vestigen, komt ons als zeer geſchikt voor; want voor de Noordelijke Provinciën gelooven wij, dat men in geene andere Stad, met de hope op eenen zoo goeden uitſlag, eene zoodanige Verkoopplaats zou kunnen oprigten. En zoodanige Verkoopplaatſen te veel te vermenigvuldigen, zou in de gevolgen misſchien nadeelig kunnen zijn: en die met vrucht in kleine plaatſen te willen oprigten, zal voorzeker onuitvoerbaar bevonden worden. Wij zouden wenſchen, dat men zich bepaalde, om voor de *Noordelijke Provinciën* ééne zoodanige *Verkoopplaats* te *Amſterdam*, — en voor de *Zuidelijke Provinciën* ééne zoodanige te *Bruſſel* op te rigten. En misſchien zoude het ter opwekking van de nijverheid dienſtig kunnen zijn, dat men aan de Beſturen dezer beide Verkoopplaatſen de vrijheid liet, om onderling een gedeelte der ter verkoop aangeboden wordende goederen, te verwisſelen: dit zoude waarſchijnlijk de kooplust opwekken; en hieruit zoude een gunſtige wed-ijver tusſchen de Inzenders of Inzendſters van de beide gedeelten van het Rijk, kunnen geboren worden. Ook oordeelen wij het noodig, dat de Vrouw, die in eene zoodanige Verkoopplaats met het toezigt wordt belast, aanteekening houde van de *Aanmerkingen*, die op de, ter verkoop ingezondene Goederen worden gemaakt; ten einde dezelve aan den Inzender of Inzendſter kunnen worden medegedeeld; en dit de ſtrekking moge heb-

hebben, dat de Vervaardiger of Vervaardigster, bij eene volgende gelegenheid, de opgemerkte gebreken verbetere, en zich naar den smaak der Koopers kunne schikken.

Zal eene zoodanige onderneming met een gelukkig gevolg worden bekroond, zoo moet dezelve noodwendig in eene volkrijke stad worden opgerigt; alwaar ook nog een genoegzame overvloed, ten minste onder een gedeelte der bevolking gevonden wordt, om op koopers te kunnen rekenen: en ten tweede, moet de onderneming zelve, bijaldien die niet ras vervallen zal, en Koopers, vooral onder de *vrouwelijke kunne*, zal uitlokken, — op geenen te geringen of bekrompenen voet worden aangelegd. Het Lokaal voor de Verkoopplaats behoort op eenen goeden stand te worden gekozen; het behoort helder, vrolijk en zelfs aanlokkelijk te zijn; en van eenen genoegzamen voorraad van onderscheidene artikelen voorzien, om de kooplust der Vrouwen uit de hoogere klasse op te wekken; die zich dikwerf, alléén uit *tijdverdrijf*, naar eene *Winkel* begeven. De *Mode* moet de *Weldadigheid* in deze *Verkoopplaats* binnen leiden: en, wanneer men het zoo verre kan brengen, — dan voorzeker is er de gegrondste hope, dat eene zoodanige inrigting, zich in eene groote stad als *Amsterdam* of *Brussel* is, duurzaam zal kunnen stand houden: en er is geenen twijfel aan, of, terwijl eene zoodanige inrigting medewerkt tot bevordering van *inlandsche kunstvlijt*, dezelve tot eene ware en kiesche ondersteuning zal verstrekken, *aan eene even zoo verdienstelijke als waarlijk hulpbehoevende klasse der Maatschappij*, — voor welke, hier te Lande, nog bijna niets is ondernomen geworden. —

R. S.

REGLEMENT VAN DEELNEMING, IN DE SPAARBANK VAN HET DEPARTEMENT ZWOLLE, DER MAATSCHAPPIJ: TOT NUT VAN HET ALGEMEEN.

Art. 1. Er zal in deze Stad eene *Spaarbank* worden opgerigt, van wege het Departement *Zwolle*, geheel in den geest en overeenkomstig de bedoeling der *Maatschappij*: *Tot Nut van 't Algemeen.*

Art. 2. Een ieder, in de Stad *Zwolle* of in *naburige plaatsen dezer Provincie* wonende, waar nog geene Spaarbank is opgerigt, kan eenig geld in deze Bank in bewaring geven; maar niet minder dan *twintig cents* of *vier stuiver* te gelijk, en niet dan in ronde sommen van Stuivers of guldens.

Art. 3. Alle weken, des *Maandags* avonds van *zes* tot *acht* uren, zal het *Bestuur der Bank* zitting houden, tot het ontvangen van gelden, in het Locaal in het *Huis der Weezen.*

Art. 4. Bij den eersten inleg, krijgt de belanghebbende, tegen betaling van *eenen stuiver*, een *boekje*, waarin de inleg terstond wordt aangeteekend, en verder de rekening van denzelven wordt bijgeschreven.

Art. 5. Wanneer iemand *drie* Gulden of meer, in de Spaarbank heeft gelegd, begint hij daarvan rente te trekken tegen *vier* ten honderd. Die gedurende het gansche jaar, voor *f* 100 of daarboven heeft te boek ge-

staan,

ſtaan, geniet boven de bepaalde rente, eene premie van een half ten honderd, welke premie mede toepasſelijk is, op elke meerdere honderd gulden, die door eenen deelhebber mogten worden ingelegd.

Art. 6. De rente wordt in vier vaste termijnen berekend, en telkens, in de maanden April, Julij, October en Januarij, bij de hoofdſom aangeſchreven, alleen van die ſommen, welke eenen geheelen termijn in de Spaarbank zijn geweest; zullende het rentegevende Capitaal alleen vermeerderd worden met ronde ſommen van guldens.

Art 7. Op den *eerſten Maandag* van elke *maand*, des *avonds* van *half negen* tot *negen uren*, zal het Beſtuur der Spaarbank zitting houden, om aan de belanghebbenden, tegen behoorlijke kwitantie, op het *boekje*, de ingelegde gelden terug te betalen; het zij geheel het zij gedeeltelijk, mits niet minder dan *vijftig cents* of *tien ſtuivers*, te gelijk.

Art. 8. Kleinere ſommen, dan 50 *cents* of *tien ſtuivers* vervallen aan de Spaarbank, indien dezelve niet binnen het jaar, ten minſte tot deze ſom, worden aangevuld.

Art. 9. Wie terugbetaling verlangt, van ſommen van *tien gulden* en daarboven, is verpligt, *acht* dagen te voren te waarſchuwen.

Art. 10. De gelden zullen zoo min mogelijk renteloos blijven, maar ten ſpoedigſte worden belegd, en in geen geval zonder genoegzame zekerheid, of een meerder waarde hebbend onderpand.

Art. 11. Deze belegging geſchiedt, bij gebrek aan betere en voordeeliger gelegenheden, in Nederlandſche Fondſen, doch altijd zoodanig, dat de gelden ſpoedig weder losbaar zijn. De Effecten worden niet gemerkt,

maar

maar blijven in *blanco*, ter beschikking van het Bestuur der Bank.

Art. 12. Het Bestuur der Bank zal de ontvangene penningen of Effecten, op de secuurste wijze bewaren, in eene ijzeren kist, met drie verschillend werkende sloten, waarvan de sleutels zullen berusten, bij den President en twee der Leden.

Art. 13. Het Bestuur der Bank zal bestaan uit zeven Leden van het Departement. Dezelve worden door het Bestuur des Departements, ter goedkeuring, in de vergadering voorgesteld. Jaarlijks zal er, ten minste één der Leden van het Bestuur der Bank aftreden, welke plaats op gelijke wijze, als de eerste benoeming, zal worden aangevuld, en zoo ook de tusschen beide openvallende plaatsen.

Art. 14. Het Bestuur der Bank neemt zijne functiën *gratis* waar, het benoemt uit deszelfs midden eenen *President*, *Thesaurier*, en *Boekhouder*, en bepaalt de wijze hunner aftreding zelf.

Art. 15. Het Bestuur van het Departement heeft het oppertoezigt over de inrigting der Spaarbank, neemt jaarlijks de rekening op, en ontvangt van het Bestuur der Bank een jaarlijks algemeen verslag, in de maand December; van welk een en ander aan de Leden des Departements in de vergadering van Januarij berigt wordt gegeven, onverminderd de noodige bekendmaking in de Overijsselsche Courant.

Art. 16. Het Bestuur van de Spaarbank zal, ingeval van verschil met de deelnemers, voor geene Regtbank mogen getrokken worden: kunnende zich de laatsten alleen, op de beslissende uitspraak van het Bestuur des Zwolschen Departements der Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen beroepen, zonder reserve.

Art.

Art. 17. De wettige erfgenaam van eenen deelhebber in de Spaarbank is geregtigd, om de ingelegde penningen terug te ontvangen, mits dezelve ten minste 50 *cents* of *tien stuivers* bedragen; doch indien ze niet zoo veel beloopen, vervallen dezelve aan de Spaarbank.

Art. 18. Een deelhebber overleden zijnde, en zijne erfgenamen zich niet aangemeld hebbende, binnen den tijd van twee jaren daarna, zijn des overledenen ingelegde penningen en renten aan de Spaarbank vervallen, alsmede zoodanige Kapitalen of Renten, welke behooren aan deelhebbers, die zonder voorafgaande kennisgeving uitlandig gegaan zijn, of verzuimd hebben, gedurende eenen tijd van 6 jaren van hun verblijf kennis te geven.

Art. 19. Indien er bij het Bestuur der Bank redenen mogten bestaan, om te twijfelen, of de houder van een boekje wel de regte eigenaar zij, of wel, dat iemand, die in naam van eenen anderen gelden kwame terug vragen, naar het gevoelen van het Bestuur, geene genoegzame bewijzen voor zijnen last produceerde, zoo staat het te allen tijde aan het Bestuur vrij, vóór de uitbetaling zoodanig onderzoek te doen, en maatregelen ter verzekering hieromtrent te nemen, als hetzelve zal noodig oordeelen.

Art. 20. Het Bestuur der Bank is bevoegd, om, daartoe gewigtige reden vindende, aan dezen of genen de deelneming in de Spaarbank te weigeren.

Art 21. Het Bestuur der Bank heeft het regt, zich van het Zegel des Departements te bedienen.

Art. 22. Het Bestuur der Bank wordt verantwoordelijk gesteld, voor de Gelden en Fondsen, welke onder deszelfs beheering komen, blijvende echter hiervan uitgezonderd, zoodanige onvoorziene, en buiten

alle berekening vallende gebeurtenisfen, voor welke desgelfs zorg niet heeft kunnen waken.

Art. 23. Alle openlijke bekendmakingen, het zij in de Couranten, of in andere Nieuwspapieren, gefchieden in naam des Departements.

Art. 24. De inrigting der Spaarbank, bij ondervinding voor verbetering, uitbreiding, verandering of wijziging vatbaar bevonden wordende, gefchiedt zulks door de beide vereenigde Befturen van de Spaarbank en van het Departement. Alleen zaken van groot aanbelang worden in de vergadering, aan de Leden van het Departement ter goedkeuring voorgedragen.

Art. 25. Alle vermeerderingen of veranderingen dezer wetten worden in de Overijsfelfche Courant bekend gemaakt; zullende deze kennisgeving voor de deelhebbers zoo verbindend zijn, als of dezelve werkelijk in deze wetten reeds waren geïnfereerd geweest.

Art. 26. Daar het inzonderheid tot het doel der Spaarbank behoort, om minvermogenden, in tijden van nood gelegenheid te verfchaffen, hunne verzamelde penningjes tot een nuttig gebruik terug te bekomen, zoo zullen de Beftuurderen alle geoorloofde maatregelen nemen en bezigen, om alles, wat dit goede oogmerk zou kunnen hinderlijk zijn, te beftrijden.

Art. 27 De Beftuurders zullen de ftiptfte geheimhouding in acht nemen, ten opzigte der fondfen, welke in de Spaarbank zijn gelegd, en zijn volftrekt ongehouden aan iemand, wie het ook zoude mogen zijn, eenigerhande opening te geven, anders, dan alleen aan het Beftuur des Zwolfchen Departements der Maatfchappij: Tot Nut van 't Algemeen.

Aldus gedaan in de Vergadering van het Departement *Zwolle* der Maatfchappij: Tot Nut van 't Algemeen, den 4den Junij; en na de refumtie gearrefteerd den 2den Julij 1818.

REG-

REGLEMENT VOOR DE SPAARBANK, OPGERIGT DOOR HET DEPARTEMENT BOLSWARD DER MAATSCHAPPIJ: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

Art. 1. Een ieder, in de Stad *Bolsward*, of derzelver omtrek wonende, kan eenig geld in deze bank in bewaring geven, en alzoo deel in dezelve nemen; mits bij ieder inleg niet minder dan Twintig cents (vier stuivers); en het door ieder deelnemer in bewaring gegevene geld in den tijd van één jaar de somme van Driehonderd guldens niet te boven ga.

Art. 2. De inlagen zullen altijd in ronde sommen van stuivers en guldens moeten geschieden.

Art. 3. Wanneer de inleg van eenig deelnemer tot één gulden is geklommen, zal van deze ingelegde somme interest worden betaald tegen vier ten honderd in het jaar, integaan op den eersten dag der maanden Januarij, April, Julij en October; met dien verstande echter, dat eene somme bedragende vijfentwintig guldens of daar boven, in den loop der laatste maand van ieder termijn ingelegd, gerekend zal worden in bewaring te zijn gegeven op den eersten dag der maand, waarmede het volgende termijn eenen aanvang neemt.

Art. 4. Men zal altijd de interest rekenen bij eenen vollen gulden of guldens opklimmende, zonder op gedeelten van dien acht te geven, ten zij deze tot eenen vollen gulden zijn gebragt.

Art. 5. Bij het einde van ieder loopend termijn in Art. 3. vastgesteld, zal de tot dien tijd toe verschenen in-

interest bij het kapitaal worden aangeſchreven, naar de bepaling aan het einde van gezegd artikel gemaakt.

Art. 6. Op den laatſten maandag van elke maand zal de directie der Spaarbank, waarvan Art. 9. zal geſproken worden, zitting houden, om aan de deelnemers, des verkiezende, de ingelegde ſommen terug te betalen, — *het zij geheel*, met de naar gelange van Art. 3. reeds loopende interest, die als bij volle maanden hun vergoed wordt, terwijl men geen interest bij dagen zal rekenen; — *het zij gedeeltelijk*, mits in dat geval niet minder dan vijftig Cents (tien ſtuivers) aan de deelnemers zal worden toegeteld.

Art. 7. Ieder deelnemer, de terugbetaling eener ſomme verlangende van vijfentwintig guldens, of daar boven, is verpligt de directie der Spaarbank veertien dagen te voren te waarſchuwen, en tevens de hoegrootheid der ſomme als dan te bepalen.

Art. 8. Kleinere ſommen dan vijftig Cents (tien ſtuivers) vervallen aan de Spaarbank, indien dezelve niet binnen het jaar, ten minſte nog tot deze ſom zijn aangevuld.

Art. 9. De directie der Spaarbank zal door het Departement *Bolsward* der Maatſchappij *tot Nut van 't Algemeen*, op voordragt van Beſtuurders, uit deszelfs leden gekozen worden.

Art. 10. De Beſtuurders of Secretaris van het Departement voornoemd, zullen nimmer tot de directie der Spaarbank verkiesbaar zijn.

Art. 11. De directie der Spaarbank zal opgedragen worden aan, en zamengeſteld zijn uit vier Commisſarisſen, en een Theſaurier, welke dezen post gratis zullen waarnemen.

Art. 12. Jaarlijks, te rekenen van den dag der op-

rig-

rigting der Bank, gaat een der Leden van de directie af, die dan weder verkiesbaar zal zijn, bij wijze in Art. 9 voorgeschreven.

Art. 13. De Leden der directie gekozen zijnde, en den post aanvaard hebbende, zijn bevoegd zich onderling te organiseren, en een' Voorzitter, en Thesaurier uit hun midden te benoemen. Aan den Thesaurier is tevens het houden der boeken aanbevolen.

Art. 14. De Directie zal ieder week, en wel des maandags van half twaalf tot één uur, zitdag houden, in een der vertrekken van het Stadshuis te *Bolsward*, ten einde de inteleggene gelden te ontvangen, — en de opgevraagde, invoege bij Art. 6 voorgeschreven, uit te betalen.

Twee Leden der Directie zullen er alsdan ten minste moeten tegenwoordig zijn.

Art. 15. Aan de Leden der Directie wordt de bewaring der ontvangene gelden toebetrouwd, die daarvoor *in solidum* aansprakelijk zijn.

Art. 16. Het Departement *Bolsward* der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen*, zal alle de noodzakelijke onkosten tot het in werking brengen der Spaarbank voorschieten, welke gevonden zullen worden uit de inkomsten der Bank, bestaande in de renten, die zij meerder ontvangt, dan uitgeeft.

Art. 17. De boeken, voor de directie der Spaarbank verordend, bestaan in een journaal, een grootboek, en in een kasboek, welk laatste zal strekken om met één opslag den staat der Bank te kunnen opmaken; — wordende wijders aan de Directie overgelaten, zoodanige boeken te houden, als zij voor hare administratie noodig zal oordeelen.

Art. 18. Bij den eersten inleg krijgt de deelnemer

 een

een boekje, waarin de inleg terstond wordt aangeteekend, en verder zijne rekening bijgeschreven; welk boekje met het grootboek der Bank dus altijd in overeenstemming zij. — Dit boekje, als mede een affchrift van dit reglement zal, staande het eerste jaar der oprigting, aan de belanghebbenden gratis worden uitgedeeld, — in het vervolg echter tegen betaling van *twee stuivers*.

Art. 19. De gelden in de Bank gedeponeerd, zullen, zoo min immers mogelijk is, renteloos blijven, maar ten spoedigste op het voordeeligst moeten belegd worden in Nederlandsche, *geene vreemde*, fondsen; — of zoodanig als de Directie het best zal oordeelen, weshalve zulks aan dezelve wordt overgelaten.

De Thesaurier is belast met de werkzaamheden der belegging, bij de Directie bepaald.

Art. 20. Aan de Directie is de striktste geheimhouding aanbevolen, zoowel omtrent de gelden in de Spaarbank door ieder belanghebbenden afzonderlijk gedeponeerd, als omtrent de deelnemers in dezelve; alleen is zij verpligt aan het Bestuur van dit Departement, als hebbende het oppertoezigt over dezelve, zoodanige openingen en inlichtingen te geven te allen tijde, als hetzelve zoude verlangen.

Art. 21. Ten einde van ieder jaar na de oprigting der Bank doet de Directie rekening aan het Bestuur, hetwelk daarvan berigt geeft aan de Leden des Departements.

Art. 22. Insgelijks zal de Directie ten einde van ieder jaar voor het Departement een rapport opmaken van den voortgang der Spaarbank, en in hetzelve zoodanige considerati ën en advijzen ter verbetering mededeelen, als zij vermeenen zal te behooren.

Art.

Art. 23. In geval van eenig verschil hoegenaamd, voortspruitende uit de deelneming in de Bank, als anderzins, zal niemand zich op den gewonen Regter mogen beroepen; — maar indien de Directie der Spaarbank het zelve niet kan uit den weg ruimen, zal het aan de beslissende uitspraak van het Bestuur van dit Departement worden onderworpen, waarnaar de partijen zich alsdan hebben te gedragen.

Art. 24. In geen Artikel van dit Reglement zullen eenige veranderingen mogen worden daargesteld, nadere besluiten mogen worden genomen, of eenige interpretatie mogen worden gemaakt, dan in eene wettig gehoudene Vergadering van het Departement *Bolsward*, der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen.*

WET OP DE SPAARBANK TE ZUTPHEN. GEARRESTEERD IN DE VERGADERING VAN HET DEPARTEMENT ZUTPHEN DER MAATSCHAPPIJ: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, VAN DEN 4. NOVEMBER 1818.

Art. 1. Er zal de Stad *Zutphen* worden opgerigt eene Spaarbank.

Art. 2. In dezelve zal een ieder ter bewaring of spaaring kunnen brengen, alle sommen van en boven de vijf en twintig cents, of vijf stuivers, gedeelten van stuivers alleen uitgezonderd.

Art. 3. Zoodra de inlage vijf guldens uitmaakt, of tot vijf guldens is opgeloopen, zal dezelve interest doen, in te gaan op den eersten dag der maand, nadat de inlage is geschied, of tot de som van vijf guldens is opgeloopen.

Art. 4. Alle sommen van *f* 5 en daarboven, welke door het terugnemen van geld tot onder de *f* 5 verminderen, worden renteloos, tot dat zij weder tot *f* 5 zijn aangegroeid.

Art. 5. De interest wordt berekend bij de maand, en wordt geene interest van gedeelten van eene maand toegestaan.

Art. 6. De interest wordt gerekend over sommen bij volle vijf guldens opklimmende: b. v. onder de *f* 10 nevens *f* 5, onder de *f* 15 nevens *f* 10, onder de *f* 20 nevens *f* 15, enz:

Art.

Art. 7. De interest, welke door den inlegger genoten wordt, is vier ten honderd in het jaar.

Art. 8. De interest wordt jaarlijks, en wel op den eersten Januarij, bij de ingelegde gelden aangeschreven, ten zij dezelve door den inlegger, op den eersten zitdag dier maand, was opgevraagd.

Art. 9. De ingelegde gelden van *f* 25 en daar beneden kunnen wekelijks op elken zitdag opgevraagd, en terug bekomen worden; doch alle de sommen boven *f* 25 moeten eene maand te voren aan den Thesaurier schriftelijk opgevraagd worden.

Art. 10. Aan elken inlegger zal, tegen betaling van tien cents of twee stuivers, een boekje worden afgegeven, waarin de inlage, terug betaling en rente, telkens met bijvoeging der naamteekening van twee Directeuren, wordt aangeteekend; en welk boekje alzoo een afschrift zal wezen van de rekening, welke met den deelnemer bij het Bestuur der Bank geopend is

Art. 11. Dit boekje zal bij iedere inlage of opvrage van penningen door de deelnemers moeten vertoond, en bij het terugnemen van *alle* ingelegde gelden door Directeuren, ter voorkoming van misbruik, ingetrokken worden.

Art. 12. Indien, bij het opvragen van gelden, Directeuren twijfelen, of de houder van het boekje wel de regte Eigenaar zij, of op eene regtmatige wijze in het bezit van hetzelve zij gekomen, hebben Directeuren het regt, om de betaling uit te stellen en vooraf zoodanige (zoo veel mogelijk min-kostbare) bewijzen te vorderen, als noodig zijn, om zich daarvan te overtuigen.

Art. 13. Aan de deelnemers, wier inlage eene ronde som van een of meerdere honderd guldens bedraagt,

zullen Directeuren, des verkiezende, in plaats van een aanteekening boekje, eene schuldbekentenis afgeven, geteekend door alle, of ten minste door vier Directeuren.

Art. 14. Directeuren, daartoe termen vindende, zijn bevoegd, in enkele gevallen, aan dezen of genen de deelneming in de Spaarbank te weigeren of te ontzeggen.

Art. 15. De Gelden der Bank zullen door het Bestuur belegd worden in Nederlandsche Fondsen, en wel bij voorkeur, in Bons van het Syndicaat.

Art. 16. Indien eenmaal (hetwelk God verhoede!) door eene aanmerkelijke daling der Nederlandsche Fondsen, of door andere onvoorziene omstandigheden, de ontbinding der Bank onvermijdelijk mogt worden, zullen Directeuren kunnen volstaan, met aan de Deelnemers eene penningpondsche uitdeeling te doen.

Art. 17. Zoodra het Fonds der Spaarbank zulks toelaat, zal een gedeelte van hetzelve in het Grootboek der Nederlandsche werkelijke schuld, ten name der Spaarbank van Zutphen, kunnen worden ingeschreven. Deze inschrijvingen zijn onvervreemdbaar en onbeleenbaar, ten zij op eenparig besluit van Directeuren.

Art. 18. De voordeelen of winsten der Bank zullen oploopen tot eene zekere som nader te bepalen, in eene behoorlijke evenredigheid staande tot de aan de Bank toevertrouwde gelden, ten einde tot een Fonds van Waarborg te strekken.

Art. 19 Deze som, de nader te bepalen hoogte verkregen hebbende, zullen de renten, bij Art. 7 op 4 perct. bepaald, naar bevind van zaken verhoogd worden.

Art. 20. Het regt van eigendom op de aan de Bank vertrouwde gelden wordt verloren, ingevalle van niet voldoening aan eene oproeping, het zij bij name, het zij

zij van de gezamenlijke schuldeischers der Bank, binnen drie jaren na dato der eerste oproeping in de Staats- en Provinciale Couranten.

Art. 21. Directeuren hebben het regt, om met overleg van het Departement Zutphen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, de Bank ieder oogenblik te ontbinden.

Art. 22. In gevalle van ontbinding der Bank, zal het Fonds van Waarborg dienen tot de eene of andere nuttige inrigting, ten voordeele der Armen of minvermogenden, volgens dispositie der daartoe opgeroepene belanghebbenden, met overleg van Directeuren der Bank.

Art. 23. Het Bestuur der Bank wordt toevertrouwd aan zeven Directeuren, te benoemen door het Bestuur van het Departement Zutphen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen; welk getal, indien de werkzaamheden te menigvuldig worden, op voordragt van Directeuren zal worden vermeerderd.

Art. 24. De ontbrekende of openvallende plaatsen worden insgelijks door het Bestuur van het Departement voormeld vervuld, uit eene voordragt van een dubbeltal, door het Bestuur der Bank te doen.

Art 25. De Directeuren nemen hunne functiën gratis waar, doch zijn bevoegd zich een' gesalarieerden Boekhouder toe te voegen, en deszelfs belooning te bepalen in evenredigheid van zijne werkzaamheden en het Fonds der Bank.

Art. 26. Zij brengen in rekening alle de onkosten, op de administratie der Bank vallende.

Art. 27. Zij doen jaarlijks rekening aan alle de belanghebbenden, zoo als nader bij het reglement ter executie dezer Wet is voorgeschreven.

Art. 28. Zij mogen nimmer schuldenaren der Bank zijn.

Art.

Art. 29. Ingevalle van verſchil over een der Artikelen dezer Wet of van het Reglement ter executie tusſchen Directeuren en de belanghebbenden, wordt ieder Deelnemer gehouden afgezien te hebben van alle regterlijke vervolgingen of procedures, en zich verbonden te hebben, om het verſchil door drie Arbiters te doen uitwijzen, en zich aan dit gewijsde onherroepelijk te onderwerpen.

Art. 30. Deze Arbiters zullen benoemd worden, één door het Beſtuur der Bank, en één door den of de belanghebbenden, die gezamenlijk zich eenen derden zullen toevoegen.

Art. 31. Directeuren der Spaarbank zijn in derzelver goederen en perſonen verantwoordelijk voor de naleving dezer Wet, en van het Reglement ter executie.

Art. 32. Dadelijk na het arreſteren dezer Wet en van het Reglement ter executie zal het Beſtuur van het Departement Zutphen der Maatſchappij tot Nut van 't Algemeen, van de oprigting dezer Spaarbank, onder toezending van eenige exemplaren der Wet en van het Reglement, aan Heeren Burgemeeſteren dezer Stad kennis geven, met verzoek om daarvan den Heere Gouverneur dezer Provincie het noodig berigt, en voorts om daaraan alle mogelijke publiciteit te willen geven.

Art. 33. Zoo het Beſtuur der Bank oordeelt, dat er redenen beſtaan, om deze Wet of het Reglement ter executie te amplieren of te altereren, zal daarvan door hetzelve eene gemotiveerde voordragt gedaan worden aan het Beſtuur van het Departement Zutphen der Maatſchappij tot Nut van 't Algemeen, hetwelk de voordragt zal beoordeelen, en met deszelfs praeadvis brengen ter deliberatie van het Departement; zullende, na aangenomen te zijn, deze ampliatiën of alteratiën

van

van dezelfde kracht zijn, als waren die in de Wet zelve geinsereerd, en de Deelnemers in de Bank verpligt zijn zich naar dezelve te regelen.

Art. 34. Deze Wet, benevens het Reglement van executie, zal, gedrukt zijnde, voor elken inlegger, tegen betaling van twintig cents of vier stuivers verkrijgbaar zijn. (*)

(*) [Het afzonderlijk Reglement ter executie dezer Wet wordt dat ons niet overgenomen; alzoo hetzelve grootendeels overeenkomt met het zeer uitgewerkt *Leeuwarder* Reglement, het welk door ons te voren, II. D. bl. 273 en volg. is medegedeeld. *Red.*]

REGLEMENT DER SPAARBANK TE HOORN, OPGERIGT IN DECEMBER 1818.

Art. 1. Een ieder in de Stad Hoorn en nabij gelegene plaatsen, waar geene Spaarbanken zijn opgerigt, kan in deze Bank geld in bewaring geven; doch niet minder dan 10 cents of 2 stuivers te gelijk.

Art. 2. Alle Weken, en wel des Zondags na den middag, van 5 tot 6 uren, zal het Bestuur der Bank zitting houden tot ontvangst en betaling der gelden.

Art. 3. Bij den eersten Inleg, die gedaan wordt, krijgt de belanghebbende, tegen betaling van 10 cents of 2 stuivers, een Boekje, waarin de inleg wordt aangeteekend, en verder de rekening van den belanghebbenden bijgeschreven.

Art. 4. Wanneer iemand *f* 2 : 50. of meerder heeft ingelegd, zal hij daarvan interest genieten tegen 4 ten 100 in het jaar; en die gene, welke gedurende een geheel jaar voor *f* 100 of daar boven heeft te boek gestaan, geniet bovendien, bij het einde daarvan, nog 1 guld. voor elke ronde som van *f* 100.

Art. 5. De renten worden berekend bij drie-maandelijksche termijnen, te beginnen met 1 Januarij, April, Julij en October, bij opklimming van 2½ guld. tot 5 guld. en zoo vervolgens. De oneffene sommen, en hetgeen

geen tusfchen beiden wordt ingebragt, doen gedurende die termijnen geenen Interest.

Art. 6. Alle 3 maanden worden de verfchenen Interesfen bij het Kapitaal gevoegd.

Art. 7. Elk, die zijne ingelegde gelden en interesfen voor het geheel of ten deele terug verlangt, kan dezelve op bovengemelde zittings-dagen terug vragen, mits niet minder dan 50 cents of 10 ftuivers te gelijk; en *f* 50 : - of daar boven terug vragende, zal hij 8 dagen bevorens daarvan kennis moeten geven.

Art. 8. Geene betaling gefchiedt, dan op vertoon van het boekje, aan den genen, ten wiens naam hetzelve ftaat, of aan deszelfs behoorlijk gemagtigden, of zijn regtverkrijgenden.

Art. 9. Kleinere fommen dan van 50 cents of 10 ftuivers vervallen aan de Bank, indien dezelve niet binnen het jaar tot die fommen worden aangevuld.

Art. 10. Het Beftuur der Bank zal worden toevertrouwd aan 5 Directeuren, dewelke uit hun midden één' Boekhouder en één' Penningmeefter zullen benoemen, die deze posten *gratis* moeten waarnemen, doch wanneer de werkzaamheden naar wensch mogten vermenigvuldigen, een' gefalarieerden Onderboekhouder mogen aanftellen, om de boeken der Bank in orde te houden: — buiten nadeel echter der Deelnemers. —

Art. 11. Boven en behalve de zoo evengenoemde Directeuren, zullen er 2 Commisfarisfen worden aangefteld, dewelke het oppertoevoorzigt over alles zullen hebben.

Art. 12. De gelden van de Spaarbank zullen in *Nederlandfche Fondfen*, of in beleeningen op dezelve worden uitgezet. —

Art. 13. Commisfarisfen en Directeuren zullen bij den aanvang door de Directie van het Departement

Hoorn

Hoorn der Maatschappij tot *Nut van het Algemeen* gekozen worden: het zij uit de leden van dat Departement of daar buiten.

Art. 14. Bij versterf of afstand van een of meer der Directeuren of Commissarissen, zal de vacature worden vervuld door de Directeuren van het Departement, uit een dubbeltal, door de overblijvende Directeuren en Commissarissen zamen te stellen.

Art. 15. Directeuren zullen alle 3 maanden aan Commissarissen rekening en verantwoording doen, en alle jaren eene opgave aan de Directie van dit Departement van den staat van het Fonds, die zulks ter kennisse brengen zal van de gezamenlijke leden van hetzelfde Departement.

Art. 16. In geval van verschil zal niemand zich op den Regter mogen beroepen, maar alle disputen zullen door Commissarissen in der minne vereffend worden, en deze zulks niet kunnende vereffenen, zal de uitspraak verblijven aan Commissarissen, met twee leden uit de Directie van bovengemelde Departement en drie personen, door de drie hoogste Deelnemers (in de zaak in verschil niet betrokken) te benoemen.

Art. 17. Commissarissen en Directeuren zullen, met overleg van het Bestuur van voornoemd Departement, in der tijd zoodanige veranderingen in dit plan kunnen en mogen maken, als de tijdsomstandigheden mogten vorderen. — Mits niet strekkende tot nadeel der Deelnemers in deze Bank.

RASTHOLM, THEORETISCHE EN PRAKTIKALE AANWIJZING, ENZ.

(*Derde Verslag.*)

Van het Bestuur des Armen-wezens hebben wij in de voorgaande bladzijden de schets medegedeeld. Het is van het uiterste belang, dat hetzelve dadelijk kennis drage van elken noodlijdenden die deszelfs hulp behoeft; het is, in den gewonen regel, de behoeftige zelf, welke zich behoort aan te melden. Dit kan echter niet altijd plaats hebben: zieken, gebrekkelijken, krankzinnigen, kleine kinderen, hoog bejaarde lieden, zijn dikwijls in 't geval dat hunne naastbestaanden of buren voor hen dienen op te komen. In sommige omstandigheden is het zelfs de pligt der Armen-verzorgers, de behoeftigen op te sporen. Men vindt menschen, die oude lieden of zieke dienstboden bij zich in huis hebben, en op de onmeêdoogendste wijze behandelen of gebrek laten lijden; die vreemde kinderen bij zich huisvesten, onder voorwendsel van ze naar zich genomen te hebben, doch inderdaad slechts om ze heimelijk voor zich te laten bedelen, terwijl zij ze verder in alle opzigten verwaarloozen en slecht behandelen; Ouders die in dronkenschap en ondeugd verteren wat zij verdienen, en hunne kinderen gebrek laten lijden, zonder zich te willen aanmelden, ten einde niet onworpen te zijn aan den arbeid en de tucht van het Ar-

Armen-wezen. In zoodanige gevallen wordt de tusschenkomst der Policie noodzakelijk, ten einde het Armen-Bestuur te magtigen dergelijke voorwerpen op te nemen, en aan hetzelve de verschuldigde vergoeding te doen geven voor de verzorging. Deze tusschenkomst heeft nog in een ander geval plaats, wanneer door de Policie aangehouden personen, of bedelaars, in eene vreemde plaats ziek worden, en voor het oogenblik aan de hulp van het Armen-Bestuur worden overgegeven; indien dit, namelijk, van behoorlijke inrigtingen voor zieken, krankzinnigen enz. voorzien is. En ook uit dit oogpunt is een wel ingerigt Armen-wezen van groote waarde in een district.

Op de aanmelding van die behoeftigen behoort onverwijld eene naauwkeurige ondervraging te volgen, door den Bestuurder, in het bijzijn van den Armen-verzorger van zijne wijk. Nooit moet de aanneming op het enkel gezag van den eerstgenoemden alleen plaats hebben. — Van deze ondervraging, en het daaruit des noods voortvloeijend onderzoek, moet de beslissing afhangen, of de aangemelde *niet* of *al* tot onderstand geregtigd zij. Het eerste kan plaats hebben, indien hij niet behoeftig, en het voorgegevene te dien aanzien, onwaar bevonden is; of dat hij niet ten laste van het Armen Bestuur, maar van andere personen of van een ander Armen-district komen moet; of eindelijk, indien de middelen van het Armen-Bestuur niet toereikende zijn: doch dit laatste kan geen plaats vinden, wanneer door eene Armen-tax betamelijk voor de inkomsten gezorgd is. Waar men zich van vrijwillige gaven moet bedienen, spreekt het van zelve dat de meest noodlijdenden de eerste aanspraak hebben.

Met betrekking tot zoodanigen, welke ten laste van par-

particulieren behooren te komen, hebben wij reeds met een woord gezegd wat hierin de Overigheid te doen staat; en zullen wij in 't vervolg nog nader zien welke gevallen zich kunnen voordoen: maar die, welke tot een ander Armen-district behooren, vordert de menschelijkheid dat men daarom niet afwijze, maar hen hulp verleene waar zij die vragen, offchoon zij ook den bepaalden tijd niet in dat district gewoond hebben. Alleen is dit laatste geregtigd tot schaâvergoeding door dat, in hetwelk zij te huis behooren. Het is niet gemakkelijk, algemeene regelen te geven voor alle gevallen, in welke aan iemand, als niet behoeftig, onderstand vermag geweigerd te worden. De (Deensche) wetten geven deswege niets stelligs aan de hand; dit mag men er uit opmaken, dat zij het daarvoor houden, dat iemand die grond bezit, geacht kan worden zich daarvan te moeten onderhouden, en anders verpligt is denzelven ter betaling aan anderen af te staan. Doch, het inkomen van dien grond, of eenig ander inkomen, kan soms niet toereikende zijn. In zoodanige gevallen stelle men hem voor, die inkomsten of dat eigendom aan het Armen-wezen af te staan tegen ondersteuning; en het zal spoedig blijken of zijne behoeftigheid waar of voorgewend is? (*)

Niet

(*) Men treft lieden aan, die inderdaad niet bestaan kunnen van een huisje of een stuk grond dat zij bezitten, dat hun zelfs tot last en nadeel is, en bij gebrek van er de hand aan te kunnen houden, ontvalt; evenwel willen zij er zich niet van ontdoen, om dat het lange jaren hun met zuren arbeid verkregen eigendom geweest, of hun vaderlijk erfgoed is. Er ligt voorzeker iets stuitends in dit zeer natuurlijk gevoel te overweldigen, vooral wanneer deze lieden

Niet zelden zal men iemands voorgeven op den toets kunnen zetten, door hem onderstand in *natura*, of ten gevolge van arbeid, aan te bieden; welke hem aan opzigt, aan regelmatigheid onderwerpt, waarmede de levenswijze en smaak van de meeste armen zoo zeer strijdende zijn.

Onze Schrijver treedt te dezer plaats in een uitvoerig onderzoek, of het voegelijk zijn kan, de armen aan zekere uitwendige teekenen te verbinden, welke, een denkbeeld van schande met zich voerende, den niet wezenlijk behoeftigen terug houden van onderstand te vragen, en den behoeftigen welke onderstand geniet, van te bedelen, of van slecht gedrag dat onder 't oog van het Bestuur vallen zoude? Hij toont aan, wat ook MALTHUS en MACFERLAN, en anderen tot het tegendeel zeggen mogen, dat het zoo onedel als kwalijk overdacht is, aan armoede schande te hechten; dat deze schande juist drukken zoude op de braafste behoeftigen, bij wie hun ongelukkige toestand het zelfsgevoel het minst verdoofd heeft, terwijl de slechtsten zich er niet aan bekreunen. Dat ook daarom het schoonhouden van straten, markten, en dergelijke werkzaamheden, die dikwijls voor verzwakte lieden niet geschikt, en maar zeer zelden de voordeeligste bezigheid voor behoeftigen zijn, niet moeten worden voorgeschreven. Zij geven eene aanleiding tot bedelen bij den voorbijganger. Men heeft de eerstgemelde bepa-

buiten hunne schuld in zulke omstandigheden zijn geraakt, en men moet zoo veel mogelijk trachten deze gehechtheid overeen te brengen met hun wezenlijk belang en dat van het Algemeen.

VERT.

paling dan ook reeds in 1760 te *Aarhuus* opgeheven, en is er te *Slagelse* mede van terug gekomen. Men kan echter aan enkelen dezen arbeid overlaten, op den voet van gewone arbeiders, en mits men er geene schande aan verbinde. (*)

De aanspraak op onderstand erkend zijnde, zij het een hoofdregel, nooit eene terugwerkende kracht aan denzelven te geven; zoodat dezelve nooit diene tot betaling van reeds gemaakte schulden, lossen van verpandde gereedschappen, enz. Men moet aan anderen de zucht of gelegenheid ontnemen, om op de beurs van het Armen-wezen te speculeren; even gelijk men op het zorgvuldigst behoort te waken tegen het verkoopen, en vooral tegen het in beleening nemen of inkoopen van kleedingstukken of andere goederen van de bedeelden.

Wij komen nu tot die lieden, welke niet onvoorwaardelijk tot onderstand geregtigd zijn, maar voor wie, offschoon dadelijk opgenomen en verzorgd, anderen aansprakelijk zijn.

Het gebeurt maar al te veel, dat ouders hunne kinderen, huisvaders hunne vrouw en gezin verlaten. Geschiedt dit wezenlijk bij mangel van hen te kunnen onderhouden, dan zal het geval hoe langer hoe zeldzamer worden, waar een welingerigt Armen-wezen met gelegenheid tot arbeiden en verdienste aanwezig is. Niet altijd toch is dit verlaten een kenmerk van slechtheid, en de natuurlijke genegenheid zal zelfs menigmaal slechte, niet oppassende ouders van dezen stap weer-

(*) Iets anders is het, bij wijze van straf, in sommige met omzigtigheid gekozen gevallen, denzelven op te leggen.

VERT.

weerhouden. Van den anderen kant, kan men niet loochenen, dat de gewisheid eener toevlugt voor vrouw en kinderen, meermalen losse liederlijke personen aanzet, om voor hun op eene geheel onvoldoende wijze te zorgen, of zonder schroom zich van hun te verwijderen, ja dat dit bij een anders ijverig huisvader soms het geval zijn kan. Men weet dat MALTHUS eene zijner tegenwerpingen van dit laatste voorbeeld ontleend heeft.

Hier nu is het juist de tijd, dat de overigheid aan het Armen-wezen de sterke hand biede, door zoodanige wegloopers op te sporen, aan te houden en tot zoo veel mogelijke schadeloosstelling en arbeid te dwingen. Bij deze gelegenheid doet de Schrijver opmerken, van hoe veel belang het is, in geval van echtscheidingen bij de geringere klassen, den last van het onderhoud der kinderen, minder, en niet zoo ligtelijk tegen eene dikwijls geheel ontoereikende wekelijksche uitkeering, aan de moeder op te leggen: vooral niet, „ tot dat de kinderen „ zekere jaren bereikt zullen hebben;" als waarvan het gevolg is, dat zulke kinderen, na dien tijd eenige ondersteuning behoevende, geheel ten laste der moeder vervallen, offschoon deze gewoonlijk minder dan de vader haar brood kan verdienen. De verbindtenis tusschen ouders en kinderen, door de natuur daargesteld, behoorde altijd als onverbreekbaar te worden beschouwd door de wet.

Eene grootere plaag voor het Armen-wezen zijn de onechte kinderen, waarvan de ouders deels geene middelen hebben, deels niet genoegzaam er toe gehouden kunnen worden, om voor dezelve te zorgen, en welker aantal, zegt de Schrijver, steeds toeneemt. Of dit echter het geheele Rijk door, en in welke evenredig-

digheid plaats heeft, zegt hij iets later, bij gebrek van genoegzame opgaven niet te durven bepalen. In het jaar 1812 beliep het getal, in alle de Deensche Staten 6166, en omtrent $\frac{1}{10}$ van het getal der geborenen. Offchoon ook in vorige tijden meermalen over dit euvel geklaagd is, schijnt de meerdere losheid van zeden, het minder gewigt dat veelal aan ontucht, als zedelijk kwaad, gehecht wordt, en de mindere schande bij de moeders zelve, als zeker te mogen doen stellen dat het kwaad toeneemt.

De eerste vraag welke zich voordoet bij aanvragen van ondersteuning voor een onecht kind, is, tot welk Armen district het behoort? Is de moeder in het hare bevallen, zoo houdt de onzekerheid op; doch behoort zij tot een ander, volgt dan het kind de moeder, of zijne eigene geboorteplaats? Het plakaat van 14. December 1810 heeft deze twijfeling weggenomen, en vastgesteld dat het kind zal onderhouden worden, ook in geval van overlijden van de moeder, ter plaatse waar de moeder tot onderstand geregtigd was; eene billijke bepaling, dewijl het onderhoud van onechte kinderen een last is, welke het gevolg is van onzedelijkheid, en dus drukken moet op het District waar zoodanige persoon te huis behoort, en waar meestal het kwaad bedreven is. Het is van te veel belang, in dezen een' algemeenen regel te hebben, om denzelven uit hoofde van enkele uitzonderingen te verwerpen.

Het Armen-wezen zich met een onecht kind belastende, trekt zich daardoor, uit den aard der zake, de moeder aan. Hare kraam stelt haar in een' staat van behoefte, vervolgens moet zij bij haar kind verblijven, om het op te kweeken, en zelfs wanneer het grooter

 wordt,

wordt, is zij niet geregtigd het te verlaten. Hetgene wij hiervoor gezegd hebben, omtrent ouders, welke hunne kinderen verlaten, is ook op haar toepasselijk. Zij is aan arbeid en huistucht even eens onderworpen, tot zoo lang het kind niet meer ten laste van het algemeen is. Maar welke regten heeft het Armen-wezen op den vader, wanneer hij bekend is? Zal het hem tot die verpligtingen noodzaken, waartoe het den vader, die zijne wettige kinderen verlaat, weet te houden? Dit kan meestal geene andere uitwerking hebben, dan hem zijne daad te doen loochenen, ja hem, zoo de vordering der wet daartoe aanleiding gaf, tot een' valschen eed te verleiden. De Deensche wetgeving komt hierin echter ten deele het Armen-wezen te hulp. Wanneer, bij uittreksel uit het Kerkenboek, wordt aangetoond dat het kind gedoopt, en zeker persoon door de moeder als vader is opgegeven, is de Ambtman geregtigd om dezen eene jaarlijksche bijdrage in geld op te leggen, tot dat het kind 10 jaren oud is. Deze bijdrage moet dan het Armen-bestuur zorgen van in handen te krijgen, offchoon in de meeste gevallen de som ontoereikende is; kunnende op die jaren zeer zelden een kind uit zijn eigen arbeid onderhouden worden, en beginnende dat onderhoud alsdan meer te kosten. Het aanbod van den vader, om het kind naar zich te nemen, niet zelden om daar door de geregelde bijdrage tot onderstand te ontwijken, (daarop steunende, dat de moederlijke liefde zoo veel mogelijk zal trachten te hulp te komen,) mag niet worden aangenomen. Wanneer de vader Land-soldaat is, wordt hem deze bijdrage in de eerste plaats gekort op zijne hem in die hoedanigheid toegekende toelage.

Van *Nabestaanden* vermag een Armen-wezen geen' onder-

derstand voor hunne behoeftige aanverwanten te vorderen. Waar toch zoude de grenslijn getrokken worden? Het eenige wat het Armen-bestuur doen kan, is, de zoodanigen, welke het bevindt, dat hunne natuurlijke verpligtingen verzaken, op gronden van zedelijkheid en menschlievendheid aan te manen, en, voor zoo verre zij in hetzelfde district wonen, hooger in de Armen-tax aan te slaan.

Eene andere klasse van lieden, voor welke dikwijls de hulp van het Armen-wezen wordt ingeroepen, zijn *dienstboden*. Dezen staan in geene zoo naauwe betrekking tot hunne meesters, als kinderen en bloedverwanten. De Staat kan van hun hetzelfde dus niet vorderen; doch des niet te min zijn meesters of vrouwen geenszins geregtigd, om den last van hunne, door ziekte of ligchaamsgebreken tot dienst onmagtige huurlingen terstond op het algemeen te schuiven; in gevalle althans, wanneer het geene gevolgen van ondeugd zijn. Dienstboden behooren beschouwd te worden als huisvrienden, wier vlijt benuttigd wordt in gezondheid, en die men in den nood niet ligtelijk (en alleen zeer bekrompene omstandigheden kunnen eene uitzondering hierop maken) aan hun lot overlaten mag. Staan wij een oogenblik stil bij de verordeningen op dit stuk.

Volgens dezen moeten handwerkslieden, t'huisleggers, dienst- en werkboden en andere huisgenooten, welke geen bepaald regt tot verzorging hebben in het District waar zij wonen, aldaar echter, in geval van ziekte, ondersteund worden. Hierdoor wordt voorgekomen, dat niet de meesters, of somtijds het Armen-bestuur zelf, hen naar hun eigenlijk District overzenden, zonder noegzaam verzekerd te zijn dat zij de reis derwaarts kunnen doorstaan, en er behoorlijke verzorging genieten zullen.

Zoodra dergelijke huisgenooten ziek worden, is de meester, onder zekere boete, verpligt, het bij het Armen-bestuur aan te geven; onverschillig, of hij de kosten van genezing en oppassing al of niet verkiest op zich te nemen. Eene bepaling echter, waaromtrent het schijnt dat het onderzoek in grootere Steden, niet zonder benadeeling der burgerlijke vrijheid zou zijn vol te houden.

De verzorging intusschen kan niet langer op den meester blijven berusten, dan den tijd voor welken de ander zich verhuurd heeft, of tot dien tijd toe, dat hij, volgens behoorlijke opzegging, of andere wettige reden, zijn' dienst zoude verlaten.

Dat de dienstbode zijne geneesmiddelen zelve bekostige, is voorts niet onbillijk; doch gewone ziekenkost, als de plaats van andere levensmiddelen vervangende, is de meester verschuldigd. Kunnen de geneesmiddelen niet door den zieken worden betaald, dan komt deze last op het Armen-wezen, en men beseft ligtelijk dat dit al dikwijls het geval is. Ten aanzien van handwerkslieden, die gewoonlijk bij de week gehuurd worden, behoort het Armen-bestuur naauwkeurig toe te zien, of zulks werkelijk het geval geweest is, ten einde zich niet buiten stellige verpligting met behoeftigen te bezwaren. Voor zoo verre niet, ten gevolge van een geheel georganiseerd Armen-wezen, waartoe ook handwerkslieden in de tax bijdragen, alle bijzondere bussen of zieken-kassen kunnen wegvallen, spreekt het van zelve, dat deze soort van tot gilden, of genootschappen behoorende lieden (*), in dergelijke inrigtingen hunne toevlugt vinden. Zoo

(*) Handwerkers-, Schippers-, Loots-Gilden (*Laug*) zijn algemeen in *Denemarken*.

Zoo veel wat de vergoeding aangaat, van bijzondere personen te vragen. Dat door de verdeeling in Armen-Districten de last van voor zijne eigen armen te zorgen, op elk District gelegd is, is even noodzakelijk als billijk; zonder dat bestaat er geene orde in het geheel, en zoude die last, zonder den behoeftigen noch den medeburger te ontzien, onophoudelijk van het eene op het andere overgebragt worden; maar tevens brengt die verdeeling de Districten onderling in betrekkingen van regten, welke eene naauwkeurige omschrijving van de zijde der wetgeving vereischen, om niet eene gedurige bron van twisten of schriftelijke onderhandelingen tusschen de Districten te zijn. De Schrijver toont dit aan door eenige voorbeelden uit de meermalen aangehaalde Reglementen, waarin eenige gevallen niet genoegzaam omschreven zijn, en aanleiding geven tot twijfelingen, die meer door het aangenomen gebruik, dan door de letter opgehelderd zijn en tot regel geworden. De bepaling van het Reglement voor het Koppenhager Armenwezen van 1 Julij 1799, is daaromtrent naauwkeuriger, zeggende, dat alle armen, welke zich in die Stad volle drie jaren achter elkander hebben opgehouden, tot hare Armen-verzorging toegang hebben; doch die, welke korter aldaar geweest zijn, moeten beschouwd worden als buiten-armen, en elders verzorgd worden. Deze bepaling van een driejarig verblijf, is het hoofdkenmerk voor de verzorging in de onderscheidene Reglementen, waarvan wij gesproken hebben; gelijk in dat van 14 December 1810, hetwelk er twee voortreffelijke artikelen bijvoegt: 1°. Dat niemand, welke niet reeds werkelijk ondersteuning behoeft, vermag te worden weggezonden uit eenig Armen-district, onder voorgeven dat hij misschien met den tijd tot last van het District zoude kunnen

nen

nen vervallen. 2°. Dat de onderstand, om welke hij aanzoek doet, hem ter plaatse waar hij die vraagt moet verleend worden, offchoon hij er zich geene drie jaren hebbe opgehouden; waardoor alle harde behandeling wordt voorgekomen, en belet dat hij niet verga van gebrek, ondertusschen dat de Armen-Commissiën met elkander twisten, welk District hem moet helpen? *De hulp is eene oogenblikkelijke behoefte, de vergoeding laat zich naderhand vinden.*

Uitvoeriger zijn dezelfde regelen, vervat in het *Patent* van 23. December 1808, voor de Hertogdommen *Sleeswijk* en *Holstein*, luidende aldus:

1°. Van dit oogenblik af, zal men niet bevoegd zijn, 't zij in de Steden of te platten Lande, iemand uit een Arm-districť weg te zenden, ten einde daardoor de verpligting te ontgaan, van denzelven, *in geval van armoede*, te ondersteunen.

2°. Niemand, welke zich in eenig Armen-district ophoudt, of welke voortaan zich daar heen begeeft, voorzien van de bij de wetten voorgeschreven Passen of andere bewijzen, mag, 't zij hij zich aldaar kort of lang hebbe opgehouden, door het District gedwongen worden, zoo lang hij zich en de zijnen eerlijk onderhoudt, het zij van verblijfplaats te veranderen, het zij borg te stellen dat hij in geval van armoede het District niet tot last zal zijn.

3°. Met betrekking tot de verpligting van verzorging in het District, zal volstrekt in geene aanmerking komen, of de te verzorgen persoon aldaar gezeten zij geweest en eenig onroerend goed bezeten hebbe?

4°. Het District, alwaar iemand openlijke ondersteuning komt noodig te hebben, zal hem terstond van het noodzakelijke voorzien, het zij hij in zoodanig District

al

al of niet gezeten zij, of zich aldaar korter of langer hebbe opgehouden.

5°. De arme, welke zich gedurende drie jaren in dat District heeft opgehouden, alwaar hij voor de eerste maal zich aanmeldt om ondersteuning, zal dezelve genieten van dat District zoo lang hij die behoeft.

6°. Indien hij zich geene drie jaren onafgebroken in dat District heeft opgehouden, dan zal datgene, waar hij het laatst te voren zich drie volle jaren heeft opgehouden, hem moeten verzorgen.

7°. Indien hij zich nergens drie jaren onafgebroken heeft opgehouden, dan zal hij verzorgd worden ter plaatse zijner geboorte.

Maar hoe, indien hij geene drie jaar binnen dit Rijk zich heeft opgehouden, of indien zijn geboorteplaats niet kan uitgevonden worden? In deze beide gevallen voorzien het Reglement voor de Steden en dat voor het Platte Land. In beide komt hij ten laste van het District, waarin hij zich op het oogenblik bevindt dat hij behoeftig is.

Er wordt nog een geval bij deze Reglementen omschreven. Wanneer een behoeftige, tot onderstand in een zeker District geregtigd, in een ander District nabestaande of vrienden heeft, van wie hij mede eenige ondersteuning zoude kunnen verwachten, dan mag hem vergund worden, zich daar heen te verplaatsen, en er den onderstand in geld te genieten, welke hem van wege zijn eigen District wordt verzekerd, offchoon hij in dit laatste dan niet woont: doch hierin moet het Armen-Bestuur van het District, waarheen hij zoude verhuizen, vooraf toestemmen niet alleen, ten einde alle nadeel voor hetzelve en alle bedrog te weeren; maar tevens behoort men daarbij toe te zien, dat zoodanig aanzoek geen voorwend-

wendsel oplevere, om zich aan werken en armen-tucht te onttrekken, door welligt eene plaats te verlaten, waar werk-inrigtingen en huizen aanwezig zijn: daar in het algemeen niets nadeeliger is, dan geldelijke toelagen; en hem mag dan ook alleen door tusschenkomst van het Armen-Bestuur dier plaats zijne toelage uitgereikt worden, ten einde dit hem steeds in 't oog houde.

Het domicilium van den man volgt zijne vrouw of weduwe, offchoon zij, op haar zelve beschouwd, tot een ander District zoude behooren. Desgelijks volgen de kinderen het domicilium hunner ouderen, offchoon ook elders geboren, en eerst bij den dood der ouders tot armoede vervallende, en al waren zij bij andere lieden of in een ander District in den kost.

Indien iemand een behoeftig kind na zich neemt, doch vervolgens in het onvermogen geraakt van het langer te onderhouden, of hetzelve behoeftig nalaat, dan treedt dit kind terug in de regten, welke het ten aanzien zijner eigene ouders zoude gehad hebben. En met rede, daar de weldadigheid van den ingezeten van een vreemd District, het belanghebbende District niet behoort te bevrijden van deszelfs verpligting, of een' onverschuldigden last op dat vreemde District over te brengen. Kinderen door het vondelingen-gesticht besteed, en van welke, door ziekte of zwakheid, de lieden bij welke zij besteed zijn geen' dienst kunnen hebben, komen, zoo lang er van wege het gesticht voor hun betaald wordt, ten laste van het Armen-wezen te *Kopenhagen*.

Kinderen van gearresteerden, wanneer deze tot gevangenis of lands-arbeid verwezen zijn, behooren mede tot het District, waar de ouders zouden zijn verzorgd ge-

geworden: doch indien dit domicilium niet kan worden uitgevonden, dan vervallen zij tot het Armenwezen van het District, waarin de ouders gegrepen zijn.

Wanneer twee Districten het met elkanderen oneens zijn over het regt van ondersteuning, mag de behoeftige niet van het een naar het andere verzonden worden, zonder voorkennis der hoogere Overheid. Deze laatste bepaling bestaat ook ten aanzien van vreemde behoeftigen. Er bestaat in billijkheid zekerlijk wel onderscheid tusschen vreemden, welke zich ergens nedergezet hebbende tot armoede vervallen, en bedelaars of landloopers welke behoeftig aankomen: doch er kunnen zich meermalen gevallen opdoen, waarin het trekken der grenslijn van hoogerhand behoort te geschieden. Het regt van terugzending, naar het verblijf dat zij zoo even verlaten hebben, van behoeftigen der laatste soort, is gegrond op de aanmerking, dat sommige plaatsen bij uitstek blootgesteld zijn aan den last van behoeftigen, uit hoofde van het aantal der genen, welke zich ligtelijk daar heen begeven om een bestaan te zoeken. Naar het oordeel van den Schrijver, ware het best, dit regt van terugzending niet verder uit te strekken, dan tot reeds in handen geweest zijnde bedelaars.

In alle die gevallen nu, in welke de behoeftige niet ten laste verblijft van het District, waarin hij oogenblikkelijke ondersteuning heeft genoten, bepalen de voorschrevene verordeningen, dat, en welke vergoeding, er zal gegeven worden door het District waar hij te huis behoort, wegens onderhoud, kleeding en geneesmiddelen. Het straks gemelde patent van 23. December 1808, kent daarenboven aan zoodanig District tot zijne

ne schadeverhaling, alle de aanspraak toe, welke de verzorgde of zijne nabestaanden op een ander District hebben; zoo wel als op den verzorgden zelven, indien hij weder tot beteren stand komt, en op zijne nalatenschap, al had hij ook ten tijde van zijn overlijden geene ondersteuning meer genoten.

Bij alle vervoering van behoeftigen, dringt de Schrijver met het grootste regt aan op eene menschlievende behandeling. Men vervoere niet, gelijk maar al te dikwijls gebeurt, den gebrekkelijken, ziekelijken, dun gekleeden armen, in 't midden van den winter, in vorst en ruw weêr, van het eene einde des lands naar het andere. Volgens het Placaat van 14. December 1810 moet de verzending zoo veel mogelijk te water geschieden, en wordt alsdan bekostigd door het Arm-District hetwelk het aangaat; in andere gevallen te land, ten koste van van de Ambs-Armen-kasse; en door middel van rijtuig door de landlieden te leveren; hetgene echter, zoo wel voor de aan de groote wegen liggende inwoners, als voor sommige Ambts-kassen, een wezenlijk bezwaar is. (*) Eene toelage van twee stuivers per mijl, aan de armen zelven, om van de eene plaats naar de andere te komen, is daarbij wijsselijk ingetrokken; daar het inderdaad een reispenning was, welke alleen diende om hem het land te laten rondwandelen. De Heer

(*) Het eene staat gelijk met andere lasten, welke het aan den grooten weg gelegen zijn, met zich brengt, en welke opgewogen worden door daar tegenoverstaande voordeelen; het andere is te verhelpen, door aan de eene Ambtskas op de andere hetzelfde regt van schadevergoeding toe te kennen, welk het eene Armen-district op het andere heeft.

VERT.

Heer *B.* zegt, een persoon opgemerkt te hebben, die op deze wijze driemaal de reis gedaan had, van *Koppenhagen* naar *Aalburg*, in het noorden van *Jutland*, en regelmatig zijne twee st. per mijl had genoten. — Intusschen, behoeftige reizenden blijven een aanmerkelijke last, zoo wel voor landstreken door welke groote wegen loopen, als voor het land in het algemeen. Hoe vele lieden bekomen niet soms een reispas, zonder goed of iets te bezitten waar van zich op weg te onderhouden, en trekken eigenlijk met geen ander oogmerk, dan om onder weg te bedelen. Twee soorten van lieden vooral zijn eene wezenlijke plaag aan de groote wegen: afgedankte soldaten en matrozen, en handwerksgezellen, voorzeker eene onophoudelijke en moeijelijk te weren bedelarij. Want wie is er steeds bij de hand om zoodanige lieden aan te houden, en wat hebben ook deze arme schepsels voor ander middel om verder te komen? Het beste is, dat de Plaatselijke Besturen zoo omzigtig mogelijk zijn in het afgeven van reispassen; en met betrekking tot handwerkslieden en afgedankte militairen, raadt de Schrijver aan, een *gratis* vervoer, met de gewone post (*) te bepalen, tegen zekere maandelijksche afrekening, op 's Rijks kosten.

De Schrijver eindigt deze afdeeling met eenige aanmerkingen 1°. omtrent de verzorging der militairen. Daar deze niets betalen in de algemeene Armenkosten, zoo is het billijk, dat, zoo lang zij in dienst zijn, en

(*) Een hulpmiddel, dat in ons Land veelal niet, en waar er *Diligences* zijn, nog zeer moeijelijk, aan te wenden zou zijn. Met de trekschuiten, weet ieder een, dat dit zeer gebruikelijk is.

en niet in den burgerlijken stand terug getreden, de administratie van oorlog voor hare zieken zorge: maar tevens, dat zij zulks doe voor derzelver behoeftige huisgezinnen; te meer, daar zij, door het verbieden van hunne huwelijken, het aanwezen van deze laatste kan voorkomen. In *Koppenhagen* is sedert 1799 het burgerlijke en militaire Armen-wezen en derzelver fonds in een gesmolten, en hebben de behoeftigen van beiderlei stand toegang tot hetzelve. Ten aanzien van vrouwen en kinderen van militairen, ingevalle zij als behoeftigen beschouwd kunnen worden, ontbreekt het, buiten de Hoofdstad, aan eene bepaling der wet, wie tot derzelver verzorging verpligt is. In de Hertogdommen werd zulks reeds vroeger geregeld.

2°. Omtrent lieden die niet van den heerschenden Godsdienst zijn. Te dezen aanzien zijn bij de zoo even gemelde verordening voor *Koppenhagen*, Gereformeerden, Roomsch-Catholijken en Lutherschen allen gelijk gesteld, en, voor het overige des Rijks, bij een Kanselarij-Rescript des jaars 1803 te kennen gegeven; dat, dewijl bij de verzorging der armen hunne behoeftigheid, en niet hunne godsdienstige meeningen, behooren te worden in aanmerking genomen, een ieder, welke verpligt zou kunnen worden om tot die verzorging bij te dragen, wederkeerig tot ondersteuning geregtigd is.

In de Hoofdstad zijn de Joden niet onder de algemeene bepaling begrepen, en verzorgen zelve hunne geloofsgenooten, zoo lang er in hunne bijzondere inrigtingen hinderpalen tegen die vereeniging zijn, en zij zorg dragen dat zij niet bedelen. Overal elders betalen en genieten zij onderstand bij het gewone Armen-wezen.

Wij komen nu met den Schrijver in zijn vijfde Hoofd-

Hoofdstuk, tot het hoofdpunt in het besturen van het Armen-wezen, te weten hunne verzorging. De wijze van inrigting, de regelen welke in hunne opneming te pas komen, zijn eigenlijk slechts voorbereidende maatregelen. Op welke wijze zal men hun onderstand geven? blijft altijd de voornaamste vraag. Verschillende wegen laten zich uitdenken. Men kan den onderstand in geld uitbetalen; of hunne benoodigdheden daarvoor koopen, en deze aan hun uitdeelen; men kan de armen verdeelen onder de meervermogenden, zoo dat zij bij elk van deze hunne spijs gaarne ophalen; men kan hen opleggen om voor deze te arbeiden, zoo verre zij daartoe in staat zijn, en hun den verderen benoodigden onderstand toewijzen; eindelijk, men kan hen opnemen in een tot het Armen-wezen bestemd gebouw, hen daar onder opzigt en aan het werk houden, en *in natura* wijders verzorgen. Alle deze wijzen zijn ginds of elders, afzonderlijk of gemengd, aangenomen en gevolgd. Welke is de beste, en hoedanig zijn zij voegzaam voor de verschillende gesteldheid der Armen-Districten?

Geene van alle dezen is, voorzeker, gemakkelijker voor den Bestuurder, dan het geven van den *onderstand in geld;* doch geene schadelijker voor het ware welzijn van het Armen-wezen. Met eenmaal te bepalen, hoe veel geld elke arme wekelijks bekomen zal, en die som bij den Boekhouder of Kassier te laten uitbetalen; of, zoo het Bestuur zich veel moeite geven wil, met wekelijks te vergaderen, om te bepalen, welke veranderingen daarin naar de omstandigheden moeten gemaakt worden, is de zaak gereed. Doch hoe weinige behoeftigen zijn in staat, goed gebruik te maken van hunne bedeeling? Onkunde, onnadenkendheid, lui-

 heid,

heid, liederlijkheid, stellen hen daartoe buiten staat. Het geld, van daag uitgedeeld, is gewoonlijk morgen verdronken of versmuld, en zij zijn er de zes overige dagen niet een zier te vetter om. En hoe klein is het getal der genen, die hieromtrent eene uitzondering zouden verdienen. Er is daarenboven eene onredelijkheid in den last van hun onderhoud op de maatschappij te leggen, zonder te trachten haar daarvoor eenige schadeloosstelling te bezorgen. (*) Deze wijze van verzorging is, verder, de kostbaarste of de minst toereikende. Zal men aan elk zooveel geven, dat men zeker zij dat zij geen gebrek behoeven te lijden, en aan elk, wien men eenigzins als waarlijk behoeftig meent te moeten beschouwen; waar zal men dan genoeg hebben? Het is reeds een groot bezwaar voor de armen, dat zij alle hunne noodwendigheden in het klein moeten inslaan, en dus ten allerduurste betalen. Wil men bezuinigen, en niet uitdeelen dan juist zoo veel en waar het noodig is, hoe menigmaal zal men dan niet mistasten. Zonder dat men echter, bij dit alles, wil ontkennen, dat er eenige uitzondering op dezen regel zijn kan. Wanneer men, bij voorbeeld, zeer oude, of zwakke, of niet wel bij hunne zinnen zijnde lieden, die niet of bijna niet werken kunnen, bij nabestaanden besteedt, welke men verzekerd kan zijn, dat hen met liefde, en

maar

(*) Zoo welligt een onbepaald voorstander van vrijwillige giften hier zegt: „ ik verlang geene schadeloosstelling"; dan vragen wij hem in gemoede, en moge hij verantwoorden, welke schadeloosstelling de Maatschappij ontvangt, wegens het van geslacht tot geslacht voortplanten van onnadenkendheid, luiheid, liederlijkheid, de gevolgen van zijn stelsel?

VERT.

naar behooren zullen kunnen en willen oppasfen. Maar zulke uitzonderingen moeten en kunnen flechts zeldzaam zijn, zonder den hoofdregel aan te tasten.

Minder ondoelmatig is de verzorging *in natura*. Men voorziet den armen van woning, van vuur en licht, van levensmiddelen en van kleeding. De aankoop kan tot ligtere prijzen, met meer keus en oordeel gefchieden, zonder dat de arme een verkeerd gebruik van de penningen maken kan; indien men het verkoopen van het voor hem gekochte, uitzondert. Deze wijze is dan ook, in 't bijzonder te platten lande, veel in gebruik. Zij heeft met dat al hare onvolkomenheden. (*) Behalve dat zij nog al kostbaar is, en er op vuur, licht, bereiding van eten enz. veel kon gefpaard worden, geeft zij aanleiding tot het doen van aanzoek om onderftand; het blijft moeijelijk na te gaan, of de bedeelde wezenlijk genoeg, en of hij niet te veel heeft; zij verhindert het bedelen niet genoegzaam, mist het noodige toezigt op zijne zedelijkheid, en verzorgt gewoonlijk het minst de zieken en kinderen.

Men heeft daarom nog eene andere wending gegeven aan deze wijze van verzorging, door, namelijk, *de behoeftige Ingezetenen bij de meervermogenden te verdeelen*, zoo dat men de gezonden van de eene plaats naar de andere heeft laten rondgaan om onderhouden te worden, en de zieken of zwakken tot hetzelfde einde na eenig tijdverloop doen vervoeren. Het *Noorweegfche* Wetboek geeft deswegens verfcheidene

(*) Deze wijze van verzorging komt ons wel het gefchiktfte voor, voor erkende brave *huisgezinnen*.

voorschriften. (*) Tot verdediging van dezen maatregel heeft men aangevoerd, dat men aldus de armen gestadig onder het oog heeft; dat zij eenig gewin aanbrengen, omdat de gene, bij wien hij te huis is, geregtigd is, zich van zijn' arbeid, tot het handwerk waartoe hij bekwaam is, te bedienen; dat het de minst kostbare is, omdat de uitgaven voor afzonderlijke woning, vuur, licht, spijsbereiding enz. wegvallen. Echter bestrijdt onze Schrijver denzelven te regt van de zijde der menschlievendheid, waarvoor alle andere bedenkingen moeten wijken. Wat is onmeêdoogender, dan den zwakken, kranken, schier tot zijn einde naderenden medemensch, telkens zijne rust, zijne beste verkwikking, te ontnemen, hem gedurig in allerlei weêr, langs allerlei wegen, tot verplaatsing te noodzaken, en hem voor de onbarmhartigste behandeling, die hem somtijds kan te beurt vallen, bloot te stellen? Wie zal alle hunne klagten vernemen, wie ze onderzoeken, wie ze uit den weg ruimen? Wees te vrede dat gij nog iets krijgt, ik wil om uwentwil geen kwade vrienden zijn met mijne Stadsgenooten, is wel eens de harde taal van een' Armen-verzorger zelven.

Het

(*) In landen, gelijk *Noorwegen*, waar de staat der beschaving en zamenleving op dien trap is, dat de reiziger veeltijds uit gastvrijheid geherbergd wordt; dat, in den boerenstand, elk gezin er de onderscheiden handwerken voor zijne benoodigdheden uitoefent; en waar, vooral, de armoede meer het gevolg van wezenlijken nood dan van moedwil is, en dus „*the disease of allshunn'd poverty*," zich niet zoo zeer in hare afschuwelijkheid vertoont, is deze inkwartiering misschien meer uitvoerbaar.

VERT.

Het lot der armen aldus aan hunne medeburgers over te laten, is, als of eene Regering, de Regtbanken afschaffende, alle twistzaken der ingezetenen aan hunne onderlinge beslissing overgaf.

Doelmatiger heeft men dus geoordeeld te handelen, door werk aan den tot arbeid in staat zijnde behoeftigen aan te wijzen; daar de overige verzorging dan meest de hulpeloozen betreft: dan ook dit is niet zonder zwarigheden. Om niet te spreken van de moeijelijkheid, van altijd voegzamen arbeid te kunnen aanwijzen, zoo vindt men zich bijna even zeer verlegen, met de genen, welke slecht — als met die niet — werken, en welke zich, door het een of ander gebrek, moeijelijk naar de plaats begeven kunnen, waar zij moeten werken. Het is niet ligt te beoordeelen, hoe veel werk iemand kan verrigten, hoe veel hij moet afdoen om te kunnen leven, en hoe veel hij tot toelage daarbij behoeft. Hoe gebrekkig is voorts het toezigt op de behandeling welke hij daar ondervindt, en hoe bezwaarlijk te beoordeelen wie gelijk heeft, wanneer hij over zijnen werkbaas en dezen over den werkman klaagt? Wanneer een Armen-Bestuur een eigen werkplaats heeft, dan kan het somtijds met voordeel zijne onderhoorigen bij bijzondere lieden of fabrijken aan het werk helpen, omdat het, bij dezen al eens niet wel slagende, hen bij zijne eigene inrigting kan terug nemen.

Alle deze bedenkingen toonen, dat men bij dergelijke wijze van verzorging niet genoegzaam van vaste grondbeginselen is uitgegaan. Hooren wij nu onzen Schrijver deze voordragen.

1°. De armen zijn voor het grootste deel zedelooze of althans eenvoudige lieden, ongeschikt om zich zel-

 ve

ze te besturen; want zonder dat wordt zelden iemand arm. Zij moeten derhalve onder opzigt gehouden worden, en vereisschen eene zeer regelmatige behandeling.

2°. De armen zijn voor een groot deel zwakkelijke lieden, welke bijstand van anderen, genezing en oppassing noodig hebben.

3°. De toestand der armen is van dien aard, dat zij niet in staat zijn, zich de levensbehoeften uit de eerste hand en tot den redelijksten prijs aan te schaffen, al worden zij ook daartoe met geld bijgestaan; zelden hebben zij verstand en oordeel genoeg, om op de voegzaamste wijze voor zich zelve te zorgen. Men moet hun derhalve geven wat zij noodig hebben, maar geen geld om zulks te koopen.

4°. De armen hebben over 't algemeen geen lust tot werken, of tot het verschaffen van eenige schadeloosstelling aan het Armen-wezen, voor de ondersteuning welke zij er van genieten. Daar niet te min elk mensch verpligt is, zoo lang hij leeft, en zoo veel in zijn vermogen is, voor zijn eigen onderhoud te zorgen, en zijne medemenschen niet tot last te zijn, zoo lang hij zulks vermijden kan; daar vooral elk mensch verpligt is, zijne weldoeners en verzorgers wederkeerig al het voordeel aan te brengen, dat van hem afhangt: zoo volgt hieruit, dat, wanneer een behoeftige zich tot het algemeen wendt om ondersteuning, het Armen-wezen wederkeerig geregtigd is, hem te verpligten tot het aanwenden van alle zijne vermogens, om door zijne vlijt zijne schuld aan het algemeen te betalen.

5°. Eindelijk, de armen zijn leden der burgerlijke maatschappij; het welzijn van het geheele volk, de grondwet van eenen staat, en de heiligste pligten der

men-

menschelijkheid, verbinden den Staat tot hunne verzorging. Deze vervult zijne pligten niet, wanneer hij in gebreke blijft, zoodanige inrigtingen daar te stellen, waardoor de Maatschappij verzekerd is, dat geen harer medeleden gebrek zal lijden aan die noodwendigheden, welke de menschelijke natuur vordert, om met tevredenheid het verblijf op deze wereld te kunnen ten einde brengen.

Uit deze stellingen leidt de Schrijver af, dat de geschiktste wijze van de armen te verzorgen, is dezelve te vereenigen in één gebouw, waar zij onder behoorlijk toezigt zijn, naar gelang van hunne omstandigheden, wijze van denken en zedelijkheid. Hij toont tevens aan, dat dit in 't bijzonder mede van belang is ten aanzien van de verzorging der zieken; en dat de voordeelen en bezuinigingen der verzorging *in natura* op deze wijze het beste te verkrijgen zijn. De ondervinding heeft hem geleerd, welke goede uitwerking het doet, wanneer een arme geen lust heeft om te werken, en voorgeeft er geene krachten toe te hebben, hem uit hoofde dier zwakheid het uitgaan uit het gesticht te ontzeggen, en hem, den geheelen dag lang, ledig te laten zitten, en zich vervelen in een vertrek met arbeidzame menschen, hem tevens verstekende van de voordeelen, welke hij ziet dat anderen zich door arbeid verwerven. Het opnemen in een gesticht, van eene werk-inrigting voorzien, heeft vooral deze nuttigheid, dat het schier onnoodig maakt te onderzoeken, of iemand inderdaad hulp behoeft of niet, en in welke mate? daar het allen opneemt, die zich aanmelden; doch tevens alle hunne krachten tot zijn voordeel inspant. Men behoeft niet te vreezen, dat dit te kostbaar en te omslagtig zal worden. Indien de inrigting

in allen deele goed is, zal zij, wel verre van niet wezenlijk behoeftigen te lokken, allen, welke slechts eenigermate buiten haar aan den kost kunnen komen, afschrikken, door het vertoon van regelmatigheid en gehoudenheid tot werken. Niet, dan wanneer buitengewone oorzaken het aantal der behoeftigen ongemeen vermeerderen, zal de toevloed te aanmerkelijk kunnen zijn, en onder zoodanige omstandigheden wordt het de zaak van de Regering zich daarmede bekend te maken, en daartoe dient de voorschrevene wijze van verzorging. Is daarentegen de gewone verzorging ondoelmatig en ontoereikende, zoo wordt de Regering niet zoo ligt opmerkzaam op de grootheid en de bronnen der armoede, daar vele heimelijke nood en ellende niet bemerkt wordt, en men bij die gene welke zich bekend maken, waar namelijk bedelarij het middel daartoe is, onzeker blijft, of de grootheid der ellende, dan wel de slechtheid der Policie, er aanleiding toe geeft. Het gebrek dat ontstaat uit de gewone ongelukken des menschelijken levens, ouderdom, ziekte, is nooit zoo groot, of het kan bestreden worden door de overige ingezetenen. Wat het omslagtige betreft, deels leert de ondervinding, dat men zich hier van grootere denkbeelden vormt dan het wezenlijk is, deels mag deze bedenking ons niet weêrhouden, wanneer wij iets goeds kunnen daarstellen. Dat wij anders alle ondernemingen, hoe nuttig ze zijn, laten varen, omdat er moeite en strijd tegen onwil en vooroordeel aan verknocht is!

Hoe ver is deze wijze van verzorging uitvoerbaar en dienstig te platten lande, waar het getal der behoeftigen geringer, hunne zedelijkheid minder diep gezonken, het toezigt aan meer moeijelijkheden onderhevig is, doch tevens minder streng behoeft te zijn?

In

In elk Armen-district een Armhuis op te rigten, heeft zijne zwarigheden. Het is echter niet onuitvoerlijk. In vele Kerspelen treft men kleine Hospitalen aan, waaraan men eene meer doelmatige inrigting zoude kunnen geven; somtijds zoude men er een ruim boerenhuis toe kunnen nemen, zonder groote kosten; aan een bejaard en verstandig huisman kon het dagelijksch opzigt gegeven worden; de handwerken, waaraan het landvolk gewoon is, konden er worden voortgezet. Hier beroept de Schrijver zich nogmaals, op hetgene de ondervinding getoond heeft bij het Armen-Bestuur van zijne plaats, waarmede Land-districten verbonden zijn. In elk ambt behoorde echter zoodanig gesticht te wezen, en is dit reeds bij eene verordening van het jaar 1731 in *Denemarken* bevolen, ter opneming van behoeftigen, die men niet zoo goed in het Kerspel kan verzorgen, 't zij zieken, krankzinnigen, of vooral zulken, van wier wezenlijke armoede men minder verzekerd is: armen van slecht gedrag, aan den drank zijnde, zich met bedelen ophoudende, en dergelijke, konden in dit grootere gesticht hunne plaats vinden; 't zij dat men het in eene Stad, of op het land, zoo veel mogelijk in het middenpunt van het *ambt*, aanlegde. Deels zoude de Ambts-armenkas, deels elk district, in evenredigheid tot de kosten moeten bijdragen.

Van de veelvuldige, op ervaring gegronde wenken van den Heer BASTHOLM, omtrent de bijzonderheden van inrigting van zoodanig gesticht, nemen wij de navolgende over.

De werkzaamheden van éénen Opziener moeten niet te menigvuldig zijn; met den besten wil gaat anders alles, gelijk men zegt, in 't honderd. Indien één ge-

gebouw tot 50 à 60 zielen kan bevatten, dan is dit wel het hoogste getal, dat men aan één man behoort aan te vertrouwen; te meer, daar het van belang is, dat hij het opzigt en de leiding van den arbeid daarbij hebbe. Zijn er dus te veel armen voor een gebouw, dan moet men liever een tweede aanleggen. Deze naijveren op eene gelukkige wijze met elkander, terwijl eene te groote stichting omvallen moet, bij gebrek van het noodig doelmatig toezigt.

Tegen de kosten van het gebouw komt in mindering, de huishuur, welke voor den bedeelden, of onmiddelijk door hem zelven uit zijne bedeeling, betaald wordt, en naar mate van welke hij nooit zoo goed en gezond wonen kan, als in een gesticht; waarin men daarenboven zieken, arbeid-, dwang-inrigtingen enz. vereenigt.

Het is van het uiterste belang, aan het gebouw zelf steeds de hand te houden, en zonder verwijl het noodige te herstellen. Men moet dit echter nooit doen bij wijze van aanbesteding: de goedkoopste aannemer is de slechtste, en andere bazen, welke het werk moeten onderzoeken, zijn lieden die op hunne beurt rekenen aannemers te kunnen worden, en toegeeflijkheid noodig te hebben. Een baas, daarentegen, welke in daggeld goed werk levert, heeft kans en verdient om begunstigd te blijven. (*)

(*) Wij stellen ons geen partij in dit pleidooij. Bij aanbesteding weet men op welke uitgave men te rekenen heeft; van den anderen kant, men kan zich vooraf laten opgeven, boven welke som een of ander werk in daggeld niet loopen zal, en niet alle werk is voor aanbesteding vatbaar.

Het gebouw moet geene slaapzalen, maar afzonderlijke *slaapvertrekken* hebben, niet alleen voor de mans en voor de vrouwen, maar ook voor de meer of minder schikkelijke armen, zulken die een of ander gebrek hebben, vrouwen met kleine kinderen, welke voor oude of zwakke lieden hinderlijk zijn. In de slaapvertrekken moet men niet stoken; is het des winters koud, dan haasten zij zich te meer om op te staan en in de werkzaal te gaan. Men heeft hooimatrassen als zeer gezond aangeraden, die met hakzel zijn beter koop en ook zeer goed, mits genoegzaam doorgeregen. In het werkhuis bij het Koppenhager Armenwezen heeft men ze van stroo aan bossen. De Schrijver deelt eene andere wijze van vervaardiging mede, op welker deugdzaamheid hij na ervaring verzekert dat men volkomen staat kan maken, namelijk dat men voortreffelijke matrassen maakt, even zoo goed, en bijna nog meer elastiek als gewone haren-matrassen, van dorre beuken bladeren, mits men ze tijdig in 't voorjaar opzamelt, nadat de grond door den oosten wind gedroogd is. Alleenlijk moet men eenig dek over de matras heen leggen om het geritsel, en ze jaarlijks ververschen. Bij het stuk der *huisvesting* valt nog aan te merken, dat men dezelve niet moet verleenen aan lieden, welke in hunne zorgeloosheid op deze toevlugt steunen tegen dat zij moeten verhuizen. Arbeidzame lieden kunnen bijna altijd onder dak komen, en men behoortze alleen op te nemen; in gevalle zij zich dadelijk aan den arbeid in het gebouw onderwerpen. Zoo zij daartoe onwillig of onbekwaam zijn, wordt het de zaak der Policie, hen van de straat te nemen en in eenig gevangenhuis op te brengen. In *Koppenhagen* bestaat eene inrigting, om aan arme huisge-

gezinnen tot een' matigen prijs huisvesting te bezorgen; voorts geven de wetten eenige voorschriften, omtrent het huisvesten van lieden die geen t'huiskomen hebben.

Voor het *stoken* is het van belang, het wegtrekken der kwade dampen te bevorderen. Gewone kagchels zijn daarom beter, dan die, welke in het eene vertrek gestookt wordende, door middel van eene ijzeren plaat tevens warmte in een ander geven, alwaar de lucht niet kan doortrekken; waarvan echter de gevangen- en gekken-kamers uitgezonderd zijn.

Zindelijkheid is een allergewigtigst vereischte, waarop men het oog niet voldoende houden kan, als de armen niet in een gebouw vereenigd zijn. Gewitte muren zijn de beste, men ziet of zij zindelijk gehouden worden; bij het jaarlijks schoonmaken wordt alles uit de hoeken gehaald. De bedden moeten zoo dikwijls mogelijk gelucht worden en nagezien, en hoe het onder de bedden is.

Arme lieden zijn geen vrienden van kamers te luchten, het moet echter gedurig geschieden; waar het voor de zieken of oude lieden zoude hinderen, kan men zich met voordeel bedienen van togtkokers. (*) Het berooken met jeneverbessen of dergelijke, beneemt wel den onaangenamen reuk, maar niet de oorzaak. Het gebruik van zand op den grond wordt door eenige Geneesheeren afgekeurd, om dat het, vochtig zijnde, uitdamping geeft, of droog zijnde, stof verwekt. Anderen meenen, dat het zwakheid op de borst veroorzaakt. Het is intusschen het beste middel, om den vloer, in nat

(*) Vertrekken met vensters aan twee tegen overgestelde zijden, om naar mate dat de wind er af is te openen, zijn bijzonder dienstig.

VERT.

slat weder, schoon te houden; misschien zou men er mede kunnen strooijen en het dan wegvegen.

Moeijelijker is het *schoonhouden* der personen zelve. Geeft men hun linnen, het is meestal in korten tijd verkocht, of versleten zonder dat zij er de hand aan houden. Het Armen-Bestuur behoort het, kennelijk gemerkt, slechts ter leen te geven, en telkens bij het terugbrengen van een vuil stuk, een schoon in de plaats te geven. Dit geschiedt om de acht dagen; het linnen wordt in het huis gewasschen en gemangeld. Uit het mangelen in huis voor bijzondere huisgezinnen, welke zelve geen mangel hebben, kan eenige inkomst voor het huis getrokken worden.

Over het schoonhouden der kinderen moet een bijzonder toezigt worden gehouden, zoo wel van die door hunne moeders worden opgepast, als van de weezen, die aan eenige der geschiktste vrouwen, tegen afzonderlijke belooning, worden overgegeven. Vele moeders zijn, op dit stuk schandelijk nalatig. De kiem van hun ligchamelijk en zedelijk bederf ligt hierin, en de geringere sterfte van een welingerigt huis, in vergelijking met die, op een gegeven getal kinderen, in de woningen der ellendigheid opgroeijende, bewijst dit ten volle. Het wasschen, baden en haarsnijden der kinderen moet gedurig herhaald worden, het laatste maandelijks, het baden wekelijks, 's winters in water dat lauw gemaakt is. In huis moeten de kinderen altijd blootshoofds zijn. Die, welke met schurft behebt zijn, gaan de laatste in het bad, en van deze de ergste wederom de laatste, nadat telkens het water ververscht is in de kuip.

In het begin dat men de kinderen te *Slagelse* baadde, kregen velen van hun allerlei uitslag, welke echter

ter door den Geneesheer voor geen schurft werd gehouden. Dit ging van zelf over, zonder geneesmiddedelen. De kwade stoffen, welke in het ligchaam waren, werden door het baden naar buiten gedreven.

Met *bovenkleederen* kan men niet op dezelfde wijze handelen, als met het linnen. Ze door de armen zelve te laten koopen, is het schadelijkste van allen; hun altijd nieuwe te geven, gaat ook niet aan. Zeer net kan hunne garderobe dus nooit wezen. Men moet hen zich zoo lang laten behelpen als mogelijk, en op dat stuk altijd wat streng zijn, omdat zij nog al eens van dezen en genen een oud pakje krijgen. Voorts moet men de nagelaten kleederen niet verkoopen, maar te meesten nutte gebruiken, of vermaken en verstellen, met behulp van een kleedermaker of naaister onder de behoeftigen. Waar zulks geschieden kan, moet men hen de kleederen en stof daartoe, zelve laten vervaardigen. Holsblokken, mits beslagen, zijn de beste dragt voor de voeten; wanneer iemand nieuwe vraagt, moet hij de oude, of de stukken daarvan, terug leveren, ten bewijze dat zij versleten zijn.

Eene afzonderlijke dragt moet men aan de armen niet geven, en alles weten, wat er naar zweemt, schande aan armoede te hechten. (*)

Over het geheel genomen hebben de armen in een gesticht de grootste hoeveelheid *voedsel* niet noodig; een deel bestaat uit oude of zwakke lieden; een deel uit kinderen. Voor zoo verre jongere volk

was-

(*) Geheel iets anders is het, wanneer de schande op het slecht gedrag kleeft, en het kenmerk dient om den slechtaard van den ongelukkigen armen te onderscheiden.

VERT.

wasfen lieden bij de inrigting zijn opgenomen, uit hoofde van een of ander gebrek; of zwaar werk doen, gelijk hout zagen, wol kammen; kan men bij de gewone portie iets toevoegen. Dit zelfde geldt omtrent krankzinnigen, welke gewoonlijk fterke eters zijn. Is men voor 't overige eenmaal verzekerd, dat de bepaalde hoeveelheid, behoorlijk en voedzaam gereed gemaakt, toereikend is, dan kan men gerustelijk weigeren meer te geven; het te veel eten is eene gewoonte, en wie hunner meer verlangt dan het bepaalde, moet meer arbeiden dan gewoonlijk. (*) Voor hun, die hun brood, voor verfcheiden dagen berekend, in eens opeten, moet men het in ftukken fnijden en dagelijks uitdeelen. Eene afzonderlijke eetzaal is niet van nooden, de tafel der behoeftigen is fpoedig gereed, ieder kan op zijne gewone werkplaats, en de kinderen in de keuken, eten. Naar in eene groote fchool gedane waarnemingen, is brij voor kinderen de voedzaamfte kost: op de dagen wanneer dezelve gefchaft werd, aten zij het minfte brood; meer, wanneer er erwten, nog meer wanneer er melkfoep, en het meeste wanneer er kool gefchaft werd.

Het verkoopen van brood is een doorgaand kwaad, eene der heimelijke zonden der armen, welke zelfs de waakzaamfte Policie naauwelijks kan te keer gaan. Het brood kan met het meeste voordeel, uit eigen gekocht graan, in huis tot deeg bereid, en bij een bakker in den oven gegeven worden. 8 ℔ Goed deeg moeten 7 ℔ brood uitleveren. Rogge of tarwe zeer

(§) Des Schrijvers opgaven en berekeningen zouden wij, om het onzekere van eenige maten en gewigten, flechts gedeeltelijk kunnen overnemen. VERT.

zeer duur zijnde, kan men het even goed doen met garst; mits men het brood niet te oudbakken laat worden, omdat het ligter muf wordt en schimmelt. Brood is voordeeliger voedsel dan aardappelen. Deze zijn minder voedzaam, en noodigen uit door den aangenamen smaak, om meer te eten.

Warm middag-eten is zeer noodzakelijk. Anders nuttigen de armen droog eten en sterken drank, hetgene voor volwassenen en kinderen verderfelijk is. Het uitdeelen en nuttigen der spijzen in het armen-gebouw zelf is veel verkieslijker dan het afhalen op briefjes, en komt vele misbruiken voor. Het eten bij aanbesteding, 't zij de aannemer in- of buitens huis wone, te laten gereed maken, is niet zoo goed, als het te doen voor rekening der inrigting; welke zelve, en niet door zijne tusschenkomst, van den kok de eetwaren moet inkoopen, en minder op den goedkoop dan op de deugdzaamheid moet zien; bij voorbeeld: geen slecht vleesch nemen of van zieke beesten. Als goedkoop levensmiddel heeft men paardenvleesch voorgeslagen; doch het kan geen voordeel opleveren, jonge gezonde paarden te slagten; en in oude mageren kan niet veel voedsel zijn. In een enkel geval, als een jong paard een ongeluk krijgt waarom het moet gedood worden, zoude dit kunnen dienen; en dan is het de moeite niet waardig, daarom met het algemeen vooroordeel te worstelen.

Een ander levensmiddel, om deszelfs deugd en geringen prijs, in de laatste jaren sterk aanbevolen, is soep van fijn gemaakte beenen van onze gewone huisdieren waarvan wij het vleesch eten. Ten gevolge der prijsverhandeling, op de deswege door de Deensche Maatschappij van Landbouw uitgeschreven vraag, heeft

heeft men dit gebruik bij het Algemeene Hospitaal ingevoerd. Van 100 ℔ beenpoeder bekomt men 600 ℔ krachtige soep. (*) Een pond poeder levert voedsel genoeg uit voor twee sterke menschen gedurende 24 uren, wordt in kracht gelijk gerekend met 8 ℔ vleesch, en geeft een gezond voedsel. De omslag echter tot de bereiding vereischt, als, een werktuig om de beenderen te breken, een tweede om ze fijn te malen, en de *digestor* (of spaarzaamheids-ketel) om de soep te koken, gevoegd bij den zwaren gang der beide eerstgenoemde werktuigen, die daarenboven geweldig kraken, maken den toestel niet geschikt voor eene kleine inrigting. Waar bij komt de moeite, van de beenderen vooraf goed te zuiveren.

Nog meer algemeen is de Rumfordsche soep in gebruik. Te *Slagelse* heeft dezelve geen' bijval gevonden, 't zij dat dezelve te veel tegen den lands-smaak inliep, of dat men zich niet regt op de bereiding verstond; offchoon men de voorschriften gevolgd heeft, in het werkje door J. L. H. HAUSS, daarover in 1806 te *Hanover* uitgegeven: *Versuch über die Rumfordsche Suppe, und deren allgemeine Einführung, besonders in kleinen Städten und auf dem platten Lande.* Dr. FRANCKENAU heeft deze soep bestreden als ongezond. Dit laatste geldt eenigermate tegen de algemeen geliefkoosde en geprezene aardappelen, wanneer ze tot het voornaamste en bijna eenige voedsel dienen. Of de bedenking van eenen anderen aard, door MALTHUS tegen de aardappelen geopperd, gegrond zij: dat, namelijk,

(*) De hoeveelheid water, welke op de poeder moet gegoten worden, en hoe veel daarvan moet verkoken, geeft de Schrijver niet op. VERT.

lijk, de geringe man in gewone tijden aan de ligtst verkrijgbare levensmiddelen gewoon zijnde, in tijd van schaarschheid niet meer in staat is eenig voedsel te bekomen, trekt de Schrijver in twijfel. — 1°. Zijn de aardappelen wel een ligter levensmiddel als tarw of rogge? Is de ton aardappelen beter koop, zij bevat ook veel minder voedsel dan de ton rogge of tarwe. 2°. Mislukt de oogst van deze, van waar krijgen zij dan zoo veel meer aardappelen? Men kon die schaarschheid niet voorzien, en heeft er dus geen meer gepoot dan gewoonlijk. Doch dit stemt de Heer BASTHOLM toe, dat het beter is, dat een volk zich niet te veel aan ééne soort van voedsel gewenne; want mislukt die teelt, dan ontstaat er gebrek. Van daar dat volksstammen, die alleen van de vischvangst leven, somtijds een zoo ellendig leven leiden.

Het is bewezen, dat bevrozen aardappelen zeer schadelijk zijn voor de gezondheid. Het meel van aardappelen is veel beter voedsel, dan het gewas zelve, gewoonlijk gegeten.

Eene Armen-inrigting, met de eene hand voedsel uitreikende, moet met de andere werk uitreiken. *Arbeid* is eene wezenlijke behoefte voor den mensch. bevordert zijne gezondheid, zijne gemoeds-stemming, en voorkomt veel zedelijk kwaad, verhindert het bedelen, en verbetert het lot des noodlijdenden. Voor de inrigting strekt het tot vermindering der uitgaven.

Een Armen-wezen kan of bij zich zelven werk verschaffen, of de gelegenheid daartoe bij anderen aanwijzen. Zoo lang dit laatste kan plaats hebben, vergunne men het steeds, ook ten aanzien van kinderen; en wanneer de gene die ze in dienst nam, hen niet meer wil of kan bij zich houden, moge hij dezelve terstond we-

weder aan de inrigting afstaan. Dit maakt de lieden gereeder om ze aan te nemen. Het moet aan een ieder vrijstaan, werk te geven aan elken armen wien hij wil; mits maar deze, bij het Armen-wezen ingeschreven zijnde, aan den Armen-verzorger van zijn district opgeve, waar hij zich ophoudt en op welke voorwaarden. Dit is eene der bepalingen uit het Koppenhager plan voor het Armen-wezen, van 1799. — Eene andere, dat aan den behoeftigen, welke daarvan niet bestaan kan, eenige toelage verleend worde, 't zij tot aanmoediging van den zwakken, 't zij tot belooning van den werkzamen, bij wijze van gifte echter, en niet als verhooging van loon: — keurt BASTHOLM niet goed. Het maakt den werkman veeleer traag, en de beoordeeling, of hij niet of al zoo veel kan verdienen, dat hij er mee uit kan, blijft moeijelijk; zoo wel als die der vermindering, welke van tijd tot tijd in die toelage kan plaats hebben. Het is beter, hem eenigen tijd, korter of langer, zonder die toelage te laten, hetgene hem noodzaakt zijne uiterste pogingen aan te wenden; of hem dadelijk en geheel bij de inrigting zelve te doen werken en op te nemen. Geeft men hem aan zijn huis werk voor de inrigting, dan verrigt hij het zonder opzigt, steelt van de ruwe stof of bederft ze. Laat men hem over dag aan de werkzaal komen, dan blijft hij weg, onder voorwendsel van zwakheid of ongesteldheid.

De tegenwerping van MALTHUS tegen werk-inrigtingen, dat zij aan den op zich zelf staanden werkman het werk en het brood ontnemen, is, bij eenig dieper nadenken, van wezenlijken grond ontbloot. Indien de *massa* van werk niet meer geëvenredigd is aan het vertier, dan loopt even zoo zeer de eene vrije

 werk-

werkman den anderen in den weg, als die bij eene inrigting werkt. Maar eene inrigting moet eene grootere massa van werk en *vertier* trachten aan te brengen. Is daartoe geene gelegenheid meer, is er geen werk meer met nut te verrigten; wel, dat tot arbeid bekwame handen zich naar buiten 's lands verplaatsen waar nog onbebouwde gronden genoeg zijn. (*)

Over de soorten van werk voor eene inrigting geschikt, vindt men verscheiden voorslagen, in de bijvoegsels van GARVE op zijne Hoogduitsche vertaling van MACFERLAN's *Inquiries concerning the Poor*. Hij meent, dat er werk van allerlei aard moet kunnen verrigt

(*) Des Schrijvers meening, met andere woorden voorgedragen, en wat meer uit een gezet, is deze:

„Eene inrigting ontneemt aan den Fabrijkeur geene handen; hij heeft ze, in tegendeel, afgedankt. „Maar zij „verstopt geheel of gedeeltelijk den uitweg, welken de Fa„brijkeur had, voor de voortbrengselen van zijne nog wer„kende lieden." „Zoo de inrigting geene andere uitwegen heeft, dan stemmen wij dit toe; doch zijn niet hare werklieden, en die van den Fabrijkeur, gelijke ingezetenen; de eene zoo wel als de andere geregtigd, om door den Staat beschermd en bij het leven behouden te worden?" — Laat ik eene andere tegenwerping hier bijvoegen, die men hoort maken: „Gij ontneemt het werk aan den nog gezeten arbeidsman, ten behoeve des reeds verarmden, onbekwaam geworden, die vermoedelijk om zijne mindere bekwaamheid of deugdelijkheid het eerst door den Fabrijkeur is afgedankt; en op deze wijze breekt gij af, veeltijds zonder op te rigten." Doch dit hield de Schrijver in het oog, daar hij uitdrukkelijk van het meerdere vertier spreekt.

ſigt worden, om zoo wel behoeftige werkgezellen als bazen zonder werk, ieder in het vak waaraan hij gewoon is en het meeste kunde van heeft, aan den gang te houden. Aldus onbepaald voorgedragen, gevoelt ieder, die eenige ondervinding heeft, er de onmogelijkheid van. Welk een voorraad van gereedſchappen, van werkſtoffen, zoude er noodig zijn? waar zoude men den opziener vinden, die van dat alles kunde genoeg had? — Gegronder is eene andere zijner aanmerkingen: dat de hoofdtak van het te verrigten werk gemakkelijk te leeren moet zijn, en zoo min mogelijk in aanraking moet komen met andere, aan het diſtrict eigene en voor bijzondere huisgezinnen geſchikte kostwinningen. Bij voorbeeld, zegt onze Schrijver: is daarom eene wol-fabrijk beter voor eene Armen-inrigting, dan het vlasſpinnen.

De te verrigten arbeid kan onder 4 hoofden gebragt worden.

a) De gewone huisbezigheden, van ſchoonhouden, wasſchen, koken, kleederen verſtellen, hout zagen enz.

b) Werk voor Lands rekening.

c) Werk voor andere door het Land onderhouden wordende armen.

d) Werk van onderſcheiden aard, in verband met den aangenomen hoofdtak van arbeid.

Het ſpreekt van zelve, dat de eerſte dezer ſoorten voor alle de anderen door de leden van dit groot huisgezin moet verrigt worden.

Het vervaardigen van linnen voor eigen gebruik is ten uiterſte nuttig. Huisvlijt is altijd van meer belang dan fabrijkvlijt.

Men heeft voorgeſlagen, *medicinale* kruiden te laten

zoeken door eenige der behoeftigen. Doch dit brengt hen te veel buiten opzigt, en men treft ligtelijk lieden aan, die, om zoo lang mogelijk zich zelven van den armen af te houden, zich in het geschiktste jaargetij daarmede ophouden.

Oude mansperfonen kan men, in het gebouw, zwavelstokken laten vervaardigen.

Is de luiheid van deze of gene der werkenden in het gesticht, al te in 't oog loopend, dan weigere men hen het uitgaan des zaturdags middags en zondags, die anders gewoonlijk vrije tijden zijn; op grond dat zij, niet meer werk gedaan hebbende, vermoedelijk ziek zijn. Dit is te meer aan te raden, omdat zij veeltijds van de vrije tijden gebruik maken, om buiten af te gaan bedelen. Voor het overige zij het een hoofdregel ten aanzien van de taak der volwassenen, van geen verderen dwang daaromtrent te gebruiken, dan hen slechts te verpligten, den dag in de werkzaal door te brengen en aan het werk te zijn. Wil men de hoeveelheid van hun werk bepalen, dan maakt men de inrigting tot een dwang-werkhuis, en loopt ligt gevaar van iemand onregt te doen. Daarentegen behoort de opziener allen onder het oog te hebben, en hun werk te kunnen vergelijken. Kan men het gebouw zoo inrigten, gelijk te *Slagelse*, dat hij, uit het vertrek waar hij zelf bezig is, alles overzien kan, het is zoo veel te beter. Aan hun die te laat te werk komen, kan men hun ontbijt, (te *Slagelse* warme water en melk) onthouden.

Wanneer de behoeftigen buiten de inrigting gehuisvest zijn, dan kan zwakheid en slecht weêr tot rede of voorwendsel verstrekken om niet te arbeiden; de bedenking tegen het huisvesten van lieden die klei-

ne kinderen-hebben, valt weg, zoodra het gebouw van een behoorlijke kinderkamer voorzien is, waar eene of andere tot arbeid geschikte vrouw, dezelve kan oppassen. Het zelfde vertrek kan dienen tot verwarmings-vertrek voor de ouden, op de dagen dat er niet gewerkt wordt; want dan moet de werkzaal gesloten blijven, uit hoofde der aldaar voorhandene werkstoffen.

Stappen wij van hier in de ziekenzaal.

(*Het slot in het volgend* N°.)

RAPPORT, DOOR Z. EXC. DEN MINISTER VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN, GEDAAN AAN DE STATEN-GENERAAL, OP DEN 14. MEI 1819, OVEREENKOMSTIG ARTIKEL 228. VAN DE GRONDWET.

EDEL MOGENDE HEEREN!

Het rapport, dat U Ed. Mog., in den voorleden jare, is aangeboden over den ſtaat der armen, behelsde eene zeer beknopte ſtatistiek der geſtichten, ſucceſſivelijk opgerigt en verbeterd door den liefdadigen geest der ingezetenen, en eene wetgeving, welke, door alle tijden henen, met dezen geest ſtrookend is geweest. Ter nakoming van het bij de Grondwet bepaalde, zal het voortaan voldoende kunnen zijn U Ed. Mog. bekend te maken, met de veranderingen, welke het verloop van een jaar zal hebben te wege gebragt; echter zal niet te onpas wezen, om, naar gelange dat men daarmede beter bekend zal zijn, de bijzonderheden onder het oog van U Ed. Mog. te brengen, welke de algemeene informatiën uitmaken, die U Ed. Mog. zijn of zullen medegedeeld worden.

Godshuizen.

Met herinnering aan de natuurlijke ſplitſing der bedeelde armen, tusſchen die, welke in een publiek geſticht

ſticht worden onderhouden, en die welke huiszittend zijn, bied ik U Ed. Mog., in eene tabel, bij dit rapport gevoegd, onder letter A, eenen ſtaat aan van alle de Godshuizen in het Rijk, Provincies-gewijze verdeeld.

De Beſtuurders dier geſtichten blijven, door hunnen belangeloozen ijver, den lof van den Koning, de achting van U Ed. Mog., en de erkentenis hunner medeburgeren verdienen.

In de geſtichten, die aan zusters hospitalinnen zijn toevertrouwd, ziet men deze godvruchtige dochters, dag aan dag, krachtdadiger bewijs geven, dat er opofferingen beſtaan, die door het lokaas van aardſche belooningen niet te verwerven zijn.

In verſcheiden Gasthuizen werden in het geheel geen, of niet dan met afkeer, perſonen ingenomen, welken de gevolgen eener zedelooze leefwijze derwaarts leidden. De bron van dien afkeer was zuiver, dan de uitkomsten daarvan waren noodlottig. Zonder poging te doen tot het overwinnen van denzelven, heeft het Gouvernement, bewogen door redenen, die het overtollig zou zijn te ontwikkelen, maatregelen genomen, waardoor aan deze zieken den toegang tot de Gasthuizen is vrijgeſteld, terwijl de zorg, die daar voor hun wordt gedragen, ten eenemale vrijwillig is.

Er zijn in de Gasthuizen 2866 perſonen, uit hoofde van krankzinnigheid aanwezig, daaronder begrepen 339 bij de inwoners van *Geel*, Provincie *Antwerpen*, verzorgd wordende. Men houdt zich onledig met in dit land de verbeteringen in te voeren, die in *Engeland* en *Frankrijk* met goed gevolg zijn aangenomen.

Ver-

Vondelingen en verlaten kinderen.

De Godshuizen, in welken men vondelingen en verlaten kinderen opneemt, zijn 19 in getal. Dat der vondelingen en verlaten kinderen is 12,850.

In de Zuidelijke Provinciën hebben die huizen eenige inkomsten uit vaste goederen, die echter niet *f* 21,400 te boven gaan. Het meerdere der uitgaven moet door ſubſidiën gedekt worden.

In de Noordelijke Provinciën is niet meer dan één Godshuis voor de vondelingen en verlaten kinderen, te weten, het Aalmoezeniers-Weeshuis te *Amſterdam*. Het is moeijelijk juist te bepalen, op hoe veel de uitgaaf voor de vondelingen en verlaten kinderen in dat huis te ſtaan komt, daar in hetzelve meer andere kinderen aanwezig zijn; dan uit de ingezamelde berigten, omtrent dit Godshuis, vloeit voort, dat het getal der kinderen, hetwelk tot deszelfs laste is, 4419 bedraagt; dat deszelfs uitgaven *f* 420,762 beloopen, en dat, om deszelfs inkomsten tot die hoogte te brengen, hetzelve een ſubſidie noodig heeft van *f* 390,277. De ſubſidie is bijna geheellijk, tot hiertoe, door de Stad *Amſterdam* gegeven.

Binnen deze Stad, en te *Antwerpen*, wordt een vrij groot aantal der kinderen in het Godshuis opgevoed. Die uit de andere Godshuizen worden, in het algemeen, meer bij de Landbouwers beſteed.

Het aandeel, dat de Gemeenten voor het noodig ſubſidie opbragten, had tot menige klagten aanleiding gegeven, en de ſom, door den Staat toegeſtaan voor de vondelingen en verlaten kinderen, is van *f* 100,000 op *f* 400,000 gebragt voor 1819.

Eene definitive beſliſſing nopens de in dezen tak

van

van publieke administratie aan te nemen beginselen, gaat met veel zwarigheid gepaard. U Ed. Mog. hebben vermeend, dat onder de verscheidene belangen, die tegen elkander botsen, het belang van den Staat, der Provinciën, der Gemeenten, der gestichten van liefdadigheid, en der ongelukkige kinderen, wier leven zij behouden; het belang der menschheid, hetwelk dat der kinderen is, het zwaarst moet wegen, en hetzelve is verzekerd voor 1819, door het toekennen van eenen aanzienlijken post. Zoo het aan het Gouvernement mogt gelukken alle de belangen tot een te brengen, zal het U Ed. Mog. met vertrouwen de uitkomst zijner overwegingen mededeelen. Ondertusschen zal niets verzuimd worden, wat den last van den Staat zoude kunnen verligten.

De Maatschappij van Weldadigheid, van welke Z. K. H. Prins *Frederik* de beschermer is, heeft aangeboden, om, op voordeelige voorwaarden, een gedeelte der vondelingen en verlaten kinderen in hare kolonie te doen groot brengen. Men houdt zich met de uitvoering van dien maatregel, met de Permanente Commissie der Maatschappij, onledig.

Z. M. heeft den Minister voor de Marine gemagtigd, zich te verstaan met de administratiën der Godshuizen, om onder de gewone voordeelen aan het vrijwillig dienstnemen gehecht, op 's Rijks schepen gebruik te maken van de jonge lieden, die, in Godshuizen opgevoed wordende, hun zeventiende jaar bereikt hebben, en tot den dienst ter zee geschikt zullen zijn bevonden.

Huis-

Huiszitten-armen.

De armoede is zigtbaar verminderd; de ſtaat der behoeftigen is onbetwistbaar verbeterd, nogtans is het getal der bedeelden niet in dezelfde evenredigheid afgenomen.

In 1816 heeft ons, met geheel Europa, een geesſel getroffen, die, alſchoon hij veel verderfelijker voor andere landen, dan voor dit Koningrijk is geweest, evenwel in hetzelve diepe ſporen heeft nagelaten. De veldvruchten zijn omtrent weder op derzelver ouden prijs terug gekomen; dan verſcheiden huisgezinnen, die eertijds geen deel hoe genaamd aan den publieken onderſtand hadden, blijven aanhoudend bedeeld worden, omdat andere noodwendigheden, als kleederen, huisraad, enz., waaraan men, te midden van dringender behoeften, niet had kunnen denken, dien onderſtand nog noodzakelijk maken. Men kan doen opmerken, dat de zoodanige, die, aarzelend en met weêrzin, den eerſten onderſtand heeft aangenomen, dien, zonder ſchroom, blijft ontvangen; terwijl de menschlievendheid der Armen-beſturen dezen niet weigert, zoodra die heeft opgehouden volſtrekt noodzakelijk te zijn. Laat ons hier nog bijvoegen, dat de bevolking van het Koningrijk jaarlijks ongeveer 50,000 zielen toeneemt, en dat de armen een deel en zelfs een aanzienlijk deel van dien aanwas uitmaken.

Het aanhoudende van dien aanwas doet zien, dat dezelve van geene kortſtondige oorzaak afhangt, en het regelmatige deszelven bewijst van de gezondheid en de kracht van het ſtaatkundig ligchaam. Het Koningrijk is klaarblijkelijk, ondanks de voor eenige takken van onze nijverheid ongunſtige omſtandigheden, in eenem

eenen ſtaat van toenemende welvaart. Dan het onbedriegelijkst kenmerk van dien ſtaat, de aanwas der bevolking, doet zich inzonderheid altoos bij de laagſte klasſen op, terwijl die der andere klasſen, (ik geloof, dat deze theorie door de daadzaken is bevestigd), zich meer bijzonder doet zien door de vermeerdering der kapitalen.

Dit jaar, zoo als ongetwijfeld alle mijne opvolgers het ook zullen kunnen doen, den zoo welverdienden lof herhalende van alle de adminiſtratiën van weldadigheid, onder welke benaming die ook bekend mogen wezen, ſmart het mij daarbij te moeten voegen, dat er plaatſen zijn, waar het moeijelijk is geweest de liefdadige beſturen voltallig te houden. Zelfs zijn er aan het Gouvernement drangmiddelen voorgeſlagen: maar hetzelve zal zich daarvan niet bedienen, dan wanneer wel en ontwijfelbaar geſtaafd zal wezen, dat het achtingswaardig voorbeeld, dat bijna alle Gemeenten opleveren, zonder invloed blijft op die weinigen in getale, welke aanleiding geven tot deze aanmerking.

De ſtaat dien ik, onder den letter B, bij dit rapport voeg, en die Provincies-gewijze is verdeeld, bevat de inkomsten der armen, die der Godshuizen daaronder niet begrepen. Dezelve bedragen *f* 4,920,193.

De Israëliten waren in verſcheidene Provinciën of verſtoken van allen onderſtand of karig bedeeld. Eene ongelijke deelneming in den publieken onderſtand was niet overeenkomſtig den geest van onze wetten, en zij ſtemde ook niet meer overeen met onze gevoelens van algemeene liefdadigheid. Een beſluit van Z. M., van den 27. Mei 1818, heeft voorgeſchreven, dat er jaarlijks op de begrootingen der Gemeenten, ten behoeve van de noodlruftige Israëliten, ſubſidiën zouden

den worden toegekend, geëvenredigd aan derzelver getal, aan derzelver behoeften, en aan de overige ſubſidiën, op dezelfde begrootingen toegekend tèn behoeve der andere armen. Het verlof tot het doen van algemeene collecten, is bij hetzelfde beſluit, op hen toepasſelijk gemaakt.

Vermeerdering der Inkomsten.

De inkomsten der geſtichten van liefdadigheid zijn in onderſcheidene Provinciën aanzienlijk vermeerderd. Die vermeerdering vloeit daaruit voort, dat de grondeigendommen, en inzonderheid de bouwlanden, een grooter inkomen geven; dat de renten op *Oostenrijk* in waarde zijn toegenomen, en dat het Gouvernement der Nederlanden, renten op voormalige korporatiën, welke het Fransch Gouvernement geweigerd had te verevenen, in likwidatie heeft aangenomen. Eenige adminiſtratiën hebben ook middel gevonden tot het vermeerderen harer inkomsten, door het verkoopen van gebouwde eigendommen wier onderhoud veel kostte; om den opbrengst dier aliënatiën te beſteden tot den aankoop van renten, of veldgoederen.

Er zijn door de Gedeputeerde Staten der onderſcheidene Provinciën 250 autoriſatiën verleend tot het doen van verkoopingen, ruilingen, uitgiften in erfpacht, het op nieuw beleggen van kapitalen, en het is erkend geworden, dat alle de autoriſatiën gegrond waren op de meer of min aanzienlijke voordeelen, die daaruit voor de adminiſtratie der armen voortvloeiden.

151 Autoriſatiën zijn door Z. M. verleend tot het aanvaarden van legaten en donatiën. Deze milde giften hebben het vermogen der armen met meer dan *f* 260,000 vermeerderd.

Aan

Aan de wet van den 4den ventose, 9de jaar, blijft executie gegeven worden; de in bezit stellingen, in 1818 verleend, natuurlijk minder van belang dan in de voorgaande jaren, hebben even wel het vermogen der armen met meer dan *f* 40.000 vermeerderd.

Deze onderscheidene oorzaken van vermeerdering van inkomsten zijn echter niet voldoende ter opheldering van het groot verschil, dat de opgaven derzelfde inkomsten, zoodanig als die aan het Gouvernement waren ingezonden bij summiere aanwijzingen, en de opgave uit meer uitgewerkte staten, sedert gevraagd, opleveren. Ik heb reden te gelooven, dat een geest van wantrouwen, die in een' anderen tijd niet geheel van grond ontbloot kon zijn, is blijven bestaan, na dat de oorzaak niet meer aanwezig was; en het is voldoende geweest, dat de administratiën overtuigd waren, dat de verlangde berigten in het belang der behoeftigen gevraagd waren; en strekken moesten, ten einde U Edel Mog. eene naauwkeurige kennis te doen dragen van den staat der armen, om alle wantrouwen te doen verdwijnen, en zorgvuldig ingezamelde, en ter goeder trouw medegedeelde, berigten te erlangen.

Armenscholen.

De instellingen, welke ten doel hebben, om, door een kosteloos, wel berekend en wijsselijk bestuurd onderwijs, de armoede en zedeloosheid, die zoo vaak met dezelve gepaard gaat, te voorkomen, zijn de welwillende belangstelling van U Ed. Mog. waardig.

De Armenscholen, die ik in mijn laatste rapport heb opgegeven als in eenen staat van stilstand te verkeeren, ondergaan successive verbeteringen.

Dezelve zijn 197 in getale. Dat der armen, die daar onderwezen worden, is 28,650.

De inkomsten dier geſtichten beloopen *f* 206,000, welke door de Gemeenten en de adminiſtratiën der armen worden opgebragt. Er zijn door den Koning ſubſidiën aan eenige derzelven verleend.

In de Provincie *Noord-Braband* zijn er 3, binnen *'s Hertogenbosch*, *Bergen-op-Zoom* en *Willemſtad*. Het getal der armen, die daar ter ſchole gaan, is 312.

In de Provincie *Gelderland* zijn er 11, binnen *Arnhem*, *Zutphen*, *Nijmegen*, *Harderwijk*, *Thiel*, *Zalt-Bommel*, *Wageningen*, *Cuilenburg* en *Hattem*. Het getal der armen, die daar ter ſchole gaan, is 1300.

In de Provincie *Oost-Vlaanderen* zijn er 9, binnen *Gent*, *Audenaarde*, *Dendermonde*, *St. Nicolaas*, *Gerardsbergen* en *Ronſe*. Het getal der armen, die daar ter ſchole gaan, is 487.

In de Provincie *West-Vlaanderen* zijn er 6, binnen *Brugge*, *Kortrijk*, *Oostende* en *Yperen*. Het getal der armen, die daar ter ſchole gaan, is 465.

In de Provincie *Henegouwen* zijn er 10, binnen *Bergen*, *Ath*, *Enghien*, *Montignij le Tilleul*, *Pont-à-Celles*, *Soignies*, *Naast* en *Doornik*. Het getal der armen, die daar ter ſchole gaan, is 2318.

In *Noord-Holland* zijn er 8, binnen *Alkmaar*, *Amſterdam*, *Enkhuizen*, *Haarlem*, *Hoorn*, *Monnikendam*, *Purmerend* en *Weesp*. Het getal der armen, die daar ter ſchole gaan, is 6,253.

In *Zuid-Holland* zijn er 23, binnen *'s Gravenhage*, *Rotterdam*, *Leyden*, *Dordrecht*, *Delft*, *Schiedam*, *Gouda*, *Gorinchem*, *Briel*, *Vlaardingen* en *Maas-*

Maastricht. [*Maassluis?*] Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 7785.

In de Provincie *Zeeland* zijn er 3, binnen *Middelburg* en *Goes.* Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 260.

In de Provincie *Namen* is er 1, binnen *Namen.* Het getal der armen, die daar onderwijs ontvangen, is 500.

In de Provincie *Antwerpen* zijn er 12, binnen *Antwerpen*, *Lier*, *Turnhout* en *Mechelen.* Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 1102.

In de Provincie *Utrecht* zijn er 6, binnen *Utrecht* en *Amersfoort.* Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 2105.

In de Provincie *Vriesland* zijn er 6, binnen *Leeuwarden*, *Bolsward*, *Sneek* en *Harlingen.* Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 1372.

In de Provincie *Overijssel* zijn er 3, binnen *Deventer*, *Zwolle* en *Hasselt.* Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 549.

In de Provincie *Groningen* zijn er 7, allen binnen *Groningen.* Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 1000.

In de Provincie *Drenthe* is er 1, binnen *Meppel.* Het getal der armen, die daar onderwijs bekomen, is 70.

In het Groot-Hertogdom *Luxemburg* zijn er 88, binnen 67 Gemeenten. Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 2792.

In het bedelaars-werkhuis van *la Cambre* (*Zuid-Braband*), is eene school opgerigt, volgens de beginselen, waarvan de ondervinding in de Noordelijke Provinciën, sedert lang, de voordeelen en het verkieslijke boven andere leerwijzen, heeft aangetoond.

Eene ſoortgelijke ſchool is opgerigt, binnen *Bruſſel*, door de adminiſtratie der Godshuizen. In *Zuid-Braband* zijn niet meer dan die beide ſcholen bij uitſluiting voor de armen beſtemd. Binnen de Provinciën *Luik* en *Limburg* zijn er geen; doch in bijna allen zijn de Onderwijzers gelast de kinderen der behoeftigen in hunne ſcholen te ontvangen, en zij bekomen daarvoor, van wege de Gemeenten, eene vergoeding.

Grieft het mij te moeten zeggen, dat er nog Gemeenten zijn, waar de armen niet geredelijk kunnen leeren lezen en ſchrijven, zoo is het mij daarentegen aangenaam daarbij te voegen, dat er toch geen beſtaat, waar het onderwijs in den Christelijken Godsdienst hun niet gemakkelijk wordt gemaakt, door den onvermoeiden en achtingswaardigen ijver der Godsdienst-Leeraren.

Banken van Leening.

Eene inſtelling, welker nut, door eene ondervinding van twee eeuwen, in dit land is geſtaafd, is die der banken van leening.

Zij zijn 88 in getale. Het kapitaal, dat dezelven tot de beleeningen omzetten, beloopt op ongeveer 4,000,000 guldens. De interest, tot welken zij de panden aannemen, gaat daar, waar het kapitaal van eenig belang is, naar gelange der omſtandigheden, van 6 tot 16 pCt.

Er zijn kleine Steden, alwaar de bank ſlechts een zeer gering kapitaal bezittende, den intrest tot op 20 en 30 pCt. bepalen moet.

Het zuiver voordeel is ongeveer *f* 200,000, de kosten van beheer bedragen *f* 184,000.

Die

Die gestichten worden in eenige Gemeenten, ten haren voordeele, in anderen ten voordeele van de administratie van liefdadigheid, beheerd. Daar zijn er die in het geheel geene winst geven, de opbrengsten tot de kosten van beheer gevorderd wordende.

In de Zuidelijke Provinciën worden zij, over het algemeen, ten voordeele van de armen beheerd.

Onder het vorig Bestuur konden er geene huizen van beleening op onderpand gerigt worden, dan ten profijte van de armen. De geest dier verordening is lofwaardig. Echter zijn, in eenige Provinciën, gestichten, die, sints korten of langeren tijd, zijn georganiseerd volgens andere beginselen, en ten profijte van particulieren. Deze wijze heeft hare voorstanders en hare voordeelen.

Binnen alle Provinciën bestaan banken van leening, uitgezonderd in het Groot-Hertogdom.

In de Provincie *Noord-Braband* zijn er 4, binnen *'s Hertogenbosch*, *Grave*, *Breda*, *Bergen-op-den-Zoom*.

In de Provincie *Zuid-Braband* zijn er 2, de eene te *Brussel*, de andere te *Leuven*.

In de Provincie *Limburg* is er 1, binnen *Maastricht*.

In de Provincie *Gelderland* zijn er 15, binnen *Arnhem*, *Nijmegen*, *Harderwijk*, *Thiel*, *Zalt-Bommel*, *Wageningen*, *Cuilenburg*, *Doesburg*, *Etburg*, *Groenlo*, *Doetinchem*, *Lochem*, *Niekerk*, *Ede*, *Barneveld*.

De Provincie *Luik* heeft er 1, binnen *Luik*.

De Provincie *Oost-Vlaanderen* heeft er 3, binnen *Gend*, *Dendermonde* en *St. Nicolaas*.

De Provincie *West-Vlaanderen* heeft er 3, binnen *Brugge*, *Kortrijk* en *IJperen*.

Q 2 De

De Provincie *Henegouwen* heeft er 2, binnen *Doornik* en *Bergen*.

In *Noord-Holland* zijn er 14, binnen *Alkmaar*, *Amſterdam*, *Edam*, *Enkhuizen*, *Haarlem*, *Helder*, *Hilverſum*, *Medemblik*, *Monnikendam*, *Purmerend*, *de Rijp*, *Texel*, *Weesp*, *Zaandam*.

In *Zuid Holland* zijn er 12, binnen *'s Gravenhage*, *Rotterdam*, *Dordrecht*, *Delft*, *Gouda*, *Schiedam*, *Gorinchem*, *Brielle*, *Vlaardingen*, *Woerden*, *Schoonhoven* en *Leyden*.

In de Provincie *Zeeland* zijn er 8, binnen *Middelburg*, *Zierikzee*, *Vlisſingen*, *Goes*, *Veere*, *Tholen*, *Sluis* en *Hulst*.

De Provincie *Namen* heeft er 1, binnen *Namen*.

De Provincie *Antwerpen* heeft er 2, binnen *Antwerpen* en *Mechelen*.

In de Provincie *Utrecht* zijn er 6, binnen *Utrecht*, *Amersfoort*, *Wijk-bij-Duurſtede*, *Montfoort*, *Maarsſen* en *Mijdrecht*.

In de Provincie *Friesland* zijn er 9, binnen *Leeuwarden*, *Bolsward*, *Franeker*, *Sneek*, *Harlingen*, *Staveren*, *Workum*, *Hindelopen*, *Westdongeradeel* en *Holwert*.

In de Provincie *Overijsſel* zijn er 3, binnen *Zwolle*, *Deventer* en *Campen*.

In de Provincie *Groningen* zijn er 3, binnen *Groningen*, *Appingadam* en *Winſchoten*.

In de Provincie *Drenthe* is er 1, binnen *Hoogeveen*.

Bij onderſcheidene Koninklijke Beſluiten is, gedurende 1818, het oprigten van banken van leening bepaald. Zij zullen worden opgerigt te *Hoei* (*Luik*), *Nijvel* (*Zuid-Braband*), *Middelharnis*, *Maasſluis* (*Zuid-*

(*Zuid-Holland*), *Venlo* (*Limburg*), en *Medemblik* (*Noord-Holland*).

De oprigting eener bank van leening is door het Groot-Hertogdom verzocht. Binnen de Stad *Luxemburg* zal eene bank worden opgerigt, zoodra de noodige fondsen tot derzelver dotatie bijeengebragt zullen zijn.

De banken van leening binnen de Zuidelijke Provinciën zijn, in het algemeen, gevestigd in gebouwen, die aan de Crediteuren der gestichten van gelijken aard toebehooren, welke, bij de intrede der Fransche Legers in *Belgie*, derzelver werkzaamheden hebben gestaakt. Er zijn maatregelen genomen voor de liquidatie van de schulden dier oude banken, en volgens de schikkingen, die tusschen de Commissie van liquidatie, benoemd bij Zr. Ms. Besluit van den 11. September 1817, en de Crediteuren zijn getroffen, zullen de administratiën van liefdadigheid, en subsidiairlijk de Gemeenten, die zelfde gebouwen kunnen overnemen, op wederzijdsche tauxatie.

Bedelaars-werkhuizen.

Er zijn acht bedelaars-werkhuizen.

Derzelver bevolking bedraagt 2972 personen.

De inkomsten dier gestichten beloopen op *f* 467,000, te weten:

Aan inkomsten uit vaste goederen en renten, en opbrengst van werk, *f* 46,000.

Aan subsidiën, verleend door den Staat, *f* 100,000.

Aan subsidiën, verleend door de Gemeenten, *f* 321,000.

De uitgaven beloopen tot even gelijke som.

De kosten van onderhoud en voeding vereisſchen *f* 341,500.

De kosten van adminiſtratie *f* 56,500.

De aankoop van grondſtoffen, en prijs der daggelden *f* 69,000.

De geſtichten beſtaan: te *Hoogſtraten* (*Antwerpen*), te *Ixelles* (*Zuid-Braband*), te *Bergen* (*Henegouwen*), te *Namen* (*Namen*), te *Brugge*, *Kortrijk* en *IJperen* (*West-Vlaanderen*), en te *Hoorn* (*Noord-Holland*).

Dat te *Hoorn* is opengeſteld voor de bedelaars uit *Holland*, *Gelderland*, *Utrecht*, *Vriesland*, *Overijsſel* en *Groningen*.

Dat in *Hoogſtraten*, voor de bedelaars uit *Noord-Braband*.

Dat te *Namen*, voor de bedelaars uit het Groot-Hertogdom.

Dat van de Provincie *Antwerpen* bevat 664 perſonen.

Dat van *Zuid-Braband*, 574 perſonen.

Dat te *Henegouwen*, bevat 355 perſonen.

Dat te *Namen*, bevat 234 perſonen.

Die in *West-Vlaanderen*, bevatten gezamenlijk 310 perſonen.

Dat van *Noord-Holland*, bevat 835 perſonen.

De organiſatie van drie nieuwe bedelaars-werkhuizen is, in 1818, beſloten, te weten:

Een voor de Provincie *Gelderland*, binnen *Huisſen* op te rigten; een voor de Provincie *Limburg*, op te rigten in het kasteel van *Reckheim*, waar ſoortgelijk geſticht beſtond onder het voormalig Gouvernement; en een voor de Provincie *Zeeland*, binnen *Veere*.

Nieu-

Nieuwe verordeningen schijnen noodig voor de administratie der bedelaars-werkhuizen, en bijzonder voor de wijze van voorziening in de uitgaven dier gestichten. De keus der te nemen maatregelen levert veel zwarigheden op. Ik denk evenwel, dat Z. M. onverwijld in staat zal worden gesteld zijne bedoelingen te doen kennen.

Werkplaatsen van Liefdadigheid.

Onder de middelen, die niet alleen strekken tot verlichting voor de behoeftigen, maar ter voorkoming van armoede, worden ook te regt de werkplaatsen van liefdadigheid gerangschikt.

Het getal derzelven heeft, gedurende de laatste tijden, merkelijk toegenomen; het bedraagt thans 37. Meer dan 6,000 personen vinden daar werk, en verkrijgen in die gestichten de nutte gewoonte van te werken.

Eenige bijzonderheden, omtrent derzelver inkomsten, zullen U Ed. Mog. niet ongepast voorkomen.

Binnen de Provincie *Zuid-Braband* is er 1, te *Leuven*. Dezelve houdt 135 personen bezig, en beschikt daartoe over *f* 11,607:00.

Die binnen de Provincie *Gelderland* zijn opgerigt in *Arnhem*, *Zutphen*, *Harderwijk* en *Appeldoorn*. Dezelven houden 425 personen bezig, en beschikken over *f* 33,180:00.

Binnen de Provincie *Oost-Vlaanderen* is er 1, te *Gent*, die in de laatste tijden van een onschatbaar nut is geweest. Zij houdt 1226 personen bezig, en beschikt over *f* 120,658:00.

Binnen de Provincie *West-Vlaanderen* zijn werkplaatsen, te *Kortrijk*, *Poperingen*, *Wervicq* en *Wijtschae-*

ſchaete. Zij houden 627 perſonen bezig, en beſchikken over *f* 4,700:00.

Binnen de Provincie *Henegouwen*, zijn er te *Bergen* en te *Thuin*. Zij houden 305 perſonen bezig, en beſchikken over *f* 5,385:00.

Die binnen *Noord-Holland*, zijn te *Enkhuizen*, *Haarlem*, *Purmerend*, *Weesp* en *Winkel*. Zij houden 1,033 perſonen bezig, en beſchikken over *f* 131,914:00.

Die binnen *Zuid-Holland*, zijn te *'s Gravenhage* en te *Leyden*. Zij houden 800 perſonen bezig, en beſchikken over *f* 114,317.

Binnen de Provincie *Zeeland*, zijn te *Middelburg* en te *Goes*. Zij houden 242 perſonen bezig, en beſchikken over *f* 21,500.

Binnen de Provincie *Antwerpen* zijn er 2, te *Antwerpen* en te *Mechelen*. Zij houden 1163 perſonen bezig, en beſchikken over *f* 58,353.

Die binnen de Provincie *Vriesland*, zijn te *Leeuwarden*, *Franeker*, *Dokkum*, *Werkum*, *Hindelopen*, *Schiermonnikoog*, *Franekeradeel*, *Tjum*, *Wonseradeel*, *Pingjum*. Zij houden 343 perſonen bezig, en beſchikken tot dat einde over *f* 7977.

Binnen de Provincie *Groningen*, zijn er te *Veendam* en te *Pekel-A*. Zij houden 185 perſonen bezig, en beſchikken over *f* 9875.

De inkomsten dier onderſcheidene geſtichten, welke gezamenlijk op *f* 500,000 beloopen, beſtaan in dotatiën en ſubſidiën die opgebragt worden, zoo door de Gemeenten, als door de adminiſtratiën van weldadigheid. In onderſcheidene Gemeenten neemt men ook toevlugt tot collecten; in andere tot eene geringe belasting, waartoe de autoriſatie, gegrond op de uitwerk-

werkselen van het ongunstig saizoen van 1816 op 1817, zal worden ingetrokken, zoodra dezelven zullen ophouden.

f 322,000 worden besteed aan daggelden voor werkloonen; *f* 116,000 aan onkosten van onderhoud en voeding; het overige aan kosten van administratie, toezigt, onderhoud van lokalen, en andere uitgaven van denzelfden aard.

Bij een Koninklijk Besluit van den 8sten Mei 1818, is het oprigten eener werkplaats van liefdadigheid binnen *Amersfoort* goedgekeurd.

In de Provincie *Noord-Braband*, *Utrecht*, *Over-ijssel*, *Drenthe*, *Limburg*, *Luik* en *Luxemburg* bestaan geene werkplaatsen van liefdadigheid.

Bijzondere instellingen.

Er zijn in het Koningrijk verscheiden bijzondere instellingen. Dezelve staan wel niet onder het toeverzigt der publieke administratie, dan de uitdrukking van 's Konings voldoening over derzelver ijver en opgang, kan zich vereenen met de stem der erkentenis van die talrijke huisgezinnen, die door derzelver weldaden verbeid, of door dezen opgespoord worden.

De voornaamste dier instellingen zijn die, aan het hoofd van welke H. K. H. de Prinses Douairière van Oranje zich heeft gesteld; die waarvan Z. K. H. Prins FREDERIK beschermer is; die te *Amsterdam*, ten zinspreuk hebbende: *nederig en standvastig*, en die te *Rotterdam*, ten zinspreuk voerende: *nederig en menschlievend.*

De eerste verleent, met eene wijze milddadigheid, onderstand aan behoeftige personen, die door geen armen-administratiën worden ondersteund.

De tweede heeft ten doel werk te verſchaffen aan behoeftigen, die daaraan gebrek hebben, van denzelven bijzonder tot het ontginnen van woeste *gronden* gebruik makende. De eerſte uitkomsten van deze Vaderlandslievende onderneming, beantwoorden aan de verwachting van haren Edelen Stichter.

De beide anderen ſtrekken voornamelijk daar henen om aan perſonen, die in een oogenblikkelijke behoefte zijn, hulp te bieden. Dezelve nemen ieder dag toe, vergrooten hunne middelen, en *vermenigvuldigen* hunne weldaden.

Ik kan de Maatſchappij ten zinſpreuk hebbende: *tot Nut van 't Algemeen*, niet onder de bijzondere geſtichten van weldadigheid rangſchikken; evenwel geeft het ruime veld, dat dezelve omvat, *haar daarvan* dikwerf genoeg al het kenmerk. Het is dusdanig, dat zij het Gouvernement krachtdadig behulpzaam is in de bedoeling door den Koning te kennen gegeven, en vervat in een beſluit van den 17den Mei 1818, om de heilzame inſtelling der Spaarbanken te onderſteunen en te verſpreiden.

Deze inſtelling zal gemakkelijk ingang vinden bij een wijs, voorzienend en huishoudelijk volk. Reeds hebben 13 Steden genot van eene inſtelling van dien aard. Er beſtaat eene Spaarbank in de Dorpen *Middelharnis* en *Sommelsdijk*. Er is er eene in het Eiland van *Flakkée*, die Sub-Commisſiën heeft in elk der zeven Dorpen, die het Eiland uitmaken. In 27 andere Gemeenten is het voorloopig werk tot derzelver oprigting in gereedheid gebragt.

Eer en erkentenis zij hun, wier Vaderlandslievende denkwijze zoo wel tot de vaderlijke bedoelingen des Konings medewerkt.

Het

Het Genootschap der *Charité Maternelle*, te *Verviers*, heeft het Gouvernement overleefd, waardoor die inrigtingen waren daargesteld. Reeds in 1816 in wezen, heeft dat Genootschap zich met eer staande gehouden. Gedurende de vijf laatste jaren, zijn 611 kraamvrouwen, in die weinig bevolkte Stad, verzorgd en beweldadigd door de Leden die het Genootschap uitmaken. Hetzelve heeft, gedurende dezelfde jaren, eene uitgaaf gehad van *f* 14 à *f* 15000. Twee Chirurgijns zijn daaraan verbonden tot het kosteloos vaccineren der kinderen van kraamvrouwen.

Dit voorbeeld verdient navolging.

Na gesproken te hebben van de bijzondere inrigtingen, die bij uitsluiting voor de behoeftigen zijn bestemd, meen ik, met één woord, gewag te moeten maken van een instelling, van welke de armen niet zijn uitgesloten, en welker onwaardeerbare voordeelen de min gegoede klasfen, tegen eene geringe opoffering, zich ook te nutte kunnen maken.

Door een der in dit Koningrijk vrij talrijke Genootschappen, die hunne verrigtingen van weldadigheid met eenen sluijer dekken, is, bij eene prijswaardige afwijking van dat gebruik, te *Amsterdam*, een instituut voor blinde kinderen opgerigt. Al wat dezen behulpzaam zijn kan ter vergoeding van het zintuig dat hun ontbreekt, al wat hun tot troost kan strekken voor een smartelijk gemis, wordt hun, met eene vlijtige en oplettende welwillendheid, onderwezen.

Het gesticht bevat twintig kinderen. De menschlievende geest van dat Genootschap kan des te meer op eenen goeden uitslag blijven rekenen, daar hetzelve meer dan éénen doorluchtigen steun heeft gevonden.

Eene

Eene inſtelling die, even als de voorgaande, niet bij uitſluiting voor de armen is beſtemd, maar tot welke behoeftigen worden toegelaten, is het nuttig inſtituut voor doof-ſtommen te *Groningen*. Het is door particulieren opgerigt, die in deszelfs behoeften voorzien, en wordt door den Staat geſubſidieerd. Men houdt zich in dezen oogenblik onledig met het vergrooten van het gebouw, ten einde het getal der kweekelingen met 20 te kunnen vermeerderen, hetwelk, in 1817, op 72 beliep. Van 146 ongelukkigen in het inſtituut, ſedert deszelfs oprigting (1790), opgenomen, zijn 107 aan de maatſchappij terug gegeven, uit welke de natuur hen ſcheen te hebben verſtooten.

Uit al het voorgaande, Ed. Mog. Heeren, blijkt, dat, te midden van eene ſnel toenemende bevolking, het getal der armen vermindert; dat hun toeſtand minder noodlottig is; dat de geſtichten, ter hunner hulpe opgerigt, in getal vermeerderen en bloeijen; dat de afzonderlijke weldadigheid de pogingen der administratiën krachtdadig in de hand werkt, en dat deze edelmoedige gevoelens ook U Ed. Mog. bezielen.

De wil des Konings, de onderſteuning van U Ed. Mog., de ijver der beambten, die der beſturen en de wezenlijke liefdadige inborst der natie, beloven, van jaar tot jaar, nadere verbeteringen.

Bruſſel, den 14. Mei 1819.

De Minister van Binnenlandſche Zaken.

(*geteekend*) DE CONINCK.

Staat

Staat Litt. A. *OPGAVE van de bevolking en van de inkomsten der Godshuizen.*

PROVINCIËN.	Bevolking.	INKOMSTEN.				
		Opbrengst der vaste goederen en renten, en andere ontvangsten.	Opbrengst der collecten.	Bedrag der subsidiën, verleend door de Gemeenten.	Bedrag der subsidiën, verleend door den Staat.	Totalen.
Noord-Braband	518	f 43,929	f 5,990	f 11,300	,,	f 61,219
Zuid-Braband .	2,556	353,153	,,	53,865	,,	407,018
Limburg . . .	1,461	48,907	2,372	972	,,	88,251
Gelderland . .	1,646	226,965	2,246	4,250	,,	233,461
Luik	1,512	165,360	4,439	8,421	f 1,890	180,110
Oost-Vlaanderen.	1,591	156,173	20	51,666	,,	207,859
West-Vlaanderen	2,259	198,339	10,805	18,813	,,	227,957
Henegouwen . .	1,939	189,565	11,863	9,588	,,	211,016
Holland . . .	16,556	301,089	115,362	1,180,952	1,895	1,599,298
Zeeland . . .	986	29,394	3,511	67,438	,,	100,343
Namen . . .	620	72,577	,,	5,603	,,	78,180
Antwerpen . .	3,138	177,779	34,766	66,519	,,	279,064
Utrecht . . .	559	49,952	1,627	6,293	,,	57,872
Vriesland . .	842	34,623	11,391	26,905	,,	79,919
Overijssel .	718	74,433	4,500	16,328	,,	95,261
Groningen . .	653	30,625	336	333	,,	31,294
Drenthe . . .	226	1,100	1,000	2,200	,,	4,300
Luxemburg . .	262	9,859	230	321	,,	10,410
Totalen . .	38,042	f 2,199,822	f 217,458	f 1,531,767	f 3,785	f 3,952,832

Aanmerkingen. Volgens deze opgave zijn de bevolking en de inkomsten der Godshuizen, oogenschijnlijk, minder aanzienlijk dan in den laatstverloopen jare. Er is ditmaal eene zorgvuldiger onderscheiding gemaakt tusschen de eigenlijk gezegde Godshuizen en der andere gestichten van liefdadigheid. Er is reden overigens te gelooven, dat verscheiden gestichten, die geene subsidiën bekomen, niet op de afzonderlijke staten gebragt zijn geweest.

Staat lit. B. *OPGAVE der inkomsten van de administratiën, belast met den onderſtand aan de huiszittende armen.*

PROVINCIEN.	Opbrengst der vaste goederen, renten en andere gewone ontvangsten.	Opbrengst der collecten.	Bedrag der subſidiën, verleend door de Gemeenten.	den Staat.	Totalen.
Noord-Braband	f 141,763	f 30,541	f 31,890	f 1,125	f 250,292
Zuid-Braband	403,571	74	,,	,,	403,645
Limburg	141,813	3,233	244	,,	145,290
Gelderland	85,524	92,562	21,350	,,	199,436
Luik	103,239	3,584	34,707	,,	141,530
Oost-Vlaanderen	321,307	54,745	96,863	,,	472,915
West-Vlaanderen	224,541	38,933	179,098	568	443,140
Henegouwen	319,845	4,076	11,078	,,	334,999
Holland	261,838	358,083	581,450	2,160	1,203,531
Zeeland	49,931	63,038	28,014	,,	140,983
Namen	36,370	305	2,147	,,	38,822
Antwerpen	121,036	21,753	83,841	,,	226,630
Utrecht	53,551	81,868	38,497	603	174,519
Vriesland	113,271	157,180	196,382	,,	466,833
Overijsſel	34,067	57,968	18,870	,,	110,905
Groningen	24,971	124,883	12,971	98	162,923
Drenthe	4,308	29,233	266	,,	32,807
Luxemburg	10,932	4,116	945	,,	15,993
Totalen	f 2,451,878	f 1,125,148	f 1,338,613	f 4,554	f 4,920,193

SPAAR-

SPAARBANKEN.

I.

REGLEMENT VAN DE SPAARBANK, OPGERIGT DOOR HET DEPARTEMENT HAARLEM, DER MAATSCHAPPIJ: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN,

ONDER DE SPREUK:

Die wat spaart in der tijd,
Vindt wat in den nood.

Art. 1. Een ieder zal kunnen deelnemen in de SPAARBANK *van het Departement Haarlem der Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen*, maar voor geene mindere som dan *vijf Stuivers* of 25 *Cents*, te gelijk.

Art. 2. Geen der deelnemers zal meer dan *Duizend Gulden* mogen hebben in de Spaarbank.

Art. 3. Des *Zaturdags* van elke week, *'s namiddags van vijf tot zes uren*, zullen Commissarissen zitting houden, in het *Lokaal van het Departement*, om gelden te ontvangen, en terugbetalingen te doen; en wel, wat de terugbetalingen betreft, van alle sommen van *Tien Gulden en daar beneden*; zullende de deelnemers verpligt zijn, indien zij terugbetaling *boven Tien Gulden* verlangen, zulks acht dagen te voren op de zitting van Commissarissen te waarschuwen, of des noods (ingeval van hooge noodzakelijkheid) vier en twintig uren te voren *schriftelijk* aan den Penningmeester.

Art. 4. Bij den eersten inleg, die gedaan wordt, krijgt de belanghebbende, tegen betaling van *één Stuiver of vijf Cents*, een boekje waarin deze inleg terstond wordt aangeteekend, om ieder reize, dat hij eenig geld brengt, hetzelve op nieuw daarbij te voegen. Zoodra het ingebragte geld, tot de som van *Eén Gulden* zal zijn opgeklommen, zal hem daarvan *interest* óf rente worden toegerekend, tegen 4 pCt. in het jaar. Alléén ronde sommen van één of meer guldens geven interest: van de verschillende gedeelten van guldens zal geen interest betaald worden.

Art. 5. Elke aanteekening van ontvangst en terugbetaling zal in de boekjes, door twee Commissarissen worden onderteekend.

Art. 6. Alle *interest* of rente zal gerekend worden in te gaan, op den *eersten dag* der Maand, volgende op die, waarin de inlage geschied is. De *interest* wordt altijd berekend bij de Maand, en wordt geen *interest* van gedeelten van eene Maand toegestaan.

Art. 7. Op den laatsten dag der Maanden *Junij* en *December*, zal de *interest* van ieder Deelnemer worden opgetrokken, om aan hem, des verkiezende, te worden uitbetaald. Zoo hij deze *interest* niet vordert, zal dezelve bij het ingelegd *Kapitaal* worden gevoegd, en *interest* geven, zoodra zij de som van *een Gulden* zal bedragen.

Art. 8. De gelden, welke in de SPAARBANK gebragt zijn, zullen in geene andere dan *Nederlandsche Fondsen* worden belegd Het Departement waarborgt alle de Deelnemers de bewaring en goede beheering der Effecten, waarin de gestorte penningen belegd zijn of zullen worden. Indien deze Fondsen eene aanmer-

merkelijke vermindering mogten ondergaan, en Commisfarisfen geraden oordeelden, om de SPAARBANK, onder goedkeuring van het Departement, te vernietigen, zullen de Deelnemers zich moeten vergenoegen, met hetgeen de dan verkochte Effecten, aan een ieder, naar gelang van den Verkoopprijs, zullen opbrengen, pond ponds gelijk.

Art. 9. Niemand zal zich, ingeval van gefchil, op den gewonen Regter kunnen beroepen, maar, indien hetzelve niet met Commisfarisfen van de SPAARBANK zelve kan worden gevonden of weggeruimd, zullen door partijen twee Goede Mannen of Arbiters worden benoemd, aan welker beflisfende uitfpraak zich de verfchil hebbende partijen finaal zullen moeten onderwerpen.

II.

REGLEMENT VOOR DE SPAARBANK, OPGERIGT DOOR HET DEPARTEMENT DER MAATSCHAPPIJ: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, TE DEVENTER.

1. Het gebruik maken van deze Spaarbank ſtaat allen bewoneren van *Deventer*, van den omtrek dier Stad, en van alle naburige plaatſen, alwaar geene zoodanige beſtaat, vrij.

2. De Commisſarisſen derzelve zullen, op den eerſten maandag van elke maand, van twaalf tot een uren, zoo wel tot den ontvangst der inlagen, als tot de teruggave van het ingelegde, zitting houden.

Art. 3. Niemand zal in deze Bank minder dan tien ſtuivers of vijftig cents inleggen, of meer dan duizend guldens bezitten mogen: zullende het echter den Commisſarisſen vrijſtaan, van deze bepaling, in bijzondere gevallen, af te wijken, mits de redenen, welke hen daartoe hebben bewogen, in het Register hunner beſluiten opteekenende.

4. Bij de eerſte inlaag, zal, tegen betaling van twee ſtuivers of tien cents, aan elken belanghebbenden een boekje worden uitgereikt: en zal de eerſte inlaag daarin dadelijk gebragt, en de verdere rekening van denzelven, gelijk mede de hem verſchuldigde rente bijgeſchreven worden.

5. Wanneer de inlaag tot tien guldens zal zijn geklommen, zal van dezelve eene rente, tegen vier pCt in het jaar, genoten, en deze op de rekening van den inlegger gebragt worden. Deze zal hetzelfde genot van elke volgende tien guldens, doch, in geen geval, van eenige tusſchenſom, hebben.

De

De rente zal gerekend worden in te gaan op den eersten dag der maanden Januarij, April, Julij en October, om het even op welken tijd het kapitaal in de Spaarbank gelegd zal, òf de ingelegde gelden tot tien guldens zullen geklommen zijn.

Op den laatsten Junij en December zal op elke rekening de verschenen rente bij het kapitaal gevoegd worden; hetwelk dan, na die vermeerdering, als zoodanig, ten voordeele van de belanghebbenden, interest geven zal.

Deze rekening zal, bij de eerste voegzame gelegenheid, in het boekje van den Deelnemer gebragt worden.

6. De terug betaling, bij art. 2, op den eersten maandag van elke maand bepaald, kan, zonder eenige korting, voor den geheelen inleg of een gedeelte van denzelven, mits echter niet minder dan tien stuivers of vijftig cents, gevraagd worden. Hij, die vijf en twintig guldens of daarboven terug mogt verlangen, zal gehouden zijn, hiervan, ééne maand vóór dien dag, aan Commissarissen kennis te geven.

7. De uitbetaling zal aan niemand, dan aan de inleggers, op vertooning van het, hun afgegeven, boekje, of aan de zoodanigen, die bij Commissarissen, als wettige houders van hetzelve, bekend staan, mogen geschieden.

8. De gelden der Spaarbank zullen, vooreerst, ten behoeve der belanghebbenden, in geene andere dan Nederlandsche Fondsen mogen worden belegd.

Wanneer deze Fondsen eene aanmerkelijke daling ondergaan — en Commissarissen het vernietigen dier Spaarbank, onder goedkeuring van het Departement, geraden oordeelen mogten, zullen de deelhebbers zich met eene pondpondsgewijze uitdeeling moeten vergenoegen.

9. Wanneer, daarentegen, het rijzen dezer Fondsen, na verloop van eenigen tijd, een aanmerkelijk voordeel mogt hebben aangebragt, zullen Commissarissen, dit voegzaam oordeelende, na verkregene magtiging van het Departement voornoemd, aan de inleggers, percentsgewijze, eene buitengewone uitdeeling doen; en zal deze plaats hebben, in evenredigheid der som, welke ieder hunner, op den laatsten dag van het jaar, in deze Fondsen gehad heeft, te berekenen naar den maatstaf, bij het vijfde artikel aangewezen.

10. Het Bestuur dezer Spaarbank wordt opgedragen aan eene Commissie van zes leden, te dien einde, door het Departement te benoemen.

11. Het Bestuur van gezegd Departement zal jaarlijks den staat van deze Spaarbank opnemen, en dien aan de leden van hetzelve mededeelen.

12. Ingeval van verschil tusschen de Commissarissen en de inleggers, zal voormeld Bestuur daarvan kennis nemen, daarover uitspraak doen, of hetzelve door drie scheidsmannen doen beslissen: en zullen de belanghebbenden gehouden zijn, zich, zonder hooger beroep, aan die beslissing te onderwerpen.

13. Burgemeesteren dezer Stad zullen verzocht worden, om, voor de zekerheid en het gemak der inleggers, te willen zorgen, door een der vertrekken van het Raadhuis den Commissarissen, zoo tot het houden hunner maandelijksche bijeenkomsten, als tot het plaatsen eener ijzeren kist, ter bewaring der penningen en effecten, te vergunnen.

14. Het Departement behoudt aan zich het regt, om, op voordragt van Commissarissen, dit Reglement zoodanig te veranderen of te wijzigen, als hetzelve noodig of nuttig zal schijnen.

BRIEF

III.

BRIEF VAN DEN HEER R. S. AAN H. W. T. OVER DE BEIDE HIER VOORAFGAANDE REGLEMENTEN.

Hiernevens heb ik de eer, U H. G. terug te zenden, de nieuwe redactie van het Reglement der *Haarlemmer Spaarbank;* alsmede het Reglement voor de Spaarbank, die te *Deventer* is opgerigt.

Ik wil mij niet onttrekken, om, op Uw verzoek, aan U H. G. mijne gedachten over die beide stukken kortelijk mede te deelen.

Eerstelijk, wat de nieuwe redactie van het Reglement voor de *Haarlemmer Spaarbank* betreft, zoo kan men dit, naar mijn oordeel, eene ware verbetering noemen.

Bij de vergelijking van deze nieuwe redactie, met het eerst ontworpene Reglement voor de Spaarbank in die Stad, heb ik met een wáár genoegen gezien, dat het Haarlemsche Departement der Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, meest alle die artikelen heeft veranderd, op welken wij, voorleden jaar, bij de beoordeeling van het *eerste* Reglement, gemeend hadden eenige aanmerkingen te moeten maken.

En, daar deze veranderingen, door dat Departement niet aangenomen zijn, dan na genomene proef *van meer*

 dan

dan een jaar, zoo strekt dit tot een bewijs dat de in het eerste N°. van het Tweede Deel van het *Magazijn voor het Armen-wezen*, in der tijd gemaakte aanmerkingen, niet van allen grond waren ontbloot.

Vooral geloof ik het zeer doelmatig te zijn, dat men bij het derde artikel der nieuwe redactie heeft bepaald, dat het Bestuur der Spaarbank *'s wekelijks* zal zitting houden tot het ontvangen van *inlagen* en *het uitbetalen* van alle opgevraagd wordende sommen, die geene *tien guldens* te boven gaan.

Daar men echter, zoowel tot het *ontvangen* als *uitbetalen* van gelden eenen en denzelfden dag heeft verkozen, zoo twijfel ik, of de *Zaturdag* de verkieselijkste dag tot het houden der zitting is; en of men niet beter zoude gedaan hebben, met daartoe den *Maandag* te verkiezen; zoo als zulks bij Ul. en op meer andere plaatsen is geschied. Ik veronderstel echter, dat men, uit hoofde van lokale omstandigheden, te *Haarlem*, aan den *Zaturdag* den voorkeur heeft gegeven: en voor het ontvangen van inlagen is zekerlijk de Zaturdag-avond de geschiktste tijd.

Bij het *eerste* Reglement waren de zitdagen maar op éénmaal ter *Maand* bepaald: dit was in geenen deele doelmatig; en de *nieuwe* bepaling verdient verre de voorkeur.

Bij het *eerste* Reglement had men vastgesteld, dat men geene kleinere som, dan van *één gulden* te gelijk, zou mogen inleggen: bij de *nieuwe* redactie heeft men zeer wijsselijk bepaald, dat men zelfs inlagen van 5 stuivers zal aannemen.

Bij het *eerste* Reglement had men vastgesteld, dat men geene hoogere sommen, dan van *vijf en twintig*

tig guldens te gelijk zou aannemen: bij de nieuwe redactie heeft men deze belemmerende bepaling geheel weggelaten, en daaraan volkomen wel gedaan.

Bij het vierde artikel der nieuwe redactie heeft men vastgesteld, dat, zoodra het ingebragte geld van eenen inlegger tot *ééne gulden* zal zijn opgeklommen, daarvoor aan denzelven interest of renten zal worden toegerekend. Bij het vorige Reglement werden geene interessen berekend van sommen onder de *tien guldens*. Dit artikel is dus almede zeer veel in het belang der Deelnemers, en vooral in dat van de minder gegoeden onder dezelven, veranderd, — en naar mijn gevoelen verbeterd, dewijl men, zoo veel dit met de zekerheid bestaanbaar is, zoo vele en zoo groote voordeelen aan de Deelnemers moet toekennen als mogelijk is; en vooral geene bepalingen moet maken, waardoor een *meer gegoed* Deelnemer voordeelen geniet, boven eenen die *minder gegoed* is.

Ook heb ik met een waar genoegen gezien, dat men in het *zesde* artikel der nieuwe redactie heeft vastgesteld, dat de interessen of renten voor de Deelnemers zullen gerekend worden in te gaan, op den eersten dag der maand, volgende op die waarin de inlage is geschied; terwijl bij het *eerste* Reglement werd bepaald dat die interessen gerekend werden in te gaan met den 1. *Januarij*, den 1. *April*, den 1. *Julij* en den 1. *October*.

U H. G. weet, dat ik mij altoos voor het gevoelen heb verklaard, dat de interessen voor de Deelnemers behoorden in te gaan, met den *eersten dag der maand, volgende op die waarin zij hunne gelden hadden* gestort; en dat het mij niet billijk voorkwam, dat iemand die, bij voorbeeld, den 2. of 3. *Janua-*

rij eene inlage deed, tot aan primo *April* van interest verstoken moest zijn. Bij het daarstellen der meeste Reglementen voor Spaarbanken, heeft men echter verkozen,, om de renten slechts op de *vier* hierboven gemelde termijnen te doen ingaan. De nieuwe redactie van het *Reglement* onderscheidt zich dus hier, naar mijn gevoelen, te haren voordeele, ook boven Ul., anders voortreffelijk, *Leydsch* Reglement.

Nog keur ik bijzonder goed, dat men de in het *achtste* artikel van de *eerste* redactie belemmerende bepalingen, in de nieuwe redactie geheel heeft weggelaten; en aan een ieder de vrijheid heeft gegeven, om te allen tijde, zonder eenige boeten of kortingen zijne ingelegde gelden terug te kunnen vorderen; alleenlijk met de bepaling, dat, wanneer de terug gevorderd wordende som *ƒ* 10:0:0 te boven gaat, men verpligt zal zijn, om daarvan aan Commissarissen op hunnen gewonen zitdag, *acht* dagen te voren waarschuwing te doen: en zelfs wordt in deze nieuwe redactie gezegd, dat men bij groote noodzakelijkheid zal kunnen volstaan, om slechts 24 uren te voren daarvan aan den Penningmeester kennis te geven.

Ik twijfel geenszins, of het *Haarlemmer Reglement* zoo als het volgens de nieuwe redactie is gesteld, en hetwelk mij toeschijnt in allen opzigte *billijk*, *eenvoudig*, en voor de minst schranderen verstaanbaar te zijn, zal vele lieden, die zich tot nog toe in die Stad terug hebben gehouden, om deel aan de Spaarbank te nemen, aanmoedigen, om ook hunnen spaarpenning in dezelve te storten: en ik houd mij dus verzekerd, dat ook aldaar ter plaatse, de ondervinding zal leeren, dat, hoe gemakkelijker men de terugvordering der ingelegde gelden maakt, hoe minder

van

van deze gegevene vrijheid gebruik zal worden gemaakt; dewijl de bewustheid: „ ik kan elken oogen„ blik, als ik het noodig heb, [of als ik slechts „ begeer,] mijn geld terug bekomen," — voor den gemeenen man de beste waarborg en zekerheid oplevert, die men hem aanbieden kan.

Misschien is het echter mogelijk, dat, hoe doelmatig mij de nieuwe redactie van het Reglement ook schijnt te zijn, de algemeene deelneming in de Spaarbank te *Haarlem*, minder zal blijven dan in andere Steden; om reden, dat er misschien geene Stad in ons Vaderland is, waar zoo veelvuldige bussen bestaan, tot bepaalde einden, — zoo als tot goedmaking van onkosten voor begraving, — voor zieken; — andere voor wekelijksche uitbetalingen aan Weduwen der Deelnemers, — of wel aan de Deelnemers zelven, wanneer zij eenen bepaalden ouderdom hebben bereikt. En daar in die Stad, meest alle burgers en ambachtslieden wekelijks het hunne, tot eene of meerdere dezer bussen bijdragen, is het natuurlijk, dat, wanneer de lieden op deze wijze sparen, (hetwelk ook zijne nuttigheid heeft,) zij minder genegen en in staat zullen zijn, om gelijktijdig in de Spaarbank deel te nemen. En daarenboven kan men niet ontkennen, dat, door de bijna volkomene vernietiging van alle eertijds zoo bloeijende fabrijken van *Haarlem*, de bronnen van verdiensten voor de lagere volksklasse in die Stad zeer zijn uitgedroogd, en dus diegenen welke van eene schrale bedeeling leven, weinig in staat zijn om iets te kunnen besparen.

Doch wanneer menig een een borrel te minder wilde drinken, zou er bij velen nog wel 's wekelijks een stuivertje voor de Spaarbank kunnen overschieten.

Doch

Doch helaas! het gebruik van fterke dranken is ook te *Haarlem*, zoo als in vele plaatfen van onze Noordelijke Provinciën aanmerkelijk toegenomen, en voorzeker is deze fchadelijke hebbelijkheid zeer nadeelig voor de *Oud-Vaderlijke deugd van Spaarzaamheid.*

Maar ik behoude mij voor, om dit onderwerp, als eene der oorzaken van verval tot armoede befchouwd, bij eene nadere gelegenheid, opzettelijk te behandelen; en zal nu overgaan, om, met een paar woorden, mijne gedachten over het Reglement der *Deventerfche Spaarbank* mede te deelen.

De Inleiding oordeel ik *kort*, *bondig* en *doelmatig* te zijn. Op het Reglement zelf zij het mij vergund verfchillende aanmerkingen te mogen maken.

Bij art. 2 worden de zitdagen maar tot éénen in de maand bepaald; zoo wel *tot het ontvangen der inlagen*, *als tot het doen der uitbetalingen*. Deze bepaling is belemmerend: — naar mijn oordeel, behoort er *elke week* gelegenheid gegeven te worden, om het befpaarde te kunnen inleggen; en ook, om wanneer de nood dit vordert, zijn geld *geheel* of *gedeeltelijk* terug te kunnen bekomen. Met dit 2. artikel van het *Deventer* Reglement, hetwelk zoo wijsfelijk bij de nieuwe Redactie van het *Haarlemmer* Reglement is veranderd geworden, kan ik dus onmogelijk inftemmen.

Bij het 4. artikel wordt bepaald, dat niemand minder dan telkens 50 cents, of 10 ftuivers zal mogen inleggen. Dit fchijnt mij toe, *te hoog* bepaald te zijn, en zou ik dit ten minfte gaarne tot op de helft zien verlaagd. Te *Leyden* neemt Gijl. immers zelfs eene inlage van *twee* ftuivers aan, en bevindt Ul. daarbij wel. —

Bij

Bij het 5. artikel wordt bepaald, dat een Deelnemer geene renten zal beginnen te trekken, vóór dat de inlage tot *tien* guldens zal zijn geklommen [en dan al verder, slechts van ronde sommen van tien guldens.] Deze bepaling is waarlijk weinig aanlokkelijk voor de Deelnemers uit de lagere volksklasse. Hoe lang, bij voorbeeld, zal iemand, die, volgens dit Reglement, 's maandelijks *tien stuivers* in de Spaarbank stort, niet moeten wachten, vóór dat zijne besparing hem eenige renten opbrengt! Hiermede verloopen bijkans twee jaren; terwijl daarentegen de gene, die in staat is om op eenmaal *tien guldens* in de Spaarbank te storten, dadelijk van zijne inlage renten trekt: dit brengt eene ongelijkheid te wege, welke ten nadeele van den armoedigen man werkt, wiens geringe besparing echter nog verdienstelijker is, dan de aanzienlijkere besparing van den meer gegoeden.

Bij het Reglement voor de *Leydsche* en meest alle andere Spaarbanken, heeft men bepaald, dat de ingelegde gelden renten beginnen te geven, wanneer die, tot *vijf guldens* zijn opgeklommen. In de *eerste* redactie van het *Haarlemmer Reglement* had men ook bepaald, dat de ingelegde gelden tot *tien guldens* moesten geklommen zijn, vóór dat daarvan renten zouden worden berekend; doch de nieuwe redactie van het Reglement voor de Spaarbank, in die Stad, zegt: „ zoodra het ingelegde geld, tot de som van „ *éene gulden* zal zijn opgeklommen, zal aan den in„ legger daarvan interest of renten worden toegere„ kend," — en hieraan zou ik verre de voorkeur geven.

Bij hetzelfde *vijfde* artikel van het *Deventer Reglement* wordt verder bepaald, dat de renten zullen gerekend worden in te gaan met den eersten dag van de

de maanden *Januarij*, *April*, *Julij* en *October*. Ik zou almede liever hebben gezien, dat men, zoo als dit de nieuwe redactie van het *Haarlemmer Reglement* vast ſtelt, hadde aangenomen, dat de renten gerekend zouden worden in te gaan, met den eerſten dag der maand, volgende op die waarin de gelden zijn ingelegd geworden.

Het *zesde* artikel van het *Deventer Reglement* bepaald, dat, wanneer iemand meer dan eene ſom van *vijf en twintig guldens* uit de Spaarbank wil terug vorderen, hij daarvan eene maand te voren aan Commisſarisſen kennis moet geven.

Deze tijdsbepaling is, naar mijn inzien, te lang genomen; doch dit is een gevolg van het *tweede* artikel, waarbij wordt bepaald, dat de zitdagen maar eenmaal in de maand worden gehouden. Zoo als ik reeds heb gezegd, wensch ik, dat men die, in plaats van op den eerſten maandag in elke maand, op *elken* maandag mogt houden; en dan vastſtelde, dat wanneer iemand *vijf en twintig guldens* of daarenboven uit de Bank terug wilde vorderen, hij gehouden zou zijn, om daarvan *acht dagen* te voren kennis te geven. En ik zou zelfs gaarne zien, dat men daarbij voegde, dat iemand in eene dringende omſtandigheid, zou kunnen volſtaan, door die opzegging ſlechts *vier en twintig uren* te voren ſchriftelijk aan den Penningmeester te doen; zoo als dit in de nieuwe redactie van het *Haarlemmer Reglement* is bepaald geworden. Want ik vind, dat er altijd eene hardheid in ligt, dat, wanneer iemand geld in de Spaarbank heeft ſtaan, dat hem toebehoort, hij, bij plotſelijke en dringende verlegenheden, omdat hij daarover niet dadelijk kan disponeren, genoodzaakt is, om bij eenen anderen te

lee-

leenen of zijne toevlugt tot den *Lombard* te nemen.

In het *negende* artikel van het *Deventer Reglement* vind ik eene nieuwe bepaling, welke ik tot nog toe in geene andere Reglementen voor Spaarbanken heb aangetroffen: namelijk, dat, wanneer het rijzen der Vaderlandsche Fondsen, na verloop van eenigen tijd, een aanmerkelijk voordeel mogt hebben aangebragt, Commissarissen, dit voegzaam oordeelende, na verkregene magtiging van het Departement der Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, aan de inleggers percentsgewijze, eene buitengewone uitdeeling zullen doen, welke uitdeeling plaats zal hebben in evenredigheid der som, welke ieder hunner op den laatsten dag van het jaar in deze Fondsen heeft gehad.

Ik beken, niet regt te begrijpen, wat door dit artikel wordt bedoeld. — Want, zoo lang de Spaarbank niet ontbonden wordt, of door eene aanzienlijke opzegging der ingelegde gelden, de aangekochte Effecten niet behoeven te worden gerealiseerd, is alle rijzing, zoo wel als alle daling derzelve, idéaal. En dewijl het niet te voorzien is, dat bij eene rijzing der Effecten, eene sterke opvraging der ingelegde gelden zal plaats hebben, en dus alsdan geene realisering of verkoop der Effecten te pas komt, zoo besef ik niet, waaruit bij rijzing der Fondsen, dat wezenlijk aanzienlijk voordeel zou kunnen geboren worden?

Het voordeel, waarvan hier gesproken wordt, zou eerst dan wezenlijk bestaan, wanneer men, op een tijdstip dat de Fondsen hooger in prijs waren, dan wanneer men dezelve had aangekocht, tot eene algemeene realisering en ontbinding der Spaarbank besluiten mogt. Dit is even zoo waar, als dat eene da-

ling

ling der Effecten, zoo lang slechts de interessen regulier worden betaald, en geene ijdele schrik de Deelnemers bevangt, ten gevolge van welke Commissarissen in een zoodanig oogenblik tot realisering gedwongen worden, ook geen nadeel of verlies veroorzaken kan. [Zie bov. bl. 81 — 83]. Een verlies is dus bij daling der Effecten mogelijk, indien namelijk de Deelnemers, alsdan, door eene te veelvuldige opvraging hunner gelden, de Commissarissen noodzaken om in zoodanig tijdstip te realiseren; want anders kan eene tijdelijke daling, die door geen nationaal bankroet wordt gevolgd, geen wezenlijk verlies veroorzaken. Voordeel of winst, door eene rijzing der Fondsen te wege gebragt, is, naar mijn oordeel, echter onmogelijk; dewijl het Bestuur eener Spaarbank geen handelaar in Effecten kan of mag zijn: en al verkocht hetzelve ook heden, bij voorbeeld voor 80 pCt., de Nederlandsche Fondsen die aan hetzelve maar 40 pCt. gekost hadden; zou hetzelve de daaruit verkregene gelden toch dadelijk weder tegen 80 pCt. in die zelfde Fondsen moeten beleggen.

De winst eener Spaarbank kan niet anders ontstaan, dan uit de overwinst der renten: dat heet *daaruit*, dat de Spaarbank mindere en lagere interessen uitbetaalt dan zij ontvangt; en gevolgelijk zal deze overwinst grooter zijn, naar mate het Bestuur eener Spaarbank de Fondsen tot eenen lageren prijs kan aankoopen; en dus een geringer kapitaal zal noodig hebben, om eene bepaalde som jaarlijksche renten te verkrijgen.

In plaats alzoo, dat eene Spaarbank, door de rijzing der Fondsen eenig voordeel zou kunnen behalen, zou dezelve niet meer in staat zijn, om aan hare Deelne-

nemers 4 pCt. uit te keeren, wanneer bij voorbeeld de Vaderlandſche Effecten van 2½ pCt., tegen 60 pCt. of nog hooger moeten worden ingekocht: dewijl de Spaarbank dan zelve van de door haar uitgezette kapitalen geene 4 pCt. zou maken; daar zij, volgens den tegenwoordigen cours van 43 die inkoopende, meer dan 5½ pCt. maakt.

Het 9. Artikel van het *Deventersch Reglement* ſchijnt mij alzoo geheel en al ondoelmatig te zijn geſteld, en aanleiding te kunnen geven tot verkeerde begrippen en ŭitleggingen. Ik gevoel echter zeer wel, dat de ſtellers van dit Reglement uit een gevoel van regtvaardigheid, dit zoodanig hebben geſteld; met oogmerk om de Deelnemers, in dit vermeende voordeel, dat uit eene rijzing der Fondſen zou ontſtaan, te doen deelen, dewijl zij bij het voorgaande artikel van hun Reglement hadden bepaald, dat, wanneer de Nederlandſche Fondſen eene aanmerkelijke daling mogten ondergaan, en Commisſarisſen het vernietigen der Spaarbank, onder goedkeuring van het Departement der Maatſchappij: *tot Nut van 't Algemeen* geraden mogten oordeelen, als dan de Deelnemers zich met eene *ponds-pondsgewijze* uitdeeling zouden moeten vergenoegen. En zekerlijk zou het ook billijk en regtvaardig zijn, om, wanneer men de Spaarbank, bij eenen hoogen prijs der Effecten ontbond, en hieruit dus waarlijk een voordeel geboren wierd, om dan dit voordeel of die overwinst onder de Deelnemers te verdeelen. Doch daar het waarſchijnlijk nimmer gebeuren zal, dat men de Spaarbank bij eenen hoogen ſtand der Fondſen zal ontbinden, zoo hebben de ſtellers van het *Deventersch Reglement*, naar mijn inzien, uit het oog verloren, dat het voordeel, hetwelk uit eene rijzing

der Fondsen ontstaat, een *schijnvoordeel* is, dat geene overwinst kan aanbrengen; en geen ander voordeel kan opleveren, dan dat hierdoor een grooter graad van zekerheid voor de ingelegde gelden geboren wordt.

Bij aldien men dus, iets in den geest van het *negende* artikel had willen bepalen, zoo zoude men hebben kunnen stellen, dat, wanneer door de hoogere interest welke de Spaarbank ontvangt, dan diegene is, die zij aan de Deelnemers uitkeert, een aanmerkelijk *batig saldo* of overwinst mogt behaald zijn, — dat dan Commissarissen, dit voegzaam oordeelende, aan de inleggers percentsgewijze eene buitengewone uitdeeling zouden doen. Doch daar de voorzigtigheid, naar mijn inzien, vordert, liever eene reserve-kas te formeren, ten einde bij eene onverhoopte daling der Effecten, en daaruit ontsprotene realisering met schade, niet genoodzaakt te worden om de Spaarbank te moeten ontbinden, zoo is het daarom, dat ik in het Reglement liever niets bepalen wilde, omtrent de bestemming van het voordeel dat de Spaarbank mogt behalen; ten einde hieromtrent, in het vervolg van tijd, naar de omstandigheden te kunnen handelen.

Het doen der jaarlijksche rekening waarborgt de Deelnemers en het publiek volkomen, dat de administratie zich deze overwinst niet kan toeëigenen, en een Deelnemer heeft geen regt, om iets meer te vorderen, dan de teruggave van zijn ingelegde kapitaal, benevens de daarvan beloofde renten. En er is dus niets onregtvaardigs of onbillijks in, dat men de overwinst, welke de Spaarbank behalen kan, in kas behoude, om daaruit de schade, die, door eene gedwongene realisering, bij de onverhoopte daling der

der Effecten, mogt geleden worden, te kunnen aanvullen.

Dit, H. G. H.! waren de bedenkingen, welke ik gemeend heb, op het Reglement voor de *Deventer* Spaarbank te moeten maken: en ik zal mij gelukkig achten, bij aldien deze ook aanleiding mogen geven, dat de ſtellers van hetzelve op de daarin beſtaande gebreken opmerkzaam worden gemaakt, en die, bij eene *nieuwe* Redactie verbeteren; zoo als ik mij vlije, dat de in het verledene jaar gemaakte bedenkingen, op het *eerſte* Reglement voor de *Haarlemmer Spaarbank*, niet geheel zonder vrucht zijn geweest.

Ik laat het, voor het overige, geheel aan het oordeel van U H. G. over, om van dezen brief zoodanig gebruik te maken, als U H. G. ten algemeenen nutte het dienstigst zult oordeelen; terwijl ik enz.

Utrecht den 1. Junij 1819.

R. S.

Ik heb niet anders kunnen doen, dan dezen Brief, in deszelfs geheel, dankbaar te plaatſen. Van de verbeterde Rotterdamſche, de nieuwe Amſterdamſche, Utrechtſche en andere inrigtingen hoop ik nader verſlag te doen.

H. W. T.

IV.

UITTREKSEL UIT HET VERSLAG VAN DEN STAAT DER SPAARBANK, DOOR HET DEPARTEMENT 'S GRAVENHAGE DER MAATSCHAPPIJ: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, IN DEN JARE 1818 OPGERIGT, DOOR COMMISSARISSEN VAN DEZELVE UITGEBRAGT IN DE GEWONE VERGADERING VAN HET DEPARTEMENT, OP DEN 27. JANUARIJ 1819. (*)

Twee en twintig zittingen, sedert den dag der opening van de Spaarbank of 3. Augustus 1818 tot ult. December l. l. hebben aan ingebragte gelden van 67 onderscheidene inleggers de somma van *f* 2640 : 10 cents opgeleverd; alleen zes gulden zijn terug gevraagd en uitbetaald: voor de overblijvende *f* 2634 : 10 cents zijn aangekocht 27 stuks Syndikaat-Bons van de 1. series, ieder groot *f* 100 : 0 : 0 ten bedrage van *f* 2625 : 52 cents: zoodat op den laatsten December 1818 nog renteloos in kas bleef, de onbeduidende som van *f* 9 : 28 cents.

De evengezegde *f* 2634 : 10 cents hebben aan renten ten voordeele der Spaarbank opgeleverd, de somma van *f* 25 : 70 cents; waarvan moet afgetrokken worden *f* 10 : 99 cents voor rente, ten behoeve van dertig inleggers, die vóór primo October vijf gulden en daar boven hadden gestort: zoodat, op den voet der

(*) Wij zijn verhinderd geweest dit verslag vroeger te plaatsen, en kunnen ook thans slechts een gedeelte geven; doch hetwelk voldoende is, om de goede werking der Haagsche Spaarbank in 't algemeen te doen kennen. — Reeds in de maand Maart l. l. ontvingen wij hierbij het berigt, dat het getal der inleggers in de Spaarbank, na het uitbrengen van het verslag aanmerkelijk was toegenomen; zoo dat het bedrag der drie eerste maanden van dit jaar, de vijf vorige wel zoude evenaren, ja overtreffen. *Red.*

der uitgeloofde 5 pCt. rente, voor de Bank is overgeschoten *f* 14 : 71 cents.

De onkosten voor de oprigting der Bank hebben bedragen *f* 211 : 15 cents, of, met bijvoeging van *f* 6 : 70 cents, waarvan de opgave te laat is ingekomen, om in de rekenig over 1818 te verantwoorden, *f* 217 : 85 cents: hier van afgetrokken *f* 47 : 15 cents, welke, voor de uit te gevene boekjes a 2 st. per stuk, successivelijk in de kas van het Departement zullen terug vloeijen, zoo zijn in alles een honderd zeventig guldens en 70 cents tot ultimo December l. l. aan onkosten uitgegeven.

Kommissarissen hebben, ter voldoening aan art. 14 van het Reglement voor de Spaarbank, aan Heeren Bestuurders van het Departement van alle deze verrigtingen eene behoorlijke verantwoording gedaan, waaruit blijkt, dat de Bank op ultimo December l. l. een wezenlijk voordeelig saldo van *f* 15 : 41 cents (waaronder 70 cents voor boeten, ingevolge het huishoudelijk Reglement ten voordeele van de Spaarbank verantwoord,) heeft opgeleverd; terwijl de kans der uitloting van de aangekochte Syndikaat-Bons, vereenigd met den voordeeligen inkoop, die, door een der Leden van het Departement, niet tot het bestuur van de Spaarbank behoorende, onkostbaar is bezorgd, ten waarborge strekt, dat wij waarschijnlijk in het volgende jaar een ruimer overschot zullen kunnen verantwoorden.

De Spaarbank heeft dus op den eersten Januarij van dit jaar hare nieuwe rekening met *f* 15 : 41 cents, reeds door spaarzaamheid verkregen, geopend, en zoo den grond gelegd tot eene inrigting, die hare weldadige gevolgen meer en meer in de maatschappij zal doen gevoelen.

BRIEF VAN DEN HEER R. S. AAN PROF. H. W. T.

HOOGGELEERDE HEER EN VRIEND!

Bij gelegenheid, dat ik over eenige weinige dagen het *Buiten-Gasthuis* te *Amsterdam* bezocht, en daar de zaal doorwandelde, waarin bij de 50 venerische vrouwen en meisjes lagen; en ik onder deze er eenigen zag, waarvan de aanblik zoo afschuwelijk was, dat ik daarvoor terug deinsde; doch ik ook anderen aantrof, welker aanzien aanduidde, dat deze deerniswaardige voorwerpen in hare vroege jeugd een prooi van den wellust of der verleiding geworden waren; en van wien men alzoo de hope kon voeden, dat, wanneer men haar eene behulpzame hand aanbood, die verdoolde schepselen weder op het pad der deugd zouden kunnen worden terug geleid: zoo gevoelde ik aan de eene zijde het weldadige, dat er een Hospitaal bestaat, alwaar deze lijderessen ligchamelijke genezing kunnen vinden, en alle die hulp genieten, welke de kunst kan aanbieden; doch ik gevoelde ook tevens levendig, dat er niet genoeg gewerkt werd op hare zedelijke verbetering; en dat het in ons Land, in hetwelk men zoo vele instellingen van weldadigheid telt, volstrekt ontbreekt, aan een' toevlugts-oord voor gevallene vrouwen en meisjes; die toch dikwerf zedelijk minder schuldig zijn dan hare wulpsche verleiders, en die, omdat zij eenmaal gevallen zijn, niet verdienen om onmededoogend voor altijd uit de Maatschappij verstooten te worden. Hoe menig een ligchamelijke zieke zou het niet met den dood moeten boeten, wanneer de Doctor hem zoo ligtvaardig voor ongeneeslijk verklaarde, en

hem

hem deswege geene geneesmiddelen wilde voorschrijven. En handelt men niet even zoodanig, wanneer men een gevallen meisje dadelijk als *zedelijk ongeneeslijk* verklaart, en haar geene gelegenheid geeft, of middelen aanwijst, om tot een deugdzamer leven terug te keeren? Dwingt men een zoodanig ongelukkig schepsel niet, om van gevallen, *slecht*, — en van slecht, voortgaande, nog slechter te worden; tot dat de dood een einde aan haar lijden en aanwezen hier op Aarde maakt, en ach! aan welk eene eeuwigheid overgeeft. —

Het tafereel, hetwelk dit *verblijf der menschelijke ellende*, mij aanbood, maakte een' diepen indruk op mij; en gevoelende dat deze, hoewel diep gevallene wezens, echter als *menschen* onze zusters zijn, werd mij duidelijk, dat men omtrent gevallene vrouwen en meisjes anders handelen moest, dan meestal plaats heeft; en dat men niet zoo ligt moest wanhopen, haar van het pad der ondeugd af te leiden: dat men dit ten minste moest beproeven; en dat, wanneer men, ook maar *eene* van de *tien*, ja, nog van grooter getal reddede, deze aangewende poging der menschlievendheid reeds rijkelijk beloond zou zijn.

Ik herinnerde mij, van verschillende Reizigers, die *Engeland* bezocht hebben, met den grootsten lof te hebben hooren spreken van het aldaar, met dit oogmerk opgerigte *Magdalena-huis*; en wenschte mij nader met deze waarlijk menschlievende instelling bekend te maken.

Tot nog toe is het mij niet gelukt, om daaromtrent een uitvoeriger berigt te bekomen, dan datgene is, hetwelk voor eenige jaren in een onzer Tijdschriften is geplaatst geweest; ik meen in het *Magazijn voor Wetenschap, Kunst en Smaak*; en hetwelke ik toen afschreef.

In afwachting, dat ik uit *Engeland* zelve nadere berigten omtrent deze instelling zal ontvangen, die ik U, zoodra zij mij geworden, zal mededeelen, zoo geloof ik, dat het korte berigt, dat ik U hierbij toezend, verdient om in het *Magazijn voor het Armen-wezen* geplaatst te worden; daar het altijd kon dienen, om onze Landgenooten op deze instelling, welke reeds zoo veel nuts heeft gesticht, opmerkzaam te maken; en ik hope weldra in de gelegenheid te zijn, om, wanneer ik antwoord uit *Engeland* ontvangen zal hebben, U en ook mijne Landgenooten daaromtrent meerder te kunnen mededeelen. Ook is mijn voornemen, als de tijd mij zulks toelaat, om U voor eene der volgende nummers van het *Magazijn* een kort verslag toe te zenden, van het door mij afgelegde bezoek in het *Buiten-Gasthuis* te *Amsterdam*, waarin, zoo als gij weet, behalve de *Venerische* zoo mannen als vrouwen, zich ook bevinden *gewonden*, en aan *aanstekende ziekten krank liggende*; en welk Hospitaal tevens tot huisvesting voor *krankzinnigen* van beiderlei kunne bestemd is: zoodat dit gesticht, hetwelk in vele opzigten eer aandoet aan de Regering der Stad *Amsterdam*, en aan de menschlievendheid en zorgvuldigheid der Regenten die hetzelve besturen, in zich bevat, alles, wat de menschheid, zoo wel van ziels als ligchaamsgebreken, het treurigste kan opleveren.

Ik verzoek U, de verzekering der opregtste hoogachting te ontvangen, met welke ik de eer heb mij te noemen:

Utrecht den 31. Julij 1819.

UEd. Dw. Dienaar en Vriend.

R. S.

HET

HET MAGDALENA-HUIS, EN HET ASYLUM TE LONDEN.

Het *Magdalena-huis* te *Londen* heeft het menschlievende en heilige oogmerk, om verleide en onteerde personen van de schoone sexe, van den weg des verderfs, dien zij ongelukkigerwijze betreden hebben, weder op dien der deugd, van eer, en gelukzaligheid terug te brengen. Men heeft daarbij bijzonder zijn oogmerk op de groote klasse dier beklagenswaardige jonge schepsels gerigt, die door duivelsche verleiders, onder de valsche belofte van echtverbintenis, onteerd, vervolgens verlaten, door vertoornde bloedverwanten verstooten, en daardoor in de noodzakelijkheid worden gebragt, om misstap op misstap te begaan, en of de hand aan zich zelve te slaan, of het schandelijke handwerk van veile boeleersters te bedrijven. Dezen vinden hier eene veilige schuilplaats, alwaar het haar niet enkel *mogelijk*, maar zelfs *ligt* gemaakt wordt, om hare misdrijven te verbeteren, hare schande uit te delgen, en, na verloop van eenigen tijd, in den schoot harer familiën, en in de menschelijke maatschappij, als goedgezinde en nuttige medeleden derzelve, terug te keeren. Maar, zelfs aan de verachtelijkste openlijke boeleersters wordt de ingang in dit *Verbeterhuis* niet ontzegd; zoodra zij het opzet hebben genomen, om hare schandelijke levenswijze te verlaten, en tot de deugd terug te keeren. Men begint met de ongelukkigen in elk noodig opzigt te ondervragen, en naauwkeurige berigten in te winnen, ten einde den graad van haar bederf,

 en

en alle hare betrekkingen te leeren kennen. Daarna wordt de haar aan te wijzene klasse, en het voor haar dienstige gezelschap bepaald: want zeer wijselijk en menschlievend zoekt men te vermijden, dat eene pas aangenomene nieuwelinge met andere te zamen kome, die reeds tot eenen diepen graad van ondeugd en zedeloosheid gedaald mogten zijn. Maar ieder, zonder uitzondering, mag zich, zoodra zij aangenomen is, de meest verschoonende en zachtaardigste behandeling beloven. Zij worden in allerlei vrouwelijke handwerken en huisselijke bezigheden onderwezen; en zoowel Geestelijken des Huizes, als ook de menschlievende Verzorgers van hetzelve, zoeken daarbij, door zachtzinnige onderrigtingen en vermaningen, op haar verstand zoowel als op haar hart te werken. Men wendt zich vervolgens tot de ouders en bloedverwanten der ongelukkigen, ingeval zij dezelven hebben, om dezen tot verzoening te bewegen, en hen genegen te maken, om de afgedwaalden weder te ontvangen, zoodra zij genoegzame bewijzen harer volkomene verbetering hebben gegeven. Blijkt het echter, dat zoodanig iemand geene ouders of bloedverwanten hoegenaamd heeft, of dat deze hardnekkig besloten hebben, om dezelve niet weder te ontvangen, dan blijft zij zoo lang in het Huis, tot dat de onvermoeide zorg der Opzieners de eene of andere goede en zekere uitkomst voor haar gevonden heeft. Het vertrouwen, hetwelk dit eerwaardige Gesticht zich verworven heeft, is zoo groot en wel gevestigd, dat vele aanzienlijke lieden de daaruit ontslagene personen bij voorkeur in hunnen dienst wenschen te nemen: ja zelfs, dat een groot gedeelte der verbeterden, in vervolg van tijd, door brave mannen is gehuwd geworden;

den; en, — wat het verdienstelijke dezes Gestichts ten volle bekroont, — men wil opgemerkt hebben, dat deze, der menschelijke maatschappij terug geschonkene personen, gewoonlijk de beste dienstboden, de trouwste echtgenooten, en de zorgvuldigste huismoeders worden. *Twee en dertig* medeleden van het gezelschap hetwelk dit Huis onderhoudt, zijn de Opzieners over hetzelve. Onder dezen is het opzigt verdeeld: eene verstandige vrouw bekleedde den post van Huismoeder.

Dit huis werd in den jare 1758 gesticht. Van dien tijd af, tot op het jaar 1798, en dus in een tijdsbestek van 40 jaren, heeft hetzelve langzamerhand niet minder dan 3188 verdwaalde jonge meisjes opgenomen.

Daarvan waren, volgens een openlijk bekend gemaakt Uittreksel uit de boeken van dit Gesticht:

1°.	Met hare bloedverwanten verzoend, gehuwd, of als dienstboden besteld.	2075.
2°.	Met ongeneeslijke kwalen behebt, en daarom verwijderd.	98.
3°.	Overleden.	63.
4°.	Op haar eigen verzoek ontslagen. . . .	439.
5°.	Van wege slechte gedragingen weggezonden.	446.
6°.	Ten slot in het Gesticht bevonden. . . .	67.
	In het geheel . . .	3188.

Daar men nu die der eerste klasse als verbeterde en geredde kan beschouwen, zoo blijkt daaruit, dat het gesticht bij meer dan twee derden der aangenomenen, deszelfs menschlievend oogmerk tot dus verre gelukkig heeft bereikt. — Welk een gewin voor den *Staat* en de *menschelijke maatschappij!* Welk eene hooge verdienste *voor degenen, die daartoe medewerken!*

Het tegenstuk tot dit weldadige Gesticht is een ander,

der, dat men den naam, van *Asylum* of *toevlugts-huis* gegeven heeft. Even als het eerstgenoemde ten oogmerk heeft, om verdwaalde of gevallene perfonen te redden, heeft het laatfte daarentegen ten doel, om dergelijke afdwalingen en den val te voorkomen. Hetzelve maakt zich inzonderheid meester van zoodanige jonge meisjes, die geene ouders of andere verzorgers hebben, van welken zij eene zedelijk goede en verftandige opvoeding konden bekomen; en die daarom in haren volwasfen' ftaat, gevaar zouden loopen van verleid en ongelukkig gemaakt te worden. Deze blijven, onder een doelmatig *beftuur*, *onderwijs* en *opzigt*, zoo lang in het Gefticht, tot dat zij hier of daar, het zij als dienstboden, of op eene andere gefchikte wijze kunnen voortkomen.

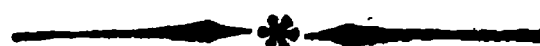
Ook hier vergenoegen de Leden dezer Inrigting zich niet flechts met *geld* bij te dragen; maar zij nemen ook, op hunne beurten, het Opzieners-ambt waar.

Heil den wakkeren mannen, die, op eene zoo edele wijze, der menschheid den tol van hun vermogen en van hunne krachten betalen, dien elk lid der menfchelijke maatfchappij aan dezelve verfchuldigd is! — En heil dus ook zoodanige maatfchappij, die zulke waardige medeleden in haar midden telt! —

Met verlangen verwacht ik de beloofde nadere berigten. Mogt inmiddels de wenk des Menfchenvriends beginnen opgemerkt te worden!

H. W. T.

ALPHABETISCHE NAAMLIJST DER INTEEKENAREN OP HET MAGAZIJN VOOR HET ARMENWEZEN.

H. K. H. MEVROUWE DE PRINCESSE DOUAIRIERE VAN ORANJE.

H. K. H. MEVROUWE DE HERTOGIN DOUAIRIERE VAN BRUNSWIJK.

A.

Aalten. (Het Departement der Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, te)

Alewijn geb. *Backer*, (Mevrouw) te Amsterdam.

Alkmaar. (Het Departement der Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, te)

Alphen en *Oudshoorn.* (Het Departement der Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, te)

Alter, (*S.*) Boekhandelaar te Utrecht, 4 Exemplaren.

Altheer, (*J.*) Boekhandelaar te Utrecht, 2 Exemplaren.

Amersfoord. (Het Departement der Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, te)

Ameshoff, (*P. J.*) Directeur der Maatschappij van Weldadigheid, te Amsterdam.

Ameshoff, (*P. J.*) Voor het Lees-Museum te Amsterdam.

Amsterdam. (Het Genootschap tot beoefening van Deugd en Kunde te)

Amsterdam (Het eerste Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te) 2 Exempl.

Arntzenius, (Mr. *J. O.*) Oud-Hoogleeraar te Harderwijk.

Arntzenius, (Mr. *R. H.*) Advocaat-Fiscaal voor de Middelen te Lande, in Noord-Holland.

Assen, (Mr. *J. C. van*) Secretaris van Z. K. H. Prins Fredrik der Nederlanden, in 's Gravenhage.

B.

Baalen, (*J. van*) Boekhandelaar te Rotterdam, 4 Exempl.

Beveren, (*W. A. de*) te 's Gravenh.

Benthem, (*S. van*) Boekhandelaar te Middelburg, 4 Exempl.

Bergen en Comp. (*W. van*) Boekhandelaars te Breda.

Bergum. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)

Beverwijk. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)

Blanché, (*A. F.*) Boekhandelaar te Utrecht, 4 Exemplaren.

Blussé en *van Braam*, Boekhandelaars te Dordrecht, 5 Exempl.

Bohn, (*F.*) Boekhandelaar te te Haarlem, 2 Exemplaren.

Bosch, (*J. van den*) Generaal-Majoor, te 's Gravenhage.

Bosch, (*G. J. van den*) te Goes.

Bosscha, (*Hk.*) Med. Doct. enz. te Amsterdam.
Brand, (*C. J.*) Stud. te Leyden.
Brants, (*Isaäc*) te Amsterdam.
Brave, (*W.*) Boekhandelaar te Amsterdam.
Bresser, (*J. J.*) Voor het Leesgezelschap te Middelburg.
Breugele, (*van*) te Leeuwarden.
Brielle. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te) 2 Exempl.
Brink en *de Vries*, (*ten*) Boekhandelaars te Amsterdam, 2 Expl.
Brouwer, (Mr. *A.*) te Heerevecn.

C.

Cahais, (*G. N.*) Boekhandelaar te Leeuwarden, 3 Exempl.
Camper, (*D. Birvius*) Commissaris voor de Militie-Zaken der Stad Amsterdam
Cleef, (De Gebroeders *van*) Boekhandelaars te Amsterdam.
Cijfveer, *J. Z.* (De Wed. *M.*) Boekh. te Leyden.

D.

Delfos en Zoon, (*P.*) Boekh. te Leyden, 2 Exempl.
Doesburg. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)
Dokkum, (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)
Donckerman, (*F. H. L.*) te Leyden.
Dordrecht. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)
Doijer, (*H. Ass. Z.*) Boekh. te Zwolle, 4 Exempl.
Duijvensz, (Mr. *Jan*) te Enkhuizen.

E.

d'Elhougne, te 's Gravenh.
Ende, (*A. van den*) Hoofd-Inspecteur voor het Lager en Middelbaar Onderwijs, te Haarlem.
Enkhuizen. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)
Escurij van Minnertsga, (Baron *G. E. E. Collot* d') te 's Gravenhage.
Exrik, (*J.*) Amanuensis en Rentmeester bij het Collegie van Regenten over de Algemeene Armen te Middelburg.

F.

François, (*D.*) Solliciteur te 's Gravenhage.
Franeker. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te) 3 Exempl.

G.

Goes. (Het Algemeen Armbestuur te)
Goes. (De Commissie tot de Leesbibliotheek van het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)
Gorredijk. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te) 3 Exempl.
Gravenhage. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te 's)
Groenendijk en *van Selm*, Boekhandelaars te Rotterdam.
Groningen. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)
Groningen. (Het Leesgezelschap, Voor Verstand en Hart, te)

H.

Haarlem. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te) 3 Exempl.
Hanegraaff, (*Graham*) te Arnhem.
Harderwijk. (Het Leesgezelschap te)
Harderwijk. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)
Hendriks, (*Ruurd*) te Wirdum.
Herdingh en *Zoon*, (*L.*) Boekhandelaars te Leyden, 5 Exempl.
Hertogenbosch. (Het Kollegie van Regenten over de Armen, te 's)
Hessing, (*A.*) Boekhandelaar te Bolsward.
Heij, (*Joh. van der*) Boekhandelaar te Amsterdam.
Hoeufft, (Mr. *J. P.*) Lid van den Raad der Stad Amsterdam.
Hoogstraten Jr., (*A. van*) Boekhandelaar te 's Gravenhage

He-

Hogendorp, (*Graaf G. K. van*) te 's Gravenhage.
Holtkamp, (*F.*) Boekhandelaar te Sneek.
Holtrop, (*W.*) Boekhandelaar te Amsterdam.
Hurgronje, (*J. Snouck*) Griffier bij de Staten van Zeeland, te Middelburg.
Huijssen van Kattendijke, (*J. W.*) Kamerheer van H. K. H. Mevr. de Hertogin van Brunswijk te 's Gravenhage.

J.

Jeune, (*le*) te Voorburg.

K.

Kanngiesser, (*D.*) Evang. Luthersch Predikant te Nijmegen.
Kerkhoven, (*D. N.*) Koopman te Amsterdam.
Klijn, *B. Z.*, (*B.*) te Amsterdam.
Koog en Zaandijk. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te) 3 Exempl.
Kok, Mr. Metselaar te 's Gravenh.
Krieger, (*F. W.*) Boekhandelaar te Rotterdam, 2 Exempl.

L.

Lampsius, (Baron) te 's Gravenh.
Lange, (*A. de*) te Alkmaar.
Leeuw, (*D. C. de*) Buitengewoon Staatsraad, Ridder der Orde van den Nederl. Leeuw.
Leeuwarden. (Diakenen der Ned. Gereformeerde Gemeente te)
Leyden, (Regenten der R. K. Armen te)
Leyden. (Regenten der Huiszitten- of Diaconie-Armen te)
Leyden. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)
Lijnden van Hemmen, (*J. G.*) President van den Hoogen Raad van Adel, te 's Gravenhage.
Linden v. d. Heuvell, (*A. L. van*) te Vlaardingen.
Lion en Zoon, (*B.*) Boekhandelaars in den Bosch, 2 Exempl.
Luzac, (*E.*) te Leyden.

M.

Maarseveen, (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te Nieuw)
Marssum. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)
Meetsma, (*H.*) Apothecar te Amsterdam.
Mebius, (*F. E.*) Pred. te Beers, voor het Leesgezelschap aldaar.
Middelburg. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)
Modera, (*J. A.*) Voor 't Collegie van de Godshuizen, te Middelburg.
Moltzer, (Mr. *J. F. C.*) Advocaat te Leyden.
Munnik, (*F. de*) Boekverkooper te Leyden.

N.

Nederburgh, *Cornz.* (*H. A.*) Ontvanger van de Registratie te Amsterdam.
Noman, (*J.*) Boekhandelaar te Zalt-Bommel. 10 Exemplaren.
Nijhoff, (*P.*) Boekhandelaar te Arnhem, 4 Exemplaren.
Nijmegen. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)

O.

Oomkens, (*J.*) Boekhandelaar te Groningen, 2 Exemplaren.
Ockerse, (*W. A.*) in den Haag.
Oldeboorn. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)

P.

Paddenburg, (*O. J. van*) Boekhandelaar te Utrecht, 3 Exempl.
Palm, (*J. H. van der*) Hoogleeraar te Leyden.
Pekel-A. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)
Plaats, (*M. van der*) Boekhandelaar te Harlingen.
Prins, (Mr. *Gisbertus*) Burgemeester der Stad Leyden.

R.

Rees, (*B. van*) te 's Gravenh.
Rente Linsen, (*J. C.*) Voor het Leesmuseum te Amsterdam.
Retemeijer, (*J. B.*) te Amsterdam.
Roij, (*Abm. de*) Apothecar te Amsterdam.

S.

S. (*T. v.*) te G.
Saakes, (*A. B.*) Boekhandelaar te Amsterdam.
Saar, (De Wed. *D. du*) Boekh. te Leyden, 3 Exemplaren.
Sande, (*J. J. van de*) Boekhandelaar, te Middelburg.
Schaares, (*C.*) Boekhandelaar te Amsterdam, 2 Exemplaren.
Schalekamp en *van de Grampel*, Boekhandelaars te Amsterdam, 7 Exemplaren.
Scheltema, (*J.*) te 's Gravenh.
Scheltus, (Mevr. *E. G.*) Douairiere *Nederburgh*, te Leyden.
Scherenberg, (*R.*) te Utrecht.
Schierbeek, (*J. R.*) Boekhandelaar te Groningen.
Smit en *Gt. de Koning*, (De Wed. *J. W.*) Boekh. te Amsterdam, 2 Exemplaren.
Sommelsdijk. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)
Steenbergen v. Goor, (*P.*) Boekhandelaar te Leeuwarden.
Stegeren, (*D. van*) Boekhandelaar te Zwolle, 3 Exempl.
Stein, (*S. E.*) Med. Doct. te 's Gravenhage.
Suringar, (*W. H.*) te Leeuwarden.
Sweben, (*H.*) Boekhandelaar te Schiedam.

T.

Terveen, (*J. G. van*) Boekh. te Utrecht, 9 Exempl.
Thiel. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)
Thieme, (*H. C. A.*) Boekhandelaar te Zutphen, 2 Exempl.
Thierrij en *C. Mensingh en Zoon*, (De Erven *J.*) Boekhandelaars te 's Gravenhage, 5 Exemplaren.
Thoir, (*J. van*) Boekhandelaar te Leyden.
Tuinzing, (*P.*) Boekhandelaar te Rotterdam, 3 Exemplaren.
Tinga, (*B.*) Hoogleeraar te Groningen.

U.

Utrecht. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)

V.

Valckenier, (De Erven) Boekh. te Kampen, 2 Exemplaren.
Verweerd, (*H. J.*) Apothecar te Amsterdam.
Vis, (*C.*) Voor Regenten van de Armen te Middelburg.
Vitringa, (Mr. *L. C.*) Notaris te Harderwijk.
Voorst, (Mr. *W. H. van*) Advocaat te Haarlem.
Voort Pieck, (*C.*) te Nijmegen.
Vollenhoven, (Mr. *Hendrik*) Commissaris voor de Koloniën, te Amsterdam.
Vollenhoven, (Mr. *J. van Beeck*) te Amsterdam.
Vollenhoven, (*D. M.*) te Velp.
Vollenhoven, (*J. J.*) te Amsterdam.
Vos en Comp., (*J. de*) Boekhandelaars te Dordrecht, 2 Ex.

W.

Wall, (*J. van der*) Boekhandelaar te Gorinchem, 3 Exemplaren.
Walrée en Comp., (*J. v.*) Boekhandelaars te Haarlem, 2 Exemplaren.
Wansleven, (*W. C.*) Boekhandelaar te Zutphen.
Wilkens, *Wms. Zoon*, (*H. G.*) te Groningen.
Winter, (Jonker *J. van*) te Amsterdam.
Wolvega, in Vriesland. (Het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, te)

Y.

Yntema, (*J. W.*) Boekhandelaar te Amsterdam.

Z.

Zanders, (*B.*) Koopman te Gorredijk.
Zeehuizen, (*J. L.*) Boekhandelaar te Zwolle, 2 Exempl.

Alzoo eenige lijsten *nog niet* zijn terug gekomen, hoopt men bij No. IV een bijvoegsel op deze Naamlijst te zullen kunnen leveren. *Red.*

BASTHOLM, THEORETISCHE EN PRAKTIKALE AANWIJZING, ENZ.

(*Vierde en laatste Verslag.*)

Zoo het werk, waarmede wij onze Lezers hebben doen kennis maken, eene belangrijke zijde heeft, 't is, zoo wij ons niet bedriegen, in 't bijzonder die ons thans te beschouwen staat. De verzorging van onvermogende *zieken* is zoo naauw met het welzijn der geringere volksklassen verbonden, raakt onze gevoelens van menschelijkheid, van medelijden, zoo zeer van nabij, en is tevens, in haren geheelen omvang, nog in zoo vele oorden ongeregeld, ongenoegzaam of kwalijk gewijzigd, dat wij met reden verlangend zijn, een man van kunde en ondervinding gelijk onze Schrijver, in een land te huis behoorende, waar meer dan éene voortreffelijke stichting voor zieken aanwezig is, deswege te hooren.

Het is niet genoeg, dat men den behoeftigen zieken een' Geneesheer en geneesmiddelen aanwijze; oppassing en toezigt zijn veeleer de hoofdzaak. Eene ziekenzaal is een hoofdvereischte bij een Arm-gesticht. Buiten dezelve gebruiken de armen veeltijds de geneesmiddelen

niet, die men hun uitreikt, of gebruiken ze verkeerd, (*) houden daarbij geen levensregel, begaan allerlei onvoorzigtigheden, en missen [illegible] oppassing en eene voor zieken geschikte huisvesting. De ondervinding leert, dat armen welke lang gesukkeld hebben zonder te beteren, in korten tijd bij eene doelmatige verzorging herstellen.

Eene ziekenzaal of een ziekenhuis biedt eene gelegenheid aan, tot opneming van lieden welke om niet geneeskundige ondersteuning verlangen, en welker behoeftigheid twijfelachtig is; de mindere vrijheid welke zij genieten, werkt in dit geval wederom om hen niet ligtelijk naar eene toevlugt te doen omzien die zij niet behoeven, of waaruit, althans, zij zich kunnen redden door het een of ander stuk huisraad of kleederen, dat zij minder noodig hebben, te verpanden; terwijl zij integendeel, bij het ontvangen van ziekenkost, brand enz. *in hunne woning*, in 't bijzonder 's winters, de ziekte zoo lang rekken als mogelijk is. Het biedt desgelijks een weldadig verblijf aan, tegen zeer matige betaling, voor zieke dienstboden, of anderen, welke in hun gewoon verblijf de noodige verzorging niet bekomen kunnen, van ligging, verwarming, stilte. Het is eveneens geopend voor reizende, door ziekte overvallen handwerkslieden, vervoerd wordende bedelaars, half omkomend van koude en ellende; gearresteerden, en wat ongelukkige kranken sich meer voordoen.

Er zijn intusschen gevallen, waarin de opneming geenszins aan te raden, of zelfs onmogelijk is, en dan kan men

(*) Volgen daarbij allerlei raad van onkundige, en gaan, als het hun mogelijk is, gedurig van den eenen Doctor of Chirurgijn naar den anderen.

VAN T.

ssen niet anders dan tot de verzorging buitenshuis overgaan. Bij voorbeeld: wanneer het vervoeren bijzonder nadeelig voor den lijder zoude zijn, of in aanstekende ziekten, welke het gevaarlijk is in een met menschen opgevuld gebouw over te brengen. In dit laatste geval moet niet te min de ondersteuning met de minste bedenking en het meest ruimschoots verleend worden; het stuiten van de kwaal en van hare verdere uitbreiding vordert dit gebiedend.

Een andere hoofdregel is, om vooral ondersteuning te geven, wanneer de zieke het hoofd van het huisgezin is, van wiens arbeid het bestaan der overigen afhangt.

Het plan van het Koppenhagensche Armen-wezen, van 1799, bepaalt zeer wijsselijk: dat het zieken-verblijf geheel afgescheiden behoort te zijn van de gewone vertrekken; dat niemand, die er niet bepaald iets te verrigten heeft, tot de zieken worde toegelaten, of hun iets brenge, zonder voorkennis van de opzieners; dat de zieken, zonder bijzondere vergunning, niet bij de andere inwoners van het gebouw komen, noch buiten de zieken-zaal, noch buiten het gebouw; dat wijders degenen, welke in staat zijn om in de werkzaal, den geheelen dag of een gedeelte, hun werk te verrigten, aldaar verschijnen moeten; anderen, welke op de zieken-zaal daartoe bekwaam zijn, het aldaar bekomen, naar overleg met den Geneesheer: nopens welk laatste de Schrijver aanmerkt, dat ook deze niet altijd beoordeelen kan, hoeveel een zieke tot eenigen arbeid in staat is; doch dat men zich verzekerd houden kan, dat niemand, voor wien ziekenkost, geneesmiddelen en het verblijf in de zieken-zaal eene plaag is, er langer dan noodig is zal vertoeven.

Niet alleen heeft men de nuttigheid der zieken-inrigtingen ingezien in *Denemarken*, maar dadelijk hare oprigting bevolen, bij het Rescript van den 6. Junij 1806, en het is aan den in 't volgende jaar uitgebroken oorlog te wijten, dat dit weldadig bevel niet is uitgevoerd. Zie hier de hoofdbepalingen er van:

1°. Behalve de reeds bestaande zieken-huizen, waarvan er een te *Helsingöer* en nog drie anderen in het Noorder gedeelte van *Seeland*, een te *Odense* in *Funen*, een op *Laaland*, en acht in *Jutland* zijn, (sommige van welke echter, volgens onzen Schrijver, dien naam niet verdienen,) zullen er in elk der zeventien ambten, naar de omstandigheden een of twee, en op enkelde plaatsen drie nieuwe zieken-huizen opgerigt worden; zoo nogtans dat het op te rigten getal niet boven de 24 ga, zullende de reeds aanwezige op denzelfden voet als de nieuwe gebragt worden.

2°. Elk zieken-huis zal 24 tot 30 bedden bevatten. Bij voorkeur zullen dezelve in het middelpunt van het District waarvoor zij bestemd zijn, en wel in eene der voornaamste steden worden aangelegd, alwaar zoo wel een bekwame Arts als een goede Apotheek voorhanden is. Indien in zoodanige plaats geen Arts of Districts-Chirurgijn gevestigd is, zal er een worden aangesteld, op een jaarlijksch inkomen van R. 200.

3°. Elk Opper-Ambtman is belast met de zorg tot het aankoopen van den noodigen grond en het aanbouwen van de vereischte gebouwen, volgens op te maken teekeningen en bestekken.

4°. Ten aanzien der inwendige inrigting en huishouding, worden zij verwezen naar de bepalingen van het Rescript van 1802 voor het zieken-huis in het Ambt *Walsted*, (*Funen* en *Laaland*).

 5°. De

5°. De Kanselarij wordt gemagtigd tot het geven van een voorschot van R. 70,000, uit het fonds tot derzelver beschikking staande, en van R. 50,000 uit de gewone inkomsten, tot de voorschreven oprigting.

6°. De opgemelde som van R. 120,000 moet, tegen 4 pCt., en met jaarlijksche aflossingen, in een en veertig jaren worden afgelost.

7°. De onderscheidene Ambten zullen voor de zekerheid der aan hun verstrekte sommen de vereischte verbintenissen geven.

8°. Het pCt. ter aflossing, en de renten, alsmede de jaarlijksche kosten van onderhoud, moeten worden omgeslagen over de landerijen in het Ambt gelegen, tegen eene bepaalde som per Ton lands (*). Het ontbrekende moet over de steden worden omgeslagen.

In de Hoofdstad heeft men het voorstel gedaan, om, behalve de gelegenheden bij de hospitalen aldaar, in elk Arm-District een klein zieken-huis aan te leggen. De onkosten daarvan worden berekend op R. 225 eens, en R. 240 jaarlijksche uitgaven, voor een huis van 8 bedden. De Schrijver verwijst bij deze gelegenheid naar een stukje over de arm-ziekenverzorging te *Berlijn*.

Het spreekt van zelf, dat elke zieke een afzonderlijk bed behoort te hebben, welke bedden, daarom, niet breed moeten zijn, en vooral zoo gemakkelijk voor de bewegingen van den zieken, en ter oppassing geschikt, als mogelijk is. De zieken-moeder is eene zeer belangrijke persoon; te *Slagelse* is zij tevens huismoeder, doch

(*) De gewone berekening der landerijen, is aldaar per *tonnen* lands, of zoogenaamd *hardkoorn*, 't welk zij gezegd worden voort te brengen.

doch wordt bijgestaan door eene der vrouwelijke bewo-neresfen. Zij heeft hare slaapplaats in de zieken-kamer (*). Indien het aantal der zieken eenigzins aanmerkelijk wordt, geniet zij eene toelage van een *schilling* daags (†), wegens elken zieken, tot meerdere aanmoediging. — Bij het Koppenhagener Armen-wezen zijn straffen bepaald voor de zieken, welke zich niet aan de voor hen gegevene voorschriften willen onderwerpen. —

Naast de verzorging der zieken is het punt der geneesmiddelen eene zaak van veel overleg. De uitgaven waartoe deze aanleiding geven, maken het hoogst noodig, op betamelijke zuinigheid bedacht te zijn, en, zonder benadeeling van den zieken, kostbare geneesmiddelen zoo veel doenlijk door beterkoope te vervangen. Den Doctor of Apothekar eene bepaalde som er voor toe te leggen, is zekerlijk het ondoelmatigste van alles; maar het is gansch niet overboodig, vooral met jonge Geneesheeren, dat de Districts-Opziener hun de hooge noodzakelijkheid der bezuiniging onder het oog houde. Bij het Reglement voor *Slagelse* is vastgesteld, dat de Apothekars geene geneesmiddelen voor rekening van het Armbestuur mogen afgeven, dan op recepten door den Opziener *geviseerd*, of door een der Armverzorgers, bij zijne afwezigheid, en onder hunne gehoudenheid om er den Opziener onverwijld kennis van te geven; want de Arts kan niet beoordeelen, en is door den aard der inrigting althans er niet toe geroepen, of de zieke aanspraak heeft op die op-

(*) Niet in het vertrek waar de aanstekende zieken zijn, en waar gewoonlijk gewaakt moet worden.

(†) Omtrent drie cents.

VERT.

ondersteuning van het Armen-wezen. Intusschen strekt die kennisgeving niet slechts om den Opziener de gegeven *recepten* te doen ratificeren, maar vooral, op dat hij weten zoude, welke, en welke soort van zieken er bij de inrigting zijn, en verder alle de daarmede in verband staande maatregelen nemen. Er is één geval waarin eene uitzondering moet worden vergund, wanneer namelijk het middel oogenblikkelijk moet worden toegediend, en de Opziener of Armverzorger niet zoo spoedig bij de hand waren. Met het einde van het jaar viseert de Doctor de *rekening*. De Schrijver maakt gewag. van eene *Pharmacopoea pauperum*, volgens welke alles moet worden voorgeschreven en bereid.

Voor zoo verre er een Geneesheer in de Plaats of in het Kerspel is, zendt slechts de Opziener hem het verzoek om bij den zieken te gaan (*). Is er geen in de nabuurschap, dan zendt hij hem een' boodschapper ten koste van het Armen-wezen, vergezeld van een' brief waarin hij zoo goed mogelijk den aard der ziekte beschrijft. Oordeelt de Geneesheer zijne tegenwoordigheid niet terstond noodzakelijk, zoo meldt hij in antwoord, wat in dien tusschentijd te doen; anders, wanneer hij zich daar zal vervoegen. In beide gevallen wordt hij kosteloos gehaald en te huis gebragt; wanneer hij namelijk geen bezoldigd Districts Chi-

(*) Wanneer namelijk zich deze niet bij hem kan vervoegen; en hierin mag men met rede verlangen, dat met de meeste menschlievendheid worde te werk gegaan. Hoe nadeelig is niet in verscheiden gevallen het blootstellen van den zieken aan het weder.

Chirurgijn is. Deze genieten volgens een Rescript van 1810 eenige reiskosten. Bij dit alles echter, wat vergoedt hem zijne zijne briefwisseling, zijnen tijd, wat wordt er van de behandeling der zieken; vooral te platten lande, indien er geene zieken-huizen zijn?

Naar eene berekening over 1808, beliep de ondersteuning van 222 zieken, in, te zamen genomen, 3582 dagen, R. 376, of door elkander ruim 10 *skilling* per dag, (*) waarbij nog omtrent 4 *skilling* dagelijks voor geneesmiddelen.

Een bijzondere oplettendheid vordert het *toezigt* op zwangere- en kraamvrouwen, en op lijders aan besmettelijke kwalen. In het aannemen der eerstgemelden, raadt de Schrijver zoo min mogelijk toegeeflijkheid te gebruiken, ten einde losheid van zeden tegen te gaan; behoudens hetgene de menschelijkheid en het doel van het Armen-wezen voorschrijven. Omtrent de laatstgemelde is reeds aangemerkt, dat en waarom eene tegengestelde handelwijs is aan te raden. Voorts trachte men de verlichting bij de geringe klassen op dit stuk te bevorderen, en zij ten uiterste omzigtig met de kleederen, vloerkleeden, beddengoed, en wat al meer in 't gebruik geweest zij bij lieden aan *dergelijke* kwalen ziek gelegen hebbende, of daaraan overleden zijnde. Bontwerk, dat voor geene reiniging door opkooken of andere warme bewerking vatbaar is, moet men verbranden.

Eene Armen-inrigting kan ten deze met nut gebruik maken van eenige harer bejaarde vrouwen, tot op-

(*) Door elkander heeft dus elke zieke omtrent 16 dagen onderstand genoten.

VERT.

oppassers; men weet dat bejaarde magere lieden het minst vatbaar zijn voor aanstekende ziekten.

Kinderen met huidziekten behebt moeten afzonderlijk gebaad worden. Tegen de schurft beveelt de Schrijver eene geneeswijze van DR. SCHEEL aan; bestaande in een mengsel van pottebakkers aarde, asch en zwavel. De asch en zwavel worden vooraf gecalcineerd; vereenigd met de vette aarde, geeft dit een slibberig, zeepachtig mengsel, waarmede de lijder verscheiden malen ter week gesmeerd, en terstond daarna in het bad gebragt wordt. De temperatuur van het bad en van het badhuis wordt ingerigt naar de gesteldheid der lucht. Volgens eene latere ervaring strooit men een weinig zand in het voorschreven mengsel, de puisten gaan daardoor open, hetgene de werking van het geneesmiddel bevordert.

Daar de nadeelige gevolgen der scharlakenkoorts meestal ontstaan uit het te vroeg in de lucht komen der kinderen, is in deze ziekte een hospitaal het geschiktst. Voor venerische lijders ware het te wenschen dat altijd gelegenheid was dezelve in een afzonderlijk gebouw op te nemen, gelijk daartoe buiten *Koppenhagen*, het St. Jans hospitaal diende; en thans het algemeen hospitaal bestemd is (*).

De *begrafenis* is de laatste zorg omtrent de behoeftigen. Elke arme-inrigting behoorde hare lijkenkamer te hebben, zoo uit hoofde van de gezondheid der overblijvenden, als ter voorkoming van het begraven van schijndooden. Bij geringe lieden, welke dikwijls maar één vertrek hebben om in te wonen, haast men zich te veel met den dooden onder de aarde te brengen,

(*) (Vergelijk dit *Magazijn* II. D. bl. 369.)

gen. De Schrijver stelt vóór, eene wet te maken, dat geen lijk mag begraven worden, alvorens de polsader afgesneden worde. Het is nog beter iemand op die wijze te dooden, dan levend te begraven; en het stuitende dat zoodanige behandeling voor het menschelijk gevoel heeft, zou veroorzaken dat men zorgvuldiger te werk ging, eer men de kist toe deed. Deze kisten zijn eene aanmerkelijke uitgave voor het armen-wezen. Zoo uit dezen hoofde, als, wederom, ter vermindering van het gevaar van levend te begraven, is het innaaijen van het lijk in paklinnen, veel beter; men gebruikt dan ééne kist om de lijken naar het kerkhof te vervoeren, en immers zou de aldus ter aarde bestelde geene andere behandeling ondergaan, dan de gesneuvelde krijgsman, of de op reis stervende zeeman (*).

In

(*) Hoe veel gelijk de Schrijver hierin hebben moge, welke voorbeelden voor hem gelden, hoezeer de uiteenloopende wijzen van behandeling der dooden, bij onderscheiden volkeren, bewijzen dat het vooroordeel in dit alles eene groote rol speelt, zoo is het

Sperare sepulcrum

Et non aequoreis piscibus esse cibum, zoo algemeen, en dit vooroordeel, of deze denkwijze, van aan het begraven in eene kist eenig belang te hechten, zoo diep ingeworteld, (het is, meenen wij, in het Westen zoo oud als de invoering van het Christendom, en had destijds redenen voor zich) dat men, indien men het wil tegengaan, zal moeten beginnen met in de aanzienlijke klasse het voorbeeld te geven. Zonder dat, zal de arme het er steeds voorhouden, dat men het voor hem onverschillig rekent even gelijk een dood paard of eene doode kat behandeld te worden, en hij zal doof blijven voor hetgene men hem op het welmeenendst tot het tegendeel moge voorhouden. VERT.

In plaatsen, alwaar een afzonderlijk kerkhof is, waar alle de van het Armen-wezen ondersteunde personen begraven worden, is deze voorwaarde een middel om eenige lieden van het vragen om onderstand voor hunne nabestaanden, af te houden; en hoezeer het begraven van de behoeftigen een pligt is van het Armen-wezen, zoo behoort het niet ligtelijk de begrafenis op deszelfs kosten te vergunnen, wanneer die voor niet-bedeelden gevraagd wordt. Het is ja, een bezwaar voor den nablijvenden, maar ook het laatste. Ligter zou men hun door eenig voorschot, bij wijze van leening, kunnen te gemoet komen. In de meeste gevallen is het raadzaam, de vrije begrafenis niet te verleenen, dan na verklaring van daartoe bevoegden, dat de kosten niet te vinden zijn uit het sterfhuis.

Van de bijzonderheden omtrent eenige soorten van armen die afzonderlijke behandeling vorderen; als *kinderen*, met betrekking tot het schoolwezen en het onderwijs, 't zij voorbereidend, het zij meer regtstreeks, in handwerken, *doofstommen* en *blinden*, *krankzinnigen*, nemen wij van onzen Schrijver bij voorkeur eenige psychologische aanmerkingen over, offchoon minder regtstreeks tot ons hoofdonderwerp betrekking hebbende. Gewis zal een ieder met hem den hoogen graad van werkzaamheid opmerken der overige zintuigen, bij het gemis van een derzelve, in hetgene hij verhaalt van een negenjarig meisje, dat voor rekening van het Armenwezen van *Slagelse*, naar het Instituut voor doofstommen, te *Kopenhagen* gebragt was, hebbende die reis nooit te voren gedaan. Na verloop van eenige dagen, geen zin in het Instituut hebbende, gelijk zelden de pasgekomenen, deserteerde zij geheel alleen van daar, en kwam te *Slagelse* in het armhuis terug. Zou-

Zoude het, vraagt de Heer BASTHOLM, doelmatiger zijn doofstommen en blinden op te voeden in gestichten, waar zij onder hoorenden en ziende dagelijks verkeeren, dan wel in zoodanige, die voor hun zijn aangelegd, en waar zij meest door lotgenooten omringd zijn? Het eerste houdt hij voor blinden, voor doofstommen het laatste, verkieslijker.

Bij de voorzorgen om het ontvlugten van krankzinnigen, brand, beschadiging der muren, en dergelijke te voorkomen, dringt de menschlievende Schrijver met rede aan op eene zagtzinnige, toegeeflijke behandeling dezer ongelukkigen. Hij wil, dat men hun zoo veel mogelijk vrije lucht, gezelschap en afleiding verschaffe, nooit den spot met hen drijve, of met hen twiste, en dat men vooral de meerdere vrijheid die men schenkt, als de belooning doe voorkomen van hunne schikkelijkheid. „Gij hebt gelijk," kan men hun zeggen, „maar ik heb dat nu reeds zoo „dikwijls gehoord: wilt gij niet naar uwe kamer ge- „bragt worden, zoo spreek over iets anders; want „dewijl gij nu bij mij thuis zijt, is het redelijk, dat „gij van geen dingen spreekt, die ik niet verkies te „hooren." Veel komt er op aan, of men de gedachten dezer menschen weet te vatten en er eenige leiding aan te geven. Tegen zekere vrouw, welke zich inbeeldde dat ieder een haar zocht te vermoorden, gebruikte de Schrijver het zeggen: „Vreest niet „voor de genen die het ligchaam dooden, maar de „ziel niet dooden kunnen! — als eene goede christen- „vrouw gelooft gij dat immers?" met zulk gelukkig gevolg, dat zij daardoor geheel tot bedaren kwam.

Doch, veel moeijelijker, dan bij krankzinnigen, die veelal uit een' of anderen hartstogt, of door bijgeloof,

loof, of door den drank, geworden zijn, is de behandeling en geneeswijze der zulken, bij wien het een gevolg is van de bewerktuiging der hersenen; en bij de meesten der krankzinnigen is dit het geval. De ligchamelijke geneeswijze moge iets tot hulp aanbrengen, maar zij kan niet tot het innerlijke doordringen. Veel meer baat het, afleiding te geven aan de gedachten, de heerschende voorstellingen der ziel door tegenovergestelde te vervangen, en alle de krachten der ziel op te wekken, om de schadelijke werking van het inwendige werktuig tegen te gaan.

Wanneer de *volstrekte* of uiterste armoede is te gemoet gekomen, in hoe verre vordert pligt en het belang van den Staat de *betrekkelijke* te ondersteunen? Dit onderzoek laat de Schrijver nu volgen. Hij toont, dat wanneer sommige *Oeconomisten* in 't algemeen zeggen, men moet de armoede voorkomen, zulks even zoo goed is, als te willen dat de geneeskunde de ziekten voorkome; dat het uitstrekken der ondersteuning tot de *betrekkelijk*-behoeftigen geen eind noch paal zoude vinden, en in een' ondragelijken last ontaarden, in 't bijzonder, waar het onderhoud der behoeftigen uit belastingen gevonden wordt, dat het, eindelijk, den weg tot het aanhoudend verergeren der kwaal zoude banen. Maar, er zijn bijzondere gevallen, waarin zich het Armen-wezen de onvoorziene behoefte van lieden, die niet eigenlijk tot de armen behooren, kan en moet aantrekken; bij plotselijke ongelukken, tijden van besmetting, onwillekeurige verwijdering van een' huisvader. In dergelijke gevallen, waar men tevens bevindt dat het huishouden in een' kommerlijken toestand is, moet men de behulpzame hand bieden, omdat aldus het

gan-

gansche gezin op de been worde gehouden. Hier ook is een voorschot somtijds weldadig. Was men, intusschen, niet zoo menigmalen onzeker, of het behoeftige voorwerp deze ondersteuning waardig is, men zou dan veel meer kunnen doen; niet zoo menige ongelukkige en eerwaardige weduwe, zoo menig bejaarde en zwakkelijke, zou dan aan zoo veel heimelijken kommer en gebrek blootgesteld zijn. In den tegenwoordigen staat der maatschappij kan een Armen-wezen wel niet meer doen, dan den Staat op de bronnen der armoede, en de bijzondere weldadigheid op zulke ongelukkigen, opmerkzaam maken, en met zijne gewone inrigtingen er zoodanige verbinden, die voor de hoogere klassen redmiddelen aanbieden. Voor het overige, wanneer de bijzondere weldadigheid penningen verzameld heeft, is het voorzigtig dat zulks niet openlijk geweten worde, en de uitdeeling in 't geheim aan eenige weinige vertrouwde lieden worde opgedragen. De ondervinding leert, dat velen aan wie de giften kwalijk zijn besteed, het spoedigst op dergelijke openbaar bekende uitdeelingen afkomen.

Behalve het Armen-wezen kunnen er in een' Staat drieërlei inrigtingen bestaan ter ondersteuning der noodlijdenden: weldadige stichtingen, gelijk hospitalen enz. maatschappijen van weldadigheid, en ondersteuningsinrigtingen; onder deze laatsten roemt de Schrijver bijzonder de leen-inrigting (Hulpbank) met eene daaraan verbondene Spaarbank, te *Altona*, waarvan de beschrijving te vinden is in de *Schleswig-Holsteinsche Provincial-Berichte* 1816. 3. *Stuk bl.* 261—275.

Onzen weg, op welken wij nu reeds aanmerkelijk gevorderd zijn, voortzettende, gaan wij nu verder tot het-

hetgene het *opzigt* over de armen betreft. Niet slechts toch heeft de Staat pligten omtrent hen te vervullen; maar ook zij wederkeerig jegens dezen; en daar de meesten geene arbeidzame of zeer zedelijke menschen zijn, zoo vorderen zij een zeer naauw toezigt, waaraan men den algemeenen naam van Policie van het Armen-wezen geven kan. Zij bevat de huisselijke zoo wel als openbare tucht.

Heeft een Arm-Bestuur zijn eigen huis, dan heeft het ook zijne eigene bedienden (*suppoosten*). Aan het hoofd van dezen staat de Opziger, die, gelijk vroeger is aangemerkt, tevens het opzigt over het werk behoort te hebben. Hij behoort gehuwd te zijn, zoodat de vrouw hetgene de keuken en het schoonhouden betreft, moet nagaan. Onder de aan te gane voorwaarden, vergete men niet hun het houden te verbieden van allerlei klein vee, en het hebben van eenige afgescheiden eigene huishouding, welke noodwendig tot nadeel der inrigting moeten uitloopen. Op zijn eigen gezag behooren hem ook geene verschikkingen in de bepaalde orde van zaken te worden toegelaten; bij voorbeeld: het veranderen van de bedden der zieken; maar in alles moet hij de Armenverzorgers en met dezen den Bestuurder kennen; en hieraan moet men steeds de hand houden, al heeft de Opzigter ook de beste hoedanigheden en den besten wil; vroeg of laat ondervindt men de schadelijke gevolgen van verslapping te dezen aanzien.

Het is van belang, dat de gewone dienaren der Policie tevens ten dienste van het Armen-wezen zijn. Dit brengt een zeker verband tusschen de beide administratiën te wege; de Policie leert de behoeftigen kennen, en dezen hebben meer ontzag voor de bedienden.

Het

Het Reglement der tuchthuis behoort aan elk der inwoners van het gebouw bekend te zijn, terwijl zij er de redelijkheid van inzien en met nadruk tot het opvolgen er van gehouden worden.

Op het gedrag der armen hebben oudere Deensche Wetten, en met name de verordening van 1708, vele bepalingen voorgeschreven; wordende daarbij de gebrekkige, welke hunne kwalen of mismaaktheden openlijk ten toon stellen, om daardoor medelijden te verwekken, tot het op water en brood zitten veroordeeld. Uitvoeriger zijn de voorschriften van het plan voor *Koppenhagen*, van 1 Julij 1799, bij Plakaat van 14 December 1810, tot de verdere Armenbesturen uitgestrekt. Voor allerhande vergrijp tegen de goede orde en zedelijkheid, gelijk ongehoorzaamheid of gebrek van ontzag jegens de over hen gestelden, dronkenschap, kwaadwilligheid, onwil om te arbeiden, slechte behandeling van ouders jegens kinderen, of van kinderen jegens ouders, verwaarloozing van werkstoffen, ontvreemding van aanbetrouwde waren of gereedschappen, en allerhande verdere openbare of huisselijke wanorde of ondeugden, — worden de Directeuren gemagtigd, om, in plaats van onthouding van bedeeling, welke tot bedelarij zoude leiden, niet alleen ernstige vermaningen, maar ook dadelijke straffen te doen plaats hebben, namelijk openlijke bestraffingen, vergiffenis vragen, en opsluiten in het dwangwerkhuis, tot vier weken toe. De Directie is bevoegd, om tot tweemalen toe deze straffen aan te wenden; maakt zich de aldus gestrafte, ten derden of meer herhaalde malen schuldig, dan wordt hij bij de Policie verwezen tot dezelfde straf als wegens herhaalde bedelarij, waarvan gevangenis gedurende eenigen tijd het gevolg is. Op kinderen beneden de 15 jaren, zijn

 de-

deze straffen niet toepasselijk; maar alleen de strafmiddelen welke op de scholen zijn ingevoerd. Bij herhaling echter, en bijzondere halsstarrigheid, worden ook kinderen beneden dien ouderdom in het dwang-werkhuis gebragt. Met rede merkt de Schrijver aan, dat het vervreemden der aanbetrouwde zaken als dieverij behoort te worden aangemerkt, en ten strengste tegengegaan; bij eene inrigting, waar men met zoo vele lieden te doen heeft, en het toezigt zoo moeijelijk is; en dat deze gestrengheid juist het middel is, om dit kwaad, en de zwaardere straffen welke er in het einde het gevolg van zijn, voor te komen.

Bij het Reglement voor het Armen-wezen te *Slagelse* is men van dit punt uitgegaan, dat men den armen beschouwd heeft als een persoon, welke in dienst is en verzorgd wordt van het Armen-wezen; dat is, van een openlijk gesticht, hetwelk allen in dienst neemt, die niemand anders wil hebben, en voor allen zorgt, voor welke niemand anders wil zorgen, wanneer zij geen verderen dienst kunnen doen. Uit deze omschrijving heeft men alle de regten en pligten van den armen afgeleid. Gezond maar eenvoudig voedsel; genoegzaam, maar niet in overvloed, noch lekker: eene betere maaltijd, op feestdagen of bij andere bijzondere gelegenheden, is enkel eene goedgunstigheid van het Bestuur, waaraan, naar den vlijt en het gedrag, in den loop des jaars betoond, aan den eenen deel wordt vergund, aan den anderen geweigerd. Voor de zieken wordt afzonderlijk gekookt en gezorgd, en anderen hebben dus geen toegang tot den keukenhaard. Thee en koffij zijn geene noodwendigheden, alleenlijk mag de moeder, des Zondags, voor diegenen, welke het van hunne verdiensten bekostigen willen, koffij

koken, en daartoe van het brandhout van het gesticht gebruik maken. Alleen des Zondags en op feestdagen mogen de armen uitgaan, doch verbonden aan het uur van sluiting van het gebouw; andere dagen alleen op bijzondere vergunnig en tijd. — De armen zijn verpligt tot rein- en zindelijkheid; bekomen kleederen, voor zoo veel zij die behoeven; om de andere maand (!), schoone beddelakens, om de veertien dagen (!) schoone hemden, welke aan degenen, die ze niet hebben, geleend worden, volgens het boek van uitleening, zijnde al het linnen daartoe genummerd. — De armen zijn verpligt tot den aan hun voorgeschreven arbeid; en daarin, zoo wel als in andere verrigtingen, opstaan, naar bed gaan enz., aan bepaalde uren verbonden. — Kleine vergrijpen, gelijk te laat opstaan, uitblijven zonder verlof, morsigheid enz., worden gestraft door het onthouden van ontbijt, middagmaal, of dergelijke, ter beoordeeling van den Bestuurder; alleenlijk mag deze, eigener gezag, niemand op water en brood stellen, door hun gelijktijdig drank en middagmaal te onthouden. — Wanneer deze straffen niet helpen, of iemand zich door dronkenschap, of gekijf of vechten heeft te buiten gegaan, kan de Bestuurder hem in een donker, afzonderlijk daartoe ingerigt vertrek, doen opsluiten, van één tot drie dagen, alwaar de gevangen echter voor 't overige zijn gewoon onderhoud bekomt. Bij herhaling, of zwaardere misdrijven, bepaaldelijk het vervreemden van werktuigen of werkstoffen, wordt de schuldige aan de stedelijke Policie overgegeven, om volgens de bepaalde wetten gestraft te worden. Eindelijk, dit ook dit niet batende, wordt de zaak bij het Hoofd-Bestuur gebragt, de schuldige in het Ambts-werkhuis geplaatst, of zooda-

nig

nig gebouw in het Ambt niet voorhanden zijnde, verklaard van het Armen-wezen vervallen te zijn, en alleen onder het toezigt der Policie gesteld.

Wij nemen nog een paar aanmerkingen van den Schrijver over. Bij onze *oudere* wetten, zegt hij, (de verordening des jaars 1708,) wordt den Geestelijken voorgeschreven, naauwkeurig op het godsdienstig en zedelijk gedrag der armen, en in 't bijzonder op hun kerkgaan acht te geven: onze *nieuwe* wetten vorderen, op de geleerde en op de algemeene scholen, dit laatste van alle de leerlingen, offchoon sommigen nog in die jaren zijn, dat zij er geen wezenlijk nut uit kunnen trekken; en zij spreken niets van deze verpligting voor die tot den Armenstaat behooren, welker zedelijke behoeften hun het godsdienstig onderrigt zoo nadrukkelijk doen behoeven, en welke veelal op jaren zijn, dat het hun tot wezenlijk voordeel verstrekken kan.

Wanneer het Armen-wezen gehuwde lieden, nog in de jaren van kinderen te kunnen verwekken, opneemt, dan behoort het hun de zamenwoning te ontzeggen, en zoo zij daarin voortgaan, hen aan dezelfde straffen te onderwerpen als lieden welke onechte kinderen verwekken. Wanneer gehuwde lieden ten laste van hunne medeburgers komen, behoort hunne echtverbindtenis als opgeheven te worden beschouwd (*).

Ik kom nu tot de *dwang-werkhuizen.* Afscheiding van

(*) Naar alle waarschijnlijkheid bedoelt de Schrijver alleen eene voorwaardelijke stremming, eene opschorting van het uitoefenen van regten; maar ook dan is de vraag: is de voorslag doelmatig, en is het beschouwen der staande de-

van lieden van slecht gedrag van ongelukkige armen, is een hoofdbeginsel bij een goed Armen-wezen; het verspreidt een' heilzamen schrik tegen armoede en ongeregeldheden, en stelt het Bestuur beter in staat tot het handhaven der orde. Waar zoodanige gestichten niet met het Armen-wezen verbonden zijn, ontbreekt er nog een groote stap tot de volkomenheid.

Voor zoodanig gesticht zijn, in het algemeen, berekend, allen die door slecht gedrag een eigenlijke *last* voor het Armen-wezen zijn; maar bijzonder luiaards, dronkaards, ongehuwde zwangere vrouwlieden, die ten koste van het Armen wezen zijn vervallen. Men wachte zich echter zorgvuldig, iemand onregt te doen, en beproeve eerst de eigene strafmiddelen der armen-inrigting; en voorts zij het dwang-werkhuis niet meer dan een armhuis, maar op een' strengeren voet.

In zoodanig gebouw behoort het uitgaan verboden te zijn; enkele zeer bijzondere gevallen uitgezonderd, wanneer de bewoner merkelijke bewijzen van verbetering heeft gegeven, en er hoop is hem eerlang weder bij het gewone Armen-wezen te kunnen aannemen; het verkrijgen van sterken drank moet er onmogelijk zijn; voor het werk moet er eene bepaalde dagelijksche taak zijn; de straf moet zijn, eenzame gevangenis, die het best tot nadenken brengt; doch geene ligchaams- of eigenlij-

zen tijd verkregen kinderen als onecht, evenredig aan het der maatschappij toegebragt wordende voordeel?

VERT.

[Wij gelooven, met den Recensent van B's. werk in de *Alg. Liter. Zeit.* *Junius* 1819. Erg. Bl. 15 N. 64, dat deze behandling der armen onregtmatig, onmenschelijk, en onredelijk is.

Red.]

lijke schand-straffen, als welke voor het *tuchthuis* bewaard blijven.

Tusschen dit laatstgenoemde en het verblijf in de burgerlijke maatschappij, is een zoodanig dwang-werkhuis een uitmuntend middelding. Lieden welke in tucht- of in zoogenaamde verbeterhuizen opgesloten worden, in welke echter geen werkzame stap tot hunne verbetering geschiedt, geen dagelijksch onderwijs in godsdienst en zedeleer, geene verstandige gesprekken plaats hebben, geene blijde uitzigten op nieuw geluk in het leven geopend worden, bederven er zich gewoonlijk geheel en al; en bij hunne loslating is men ten uiterste met hen verlegen: niemand wil hen in zijnen dienst hebben; van elk geschuwd, worden zij tot nieuwe misdrijven gelokt of genoodzaakt. Een dwang-werkhuis kan den doorgang opleveren tot hunne terugkeering in de maatschappij; uit het dwang-werkhuis kunnen zij worden opgenomen bij het gewone Armen-wezen; van daar, als herlevenden, met terugverkrijgen der verlorenen eer, onder de menschen komen. De vrijheid, die men hun dan schenkt, verdienen zij in een' hoogeren' graad, en de hoop zal hen doen voorwaarts treden op de baan der verbetering.

Deze overwegingen geven den Schrijver een' voegzamen overgang, om de noodzakelijkheid aan te toonen, eener enge verbintenis van het Armen-wezen met de Policie niet alleen; maar ook het hoog belang, dat deze laatste, ter voorkoming van armoede, waakzaam zij tegen allerlei verboden spel, nachtgezwier, ledig-gang, het op zich zelve leven van ligte meisjes, het verkoopen van bedorven of ongezonde, tot ziekten aanleiding gevende levensmiddelen, gelijk mede van brood en andere bedeelings-voorwerpen; tegen de

bedelarij eindelijk, en het geven aan bedelaars, wanneer er doelmatige inrigtingen voor de behoeftigen bestaan. Uit de verordeningen op het stuk der bedelarij, door den Schrijver aangevoerd, blijkt het, dat dezelve gedurende de XVIIIe Eeuw in *Denemarken* mede was toegenomen, en wel, bij alle de strafbepalingen tegen rondzwervende lieden, en het plaatsen derzelve in spin- en werkplaatsen, voornamelijk bij gebrek van doelmatige verzorging voor de behoeftigen.

Hiermede zullen wij ons verslag eindigen. Wij meenen, het aangekondigde werk te mogen beschouwen, als eene voortreffelijke handleiding voor allen, die in des Schrijvers Vaderland in het Bestuur van het Armenwezen zijn geplaatst; als daarenboven menigen wenk bevattende, welke elders en bij ons, alwaar in het praktikale van dit vak bij onderscheiden Armenbesturen lieden van uitmuntende verdiensten met lof werkzaam zijn geweest en nog zijn, wel verdient ter harte te worden genomen; eindelijk, als een doorslaand blijk van de wending, welke de algemeene denkwijze in ons tijdvak meer en meer neemt, en van de pogingen van Regeringen en van bijzondere personen, tot vermindering, stuiting, voorkoming van den druk der ellende, die welligt een zoo hoog punt heeft moeten bereiken, om alle de vermogens der Staats-huishoudkunde, en der individuële verlichting en zedelijkheid, met des te meer veerkracht tegen haar in te roepen en aan te voeren.

L. J.

VOOR

VOOR EN TEGEN DE ARMEN-INRIGTINGEN.

(*Een woord tot opheldering.*)

Onder eene armen-inrigting zijn wij gewoon te verſtaan, een gebouw, waar, aan tot werken in ſtaat zijnde doch geene gelegenheid hebbende behoeftigen, werk wordt gegeven; naar de omſtandigheden ſomtijds verbonden met ſpijziging, verwarming, leerſcholen, enz.

„ Wij zijn," laat zich de Steller van een ſtuk in N°. 4 van het tijdſchrift *de Star* hooren, „ zelve „ voorſtanders geweest van armen-inrigtingen, maar „ van onze dwaling terug gekomen."

Deze op ondervinding, naar 't voorkomt, gegronde uitſpraak, in een met reden zoo geacht tijdſchrift, kan niet misſen opzien te wekken; terwijl van zoo vele andere zijden op het nut der armen-inrigtingen is aangedrongen, dat men zich met moeite kan voorſtellen, dat alleen het nieuwe der zaak tot hare aanbeveling zoude geſtrekt hebben.

Ik voor mij zoude denken, dat de beide meeningen minder ſtrijdig zijn, dan zij er in den eerſten opſlag den ſchijn van hebben; en heb mij voorgeſteld, mijne begrippen deswege alhier beſcheidenlijk voor te dragen.

Wat beoogt men met eene *werk*-inrigting? Laat ik

ik bij voorkeur van deze benaming gebruik maken, omdat, hetgene ik zeide dat er veeltijds mede verbonden is, als toevoegfel moet befchouwd worden, met het hoofddoel ftaande of daarmede te niet gaande, en op dit tegenwoordige vraagftuk geen volftrekt beflisfenden invloed hebbende, gelijk men zoo aanftonds zien zal. Men beoogt, lieden, die, bij gebrek van eenig voortbrengfel 't welk zij in ruiling kunnen aanbieden, geene levens-noodwendigheden bekomen kunnen, tot het verkrijgen van deze in ftaat te ftellen.

Dit is eveneens het doel van gewone bedeelingen en van land-kolonifatiën. Deze drie wijzen van handelen onderfcheiden zich door het meer of minder doelmatige.

De voorftanders van werk-inrigtingen geven aan dezelve de voorkeur, omdat bedeelingen, waaraan de voorwaarde van arbeidzaamheid niet verbonden is, eerder de luiheid dan de nijverheid bevorderen, en dus voor de zedelijkheid nadeeliger zijn, en, den luiaard en den welwillenden gelijkelijk onderfteunende, jegens den laatften eene onbillijkheid plegen; omdat, in de tweede plaats, land-kolonifatiën in eenige gevallen niet uitvoerlijk zijn.

Dit moge zeer eenvoudig fchijnen. De tegenftanders der werk-inrigtingen, de zaak hooger ophalende, redekavelen aldus: „Er beftaat op een gegeven tijdftip, eene gegevene hoeveelheid levens-noodwendigheden. Het inruilen van een gedeelte daarvan door elk lid der maatfchappij, wil men bewerken door de onderfteuning aan de armen gegeven, waarin dan ook die onderftand beftaan moge.

„Verleent men nu dien onderftand in geld, dan geeft men aan eenige leden der maatfchappij eene gelegenheid,

held, welke zij te voren niet hadden, tot het inruilen van zeker deel der voorhandene levens-noodwendigheden, terwijl er voor de andere leden der maatschappij even zoo veel minder te verkrijgen zijn. Om niet te spreken van de vermindering der hulpmiddelen, geld of waardijen, waartegen die andere leden voorwerpen van genot konden inruilen; noch te zeggen, dat het afstaan van zoodanig gedeelte, door de aanvrage te vermeerderen, de in te ruilen levens-noodwendigheden in prijs stijgen doet. Zoodanige ondersteuning of *bedeeling*, is dus, voor het minst, *nutteloos*.

,, Doch veel meer zal die prijs stijgen niet alleen, indien de ter verkrijging aan te bieden waardijen vermenigvuldigen; maar er zal, indien de vermenigvuldiging de waardijen nog onevenrediger maakt aan de noodwendigheden, en de uitkomenden zoo veel aanbieden dat zij zich gereedelijk voorzien kunnen, gebrek ontstaan voor de overigen. En ware het mogelijk eenige leiding daaraan te geven, dan zou het niets anders uitwerken, dan aan elk, bij de vermeerdering zijner waardijen, het algemeen ontoereikende der voorhandene noodwendigheden te doen gevoelen. Een voorbeeld moge dit voor eenige Lezers nog bevattelijker maken. Stel, dat op zekere markt gewoonlijk worden aangebragt 100 zakken aardappelen; dat 100 huisgezinnen gewoon zijn er elk een te koopen, en daarvoor een' rijksdaalder te besteden, (2 Gl. 50 c.). Tien andere huisgezinnen leven van ander en weiniger voedsel. Wilt gij nu deze laatste in staat stellen, om ook hun' rijksdaalder aan te bieden voor één van die honderd zakken, dan zal één der gewone koopers geen zak te koop vinden; of veel meer zullen eenigen onder hun een'

zeeuwschen rijksdaalder (2. gl. 60 c.) aanbieden, en degenen, die niet zoo veel bieden, worden versteken. Verhoogt nu door bedeeling of werkloonen het deel van uwe tien huisgezinnen ook tot een' Zeeuwschen Rijksdaalder; laat de prijs bij wederkaatsing rijzen tot 3, 4 gulden. De uitwerking is eindelijk, dat gij uwe huisgezinnen tot geene hoogere mededinging kunt in staat stellen, en dat de anderen ook duurder leven. Het vermeerderen dus, zegt men, door *werk-inrigtingen*, van de hoeveelheid der waardijen, is nutteloos, en *schadelijk* daarenboven.

„ Dit is het nog, (gaat men voort,) uit een ander gezigtspunt. Wanneer behoeftigen door eene werk-inrigting worden in de gelegenheid gesteld, om waardijen, voortbrengsels, in ruiling aan te bieden, dan ontneemt men in evenredigheid die gelegenheid aan reeds werkzame lieden. Men verergert den toestand eener nijvere volksklasse, ten bate van eene veelal luijer en minder bekwame, ja brengt de leden der eerste, huns ondanks, in de laatste over. Het middel is dus ook *onbillijk*, het is *slecht*, naar de Zedekunde, naar de Staatshuishoudkunde.

„ Geheel verschillend is in hare gevolgen de omgekeerde evenredigheid, ontstaande uit vermenigvuldigen der levensnoodwendigheden. Elk verkrijgt in ruiling een ruimer deel, voor de voortbrengsels welke hij aanbiedt. Er ontstaat genoegzaamheid, zoo al geen overvloed. Intusschen kan de thans aanwezige landbouw, dat is de handen, en nog meer de gronden, daartoe gebezigd, die vermenigvuldiging niet voldoende daarstellen. Welk aantal lasten graan wordt er niet vereischt, om eene geringe hoeveelheid broods aan elk mensch meerder te geven! *Landontgin-*

ginningen, door behoeftigen bewerkt, zijn het ware middel om die vermenigvuldiging te bevorderen, om het boven voorgestelde doel te bereiken." —

Is nu het pleit voldongen?

Wanneer men bij het laatst aangevoerde, omtrent de vermenigvuldiging der levens-noodwendigheden (zonder de gegrondheid dier theorie op haar zelve in 't minst tegen te spreken,) met andere woorden, bij de stelling, dat de prijzen dalen naar mate de toevoer grooter wordt, een oogenblik stil staat, dan doet zich de gedachte op, of niet op die wijze eene zoo aanmerkelijke daling zoude kunnen ontstaan, dat zij de voortbrengers buiten staat stelde van langer te verkoopen, en bij gevolg, voort te brengen? Op die mogelijkheid althans steunt het gevoelen dergenen, welke somtijds den invoer willen verboden hebben; gelijk anderen, om eene tegenovergestelde rede, den uitvoer willen verbieden. Ik treed in geen onderzoek van die gevoelens, noch beoordeel ze; maar ik wil doen opmerken, dat de voorstanders der werk-inrigtingen de redenering tegen dezelve, afgeleid uit de onevenredige verhouding van voortbrengsels tot waardijen, kunnen omwenden tegen kolonisatie, uit de tegenovergestelde onevenredigheid; en wil ook door dit voorbeeld bewijzen of herinneren, hoezeer, tot eene juiste toepasing van algemeene grondbeginselen, het naauwkeurig bepalen der omstandigheden van belang is. — Zouden in het geval, waarvan wij nu spreken, plaats en tijd onverschillig zijn? Geldt hetzelfde, als men de behoeften van de bewoners des Aardbols, en hare vervulling, beschouwt, dat gelden kan, als men zich bepaalt tot die van Europa, tot die van een of ander land in

'T bij-

't bijzonder? Hoe veel hangt er niet af van de evenredigheid tusschen de grondteelt en de bevolking van het eene land en van het andere? tusschen de voortbrengselen en de levenswijze in het eene land of het andere? Hoe veel niet van de meerdere of mindere afhankelijkheid van een land van zijne naburen, ten aanzien van den invoer van levensbehoeften? Hoe veel van deszelfs staatkundige betrekkingen van het oogenblik, of van langeren duur? Hoe veel, zoo wij nog verder willen indringen, van het verband tusschen de landsgesteldheid, luchtstreek, karakter en nijverheid, en de behoeften der inwoners?

Offchoon het zeker zij, dat men niet tot de stelling der tegenwoordige onevenredigheid tusschen de levensbehoeften en de bevolking in 't algemeen, kan gekomen zijn, dan langs eene menigte van bijzondere daadzaken; gelijk het werk van MALTHUS onder anderen daarvan een blijk is: zoo twijfel ik, of de vraag uitgemaakt zij: of op dergelijke beschouwingen en berekeningen, van een algemeen stelsel van armen-verzorging kan worden uitgegaan, en zoodanig stelsel, althans voor alle de Europische, en andere beschaafde met Europa in belangrijke betrekkingen staande Staten, aangewezen worden; dan wel, of men het eigenaardig stelsel van verzorging voor elken Staat, misschien voor onderscheiden deelen van een zelfden Staat, naar aanleiding van de straks opgenoemde en andere bijzonderheden, eerst behoort aan te wijzen, en van daar tot het zamenstellen van een algemeen stelsel of leerboek op te klimmen? Zoo deze tweede wijze, bij de kennis die men heden bezit omtrent den inwendigen staat der maatschappijën, thans nog de verkieslijkste, ja de eenige

mo-

mogelijke was; dan dunkt mij, dat de *volstrekte*, onbepaalde, nuttigheid van land-kolonisatiën, en van deze alleen, en de *volstrekte* schadelijkheid van werkinrigtingen, nog niet voor bewezen kon worden gehouden. Laten wij het voorbeeld der aardappelen hier weder in aanschouw nemen. Het is blijkbaar gegrond op de vooronderstelling, dat er maar 100 zakken *kunnen* ter markt komen. Doch is deze vooronderstelling in alle deelen juist? Kent men reeds naauwkeurig genoeg de hoeveelheid levensmiddelen, die in Europa en aangrenzende voorraadschuren jaarlijks te bekomen zijn; derzelver verhouding, en al- of niet-genoegzaamheid, tot het benoodigde der gezamenlijke inwoners? Kan niet het aanbieden van een' verhoogden prijs aanleiding geven tot meerderen aanvoer van elders; en kan dus, het in staat stellen van den behoeftigen, om ook zijnen penning aan te bieden, niet hier en daar een tijdelijke hulp in den nood van het oogenblik zijn? Ten koste misschien, waarom zoude men het ontveinzen? van de bewoners van andere streken, die daardoor schaarscher zullen deelen in den geheelen voorraad, — zoo lang deze niet wederom vergroot wordt; [hetgeen zeer spoedig het geval zal zijn.]

Het is er ver af, dat ik de nuttigheid, de dringende noodzakelijkheid der land-kolonisatiën, bijzonder in de Nederlanden, een oogenblik zoude betwisten. Eenige jaren geleden waagde ik het reeds, mijne gedachten daarover mede te deelen: anderen vóór mij hebben die nuttigheid aangetoond, met name de Heer G. C. D. VATEBENDER; in een, te weinig, en ook mij destijds niet bekend stukje, in 1802 uitgegeven. Intusschen hadden deels de aanvankelijke kosten, de nieuwheid der zaak, deels de tot fabrijken en handel leiden-

de

de aard des volks en gesteldheid des lands (*) de gedachten en voorkeur lang bepaald bij eene andere wijze van den behoeftigen, door het geven van werk, te verzorgen. Laat ik slechts hier de ondernemingen te *Haarlem* in 1772, en te *Hoorn* in 1777, opnoemen. Zijn zij vervallen door gebreken in hare inrigting, of door en met het algemeen verval? Waar ik op nederkomen wilde, is dit, dat deze, dat andere werkinrigtingen, veel nut gesticht te hebben, en op dit oogenblik nog veel nut stichten. De Schrijver van het stukje in *de Star* erkent het. Maar dan zij het vergund hem te vragen, of men inrigtingen, aan welke men den lof niet kan weigeren van uitgebreide nuttigheid, en van een krachtig hulpmiddel te zijn, ja, slechts voor eenen tijd, maar, op dat tijdstip, het gereedste, het minst omslagtige, het meest bijval en ondersteuning vindende middel, — als volstrekt schadelijk en verkeerd kan afkeuren?

De bedenking tegen het nadeel, aan fabrijken, naar het oordeel van den Schrijver, toegebragt door werkinrigtingen, weet ik niet overeen te brengen met het fabrijkmatige aan de kolonie van *Frederiksoord* verbonden; voor zoo verre, namelijk, de fabrijksarbeid aldaar zich verder dan het eigen gebruik der kolonisten uitstrekt. Het is, ja, bijwerk, en geen hoofddoel; het heeft nochtans dezelfde strekking, waarmede ik ech-

(*) „Het is onbegrijpelijk, dat de Raadpensionaris DE „WITT, in de optelling der steunpilaren van Hollands welvaren, „overslaat den Landbouw. — De kultuur van ons klein „land zal hem te klein geschenen hebben om er van te „spreken." *Nadenking van een' Staatsman over zijn Ministerie in Holland*; *Bladz.* 55.

echter niet bedoel te zeggen, dat het vervaardigen van kleedingstoffen in de kolonie ongepast zijn zoude. Wanneer werk-inrigtingen kleeding voor hare eigene werklieden vervaardigen, dan ontneemt zulks niets aan andere fabrijken; zij doen niets meer dan hare eigen lieden van eene betere kleeding voorzien, die deze anders niet zouden verkregen hebben; zonder haar zouden de bestaande fabrijken niets meer gesleten hebben. Zoo er al eenige niet noemenswaardige mededinging met andere fabrijken uit ontstond, zoude dan nog daaruit de onregtmatigheid niet volgen van het aan het werk stellen van handen die de gewone fabrijken en neringen hebben afgedankt en laten varen, door het invoeren van werktuigen, en andere redenen van verkiezing of noodzakelijkheid? Terwijl ik voorts meen, dat juist in het kiezen der werkstoffen, en het daardoor ontwijken der gelijksoortigheid met andere fabrijken (concurrentie), een der kenmerken ligt van eene doelmatige werkinrigting.

Schenken niet, behalve het aangevoerde voordeel van beter gekleed te zijn, de bijkomende inrigtingen voor beterkoope spijziging, verwarming enz. aan de werkinrigtingen, (offchoon niet daardoor alleen van voldingende nuttigheid,) een' grooten voorrang? Geeft niet de werkman bij dezelve een groot deel van zijn loon in betaling voor de voortbrengselen van zijn eigen handenarbeid, welke men er aan hem inderdaad verkoopt? Men heeft hem op deze wijze aangemoedigd om voor zich zelven te arbeiden. Door de beterkoope spijsbereiding is in het wezen der zaak de prijs der levensmiddelen even zoo veel gedaald.

Zal ik behoeven te spreken, van de aan de werkinrigtingen verbonden gelegenheid tot verstandelijk onder-

derrigt? van het toezigt, waaronder de kinderen, niet slechts in de schooluren, maar een groot gedeelte van den dag zijn? van de aanleiding, om op hun gedrag in de tusschentijden, op hunne ordelijkheid, zindelijkheid, en wat dies meer zij, gunstigen invloed te oefenen? — Kan men, dit in het oog houdende, nog zeggen dat bedeelingen in geld verkiesslijker zijn? Zal het minder toezigt op de bedeelden, zal de onzedelijkheid daaruit ontstaande, niet rijkelijk opwegen tegen de schijnbare nadeelen der werkinrigtingen?

Als de slotsom van dit schrijven, zoude het mijne meening zijn; dat het in dezen tijd, in dit *land*, gevaarlijk zoude zijn, aan het eene stelsel boven het andere eene uitsluitende voorkeur te geven; dat nog vele proeven de toepasselijkheid der theoriën zullen moeten aantoonen, en dat eene verbinding van de beide middelen welligt het raadzaamste, althans voor als nog het veiligste en het uitvoerbaarste is.

L. J.

OVER

OVER DE MIDDELEN VAN HET AANTAL VAN BEHOEFTIGEN IN DE STEDEN TE VERMINDEREN.

Pauper ubique jacet: zeide Koningin ELIZABETH: en dit ziet men vooral in de Steden, weshalve aldaar de meeste armen-inrigtingen zijn: deze inrigtingen zijn echter op de meeste plaatsen niet toereikende, en men zal dus een onderzoek naar middelen om het getal der behoeftigen in de Steden te verminderen, niet overtollig of onnut kunnen achten.

Deze vermindering kan hoofdzakelijk door drie soorten van middelen verkregen worden. *Het eerste* bestaat, in eene minder kostbare voorziening in hunne behoeften.

Het tweede, door doelmatigen arbeid in de Steden.

Het derde, door verwijdering uit dezelve.

HOOFDSTUK I.

Minder kostbare voorziening in den nood der behoeftigen.

De kosten, welke de zorg voor de armen vereischt, betreffen voedsel, brandstoffen, huisvesting, kleeding en onderwijs.

Ik zal ieder dezer artikelen in het bijzonder nagaan.

§. I. *Voedsel.*

Niet alle spijs bevat dezelfde hoeveelheid van voedsel, of voedende zelfstandigheid (*substance nutritive*). Men heeft dus meerdere of mindere spijs noodig, naar mate die zelfstandigheid in grooter of geringer evenredigheid in dezelve aanwezig is: want hoedanig ook de spijs zij, moet de maag er de hoeveelheid voedsel uit kunnen trekken, noodig tot levensonderhoud.

De beroemde LAGRANGE heeft, na een scherpzinnig onderzoek, bepaald, dat het jaarlijksche voedsel voor eenen mensch, gelijk moet zijn aan 256 ℔ (kilogrammen) graan en 70 ℔ vleesch. De scheikunde heeft geleerd, dat er overeenkomst bestaat, tusschen de voedende beginselen van het dieren- en plantenrijk; waardoor men dan ook deze met elkander kan vergelijken, en hierdoor de eigenlijke waardij der spijzen bepalen. Vele Schrijvers hebben zich, met dit oogmerk, bezig gehouden, met het scheikundig onderzoek der voortbrengselen van het dieren- en plantenrijk. Opmerkenswaardig is het, dat juist het meeste voedsel gewoonlijk in die spijzen aanwezig is, welke het minste geld kosten: zoo vindt men in de beenderen van het slagtvee, meer voedsel dan in het vleesch; en in de meeste landen, leveren ook de meest algemeen voorhanden zijnde voortbrengselen van het plantenrijk het meeste voedsel. Op de kennis van deze ervaring rust ook de uitvinding der Rumfordsche Soepen, waarvan de meer algemeene invoering hoogst wenschelijk is. — Maar het is niet genoeg, alleen te weten, *welke* spijzen het meeste voedsel

ſtel bevatten; even noodig is de leer, *hoe* dit voedſel uit dezelve ontwikkeld wordt. Het bereiden der ſpijzen heeft dit doel, en de kookkunst uit dit oogpunt beſchouwd, wordt eene chemiſche behandeling; vele geleerden hebben zich dit dan ook ten doel genomen, en men vind in de hierover geſchreven werken belangrijke naſporingen omtrent dit onderwerp. Zoo ziet men daarin ook, dat met de grootst mogelijke bezuiniging deze ontwikkeling op de beste wijze kan bereikt worden. — Voornamelijk acht ik noodig, het oog te vestigen op het *damp-apparaat* te *Augsburg*, van DINGLER; daar er een ſoortgelijke in den *Haag* bij de armen-inrigting voorhanden is; als mede het koken in damp, waarvan POHL eene beſchrijving geeft.

§. II. *Over de Brandſtoffen.*

De brandſtoffen zijn eene uitgave, die zoowel vereischt wordt tot het bereiden van ſpijzen, als tot het koken van water, tot verſcheidene huisſelijke verrigtingen benoodigd, het verwarmen van vertrekken, enz.

Bij het onderzoek naar de geringſte uitgave voor dit artikel, moet men zich de beantwoording dezer vraag voorſtellen:

Op welk eene wijze kan men van eene gegevene warmte het meeste voordeel trekken? en op welk eene wijze kan men deze hitte verkrijgen?

Zonder mij in te laten, in eenige natuurkundige beſpiegelingen over den aard der warmteſtof, zij het mij genoeg, de ervaring te herinneren, dat ſommige ligchamen, *geleiders*, andere *niet-geleiders* der warmte zijn. En uit deze eenvoudige ervaring, met be-

heid toegepast, volgt gemakkelijk de beantwoording der voorgestelde vragen.

Wil men, namelijk, de warmte op een punt bepalen, dan moet men dezelve concentreren, door zoo veel mogelijk alle geleidende ligchamen den toegang tot dit punt te weren. Wil men integendeel de warmte verspreiden, zoo brenge men dezelve in aanraking met geleidende ligchamen, en regele men zich in de keus derzelve naar het doel, hetgeen men zich voorstelt te bereiken.

Somtijds zijn vloeistoffen zeer geschikt; gelijk, b. v. CATEL eene Oranjerie te *Berlijn* door de leiding der dampen uit water gestookt heeft. Op deze theorie is hoofdzakelijk gegrond, de inrigting der spaarovens en oeconomische kagchels, die de warmte, uit weinige brandstoffen ontwikkeld, door menigvuldige buizen op zeer vele plaatsen weet te brengen.

De meeste der oude bestaande vuurhaarden en andere stookplaatsen, zijn zoo ondoelmatig ingerigt, dat zij lijnregt tegen de ervaring aanloopen, waardoor zij dan ook eene verschrikkelijke menigte brandstoffen verslinden.

Welke der goedkoopste brandstoffen zijn, regelt zich veeltijds naar lokale omstandigheden; somtijds is het hout, somtijds turf, maar doorgaans de steenkolen: over het hout heeft men proeven verzameld, welke soorten de meeste hitte geven.

§. III. *Huisvesting.*

De behoeftigen zijn, of in publieke gestichten, of in hunne eigene woningen, gehuisvest.

Men kan voor hen beter in hunne eigene woningen, dan

dan in gestichten zorgen. *Hier* werken zij meer zelve, en de hoop op verbetering voor de goeden, en de vrees voor verlies van bedeeling voor de slechteren, zijn oneindig betere drijfveren tot werkzaamheid dan de straffen, welke in publieke gestichten hen alleen hiertoe kunnen dwingen. — Een bedeelde in zijne eigene woning heeft veel meer zelfstandigheid, dan een in een publiek gesticht opgenomene hebben kan.

Men moet den behoeftigen in dezelve alzoo niet toelaten, dan voor zoo verre zijn toestand, het zij jeugd of vergevorderde ouderdom, of ziekten en ongemakken, dit gebiedend vorderen.

Wil men als dan de huizen, voor hen ingerigt, geschikt maken, om een grooter getal te bevatten, dan nu geschiedt, zoo verwijdere men uit dezelve alle die werkzaamheden, welke kamers of ruimte vereischen, onnoodig tot slaapplaatsen, eetzalen of keukens; als b. v. de bakkerijen, apotheken (voor zooverre immers het gesticht geen godshuis is), en in sommige gevallen ook de leer- en werkscholen; men late deze inrigtingen op zichzelven, en *één* voor de behoeften van alle gestichten zorgen. — Zoo zoude men ook, daar in de Godshuizen immers voor vele personen gekookt moet worden, deze keukens tevens dienstbaar kunnen maken aan het onderhoud voor de behoeftigen in hunne eigene woningen huisvestende, hen uit dezelve spijze tot bepaalde prijzen afleverende; iets hetgeen ik geloof dat zoo wel voor de Godshuizen, als voor de andere behoeftigen zeer voordeelig zijn zoude.

De bakkerijen en apotheken, op zichzelven zijnde, zouden ook doelmatiger en beterkoop kunnen ingerigt worden.

§. IV. *Kleeding.*

Het doel der kleeding is, de gezondheid te bewaren, door het ligchaam te beschermen tegen de onregelmatigheid van het luchtgestel: een hoofdvereischte tevens is de reinheid en zindelijkheid van het ligchaam; weshalve ook de kleederen behoorlijk moeten gewasschen en schoon gemaakt kunnen worden. — In dit opzigt verdienen zeker linnen kleederen de voorkeur boven wolle: het beste koop schijnt Sergie te zijn. — Alle deze stoffen kunnen uit inlandsche producten vervaardigd worden, en het vermeerderen dezer producten, (d. i. vlasbouw en schapen-fokkerij), zoo wel als het spinnen en weven der stoffen, zoude de bezigheden van de behoeftigen te platten lande vermeerderen.

Het vervaardigen der kleederen behoort natuurlijk door de behoeftigen in de steden zelve verrigt te worden, en zoo veel mogelijk onder opzigt. Het aankoopen van kleederen is altijd nadeelig, al kosten zij schijnbaar minder geld.

§ V. *Onderwijs.*

Het onderwijs, hetgeen aan behoeftigen gegeven wordt, bepaald zich hier te lande, meest tot lezen, schrijven, rekenen en letterkunde. Kunst- en Industrie-scholen hebben wij niet. De kosten voor het onderwijs bestaan in uitgaven voor het lokaal der scholen, verwarming van het schoolvertrek, salaris der Meesters en inkoop van schoolbehoeften. Ik meen in §. 2 en 3, reeds middelen te hebben aangewezen, waardoor de twee eerstgenoemde uitgaven zouden kunnen besnoeid

fnoeid worden; terwijl men nog meer lokalen zoude verkrijgen, ingevalle men konde besluiten, sommige Kerken voor eenige uren van den dag voor dit gebruik te beschikken. Het salaris der Meesters moet op geene wijze verminderd worden; daar men geenszins verlangen kan, dat zij zich alleen met deze werkzaamheden zullen bezig houden, zoo zij hierin geen genoegzaam bestaan vinden: maar de Lancastersche leerwijze geeft de middelen aan de hand, om te beletten, dat het getal der Meesters, zelfs bij algemeen verspreid onderwijs, niet bovenmate behoeve aan te groeijen.

Het onderwijs vooral moet oorzaak zijn van mindere armoede; want het geeft aan behoeftige kinderen, in kunde, hetgeen hun aan geld geweigerd is. Het is dus zeer noodig, dat deze kunde van dien aard zij, dat zij hare bezitters het meeste voordeel verschaffe, tot hun eigen onderhoud in hunne volwassene jaren.

Zijn de kundigheden, die men thans op de scholen leert, hiertoe genoegzaam? mij dunkt, *neen?* Dit kan echter verbeterd worden, door kunst- en Industriescholen, waar de kinderen op eene doelmatige wijze onderrigt kunnen ontvangen in alle ambachten en handwerken. Deze scholen zouden de kunde der handwerkslieden aanmerkelijk vermeerderen, en allezins heilrijken invloed hebben, op de bevordering der kunsten, die voor ieder nuttig zijn; en zouden mogelijk het krachtdadigste middel daarstellen, om alle concurrentie met vreemde waren te kunnen uithouden.

Uit deze scholen gekomen, (en hierin zoude men hen gemakkelijk tot hun twintigste jaar kunnen houden,) zouden zij verdienstelijke en kundige ambachtslieden zijn, die al zeer gemakkelijk hunnen kost zouden kun-

nen verdienen. — Zij zouden gedurende hunnen leertijd altijd gebruikt kunnen worden aan de Stads werken, hetgeen het een practisch school zoude bezorgen, en daar, waar de Steden het oude stadsvolk pensioneren, eene merkelijke verlichting aan de Stedelijke kas toebrengen.

Hoedanig deze scholen in te rigten, is hier de plaats niet te onderzoeden. — Eene opmerking zij mij echter nog vergund, namelijk deze, dat tegenwoordig de kinderen, de Stadsscholen verlatende, en op ambachten komende, zeer spoedig het geleerde vergeten, en dikwerf geheel zonder opzigt, aan de verleidingen der jeugd blootgesteld, aan dezelve niet wederstaan, en dat aldus deze inrigting haar nut en doelmatigheid geheel verliest. Daar integendeel, al hadden de Industrie-scholen geen ander voordeel, dan hen tot hun twintigste jaar onder opzigt te houden, dit voordeel alleen hoogst-wenschelijk zoude zijn.

HOOFDSTUK II.

Over doelmatigen arbeid der armen in de Steden.

De Steden kunnen, met betrekking tot dengenen, die arbeid zoekt, in twee klassen verdeeld worden, namelijk:

1°. In dezulke, waar de bevolking de middelen van bestaan overtreft; en

2°. waar deze toereikend zijn, of zelfs grootere bevolking toelaten kunnen.

§. I.

§. I. *Over den arbeid in de Steden, waar de bevolking de middelen van bestaan overtreft.*

De armoedigen kunnen in deze Steden, als het overtollige gedeelte der bevolking aangemerkt worden, en men moet hen dus, in de eerste plaats zoo veel mogelijk uit dezelve verwijderen: hoe deze verwijdering in het werk te stellen, hierover zal ik in het III. Hoofdstuk nader handelen.

Hoe talrijk echter ook deze vertrekkende menigte zij, zal er echter nog altijd een groot gedeelte terug blijven; en welk gedeelte, bij vermeerdering van bevolking, en uit zichzelven, en uit het vervallen tot armoede van lieden van hoogere klassen, steeds in eene dubbele rede moet toenemen. — Deze altoosdurende redenen van vermeerdering, moeten dan ook onze gedachten regelen, nopens den geschiktsten arbeid aan de bestaande armen te geven. Want, stellende, zoo als ik hier doe, dat de bevolking de middelen van bestaan overtreft, moet ik geenszins trachten den opbrengst van sommige dezer middelen aan de armen te verzekeren; wijl ik dan slechts nieuwe armen schep, en aan de eene zijde opbouw, hetgeen ik aan de andere afbreek. Ik vind in mijne keuze dus uitgesloten alle die soorten van arbeid, welke reeds aan anderen een bestaan opleveren, en ik moet dus op nog niet beproefde middelen denken. Hoe ongemakkelijk dit ook schijne, meen ik echter, dat, naar gelang der plaatselijke omstandigheden, onderscheidene middelen zouden kunnen gevonden worden.

Als overal aan te wenden, komen mij voor: het reinigen en schoonhouden van grachten en straten;

waarvoor de meer gegoede eene geringe belooning zoude kunnen betalen.

Het uitdiepen van Stads vesten, slooten, stedelijke doorvaarten, enz.

Het inzamelen van asch, vuilnis, en andere mestspeciën, en bereiden derzelve.

(Om over het belang dezer zaak te oordeelen, vergelijke men het Technologisch Handboek van den Hoogl. UILKENS, uitgegeven door de Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen*, III. Stukje bl. 203. en volg.)

Het inzamelen van beenderen en het maken van bouillon-tabletten, het drogen en inleggen van alle spijzen, die hiertoe geschikt zijn, het vervaardigen van meel uit aardappelen, het inmaken van vleesch door het *acide pyroligneux* of houtzuur, enz.

Het bereiden van darmen, hetgeen fabrijkmatig in *Engeland* en *Frankrijk* verrigt wordt, (zie UILKENS, ter aangehaalder plaatse, bl. 178.) Deze darmen worden naar *Spanje* verzonden, waar zij dienen tot het bewaren van boter enz., als geene lucht doorlatende.

Het vlechten van stroo, het vervaardigen van zoogenaamd Neurenburger-goed, in zoo verre het van buiten ingevoerd wordt.

Het onder opzigt bebouwen van Stedelijke landerijën, bouw- en moeslanden; waartoe zoude behooren het aankweeken van houtgewas, tot brandstoffen, en waartoe, behalve de els, eik en beuk, ook voornamelijk de Acacia door haren snellen groei zeer nuttig is, te meer daar zij de meeste hitte geeft.

Het hakken en zagen van dit hout was mede eene goede bezigheid.

Deze onderscheidene soorten van arbeid behooren grootendeels voor werk buiten de huizen: wil men

ech-

echter meer bijzonder vrouwenwerk, zoo vinden deze hetzelve:

1°. in het oppasfen van kleine kinderen in de Godshuizen, wier ouders over dag buiten hunne huizen werken.

2°. In het koken in de kookhuizen der Godshuizen voor zoogenaamde gaarkeukens, in het wasfchen der kleederen voor mingegoedden. — (Zie Hoofdft. I.)

3°. Door een gedeelte dier vrouwen, die hiertoe de noodige gefchiktheid hadden, tot eene inrigting te brengen, gelijk aan die der barmhartige Zusters (*Soeurs grifes*, *Soeurs de charité*,) in *Frankrijk*.

Van de jongeren zoude men kweekelingen voor dienstboden kunnen maken, die immer aan zekere regelen onderworpen zouden kunnen blijven, en bij goed gedrag het uitzigt zouden kunnen blijven behouden, om, oud zijnde, weder verzorging te erlangen.

§ II. *Over den arbeid voor de behoeftigen in de Steden, waar de middelen van bestaan voor de bevolking toereikende zijn, of dezelve nog in grootere mate toelaten.*

De armoede in deze Steden kan alleen aan toevallige oorzaken worden toegefchreven, welke door een goed opzigt kunnen weggenomen worden.

In deze Steden kan de inrigting van werkhuizen van nut zijn; daar ik echter de fabrijken zoo veel mogelijk op het platte land wenschte te verplaatfen, zoude mijns inziens in deze huizen geen fabrijkmatige arbeid moeten plaats hebben, ten zij de plaatfelijke omftandigheden dit bijzonder raadzaam deden oordeelen. Liever had ik in deze huizen werk-

plaat-

plaatfen (*ateliers de travail*), en deed er alles vervaardigen waaraan de Stad gebrek had, doch onder naauwlettend opzigt van deskundigen; met dit inzigt, dat het werk van het huis altijd de voorkeur bleef verdienen, boven hetgeen niet aldaar gemaakt wierd. De prijs zoude, mijns erachtens, niet minder moeten zijn dan de gewone: integendeel, wanneer de hierboven verlangde betere hoedanigheid der koopwaren meerdere kosten vereischte, zouden deze kosten ook in rekening moeten komen. — Voornamelijk zoude ik wenfchen, dat in deze huizen alle nieuwe uitvindingen ingevoerd werden, mits de invoering dienstig zij.

Het is hier misfchien de plaats, om te onderzoeken, of de invoering van machines in de werkhuizen voordeelig kan geacht worden?

Werktuigen zijn het middel om handen-arbeid uit te winnen, en zijn denkelijk meest in zwang gekomen, nadat, de arbeidsloonen in fommige ftreken verhoogd zijnde, het aldaar onmogelijk was geworden voor den Fabrijkant, zijne gefabrijceerde waren voor denzelfden prijs te leveren, als anderen dit deden, die mindere arbeidsloonen te betalen hadden.

De werktuigen overtroffen de verwachting, en weldra was ieder Fabrijkant, wilde hij de concurrentie zijner waren ftaande houden, genoodzaakt dezelve ook in te voeren; bedreigden de hooge arbeidsloonen eerst het beftaan des meesters, weldra ftelde het middel daartegen, het beftaan der werklieden in de waagfchaal! doch zij wierden op hunne beurt gewroken, daar de menigte goederen, thans vervaardigd, alle mogelijke aanvrage tot dezelve overtrof, en den Fabrijkant aanmerkelijke verliezen te gemoet deden zien. Deze ervaringen zouden mij dan ook weêrhouden, om het

het eerst werktuigen bij bestaande fabrijken, die zonder deze invoering kunnen blijven bestaan, in te voeren; doch bij alle op nieuw in te rigten fabrijken, zoude ik de werktuigen dadelijk mede overnemen, opdat die goederen alzoo met vreemde zouden kunnen markten.

HOOFDSTUK. III.

Over het verwijderen der armen uit de Steden.

De Steden, waar de bevolking te groot is, in evenredigheid der middelen van bestaan, kunnen ongetwijfeld op geene betere wijze het evenwigt herstellen, dan door een gedeelte der bevolking uit de Stad te doen verhuizen. Dit kan tweeledig geschieden: of door enkele personen een middel van bestaan buiten de Steden aan te wijzen, of door geheele ligchamen (corporatiën), elders te verplaatsen. Het eerste dezer twee middelen was te voren toereikend, en zoowel in de Koloniën van Oost en West, als in den Zee- en Landdienst, waren voor alle klassen van Burgers plaatsen over, waar diegeen, die zijne Vaderstad verliet, gemakkelijk het noodige kon verdienen; thans is dit geheel anders, en door de verarming der Koloniën, en verminderden Koophandel en Zeevaart, zijn die plaatsen zeer afgenomen, en voor diegenen, die nog vervuld moeten blijven, immer eene reeks van Sollicitanten voorhanden, waardoor het zeker is, dat een groot aantal hunner altijd vergeefsche pogingen in het werk zal stellen. De Fransche Conscriptie nam te voren jaarlijks een aanzienlijk getal jonge lieden weg, waardoor eenigzins werd opgewogen de vorige jaarlijksche menschen-verminde-

ring

ring, door het vertrek naar de Koloniën, welke LUZAC (in zijn werk, genaamd *Hollands Rijkdom*) op niet minder dan 10,000 perfonen ftelt.

Voor de behoeftige klasse is nog eenigermate eene vermindering, door de Loting der Land-Militie; welke echter met de Fransche Conscriptie geenszins in vergelijking kan komen. Deze vermindering evenwel, betreft, hoe gering ook, flechts alleen, en dit voor weinigen tijd, jonge lieden: terwijl de meisjes, vrouwen en mans van meer gevorderden leeftijd, door deze jaarlijksche vermindering geene grootere ruimte erlangen. — Het was dan ook reeds bij de meeste Schrijvers over het Armen-wezen als eenstemmig aangenomen, dat het eenigste middel, om op den duur het getal der armen te verminderen, bestaat in dezelve tot landbouwers te maken: zoo heeft men ook bij ons in den jare 1810 en volgenden, kinderen uit het Aalmoezeniershuis te platten lande besteed: en de uitwerkselen der Conscriptie nog trachten te vermeerderen, door kinderen uit de Godshuizen als *Velites* reeds vroeg tot den soldatenstand op te leiden.

Hoewel deze pogingen, beschouwd als middelen om het getal der behoeftige bewoners der Steden te verminderen, allezins lofwaardig waren, konden zij echter geene groote uitwerkselen hebben. Grooter en meer omvattend is dan ook de gedachte der Maatschappij van Weldadigheid, die alle armen tracht te coloniseren, en wel door hen binnenslands op de heide te plaatsen, en op zulk eene wijze geheele ligchamen uit de Steden neemt. (?) Wel beredeneerde verhandelingen hebben de mogelijkheid van dergelijke koloniën aangetoond; terwijl de genomene proeve te Frederiksoord, de juistheid dezer verhandelingen gestaafd heeft. (?)

Het

Het is dan ook nu de zaak der Stedelijke Regeringen, om dit thans gebaande spoor te bewandelen, en de voorslagen der Maatschappij, onder zoodanige wijzigingen, als ieder voor zich oorbaar zal achten, aan te nemen.

Bij dit middel echter kan men in sommige Steden ook voegen, de oprigting van een matrozen-instituut; waardoor 's Lands vloot, die, hoezeer verschillende van die van DE RUITER, nog naauwelijks een vierde inlandsche matrozen telt, geheel door eigen volk zoude bemand worden.

Ook zouden in de koloniën der Maatschappij van Weldadigheid, misschien inrigtingen kunnen daargesteld worden, waardoor, de Steden uit dezelve hun jaarlijksch contingent voor de Land-Militie nemende, aldaar nieuwe plaatsen zouden geopend worden, om op dusdanige wijze de verzending der behoeftigen naar het platte land te vermeerderen.

Tot dusverre is er enkel gesproken, over het verwijderen uit de Steden van *behoeftigen*; en rekende men onder dezen slechts diegenen, die gebrek aan de eerste behoeften des levens hebben.

Er bestaat echter eene andere klasse van lieden, waarvan de verwijdering uit de Steden niet minder wenschelijk zijn zoude; namelijk dezulken, die wel leden van gegoede familiën, maar voor hunne personen niet gegoed zijn. Dezen, gedwongen om grooter vertooning van rijkdommen te maken, dan zij zelf bezitten, zijn in wezenlijkheid armer, dan vele behoeftigen.

Dwingt men hen in de Steden te blijven, dan vervallen zij hoe langer hoe meer tot armoede, en vermeerderen alzoo eindelijk het getal der eerstgenoemde behoeftigen; niet alleen door hunne toe-

tre-

treding tot dezelve, maar vooral, naardien zij, zoo veel en zoo lang mogelijk, hunnen uiterlijken schijn trachtende te bewaren, inmiddels anderen, door dezen schijn misleid, mede in armoede dompelen.

Voor dezen zijn de zoo even genoemde inlandsche koloniën niet geschikt.

Wil men echter van hen, en voor hen zelve, en voor den Staat, die anders waarlijk veel van hunne vertwijfeling te vreezen heeft, partij trekken, zoo geve men hen gelegenheid, om zich in de overzeesche koloniën neder te zetten. Ten einde van dezen maatregel het nut nader aan te toonen, en mijne gedachten hieromtrent meerder te ontwikkelen, zij het mij vergund, den aard onzer koloniën meer van nabij na te gaan.

Onze koloniën zijn of planters- of handel-koloniën. Tot de eerste soort behooren die in de West-, tot de tweede die in de Oost-Indiën. De ondervinding heeft ons geleerd, dat noch de eene, noch de andere soort altijd bestand zijn tegen aanvallen van buiten: aanzienlijk toch is het getal der koloniën, die verloren zijn, en men behoeft waarlijk geene diepe blikken in de Staatkunde te doen, om te zien, dat het bezit der ons overig geblevene, bij het eerste kanonschot in Europa op losse schroeven staat. Vestigen wij het oog op de Spaansche en Fransche koloniën, (de Zweedsche en Deensche zijn van te weinig beteekenis, om ze te noemen,) zien wij dit zelfde.

De Engelsche bezittingen alleen, en tegenwoordig de Portugeesche, Brasilië, bij welke beide echter verschillende omstandigheden plaats gegrepen hebben, schijnen een zeker eigendom aan hunne beerschers te beloven. Wan-

Wanneer wij den eersten aanleg onzer Koloniën nagaan, vinden wij van zelven de oorzaak hunner geringe vastigheid. Bij de Handel-Koloniën toch, is, wanneer eenmaal slechts de noodige kracht ontwikkeld is, tot het verkrijgen van sommige kust-établissementen, het hoofddoel, *den Handel te verzekeren*, en uit denzelven het meeste voordeel te trekken: moest men nu, om deze établissementen somtijds voor den aanval van vijanden te beschermen, gedurig eene Legermagt onderhouden, dan worden de kosten voor zulke Koloniën weldra grooter dan hunne opbrengsten, en het bezit nadeelig. In zulke gevallen besluit men dus, er zoo lang voordeel van te trekken, als mogelijk is; en als er geene min kostbare middelen van verdediging zijn, deze bezittingen over te geven. Te meer besluit men hiertoe, wanneer men, gelijk ons geval in de Oost-Indiën is, vele dergelijke établissementen heeft.

Eene andere oorzaak van de zwakheid der Koloniën, was het Opperbestuur der Oost-Indische Kompagnie, waardoor alle personen, die in de Oost-Indiën kwamen, bedienden derzelve waren, en dus slechts een ondergeschikt belang bij het behoud derzelve hadden, en hun getal nimmer zeer talrijk zijn konde.

Bij de Planters-Koloniën in de West, hadden andere oorzaken het zelfde uitwerksel.

Wierden in de Oost-Indiën de producten van het Land aan de Europische Factors door de inwoners aangebragt en afgeleverd; en was het daarom genoegzaam, aldaar slechts eene hoeveelheid bedienden te hebben, talrijk genoeg, om de aangebragte goederen te ontvangen en te verzenden, en somtijds de

regelmatigheid der aflevering, door eene eenigzins sterke hand te verzekeren: zoo moesten in de West-Indiën deze producten grootendeels op de plaats zelve door de Europeërs aangebouwd worden; en hierdoor ontstond de slavenhandel, ten einde men door betaling der minst mogelijke arbeidsloonen de meeste producten zoude inzamelen.

Één Directeur was voor vele slaven genoeg; de Plantagiën alzoo namen toe, werden vergroot, en de Europeanen besloegen hoe langer hoe meer een grooter terrein; doch ook in dezelfde mate wierd hun getal, in verhouding tot dat der slaven, minder; en moeijelijker, of liever onmogelijker, het verdedigen van deze uitgebreide bezittingen: dit ondervond men ten duidelijkste, nadat, op sommige bezittingen, de slaven, door eenige Meesters mishandeld, opgestaan waren, en in de bosschen gevlugt, en van daar bij herhaling de Plantagiën afliepen.

Wanneer men nu het gezegde recapituleert, zal men zien, dat de oorzaak van de zwakheid der Koloniën te zoeken is in het gering aantal van Europische Inwoners; doch tevens, dat dit erger is nopens dusdanige Koloniën: wil men alzoo dit veranderen, dan moet ook de aard der Koloniën anders worden, en zij moeten niet meer uitsluitend Handel- en Planters-Koloniën zijn.

Let men op de wijze van koloniseren der Ouden, die het ook veelal te doen was om hare Steden en Landen van een groot aantal Inwoners te ontlasten: zoo ziet men bij hen, dat de Koloniën waren Dochter-Staten, die zich volgens hunne eigene wetten regeerden, en wel in vriendschaps-betrekkingen tot de Moeder-Staten stonden, maar geenszins aan dezelve onderworpen waren.

In

eene vermindering der bevolking aanleiding kon geven, echter daar tegen overstaat, dat de hoop, om in *Holland* en deszelfs Koloniën fortuin te maken, een zeer groot aantal vreemdelingen, en vooral Duitschers, herwaards trok, waarvan een gedeelte zich naar onze Koloniën begaf, maar waarvan ook een gedeelte in onze groote Steden achterbleef. — Eerstelijk moet men alzoo van het opgegeven aantal van 10,000 een groot getal aftrekken, voor vreemdelingen, die als het ware als transito-goederen moeten aangemerkt worden, zoodat voorzeker de 10,000 geen nationaal product was. En ten tweede, zoo droegen die vreemdelingen, welke zich in onze Steden vestigden, niet weinig bij, om de bevolking te vermeerderen. Velen van hun maakten fortuin in de Commercie; doch anderen, niet zoo gelukkig zijnde, vermeerderden het aantal der armen: — men kan zich ligt overtuigen, hoe aanmerkelijk deze toevloed van vreemdelingen naar deze landen eertijds geweest moet zijn, wanneer men in *Amsterdam* nagaat, hoe vele lieden, van alle standen, van vreemdelingen afstammen.

Wat de Fransche Conscriptie betreft, zoo is het zeker, dat die een groot aantal jongelingen verslond; dewijl weinigen van hun, die in Napoleons legers ingelijfd werden, hunne geboorteplaats weder zagen: — doch ik geloof, dat noch de Schrijver, noch iemand, eene vermindering van bevolking door een zoo geweldig middel zal wenschen. Ook gaf die zelfde Conscriptie aanleiding tot vele onberaden huwelijken, en dus ook tot nieuwe geboorten, en zeker tot ontstaan van armoede. De loting der Land-Militie, kan, in den tegenwoordigen toestand van Europa, noodig zijn voor de verdediging van het Vaderland; maar ik houde

mij

mij overtuigd, dat en de Fransche Conscriptie, en de loting voor de Land-Militie, veel medegewerkt hebben tot de vermeerdering van het aantal der armen. De loting voor de Land-Militie drukt weinig op den rijken, die ligt een remplaçant voor zijnen zoon kan stellen; doch dezelve verwekt menigmaal den ondergang van een huisgezin uit den middelstand. Willen de ouders hunnen zoon, wiens medewerking welligt tot instandhouding der affaire noodig is, geen militair laten worden, zoo doen dezelve opofferingen boven hun vermogen; en, weet een jongeling, dat zijn ouders onvermogend zijn, om voor hem een remplaçant te stellen, zoo beneemt hem het denkbeeld, „ over één of twee jaren moet „ ik toch soldaat worden," allen lust en ijver om zich op een bedrijf toe te leggen, en menigmaal maakt hem dit denkbeeld reeds te voren losbandig (*). Keert nu de stedeling met verlof terug, zoo is ook menigmaal de plaats, welke hij te voren in eene of andere winkel, bij een of ander ambacht of fabrijk vervulde, bezet. Ook heeft meestal, zijn militaire leven, hem voor een burgerlijk bedrijf ongeschikter gemaakt. — En dit zelfde is het geval, wanneer hij na zijne volbragte dienstjaren zijn ontslag bekomt. — Deze schadelijke gevolgen laten zich minder gevoelen, voor den

(*) Ik heb hier ook zelf de voorbeelden van gezien: en hierbij moet men bedenken, dat elk zoodanig jongeling, wien slechts het lot *kan* treffen, aanleiding heeft tot deze gemoedsgesteldheid; dus veel meerderen, dan naderhand wezenlijk in den krijgsdienst vallen. Het *is* eigenlijk het laatste jaar vóór de loting, dat dit denkbeeld de jongelingen kwelt en hun het hoofd op hol brengt. H. W. T.

te voegen; vooral wanneer men van der jeugd af aan, eenige meisjes uit de weeshuizen daartoe opleidde (*).

In het derde Hoofdstuk, handelende over de verwijdering der armen uit de groote Steden, zegt onze Schrijver, dat in vroegere tijden, het excedent der bevolking van onze groote Steden, eene aanmerkelijke afleiding vond, in de gemakkelijkheid, waardoor vele lieden een bestaan in onze Oost- en West-Indische Koloniën kunnende vinden, zich aldaar vestigden; welk aantal jaarlijks opgegeven wordt, wel 10,000 personen te hebben bedragen. Hierop laat de Schrijver volgen:

„ De Fransche Conscriptie nam in later tijden een „ aanmerkelijk getal jongelieden weg, waardoor eeni„ germate het gemis van het debouché naar de „ Oost- en West-Indische Koloniën werd opgewo„ gen: thans is voor de behoeftige klasse nog eeni„ germate eene vermindering door de loting der Land„ militie, welke echter met de Fransche Conscriptie „ geenszins in vergelijking kan komen."

Het zij mij vergund, op het eerste gedeelte van het hier gestelde te mogen aanmerken, dat, hoezeer voorzeker in vroeger tijd zeer vele bewoners in dit land zich in onze Koloniën vestigden, en dit tot eene

(*) Men zou misschien zelfs het getal zulker personen dienen te bepalen; opdat zich niet te vele aanboden, tot eene levenswijze, waarbij zij bestendig verzekerd onderhoud zouden vinden, ook al waren zij niet in functie. Maar het komt mij voor, dat voor eene bestendige functie van krankenoppassters, weduwen en moeders beter geschikt zijn, dan ongehuwde meisjes. H. W. T.

waar nut hebben, daar hierdoor de huismoeders meer tijd tot den arbeid gewinnen, en intusschen de kinderen goed verzorgd zullen zijn: terwijl tegenwoordig menigmaal het lot dezer ongelukkige wichten te beklagen is; daar dezelve, of aan de eene of andere buurvrouw, tegen betaling van eene kleinigheid, worden toevertrouwd, of in bedompte en walgelijke kinderschooltjes worden gestopt; of zij worden bij afwezendheid van de moeder aan de zorg van een eenigzins ouder zusje toevertrouwd, die ook nog slechts een kind is en het haar aanvertrouwd opzigt dikwerf zeer slecht uitoefent, en in alle geval door deze opgelegde bezigheid, van het schoolgaan, of om zelve iets te verdienen, afgetrokken en teruggehouden wordt.

Insgelijks verdient het denkbeeld, om eenige der weesmeisjes tot zieke-oppassters te bestemmen, allen lof. Ik zoude zelfs wenschen, dat men hiervoor een eigen gesticht opregtte, in hetwelk men die weesmeisjes vereenigde, welke genegen mogten zijn, om zich der lijdende menschheid toe te wijden; opdat men aldaar aan dezelve eenig onderrigt in de kundigheden zou kunnen geven, die eene goede zieke-oppasster behoort te verstaan. — En in welk gesticht zij ook dan, wanneer zij niet geroepen mogten worden, om in de Hospitalen of bij particulieren hunnen post te vervullen, terug konden keeren, om in hetzelve gemeenschappelijk te wonen; zoo als dit gesticht ook te gelijkertijd aan haar, in haren ouderdom, tot eene geruste en eervolle wijkplaats behoorde te verstrekken.

Eene zoodanige instelling ontbreekt ons waarlijk; en zou naar mijn oordeel zeer wel daar te stellen zijn, ook zonder eene Godsdienstige gelofte daarbij

te

Doch ik kan het gevoelen van den Schrijver niet omhelzen, wanneer hij zegt, dat hij er voor zou zijn, om bij alle op het nieuw in te rigtene fabrijken, de werktuigen dadelijk mede over te nemen, opdat die goederen met vreemde zouden kunnen markten. Naar de begrippen, die ik van werk-inrigtingen voor armen heb, moet men in Fabrijken voor armen op te rigten, nimmer gebruik van machinerie maken; dewijl men bij allen arbeid voor armen, zoo veel arbeidsloon mogelijk moet laten verdienen: ook zou men, door dat voorstel van den Schrijver te volgen, gevaar loopen, om de bestaande Fabrijken in het land te benadeelen, en men zou veel produceren, terwijl men slechts aan een gering aantal armen werk zou kunnen geven. — De werkzaamheden door den Schrijver geschikt geoordeeld voor vrouwen in Gods- en Weeshuizen, schijnen mij doelmatig gekozen te zijn; ik zoude, zoo als ik reeds hierboven gezegd heb, daar nog bijvoegen, het bereiden van die levensmiddelen, welke de Schrijver onder de werkzaamheden voor huiszittende armen gerangschikt heeft.

Vooral keur ik echter het voorstel goed, om in deze gestichten een lokaal af te zonderen, alwaar zoodanige moeders, welke buitenshuis moeten gaan werken, en met kleine kinderen belast zijn, dezelve gedurende hare afwezenheid zouden kunnen inbrengen, en aan de zorg en oppassing van eenige daartoe aangestelde vrouwen toevertrouwen; dit kan een

waar

leveren. Evenwel zou ik buitendien zwarigheid vinden, in die langdurige opvoeding door openlijke inrigting, welke de Heer V. voorslaat. M. W. T.

werkhuizen of andere gestichten, van welke men eene grootere zindelijkheid vorderen kan, en over welke men ook een naauwkeuriger toezigt kan oefenen; of, bij aldien het dienstig geacht mogt worden, om voor deze bereidingen van spijzen bijzondere Fabrijken of werkplaatsen aan te leggen, kunnen die wel van wege het Armenbestuur daargesteld worden: maar het schijnt mij toe, dat de bereiding van spijzen door zoodanige arbeidslieden behoort te geschieden, welke de Directie, niet met hun te vreden zijnde, dadelijk kan afdanken. — Het hoofd-oogmerk van deze en dergelijke spijsfabrijken, moet niet *zoo zeer* zijn, het verschaffen van arbeid aan armen, als wel het *vermenigvuldigen* van *goedkoope* en *gezonde* spijzen.

Daar de overige werkzaamheden, door den Schrijver opgegeven, van zeer verschillende soort zijn, zoo bekomt men hierdoor het voordeel, om de ruwste lieden ook aan den ruwsten arbeid te kunnen stellen, en om dus bijna aan een iegelijk, een' voor hem passenden arbeid te kunnen aanwijzen. Het vervaardigen van alle soort van Neurenburger-waren en kinder-speelgoed, prijze ik vooral aan voor de kinderen en jonge lieden in de Industrie-scholen: dit vordert meestal weinig kracht; terwijl het bijzonder geschikt is, om de jongelieden handigheid te leeren; en het is genoeg bekend, voor hoe groote sommen daarvan jaarlijks uit Duitschland hier te lande wordt ingevoerd(*). Doch

(*) Goed; mits de jonge lieden dan niet, gelijk de Heer V. voorslaat, tot hun twintigste jaar toe in die algemeene scholen gehouden worden: want dan behooren zij ambachten te leeren, welke hun een meer zeker bestaan ople-

Maatſchappij *tot Nut van 't Algemeen*, deze ſoort van ſcholen niet reeds ſedert lang heeft ingevoerd (*).

De dertien verſchillende werkzaamheden, welke de Schrijver, in zijn tweede Hoofdſtuk, handelende over doelmatigen arbeid der armen in de Steden, als voor de huiszittende armen geſchikten arbeid opgeeft, en waarvan eenige onder een naauwkeurig opzigt in bijzondere *ateliers*, of werkplaatſen zouden moeten worden verrigt, oordeel ik alle nuttig te zijn, en ook de meeste derzelve geſchikt tot arbeid voor armen. — Alléén zoude ik miſſchien daarvan uitzonderen, die verrigtingen, die het bereiden van ſpijzen betreffen: niet, dewijl ik de opgegevene zaken zelf afkeur; integendeel houd ik de oprigting van zoodanige fabrijken voor nuttig, als eene ſtrekking hebbende om de algemeene oeconomie te bevorderen: maar daar alle bereiding van ſpijzen zindelijkheid vereischt, en ook niet dan onder een zeer naauwkeurig toezigt kan worden uitgeoefend, zoo ſchijnen mij deze werkzaamheden, uit dien hoofde, niet zeer geſchikt te zijn voor huiszittende armen, van welke men een' zoo grooten graad van zindelijkheid en reinheid niet verwachten kan. Ik zoude derhalve alles wat het bereiden van ſpijzen betreft, eerder voor geſchikte bezigheden houden, voor de bewoners van werk-

(*) De Maatſchappij *tot Nut van 't Algemeen*, meende te moeten beginnen, met eene prijsvraag over het nut en de beste inrigting zulker ſcholen. Op deze prijsvraag, ondanks alle moeite, geen voldoend antwoord bekomende, ſchijnt de Maatſchappij van dit onderwerp te hebben afgezien. Ik hoop hierop nader terug te komen. H. W. T.

de jongens op Industrie-ſcholen zenden om een ambacht te leeren. De oprigting van Industrie-ſcholen kan ook van Stadswege plaats hebben, om door jongens van onderſcheidene Godshuizen bezocht te worden: maar de meisjes kunnen bijna niet te ingetogen opgevoed worden. In *Antwerpen* mogen de weesmeisjes nimmer uitgaan, dan door eene opzienſter vergezeld: doch elk huis heeft een' zeer ruimen tuin. De ondervinding leert, dat hare zeden zuiverder zijn, dan het geval bij onze weesmeisjes is; en te *Antwerpen* worden zij bij voorkeur tot dienstmeiden in de deftigſte huizen gezocht.

Kerken, zoo als de Schrijver dit voorſlaat, ſchijnen mij ongeſchikte lokalen te zijn voor het geven van onderwijs; als zijnde in den winter veel te koud, en in den zomer dikwerf ongezond, wegens de kelderachtige koelte.

Wat de Industrie-ſcholen betreft, waarvan de Schrijver de oprigting aanbeveelt, en waarvan hij de nuttigheid aantoont, zoo ben ik het daaromtrent ten volle met hem eens; alle Leerſcholen zijn voor de lagere Volksklasſe ſlechts eene halve weldaad, wanneer men daar geene Industrie-ſcholen bijvoegt. Het is niet genoeg, hen te leeren lezen of ſchrijven, en hunne denkbeelden te ontwikkelen; men moet hen ook tot de arbeidzaamheid praktisch aanhouden, en kundigheden leeren, waardoor zij hun levensonderhoud kunnen verdienen. Wanneer men bij de voortreffelijke Amſterdamſche Armenſcholen, Industrie-ſcholen gevoegd zal hebben, zal men eerst ondervinden, welk nut deze dubbele wijze van onderwijs, zaamgepaard, ſtichten kan. Het is te verwonderen, dat de

Zie hier nu nog eenige bijzondere aanmerkingen, nopens eenige der door den Schrijver voorgeslagene maatregelen:

Ik zoude met den Schrijver, in deszelfs eerste Hoofdstuk, het voor nuttig houden, om voor alle de Gods- en Weeshuizen eener Stad maar ééne Bakkerij te hebben: men zal hierdoor in de gestichten plaats uitwinnen, en het zal ook voordeeliger uitkomen. Dit bestaat zoodanig te *Antwerpen*, en men heeft er het voordeel van ondervonden. Dat insgelijks in elk Gesticht geene afzonderlijke Apotheek noodig is, wanneer het Gesticht zelf geen Gasthuis of Hospitaal is, behoeft ook niet verder aangetoond te worden. Is het Gesticht een Gasthuis of Hospitaal, zoo is het noodig, dat hetzelve zijne eigene Apotheek heeft; voor alle de overige gestichten, en voor de huis-armen, behoort er eene Stads-Apotheek te bestaan, die volstrekt aan geene ingezetenen iets voor geld moge afleveren.

Dat echter de Schrijver voorslaat, ten einde in de Gestichten meer ruimte te gewinnen, ook in sommige gevallen de Leer- en Werkscholen uit dezelve te verwijderen, om de kinderen in scholen buiten de Gestichten dit onderwijs te doen genieten, kan ik niet goedkeuren; althans wat betreft de gestichten, voor de opvoeding van meisjes bestemd: ook niet, wat betreft de Leerscholen voor jongens; maar de Werkscholen voor dezen kunnen gevoegelijk buiten de gestichten worden geplaatst, en men kan de

der Godshuizen, verdient de uitmuntende voordragt van den Heer B. VAN REES, nopens *Leiden*, in algemeene herinnering gebragt te worden. M. W. T.

ging der tegenwoordig politiek-bedeelde armen; als ook de administratie van zoodanige Godshuizen, die uit de gelden der Stedelijke kas worden onderhouden. Dat, in de tweede plaats, het Stedelijk-Bestuur alle subsidiën, van welken aard ook, aan alle Kerkelijke Armen-Besturen of bijzondere Godshuizen weigere; maar aan deze corporatiën aanbiede, om, bij aldien zij uit hunne eigene middelen niet kunnen bestaan, dan van hun, hunne armen en hunne fondsen te willen overnemen.

Hierdoor zal langzamerhand eene algemeene administratie voor elke Stad geboren worden; en wanneer dan het nieuw Arm-Bestuur goed is ingerigt en geregeld werkt, is er geen twijfel aan, of de armen zullen er wel bij varen, men zal vele bezuinigingen kunnen invoeren, en men zal met minder geld meer nuts stichten. Zonder eene zoodanig algemeen Stedelijk Armen-Bestuur, zullen alle maatregelen, waarin de medewerking der Regenten van bijzondere Armen-Besturen of Gestichten gevorderd wordt, schipbreuk lijden, aan de gehechtheid, die zij allen hebben, aan hun gezag, waarvan zij vrijwillig niet gaarne het geringste afstaan (*).

Zie

(*) Wij kunnen niet ophouden te herhalen, dat een goed, een doelmatig Armen-wezen eene der eerste pligten is van elk Gemeentebestuur; eene pligt, waarvan geene moeijelijkheid hetzelve ontslaan kan; en buiten welke te vervullen, het geene eer, maar eene schande is, aan het hoofd eener regering, of lid derzelve te zijn. Wij hebben ook van den beginne af aan, de grondtrekken eener doelmatige armen-verzorging, en voorbeelden zulker inrigtingen, opgegeven. Nopens het vereenigen der administratie der

Konde men aldaar, zoo als in *België*, de Godshuizen in elke Stad onder ééne Hoofd-administratie brengen, en hunne inkomsten vereenigen; zoo zouden er vele en aanmerkelijke bezuinigingen in te voeren zijn, zonder dat het belang der in dezelve onderhouden wordende perſonen benadeeld wierd: dit heeft de ondervinding in *België* bewezen; en ik heb mij, gedurende mijn verblijf te *Antwerpen* en te *Mechelen*, hiervan ten volle overtuigd: maar daar heeft deze amalgame onder het Fransch Beſtuur plaats gehad; waarvan men nu de voordeelen genieten kan, zonder dat men eene daad behoeft te plegen, die, volgens het gevoelen van eenigen, geacht zou kunnen worden, het regt van eigendom te kwetſen, of ſtrijdig te zijn aan vroegere beſchikkingen van overledenen; ook zoude misſchien eene zoodanige ineenſmelting, wegens de in deze Provinciën beſtaande onderſcheidene Godsdienstige gezindheden, veelal nog meer tegenſtand kunnen vinden.

Het wordt dus moeijelijk te bepalen, in hoe verre het politiek beſtuur aan de Godshuizen algemeene maatregelen kan voorſchrijven. — En moet dit alléén door middel van overtuiging geſchieden, dan zal dit zeer bezwaarlijk gaan, dewijl de Regenten dezer geſtichten, veelal, het zij onder den ſchijn, het zij wezenlijk in het denkbeeld, van het voordeel van het Geſticht dat zij administreren, inderdaad even zeer hun eigen gezag in het oog zullen houden, waarvan zij niet gaarne het geringſte afſtaan.

Het eenigſte wat mij hier mogelijk ſchijnt, is, dat het Plaatſelijk Beſtuur in elke Stad beginne met het organiſeren van een wel ingerigt Arm-Beſtuur, en aan dit nieuw Arm-Beſtuur toevertrouwe de verzorging

BRIEF VAN DEN HEER R. S. AAN PROF. H. W. T. BEHELZENDE EENIGE AANMERKINGEN OP DE HIER VOORAFGAANDE VERHANDELING.

(*Met eenige aanmerkingen tot antwoord, van H. W. T.*)

HOOGGELEERDE HEER!

Hier nevens zend ik U terug het opstel *over de vermindering van behoeftigen in de Steden.* — Ik heb dit stuk, hetwelk waarlijk zeer veel goeds behelst, en hetwelk ik oordeel, de ernstige aandacht der Stedelijke Regeringen overwaardig te zijn, met veel genoegen gelezen: daar Gij mij echter toestaat, om U daaromtrent mijne aanmerkingen mede te deelen, zoo volgen hier eenige; welke echter eerder bedenkingen over dit zelfde onderwerp zijn; en die ik geheel en al aan uw eigen oordeel overlaat.

In de eerste plaats, vrees ik, dat eenige der opgegevene maatregelen bij den tegenwoordigen toestand van zaken in onze Noordelijke Provinciën, waar elk Godshuis en Gesticht volkomen onafhankelijk op zich zelf bestaat, en zijne bijzondere inkomsten en Regenten heeft, moeijelijk in te voeren zullen zijn.

Kon-

van dit Hoofdſtuk genoemde jonge lieden, door hun in die Koloniën landerijen aan te wijzen; welke zij, of voor eigen rekening, en met toezegging van sommige voordeelen, zouden kunnen ontvangen als leen-goederen; of ook anderdeels, adminiſtreren als Domein-goederen: de toewijzing dezer goederen aan de familie hier te lande, onder voorwaarde, dezelve als een inaliënabel goed voor zekere leden derzelve te bewaren, zoude merkelijk ſtrekken om hun verarmen tegen te gaan. Na het voorgaande is deze korte aanwijzing genoeg. Het hoofd-idée is, onder toezigt van den Staat, Koloniën te hebben, waarvan het eigendom aan den Staat zelven behoort; de eerſte leenroerigen zouden in het moederland wonen, en de eigenlijke gebruikers weer cliënten van deze zijn.

Om deze volkplantingen nog meer te beſchermen, zeiden wij dat Militaire-Koloniën dienſtig waren: men zoude tot dit einde aan de ſoldaten, na een verblijf van een zeker aantal jaren in de Koloniën, kleine landhoeven kunnen ſchenken, gelegen aan de grenzen, en van hun, even als bij de oude Indiën het geval was, eene oorlogs-kaste vormen. Op deze wijze zouden de gezamenlijke Planters-, Handel- en Akkerbouw-Koloniën eenen voormuur hebben, welke ſterk genoeg zoude zijn om allen buitenlandſchen aanval af te weren.

Dat dergelijke Koloniën, het vertier met het moederland aanmerkelijk bevorderen, behoeft wel geen betoog.

BRIEF

In *Noord-Amerika*, waar de voornaamste Engelsche Volkplantingen waren, en werwaarts zich de meeste verhuizende Europeërs begaven, had de dwang, die het moederland hen wilde opleggen, het gevolg dat zij opstonden en eenen vrijen Staat vormden; hetgeen hun gelukte, voornamelijk door medewerking van *Frankrijk*.

De Spaansche bezittingen in dit werelddeel, nadat zij het moederland van volk uitgeput hebben, schijnen thans ook een eigen zelfbestaan te willen aannemen. Zonder twijfel ware dit ook het geval geweest met de Portugeesche bezittingen, zoo de Koning van *Portugal* niet zijn Rijk geruild had (als het ware): waardoor dan ook vroeg of laat, zijn geboorteland, thans Kolonie geworden zijnde, hem ontnomen zal worden.

De Engelsche heerschappij in de Oost-Indiën grond zich alleen op militaire bezitnemingen, en wordt ook alleen hierdoor gehandhaafd.

Het schijnt dus, dat de loop der zaken leert, dat de volkplantingen, te *zwak* zijnde, een wankel en onzeker, bestaan hebben; *sterk* geworden, zich eindelijk van het moederland afscheuren.

Doch omdat dit in geschiedenis der volken altoos is, en dat dit uit den aard der Koloniën zoo zijn moet, volgt echter geenszins, dat men geene behoedmiddelen in het werk kan stellen, ten einde dit niet geschiede; en hiertoe komt mij het geschiktst voor, bij de bestaande Handel- en Planters-Koloniën, Akkerbouw-Koloniën te voegen, en deze door Militaire-Koloniën verder te bevestigen.

Tot de eerstgenoemde soort daar te stellen, zoude men gebruik kunnen maken van de in den aanvang

landman dan voor den stedeling, doch voorzeker wordt de moraliteit van geenen stand door dezen tijdelijken dienst bevorderd.

Is de remplaçant getrouwd, zoo verkwist hij dikwerf het grootste gedeelte van het geld dat hij van dengenen in wiens plaats hij optreedt, bedongen heeft; en is dit dan opgeteerd, zoo vervallen zijne achtergeblene vrouw en kinderen niet zelden ten laste der Armen-fondsen.

Het zou derhalve, naar mijn inzien, zeer te wenschen zijn, dat men, door aan een gedeelte van de jongens, welke ten laste van den Staat opgevoed worden, zoo als de vondelingen, en andere, door hunne ouders verlaten, of vrijwillig afgestaan wordende kinderen, eene opvoeding gave, welke hen den lust tot den dienst inboezemde, terwijl zij hun te gelijkertijd daartoe de geschiktheid gave; opdat hierdoor de Armée jaarlijks konde worden aangevuld, en dus ten minste het Contingent der loting van de Land-Militie worden verminderd. Dit oogmerk kan bereikt worden, of door het oprigten van kweekscholen voor den Landdienst, zoo als men dat hier te lande onder de regering van Koning LODEWIJK ondernomen heeft, doch welke instellingen gedurende onze inlijving in het Fransche Rijk vernietigd zijn geworden; — of misschien ook ten deele, door aan de jongelingen, die in de Koloniën der Maatschappij van Weldadigheid opgevoed worden, den lust in te boezemen, om vrijwillig dienst te nemen. Wanneer dan zoodanige jongelieden in mindering van het Contingent der Stad of Plaats, waaruit zij, of hunne ouders afkomstig zijn, optraden, zou de loting voor de Land Militie hierdoor kunnen verminderd, en bij verdere uitbreiding,

misschien geheel noodeloos kunnen worden gemaakt.

Eerstelijk zou de Armée hierdoor voorzeker sterkere en voor den dienst geschikte soldaten bekomen; bij vergunning van verlof, zouden deze jongelingen, welke alle aan den veld-arbeid gewoon zouden zijn, in de Kolonie terug kunnen keeren, en zij zouden aldaar gedurende hun' verloftijd, onder een behoorlijk toezigt, tot verdere ontginningen van gronden, of tot het graven van kanalen, of andere groote en nuttige werken kunnen worden gebezigd; en na volbragte dienstjaren zou men hun als belooning een stuk grond en woning in erfpacht of eigendom kunnen geven: dit zoude te gelijkertijd de gelegenheid opleveren tot het uithuwen der in de Koloniën opgevoede meisjes. — Ten tweede, zou op deze wijze de gerustheid aan vele huisgezinnen uit den middelstand, die niet rijk genoeg zijn om voor hunne zoons remplaçanten te stellen, terug gegeven worden. — Ten derde; de Armen-fondsen zouden hierdoor gewinnen, dewijl dan geene vrouwen of kinderen van remplaçanten ten laste derzelven zouden vallen. — En ten vierde; de moraliteit zoo wel in dezen middelstand, en de lagere volksklasse, als zelfs bij den militairen stand, zoude hierdoor bevorderd worden (*).

Daar de Maatschappij van Wetenschappen te *Haarlem*

(*) De Heer V. heeft bepaaldelijk gehandeld over het verminderen der armen, en dus mede der overtollige bevolking, in de Steden; en hij had regt, om daarbij de Fransche en de tegenwoordige Militaire Conscriptie mede te tellen; zonder daarom deze maatregelen, in haar geheel en alle deelen beschouwd, te behoeven goed te keuren. De menschlievende denkbeelden van den Heer

lem gevestigd, eene prijsvraag uitgeſchreven heeft over de beste wijze, hoedanig men in navolging der oude volkeren, buitenlandſche Koloniën zoude kunnen daarſtellen, zal ik niet treden in hetgeen onze Schrijver over dit onderwerp zegt; dewijl het te hopen is, dat men bij de beantwoording dezer prijsvraag, omtrent dat allerbelangrijkst punt alle mogelijke inlichting zal bekomen.

Ik eindig alzoo hiermede dezen brief, welke onder het ſchrijven langer geworden is, dan ik mij had voorgeſteld; waarover ik U om verſchooning moet vragen. Ook hoop ik, dat de verdienstelijke Heer J. J. V. deze aanmerkingen als geene berispingen zal willen beſchouwen: ik ben het met hem over de meeste zijner tot dit weldadig einde voorgeſlagene middelen eens; en heb voornamelijk getracht, om aan zijne eigene denkbeelden, waar die met de mijnen overeenſtemden, eene meerdere ontwikkeling te geven; en verſchil ik hier of daar van hem, zoo onderwerp ik gaarne mijne denkbeelden aan een meer verlicht oordeel.

Ik heb de eer, enz.

K. S.

Utrecht, den 19 October 1819.

VER-

Heer S. verdienen alle achting: maar of ze ingang zullen vinden, en ook dan aan zijne eigene verwachting zouden beantwoorden, is eene andere vraag; (b. v. als de jaarlijks uitgediende *Conſcrits* akkers ontvangen van de Maatſchappij van Kolonisatie, konden er zoo veel minder behoeftige huisgezinnen uit de Steden gekoloniſeerd worden.) — De Krijgsdienst in onzen Staat ſchijnt nog eene geheel andere inrigting te vereiſchen: doch het is hier de plaats niet, om dit breeder te behandelen. H. W. T.

VERSLAG VAN DE HOOFD-DIRECTIE DER MAATSCHAPPIJ VAN WELDADIGHEID, IN HET LAATST VAN DEN JARE 1817 BINNEN LEYDEN OPGERIGT (*), GEDAAN AAN DERZELVER MEDELEDEN EN BEGUNSTIGERS, OP VRIJDAG DEN 11. JUNIJ 1819.

Wij beginnen ons verslag met het berigt, dat *het aantal onzer Medeleden*, sedert de laatstgehoudene algemeene vergadering is toegenomen: zoodat wij thans 167 Contribuanten tellen: zijnde het getal dergenen, die hunne diensten als Medewerkers hebben aangeboden, van 37 tot 40 opgeklommen.

De ontvangene Giften hebben bedragen eene som van *f* 4869 : 18 : 8, zijnde derhalve *f* 1980 : 15 : 8 meerder dan in het vorige jaar.

De *distributie* dezer som heeft op denzelfden voet, als wij U in ons voorgaand verslag breedvoerig hebben ontvouwd, ook nu plaats gehad. Alleen merken wij daarbij aan: dat wij gemeend hebben, in de eerste plaats, ter ondersteuning bij deze Maatschappij te moeten opnemen, alle zoodanige huisgezinnen en personen, die in het vorige jaar onderstand hebben

(*) [Zie dit *Magaz.* II. D. bl. 88—105. — Het hoofd en slot van dit Verslag zijn, om ruimte te winnen, hier weggelaten. *Red.*]

ben genoten, en ook nu als geſchikte voorwerpen onzer zorg konden worden beſchouwd; waaromtrent wij alvorens de berigten der H. H. Medewerkers hebben ingewonnen; — dat wij vervolgens de hoogſte Contribuanten hebben verzocht, ons een zeker getal hulpbehoevenden, naar evenredigheid hunner contributiën, te willen voordragen; uit welken wij, overeenkomstig de grondbeginſelen onzer Maatſchappij, en al mede na bekomen informatiën van H. H. Medewerkers, eene keuze konden doen, voor zoo verre onze middelen toen nog ſtrekten: voor welke voordragten wij echter eenen zekeren tijd hebben moeten bepalen, om geene geldmiddelen te lang ongebruikt te laten liggen; en, bij het reeds ver verloopen ſaiſoen, onze werkzaamheden geregeld te kunnen voortzetten: hebbende wij, voor zoo veel van deze uitnoodiging, binnen den beſtemden tijd, is gebruik gemaakt, daaraan naar ons vermogen trachten te voldoen; — dat wij eindelijk, over de toen nog overſchietende zeer geringe ſom, hebben gedisponeerd, ten behoeve van eenige weinigen uit de groote menigte, welke zich, op onze daartoe gehoudene zitdagen, met aanbevelingen van medeleden der Maatſchappij bij ons hebben vervoegd: hebbende wij ons, bij alle deze vermelde keuzen van opgenomenen, ten regel geſteld, van geene behoeftigen daartoe te brengen, die van eenig Arm-beſtuur, zoo wel zomer- als winter-bedeeling genoten: oordeelende dat die klasſe van behoeftigen over het algemeen minder voor het doel onzer inrigting ware geſchikt; en zij inderdaad zouden verliezen, wanneer zij van de bedeeling der Diakonie voor het ge-

heele jaar afstand deden, om door ons alleen maar *des winters* onderfteund te worden.

Op de voorfchrevene wijze hebben wij 199 *Huisgezinnen*, bevattende 856 *zielen*, bij de Maatfchappij opgenomen: zijnde derhalve dit getal 68 Huisgezinnen of 316 zielen meerder dan in het vorige jaar; bij welk verfchil daarenboven in aanmerking dient genomen te worden, dat de onderftand toen flechts gedurende 4, doch thans gedurende 5 maanden heeft plaats gehad. Wij hebben tevens zorg gedragen, dat de namen onzer opgenomenen bij de Arm-befturen niet onbekend zijn gebleven.

Wat *nu den verleenden onderftand* betreft: te dien aanzien hebben wij te berigten:

1°. Dat aan de Maatfchappij ook nu weder van H. H. Burgemeesteren is vergund geworden, het benoodigde *Brood* uit de Armen-Bakkerij dezer Stad, en derhalve vrij van den Stedelijken Impost op het Gemaal, te mogen ontvangen; en dat aan de Huizen der opgenomenen zijn afgeleverd 5589 Roggenbrooden van 3 ℔ à 3 ftuivers, en 1259 Tarwenbrooden van 1½ ℔ à 2¼ ftuivers, voor welk Artikel eene fom van *f* 979 : 19 : 12 is uitgegeven.

2°. Dat de Hoofd Directie weder, gelijk in het vorige jaar, met Aardappelen-koopers binnen deze Stad, eene overeenkomst heeft getroffen voor de benoodigde *Aardappelen*, volgens welke, op vertoonde Bons, zijn afgeleverd 1205¾ Agchelen Aardappelen, à 30 en 32 ftuivers, te zamen bedragende eene fom van *f* 1871 : 16 : 0.

3°. Dat uit eene der Grutterijen alhier aflevering gefchied is van *Grutten*, *Meel*, *Erwten* en *Havergort*, ter fomme van *f* 493 : 5 : 0.

4°. Dat

4°. Dat er, *ter losſing van Kleedingſtukken uit de Bank van Leening*, is uitgegeven eene ſom van *f* 507 : 13 : 10.

5°. Dat er 146 *Hemden*, van onderſcheidene grootte, ter waarde van *f* 229 : 4 : 0, en 42 *paar kouſen* en *ſokken*, berekend tegen *f* 34 : 2 : 0, zijn afgeleverd: zijnde deze Hemden, Kouſen en Sokken, door kinderen der opgenomenen, in het Naai- en Brei-School; en het Linnen in de Weverij der Maatſchappij vervaardigd.

6°. Dat er 477 *Tonnen Turf*, bedragende eene ſom van *f* 333 : 18 : 0. zijn uitgedeeld.

7°. Dat er betaald is *voor Huis-* en *Kamerhuur* *f* 64 : 3 : 8; *ter aankoop van Gereedſchappen en Materialen* *f* 43 : 9 : 6, en *van Kleederen* *f* 19 : 6 : 0.

8° Eindelijk, dat er *voor geleverde Medicijnen* is uitgegeven *f* 76 : 2 : 0.

Zijnde alle deze bovenſtaande posten, ſpecifiek en met de daarbij gevoegde Bons der Medewerkers, op welke de afleveringen en uitgaven geſchied zijn, verantwoord, in de ter tafel liggende Rekening van den Penningmeester der Maatſchappij, die aan Ul. onderzoek en goedkeuring zal worden onderworpen.

Omtrent den laatstgenoemden post, voor geleverde Medicijnen, hebben wij nog te berigten, dat wij noodig geoordeeld hebben, ons van eene vaste en regelmatige Genees- en Heelkundige hulp, ten dienste der opgenomenen bij de Maatſchappij, te voorzien: waarin wij bij uitnemendheid zijn geſlaagd; zoo wel door de goedwilligheid der Heeren SALOMON, PLAAT en HOOGSTRATEN, die hunne diensten als Genees- en Heelmeesters kosteloos hebben geleend; als door eene gunstige dispoſitie van Heeren Regenten van het

Gasthuis, volgens welke deze Maatschappij, op eene gelijke wijze als de overige Armbesturen, de benodigde Geneesmiddelen uit de Stads-Apotheek heeft ontvangen.

Nu is ons nog overig, verslag te doen, van het geen de Maatschappij, *ter bevordering van nuttige werkzaamheid* onder haar opgenomenen, heeft verrigt. Ons thans in geene bijzonderheden kunnende begeven, omtrent hetgeen tot dat heilzaam einde, door de respective Heeren Medewerkers, met de hun aanbevolene Huisgezinnen zal zijn beproefd; bepalen wij ons alleen bij *het Naai- en Brei-School* en bij *de Linnen-Fabrijk* der Maatschappij.

Wat *het eerste* aangaat: heeft de Hoofd Directie de te voren bestaan hebbende drie Scholen vereenigd, en in dezelve, gedurende het geheele *jaar*, aan 17 Meisjes onderwijs in het Naaijen en Breijen bezorgd; met dat goed gevolg, dat al het, bij de Maatschappij benoodigde, of door sommige Leden bestelde Naai- en Breiwerk, door deze kinderen is vervaardigd. Ten dienste dezer School is over 12 maanden betaald: voor gegeven onderwijs, *f* 120 : 18. welk loon thans echter op *f* 78 in het jaar is verminderd, uit hoofde der reeds gemaakte vorderingen der Leerlingen; voorts voor Naai- en Breiloon *f* 63 : 0 : 0 en voor wollegaren *f* 6 : 6 : 8. Deze inrigting, wier nut elk een moet in het oog vallen, zoude evenwel voor veel grooter uitbreiding, met aanwending van mindere kosten, vatbaar zijn, indien er meer werk, dan tot dus verre heeft plaats gehad, door Particulieren werd besteld.

Wat eindelijk *de Linnen-Fabrijk* betreft: daaromtrent hebben wij het volgende te berigten.

De

De Heeren C. LEEMBRUGGEN en J. ZUURDEEG, die zich bij voortduring met de Directie van dezelve wel hebben willen belasten, ons te kennen gegeven hebbende, van hoe veel belang het zoude zijn, dat de gezamenlijke *Wevers* in één lokaal werkten: hebben wij ons deswege bij H. H. Burgemeesteren vervoegd; en van Hun Edel Achtbaren gunstig verkregen het gebruik van het voormalige Roomsche Meisjes-Weeshuis; waarin de geheele *Linnen-Weverij* is overgebragt, en, onder een behoorlijk opzigt, geregeld werkzaam is.

Voorts blijkt uit den staat en verdere aanteekeningen, de *Linnen-Fabrijk* specterende, die hier almede ter tafel zijn gebragt: — dat de rentelooze voorschotten voor dezelve hebben bedragen eene som van *f* 3118:0:0, behalve de giften van *f* 70:0:0: — dat er op 16 getouwen, waarop succesfivelijk 30 *Wevers* hebben gewerkt, in 12 maanden 4757 ellen *Linnen* zijn geweven; — dat door deze 30 *Wevers* als arbeidsloon is genoten *f* 1112:12:0; — en dat het Fonds, zoo aan noodzakelijke uitgaven ter behoorlijke inrigting en verwarming van het lokaal, als bij verlies op de Fabrijkage, heeft verloren *f* 173:12:10; — met welk verlies men aan 30 huisgezinnen een' onderstand van *f* 1112:12:0 heeft verschaft: welk verlies uit het afgezonderde kapitaal des vorigen jaars, bedragende eene som van *f* 696:4:4, en uit de giften van *f* 70:0:0, gevonden wordende, de Hoofd-Directie zich meer dan genoegzaam in staat bevindt, om de voorgeschotene kapitalen, zulks begeerd wordende, promptelijk af te lossen.

Om dit, naar ons inzien, gunstig resultaat te duidelijker te doen uitkomen, merken wij nog het vol-

gende aan: dat, behalve de *f* 1112:12:0 aan arbeidslooñen; ook nog aan ongelden, welke meest uit betaalde bleekloonen, en gemaakte gereedschappen, thans het eigendom der Fabrijk; zijn voortspruitende, is voldaan *f* 486:11:14; — dat van de *f* 173:12:10 verlies, behoort te worden afgetrokken eene som van *f* 104:17:8, die niet als verlies *op de Fabrijkagie* kan worden aangemerkt; zoo als uit den staat van rekening en verantwoording nader blijken kan; — dat, bij de toenemende deugdelijkheid van onze *Linnens*, die inderdaad zeer aanmerkelijk is, wij voor het vervolg zulk een groot verlies niet meer te vreezen hebben; — en eindelijk, dat men dit verlies ook nu niet groot, *ja zelfs geen verlies* kan noemen, wanneer men het doel onzer Fabrijk in aanmerking neemt, hetwelk niet zoo zeer op winst, als wel op eene verstandige ondersteuning van hulpbehoevenden, door middel van eigen vlijt, berekend is. Uit dit oogpunt toch beschouwd, mogen wij het een zeer voordeelig slot noemen, dat wij met *f* 173:12:10 (behalve eene aanmerkelijke som aan andere werklieden, voor bleekloonen en gemaakte gereedschappen,) aan 30 huisgezinnen onzer behoeftige Stadgenooten een' onderstand van *f* 1112:12:0 hebben bezorgd; een onderstand, zonder welken de meesten van hen ten laste der Armenfondsen zouden hebben moeten vervallen: hetgeen toch met te meerder waarschijnlijkheid kan verondersteld worden, daar onze *Fabrijk* alleen in tijden van werkeloosheid voor deze huisgezinnen tot eene toevlugt heeft verstrekt; waardoor zij telkens tegen dat dikwerf onherstelbaar en meer en meer toenemend verval in armoede zijn beveiligd geworden, waarin zich zoodanige huisgezinnen, bij het stilstaan van hun gewoon werk

ook

ook maar gedurende weinige weken, zoo ligt gebragt zien.

B E R I G T.

Op vorenstaand Verslag is, door de tegenwoordig zijnde Leden der *Maatschappij van Weldadigheid*, met eenparige stemmen, tot derzelver voortduring besloten; en tevens ter uitbreiding van de *Linnen-Fabrijk* tot 24 Getouwen, voor welke het tegenwoordig Lokaal derzelve vatbaar is: zullende dienvolgens de Hoofd-Directie aan de Begunstigers dezer Maatschappij, en aan degenen, die zich in het vervolg bij dezelve zouden willen voegen, de gelegenheid aanbieden, om tegen den aanstaanden winter in te schrijven; en intusschen de renteloozé voorschotten, ter voorschreven uitbreiding der *Linnen-Fabrijk*, te vermeerderen: kunnende zich de Geldschieters, voor het vervolg, niet minder dan voor dit afgeloopen jaar van de prompte aflossing der geleende kapitalen, na tijdige opzegging, volkomen verzekerd houden. (*)

(*) [De nieuwe inteekening, in dit Najaar geopend, wederom zeer goed hebbende opgenomen, hoopt men door de thans weder aanvangende werkzaamheden even gunstige gevolgen te zullen voortgebragt zien. — *Den* 1. *Dec.* 1819.]

IETS OVER DEN GEEST, DE BEDOELING EN WERKZAAMHEDEN VAN HET AMSTERDAMSCHE GENOOTSCHAP: TOT BEOEFENING VAN DEUGD EN KUNDE.

Daar het menschlievende Genootschap, hetwelk de taak op zich heeft genomen, om de zoo veel nuts belovende Inrigting, waarover wij hierboven bl. 161—173 gesproken hebben, (*) in werking te brengen, hoezeer bijna een vierde van eene Eeuw bestaan hebbende, *buiten Amsterdam* zeer weinig, en *in Amsterdam* zelve niet genoegzaam bekend is, zoo gelooven wij, aan onze Lezers geenen ondienst te zullen doen, door dezelve eenigermate nader met den geest, de bedoeling en werkzaamheden van dit Genootschap bekend te maken.

Het Amsterdamsche Genootschap: *tot beoefening van Deugd en Kunde*, werd opgerigt den 20. Augustus 1795; doch de Wetten naar welke hetzelve thans wordt bestuurd, zijn herzien geworden den 1. September 1814.

(*) Namelijk, eene verkoopplaats van Kunst- en Handwerken, vervaardigd door *lieden van goeden huize;* bestaande te *Amsterdam*, *op de Heerengracht*, *tusschen de oude Spiegelstraat en de Romeins-Armsteeg*, N. 161.

Dit Genootschap is hoofdzakelijk ingerigt tot ondersteuning van deugdzame ongelukkigen of hulpbehoevenden; en voorts tot onderlinge beschaving van de verstandelijke en zedelijke vermogens van deszelfs leden.

Men kan alzoo dit Genootschap als *tweeledig* aanmerken; namelijk als eene *Maatschappij van Weldadigheid*, en als een *Letterkundig Genootschap*. Met dit oogmerk is het ook in twee Departementen verdeeld.

De vestiging, uitbreiding en nuttige aanwending van het *Liefde-fonds* is bijzonderlijk aan het *eerste* Departement toevertrouwd. Dit Departement vergadert den eersten Zaturdag van elke maand; en houdt zich dan bezig, met over den te verleenen onderstand aan hulpbehoevenden, te raadplegen. Alle deugdzame ongelukkigen en behoeftigen, zonder onderscheid van jaren of godsdienstige gevoelens, worden, naar evenredigheid hunner omstandigheden, en naar die van de kas des Genootschaps, met Levensmiddelen, Kleeding, Medicamenten, middelen van bestaan, Onderwijs, en des noods met contante penningen, ondersteund.

Om de ondersteuning van het Genootschap deelachtig te worden, moeten de personen of huisgezinnen door een der Leden van het Genootschap, op deszelfs tourbeurt, aan den Directeur-Thesaurier schriftelijk worden opgegeven. Wanneer deze de kas voor nieuwe uitgaven berekend oordeelt, worden zoodanige personen of huisgezinnen aan het Genootschap voorgesteld; en eindelijk, na behoorlijk en naauwkeurig onderzoek, door hetzelve der bedeeling of ondersteuning waardig gekeurd zijnde, aangenomen. De Directeur-Thesaurier voert de besluiten der Vergadering

zing uit omtrent de bedeeld of ondersteund wordende personen. In voorkomende dringende omstandigheden, doet hij alles wat hij dienstig oordeelt; behoudens echter zijne verpligting, om deswegens op de eerste Vergadering verslag te doen, en het verrigte aan de goedkeuring derzelve te onderwerpen.

Voorts hebben degenen, die reeds bedeelden zijn, of als zoodanig zullen worden aangenomen, de vrijheid, om hunne belangen ter Vergadering van het *eerste* Departement, zelf, schriftelijk of in persoon, in te brengen.

De bijzondere punten van werkzaamheden voor het *tweede* Departement, hetwelke op den *derden* Zaturdag van elke maand vergadert, (behalve in de maanden *Mei*, *Junij*, *Julij* en *Augustus*,) bestaan in een twaalftal vraagpunten, zoo veel doenlijk uit de Zede-, Natuur-, Geschied- en Letterkundige vakken ontleend; doch welke vraagpunten, die door den President op de algemeene jaarlijksche Vergadering worden gearresteerd, geene *partijdige* Godsdienstige of Staatkundige onderwerpen mogen betreffen.

In elke gewone Vergadering van dit Departement is elk der leden, (met uitzondering van den *Secretaris*, den *Directeur-Thesaurier* en den *Revisseur* (*), verpligt, om, op zijne tourbeurt, over een

(*) Deze post wordt aan een' der leden, daartoe de noodige bekwaamheid hebbende, voor zijn leven of lidmaatschap opgedragen. Zijn post is, om, ten verzoeke van de belanghebbenden, de ingeleverde Verhandelingen of andere stukken, na te zien; ten einde die, eer dezelve in de Archiven van het Genootschap worden geplaatst, van de ingeslopene spel- en taalfouten te zuiveren.

een der opgegevene vraagpunten, of over een ander onderwerp, te zijner eigene keuze, eene *beantwoording*, *opstel* of *vertaling*, (mits eigen werk,) in Proza of in Dichtmaat, in te leveren of in te zenden.

De inkomsten van het Genootschap bestaan uit de revenuën van in vroegeren tijd aangekochte effecten; — uit de jaarlijksche contributiën der Leden; — uit de onderscheidene bij de Wetten bepaalde boeten; — en uit donatiën van menschenvrienden, Leden of geene Leden van het Genootschap zijnde.

Op den laatsten Zaturdag van Augustus in elk jaar, wordt er eene algemeene Vergadering gehouden, welke door den President met eene verhandeling wordt geopend: waarna dezelve berigt geeft van de werkzaamheden in het afgeloopene Genootschaps-jaar. Vervolgens geeft de Directeur-Thesaurier een meer omstandig verslag, betreffende den verleenden onderstand aan hulpbehoevenden.

Het getal der Leden van dit Genootschap is onbepaald; doch wordt niemand tot Lid aangenomen, dan die den ouderdom van *twintig* jaren heeft bereikt — van onbesproken handel en wandel is, — en door alle de Leden wordt goedgekeurd. De voorstelling tot Lid moet door een' der Leden geschieden: de beslissing van aanneming of afkeuring heeft plaats in eene vergadering, die niet vroeger dan *veertien* dagen na de voorstelling mag gehouden worden: de absente Leden kunnen hunne goed- of afkeuring schriftelijk inzenden; of hunne stem dienaangaande, door een der tegenwoordig zijnde Leden doen uitbrengen; — doch bij gebreke van dit eene of andere, wordt elk absent

Lid

Lid gerekend, den voorgestelden persoon als Lid goed te keuren.

Hoezeer de werkingskring van dit Genootschap beperkt is, en zich naar deszelfs inkomsten moet regelen, welke in geene evenredigheid staan met de zich in Amsterdam bevindende noodlijdenden en hulpbehoevenden, zoo heeft dit Genootschap echter in stilte veel goeds verrigt.

Wij meenen hetzelve niet beter te kunnen doen kennen, dan door hier over te nemen, het *verslag*, door den Heer Directeur-Thesaurier gedaan, op de algemeene Vergadering, in 1817 gehouden; en hetwelk hier volgt:

VERSLAG van het voorgevallene en verrigte, ten opzigte der bedeelingen, bij het Amsterdamsche Genootschap: Tot beoefening van DEUGD en KUNDE, *gedurende het twee en twintigste Genootschaps-jaar.*

Reeds bij het Verslag van het verrigte in het een en twintigste Genootschaps-jaar, door mijnen waardigen voorganger, den Heere J. B. BENNINGHOFF, gaven wij Ul., zeer geachte Donateurs en Donatrices! te kennen, dat de hulp, welke wij aan onze bedeelden verleenen, veeleer onderstand dan volledig onderhoud is; daar wij het oneindig verkiesligker achten, gebrek en armoede te voorkomen, dan dezelve, éénmaal in alle derzelver verschrikkelijkheden aanwezig, te doen ophouden. — Op deze wijze kunnen wij, met een beperkt Fonds, veel meer nuts stichten, dan in het andere geval. — De roem van tranen te hebben

ben opgedroogd moge grootscher zijn, dan derzelver uitbarsting te hebben onnoodig gemaakt, — Ul. echter, hopen wij, zal deze minder schitterende, doch niet minder nuttige vetrigting genoegzaam zijn.

Hoezeer dus onze vaste regel van gedrag geworden is, om geene volslagen armoedigen onder onze bedeelden aan te nemen; maar alleen dezulken, van welken wij met eenigen grond kunnen hopen, dat hun noodlottige toestand verkeeren kan, —, hebben wij echter aan sommigen hunner het genot uwer weldaden niet willen onthouden. Hun namelijk, die in vroegere jaren onderstand hadden genoten, en door hunne braafheid ons hulpwaardig zijn toegeschenen, meenden wij, bij het klimmen hunner jaren, onze ondersteuning niet te mogen onttrekken; — maar dezelve veeleer te moeten vermeerderen. — Andere insgelijks, die, hoewel vroeger geene bedeelden van dit Genootschap, aan ons de beheering wenschten over te laten van de gelden, die alleenlijk te hunnen behoeve, door liefdadige personen, op bijzondere teekenlijsten, bijeen worden gebragt, hebben wij, zoo dit strookte met de bedoeling hunner weldoeners, onze hulp en toeverzigt niet willen weigeren.

Ingevolge deze schikkingen hebben wij eene klassificatie der met ons Genootschap in betrekking staande hulpbehoevenden gemaakt, en dezelven in drie klassen verdeeld. — Hoewel nu de, uit deze klassificatie voortspruitende, onderscheiden aard van bedeeling eerst in het volgende jaar zal plaats hebben, gelooven wij, dat het echter welvoegelijk is, Ul. hiervan reeds nu kennis te geven.

Wij rekenen dan tot de

Eerste klasse, — de gebrekkigen en ouden, die wei-

nig of niets tot eigen onderhoud kunnen bijbrengen.

Tot de *Tweede* klasse, alle andere bedeelden, wier middelen niet toereiken, of niet zoo bestendig zijn, om daarvan zich en de hunnen te kunnen onderhouden.

En tot de *Derde* klasse, dezulken, ten wier behoeve ontvangene donatiën wij voor hen administreren.

Aan de *eerste* zal, in zoo verre eigene aangebragte bijdragen niet toereiken, uit de kas van het Genootschap, worden verleend allen onderstand, tot het levensonderhoud noodig.

Voor de *tweede* zal de bedeeling zijn, naar mate der aanvrage van hunne zijde, waarvan de noodzakelijkheid te voren door éénen of twee onzer Leden zal zijn onderzocht. Voorts in de tot minderen prijs verzorging van levensmiddelen, op den voet als in dezen Winter binnen deze Stad heeft plaats gehad. Hierbij zullen wij voegen, onze zorg voor het Onderwijs, de Opvoeding, en de bestemming der kinderen.

De *derde* klasse zal de voorregten der *tweede* genieten, doch slechts in zoo verre de ingeteekende gelden zullen strekken. Aan allen zal Medicinale en Chirurgicale hulp worden verleend.

Tot de *eerste* klasse behooren thans zes huisgezinnen; drie genieten weekgelden, welke, gevoegd bij hetgene zij van bijzondere begunstigers, en door eigene werkzaamheid ontvangen, hen in staat stellen om te bestaan. Voor *eene* is eene teekenlijst, wier bedrag, zoo hetzelve niet vermindert, haar een jaarlijksch genoegzaam inkomen geeft. Eén zal, zoo de zoon blijft leven, weldra onze zorg niet meer behoeven: éénе heeft de hulp van menschenvrienden echter zeer noodig; en het is daarom, dat wij haar zeer aanbeve-

len:

len: de bedeelde, welke wij bedoelen, is M. R. v. S.

Tot de *tweede* klasse tellen wij 29 huisgezinnen, tot de derde twee bedeelden.

Thans zullen wij overgaan tot het meer bepaalde Verslag van het afgeloopen jaar. — Bekommerd zagen wij, bij het begin van hetzelve, den naderenden Winter te gemoet, — dank echter aan de algemeene weldadigheid onzer Stadgenooten, dat het bedrag der Donatiën genoegzaam was, om, even als te voren, te kunnen voorzien in de nooddruft der aangenomene bedeelden.

Volkomen door de ondervinding overtuigd, dat niet alle aanvraag om hulp behoort toegestaan te worden, waren wij, bij het uitreiken derzelve, zeer behoedzaam. Het komt alleen den Staat toe, om den onwilligen, den luiaard, of achteloozen noodlijdenden tot arbeid te dwingen. — *Wij* houden ons te vreden hem onze bedeeling te ontzeggen. — Dit hebben wij omtrent eenen onzer bedeelden gedaan. — Wij erkennen, het viel ons smartelijk; doch medelijden mag niet in zwakheid ontaarden. — Het aantal der huisgezinnen, die de zorg van het Genootschap mogten ondervinden, bedroeg in het afgeloopene jaar 36, bestaande uit

Mannen	16.
Vrouwen	31.
Kinderen	72.
te zamen	119 Personen.

Alle dezen staan in betrekking tot ons Fonds, en genoten nog in het jaar 1816 onderstand. Zeer aangenaam echter is het ons, te kunnen berigten, dat,

 in

in dit jaar *zes* huisgezinnen denzelven niet hebben ingeroepen: een volkomen bewijs, dat hun toestand merkelijk verbeterd is; gelijk wij ons dit ook reeds, bij de vorige verslagen, beloofden.

De bedeelingen bestonden, even als te voren, in:

Levensbehoeften,
Kleedingstukken,
Brandstoffen,
Betaling van huur, — onderstand in geld, — benevens Medicinale en Chirurgicale hulp.

Eenen onzer bedeelden bezorgden wij den geheelen winter geregeld werk; zijne dochter deden wij een vrouwelijk handwerk leeren; voor zijnen zoon trachtten wij ook nuttig te zijn. Van ieder echter hunner hadden wij ons met reden te beklagen; en daar dit niet de eerste maal was, dat dit huisgezin blijken van slecht gedrag gaf, hebben wij hetzelve alle verdere bedeeling ontzegd, tot dat er genoegzame bewijzen van beter gedrag zullen zijn.

Een ander, W. v. E. verliet heimelijk zijne vrouw en talrijk huisgezin. Door eene teekenlijst, te haren behoeve geformeerd, konden wij tot nu toe hetzelve onderhouden. Twee harer kinderen gaan op eene kinderschool, tot dat er gelegenheid zal zijn, dat zij op de Stadsscholen zullen kunnen geplaatst worden. Twee anderen genieten het onderwijs van den jongen STROOTMAN; het vijfde kind is nog zuigend. Hetgene wij voor de moeder deden, om haar eene kostwinning te verschaffen, is mislukt. Hare oudste dochter borduurt; doch ook dit levert weinig op. Thans hopen wij met eenigen grond, beter te zullen slagen, om twee harer kinderen aan werk te

hel-

helpen, — Wij verzoeken ten ernstigste alle Donateurs, van voor dit huisgezin hunne giften niet in te trekken, daar het ons anders onmogelijk wordt, om hetzelve voor volslagen gebrek te bewaren.

Het mogt ons ook gelukken, om den jongsten zoon van STROOTMAN, als Tamboer bij de Land-Militie geplaatst te zien; waarbij wij het dubbel inzigt bereikten, om dezen eenen stand te verschaffen, en zijnen broeder, die van dit jaar in de ligting viel, en anders onvermijdelijk zijnen ouden vader had moeten verlaten, voor zijne nuttige loopbaan te behouden.

Voor 9 huisgezinnen betaalden wij de huur; — 20 onvingen pecunieelen onderstand, zoo bij wije van weekgeld als anderzins; — 25 ontvingen wintervoorraad, — 10 medicinale, — en 1 chirurgicale hulp.

Even als bij de vorige jaren, brengen wij onzen dank U toe, achtenswaardige Geneesheer en Heelmeester, voor uwen belangeloozen ijver. —

Ook het gedrag van de meeste kinderen onzer bedeelden verdient eervol gewag: die, welke in de mogelijkheid zijn, om hunne Ouders bij te staan, doen dit met ijver en vlijt; en die, welke hiertoe te jong, maar op de Stadsscholen zijn, geven alle blijken van loffelijk gedrag.

Wij hopen, waarde Donateurs en Donatrices! dat het verrigte Ul. goedkeuring moge wegdragen. Het verhoeden der armoede ons voornaam doelwit zijnde, is het ons aangenaam, Ul. de verzekering te kunnen geven, dat geene onzer bedeelden, ondanks den drukkenden winter, hunnen toestand hebben zien verergerd, velen verbeterd.

Ontvang dan ook hunnen dank, voor hetgene zij U ver-

verschuldigd zijn. Geniet de edelste gewaarwording van den redelijken mensch, eenige zijner natuurgenooten van eenen toestand terug gehouden te hebben, die zoo dikwerf de oorzaak van misdaden is; en dus niet alleen voor hun tijdelijk welvaren, maar ook voor hun eeuwig heil gezorgd te hebben. Niet blootelijk aan het tegenwoordige, niet aan het zigtbare, zijn onze pogingen gewijd; maar ook tevens aan het eeuwige, aan het onzienlijke. Beschouwt men de weldadigheid uit dit oogpunt, zoo zal er bezwaarlijk eene deugd gevonden worden, die den mensch meer veredelt.

Zoo ooit, dan voorzeker hier, hebben geringe middelen groote gevolgen. Stelt ons dan ook verder door ruime giften in staat, om Uwe weldaden aan meerdere voorwerpen uit te reiken. Hebt dank voor het vertrouwen, hetwelke Gijl. ons hebt geschonken; wij weten het vereerende er van te waarderen, en zijn doordrongen van het besef der pligten, welke het ons oplegt.

Wij allen geven Ul. de plegtigste verzekering, dat wij ons dit vertrouwen verder zullen trachten waardig te maken; vooral geef *ik* dezelve, als den Post van Directeur-Thesaurier ook voor het volgende jaar op mij hebbende genomen.

Amsterdam den 30. Augustus 1817.

(was geteekend,)

J. J. VOLLENHOVEN,
Directeur-Thesaurier.

Het

Het Verslag, nopens het vier en twintigste jaar, gedaan den 28. Augustus 1819, is ons ook toegekomen, en is even voldoende: doch het bovenstaande verslag was meer geschikt, om de inrigting en weldadige werkzaamheid van dit Genootschap naar buiten te doen kennen (*).

Niettegenstaande dus, dat het nut, hetwelk het Genootschap: *tot beoefening van Deugd en Kunde*, gedurende eene reeks van jaren, in stilte heeft gesticht, niet is te miskennen, zoo smert het ons echter, uit dit verslag te ontwaren, dat door de jaarlijksche vermindering van Donateurs en Donatrices, het Genootschap zich tot eene bekrompenheid in het uitreiken zijner bedeelingen gedwongen ziet, en dat hetzelve nog veel minder zijnen weldadigen invloed verder kan uitbreiden (§).

Het schijnt het lot te zijn, van alle instellingen van weldadigheid, dat de gaven, in het begin der oprigting, het meeste en ruimste toevloeijen: en dat, naar mate eene zoodanige instelling ouder wordt, dezelve als het ware, in vergetelheid geraakt, en de afstervende begunstigers, door geene nieuwen worden vervangen. Dit

(*) Iemand nopens de inrigting van dit Genootschap nadere kennis verlangende, kan zich vervoegen bij den President van het Genootschap, den Heer B. KLIJN, B. Z. op de Lauriergracht bij de Baangracht, of bij den gemelden Heer Directeur-Thesaurier J. J. VOLLENHOVEN, op het Rokin bij de Kapel, N. 155.

(§) Het verslag van 1819 luidt wel, te dezen opzigte, iets gunstiger, doch de uitbreiding schijnt niet aanmerkelijk: dus het alhier gezegde, en volgende, deszelfs volle toepassing behoudt. *Red.*

Dit levert, naar ons gevoelen, eene der redenen op, waarom groote ondernemingen van weldadigheid, wanneer zij in zich zelven geene zekere en genoegzame bronnen van inkomsten hebben, maar jaarlijksche toelage vorderen, niet alleen en uitsluitend gevestigd moeten worden op de vrijwillige bijdragen der *weldadigheid*; dewijl die bronnen te onzekere inkomsten opleveren, die, gewoonlijk, bij den aanvang het rijkste toevloeijen, en allengskens opdroogen.

Voor zoodanige ondernemingen, achten wij, zoo als wij dit meermalen hebben geuit, vaste inkomsten onontbeerlijk: — en wanneer er dus geene genoegzame goederen of fondsen voorhanden zijn, om uit de jaarlijksche inkomsten derzelven, de kosten, die zoodanige inrigtingen vorderen, te bestrijden, achten wij niets billijker, dan, dat door eene algemeen gedragen wordende Armen-tax hierin worde voorzien: want anders loopt men gevaar, dat de doelmatigste dezer inrigtingen, de eene iets vroeger, de andere wat later, te gronde gaat; zoo als dit het lot is geweest van veelvuldige, hier te lande ondernomene inrigtingen tot verschaffing van arbeid aan armen. Wil men dus het doeleinde bereiken, zoo moet men ook de middelen willen. En zullen ondernemingen van zulk eenen aard, als wij hierboven hebben genoemd, duurzaam staande blijven, zoo moet men aan dezelve vaste, en niet van de *onzekere* weldadigheid der Ingezetenen afhangende inkomsten verzekeren.

Anders denken wij echter over alle instellingen, die de strekking hebben, om armoede voor te komen, door het uitreiken van eenen gepasten en bij tijds verleenden onderstand. Naar ons gevoelen behoort dit aan particuliere Genoot- of Gezelschappen

te

te worden overgelaten, die, aan geene zoo vaste en bepaalde regels zijn verbonden als een *Armen*-Bestuur, eenen meer *vaderlijken* onderstand kunnen verleenen, en vrijer naar de bijzondere omstandigheden van elk bijzonder *individu* kunnen handelen.

En op deze wijze zal de weldadigheid van elk particulier, al trekt zich ook de Staat de verzorging van de werkelijk tot armoede vervallen zijnde personen aan, en al heft dezelve daarvoor eene Armen-tax — nog een ruim veld vóór zich zien, ter uitoefening dezer edele gewaarwording: terwijl dezelve, op deze wijze werkzaam zijnde, eene veel nuttigere strekking zal hebben; vooral, wanneer particulieren zich tot zulke einden, in Genoot- of Gezelschappen vereenigen.

En, uit dit oogpunt beschouwd, vermeenen wij, aan onze Lezers, en vooral aan de Inwoners van *Amsterdam*, te moeten aanbevelen, om, zoo veel mogelijk, door milde bijdragen, de menschlievende pogingen van het *Amsterdamsche* Genootschap: *tot beoefening van deugd en kunde*, aanhoudend te blijven onderschragen; dewijl wij vertrouwen, dat de eenvoudige gronden waarop dit Genootschap rust; en de naauwgezetheid waarmede de liefdegaven worden besteed, een ieder moet waarborgen, dat de aan hetzelve toevertrouwd wordende gelden, *doelmatig* worden besteed: en hoezeer dezelve geene *schitterende* uitwerkselen vertoonen, kunnen zij echter aanmerkelijk bijdragen, om te verhoeden, dat menig braaf huisgezin niet tot de laagste armoede verzinke.

Eindelijk gelooven wij, dat de, in een en hetzelfde genootschap vereenigde, *twee* doeleinden, namelijk dat van *Weldadigheid*, en dat van *onderlinge beschaving*

van verstand en zedelijke vermogens, dit Genootschap zeer geschikt maakt, om, als een voorbeeld ter navolging te worden aanbevolen in kleine Steden en Plaatsen, alwaar het nut, hetwelk zoodanig een Genootschap stichten kan, meer zigtbaar zal zijn, dan in eene Stad als *Amsterdam*, waar de ondersteuning van een beperkt aantal hulp behoevenden wel op zich zelve even verdienstelijk is, doch, door het groote aantal dat onverzorgd moet blijven, noodwendig minder algemeen nuttig, dan in eene kleine plaats moet zijn: terwijl een zoodanig genootschap, in eene kleine plaats misschien in staat zou zijn, om het verval tot armoede geheel en al voor te komen; en tevens de strekking zou kunnen hebben, dat de bijeenkomsten van hetzelve, door de vereeniging van het Letterkundige, aanmerkelijk tot de ontwikkeling en beschaving der verstandelijke en zedelijke vermogens van deszelfs Leden zouden kunnen medewerken; en dus, in zoodanige plaatsen, alwaar dikwerf geene geleerde Gezelschappen bestaan, een *dubbel* nut te wege zoude kunnen brengen. Want, welke beschaving des verstands kan edeler bedacht worden, dan die, welke zich tevens bezig houdt en de strekking heeft, om het lijden onzer Natuurgenooten te verzachten? —

R. S.

Uit-

Uittrekſel uit het verſlag, gedaan op de vier en twintigſte algemeene jaarlijkſche Vergadering van het Amſterdamſche Genootſchap: „ tot beoefening „ van Deugd en Kunde," *den* 28. *Augustus* 1819, *betreffende de verkoopplaats van Kunst- en Handwerken van hulpbehoevende Lieden van goeden huize.*

Onderzoekende of er in andere landen reeds op eenigerhande wijze, in het bijzonder gezorgd was voor fatſoenlijke lieden met den druk der tegenſpoeden worſtelende, — vonden wij, in de geſchiedkundige naſporingen over het Armen-wezen, van den Heer LE JEUNE, een verſlag van eenen vertrouwden warenſtapel te *Manchester.* De Engelſche inrigting kwam ons zoo doelmatig voor, dat wij beſloten, eene proeve te nemen om eene dergelijke hier ter ſtede daar te ſtellen. De kosten, welke dezelve in den aanvang veroorzaken moest, hoopten wij uit vrijwillige bijdragen, bij de bekendmaking van ons voornemen, te zullen verkrijgen. En de weldadigheid, zoo van onze ſtadgenooten, als van vele menſchenvrienden buiten dezelve, waaronder de onlangs geſtorvene, zoo verdienstelijke, VAN KINSBERGEN, heeft onze hoop niet te leur geſteld. — Hierdoor gerugſteund, hebben wij kunnen overgaan tot het daarſtellen van eene *Verkoopplaats van Kunst- en Handwerken voor hulpbehoevende lieden van goeden huize*, ingevolge een reglement, hierbij overgelegd. Deze inrigting werd

op

op 1° Mei opengesteld, tot aanneming van goederen, waarvan het getal ons deed besluiten, tegen het einde van Julij, ook den aanvang van verkoop te maken. — En sedert dien tijd gaat de aanneming en dagelijksche verkoop geregeld voort. — Ten einde deze inrigting ook buiten deze Stad werkzaam zoude kunnen zijn, hebben wij zoodanige personen buiten dezelve, die wij hoop voedden, dat met ons eenstemmig dachten, verzocht, de correspondentie te aanvaarden. Zie hier de naamlijst dier Heeren (*Bijlage*). Korten tijd slechts bestaat deze inrigting, en is op verre na nog niet algemeen bekend, hoezeer de verdienstelijke redactie van het *Magazijn voor het Armen-wezen* en de achtingwaardige uitgever der *Euphonia*, hiervan verslag gegeven hebben. Er zoude dus mogelijk de gedachte kunnen opkomen, of wij de inrigting wel zouden kunnen staande houden van de geringe korting, welke van de goederen genomen wordt; daar deze vrees welligt dezen of genen zoude kunnen terug houden, de voortbrengselen zijner nijverheid aan ons toe te vertrouwen, gelooven wij het niet ondienstig, te verklaren, dat, al bragten deze kortingen niets op, de inkomende donatiën ons in staat te stellen, gedurende twee jaren, de vermoedelijke kosten der inrigting te bestrijden.

Tot heden zijn bij dezelve ingekomen 196 voorwerpen, ter waarde van *f* 1000; — en daarvan verkocht voor *f* 250: — Wij hebben reeds de streelende overtuiging, dat wij bij sommige der inbrengers den moed hernieuwd, en bij anderen ten eenemale opgewekt hebben, en wij meenen reden te hebben, de hoop te kunnen koesteren, dat, hoe langer hoe meer deze inrigting aan het voorgestelde doel zal beantwoorden.

NA-

NAMEN der Correspondenten van de inrigting der Verkoopplaats.

Gelderland.	*Arnhem.*	H. H. DONKER CURTIUS, V. D. M.
		... OVERDUIJN, V. D. M.
	Thiel.	P. VAN DER WILLIGEN, V. D. M.
	Bommel.	R. MACALESTER LOUP, V. D. M.
Noord-Holland.	*Alkmaar.*	Mejufvr. de Wed N. GORTER, geb. DE LANGE.
Zuid-Holland.	*'s Gravenhage.*	Mejufvr. M. VAN LEEUWEN.
		Mr. C. VOLLENHOVEN.
		Mr. C. J. FABER VAN RIEMSDIJK.
		A. ELINK STERK.
	Rotterdam.	P. VAN DER DUSSEN VAN BEEFTINGH.
	Dordrecht.	A. LACOSTE.
	Leiden.	Prof. H. W. TIJDEMAN en Mevr. M. M. TIJDEMAN, geb. HOORN.
Groningen.	*Groningen.*	JOH. MULDER, V. D. M.
Vriesland.	*Leeuwarden.*	Mr. A. VAN HALMAEL JR.
Overijssel.	*Zwolle.*	S. GREGOOR, V. D. M.
	Deventer.	P. BOSSCHA, Professor.
	Kampen.	H. KOCK, Vrederegter.
	Almelo.	... RENAUD.
Zeeland.	*Middelburg.*	J. A. FORSTEN, M. Dr.
Braband.	*Breda.*	F. J. HOPPENBROUWER.
Utrecht.	*Utrecht.*	F. VAN TEUTEM, V. D. M.

Na-

Naschrift van wege de Redactie.

Nader schriftelijk berigt brengt de som voor het verkochte in de Verkoopplaats voor handenwerk van lieden van goeden huize, in de maand October reeds tot de som van *f* 500; doch men bleef wenschen, dat er meer aangebragt wierd. Hiertoe zal het aanstellen der *Correspondenten* veel kunnen bijdragen, vooral wanneer dezelve gelegenheid vinden, om in hunne nabij zijnde Nieuwspapieren deze inrigting bekend te maken, en nu en dan aan dezelve te herinneren: (waardoor dezelve tevens in de gedachten zoude gehouden worden, van de menigte lieden, die jaarlijks naar *Amsterdam* reizen, om de openlijke inrigtingen of merkwaardigheden aldaar te beschouwen.) Ook zouden onze andere Vaderlandsche Tijdschriften zeker niet weigeren, een berigt nopens deze nuttige en edelmoedige inrigting te plaatsen.

Nopens den jongen S. in het verslag van het Amsterdamsch Genootschap: *tot beoefening van Deugd en kunde* voorkomende, (zie bl. 360) wordt ons tevens gemeld; dat dezelve zich steeds bij uitstek wel heeft gedragen, en thans in Zuid-Braband op een voordeeligen voet als Schoolmeester is aangesteld.

In de werkzaamheden van dit Genootschap heeft ons mede bijzonder bevallen, deszelfs aanbod, om bepaalde liefdegiften voor bepaald aangewezen personen of huisgezinnen, op de meest gepaste wijze, ten gevolge van personele informatie nopens derzelver omstandigheden en behoeften, te willen besteden. Wij twijfelen niet, of dit te *Amsterdam* meer bekend wordende, zal hiervan gaarne veelvuldig gebruik gemaakt worden.

HET

HET GROOTSTE VERMAAK.

Een Engelsch Officier, een vrolijke gast, werd eens door een zijner makkers gevraagd: wat wel het grootste vermaak was geweest, 't geen hij genoten had? Na een oogenblik bedenkens, zeide hij: „ op onzen marsch naar Ierland, op een' zeer heeten dag, klopte ik aan eene boeren hut, ter zijde van den weg, en vroeg een dronk water. De vrouw bragt mij, in plaats daarvan, een kroes met melk. Ik gaf haar een stuk zilvergeld; en de uitdrukking van blijdschap van dat arme schepsel, gaf mij het grootste genoegen, 't welk ik immer in mijn leven gevoeld heb."

Nu, (zegt WESLEY, die dit geval in eene zijner Leerredenen verhaalt,) indien de weldadigheid zoo groot genoegen gaf aan iemand, die slechts handelde uit natuurlijke edelmoedigheid, hoe veel grooter moet zij geven aan iemand, die haar uitoefent uit een edeler beginsel, zuivere liefde tot God en den naasten!

Quarterly Rev. N°. XXXVII. Sept. 1818. p. 115.

DRUK-

DRUKFEILEN.

Bl. 314. r. 7. *l'autre l'établissement* lees *l'établissement.*
r. 8. (en verder) *Didstrup* — *Bidstrup.*
— 337. r. 25. 12 Jeunes gens (dit getal is abusief.)
r. 21. *et restent jusqu'a ce que* — *et restent jusqu'à leur 24. année sous la surveillance des Directeurs.*
— 344. r. 30. *du poison d'un usage dangereux* lees *du poison, ou d'un usage dangereux.*
— 368. r. 6. 17. lits lees 37 lits.
— 379. col. 3. r. 6. $\frac{1}{2}$ — 1.

Bladz. 255, Staat Litt. A., leze men onder de Kolom voor de inkomst der vaste goederen en Rente:

Voor *Limburg* *f* 84,907 in plaats van *f* 48907,

en onder de Kolom der Collecte:

Voor *Vriesland* 18391 in plaats van 11391.

Op Bladz. 256 Staat Litt. B., lees men onder Kolom van de opbrengst der Collecte:

Voor *Noord-Braband* *f* 30514 in plaats van *f* 30541.
Voor *Drenthe* *f* 28,233 ——— *f* 29233.

Onder de Kolom der Totalen:

Voor *Noord-Braband* 205,292 in plaats van *f* 250,292.

